ANTON

BACALBAȘA

MOȘ TEACĂ

ȘI

ALTE SCRIERI

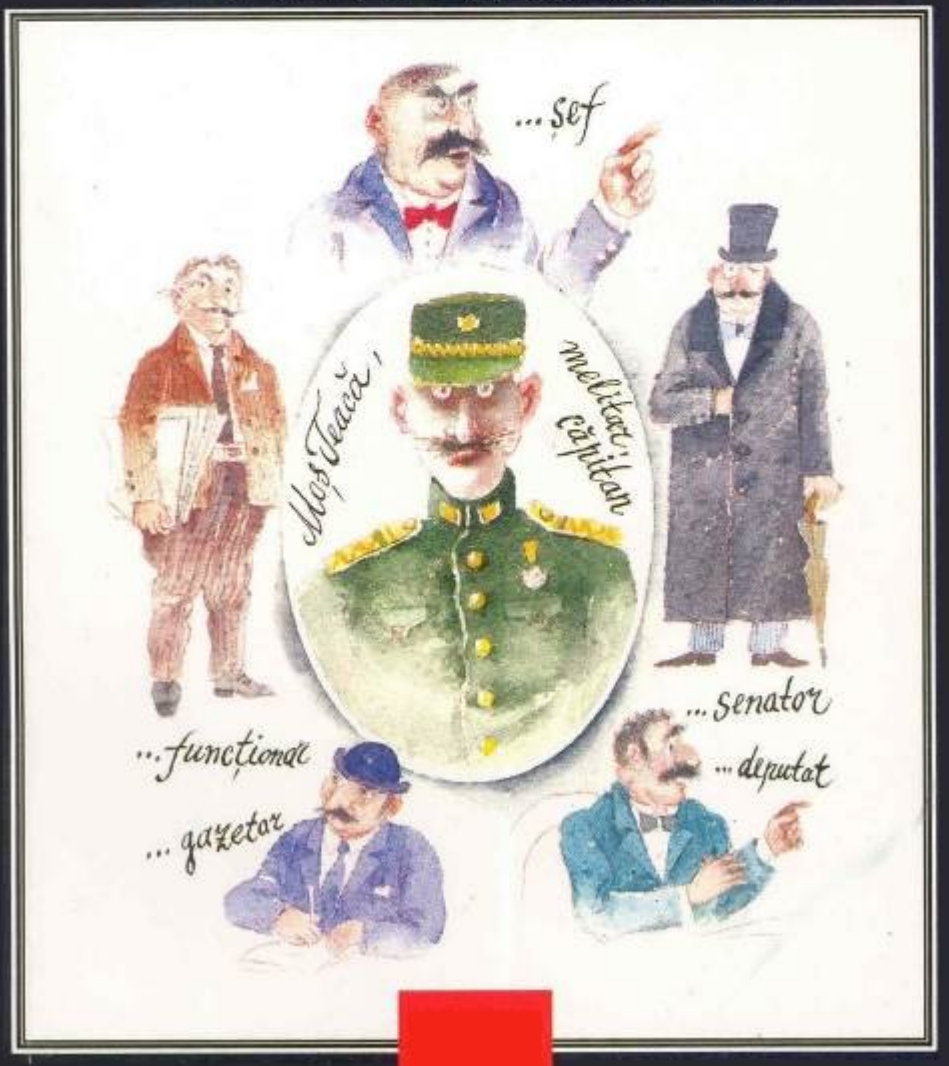

Anton Bacalbașa

MOȘ TEACĂ
ȘI
ALTE SCRIERI

NOTĂ

Această ediție electronică a scrierilor lui Anton Bacalbașa s-a alcătuit pe baza următoarele lucrări:
- „*Anton Bacalbașa - Moș Teacă și alte schițe*”, ediție îngrijită și prefațată de Virgiliu Ene și apărută la Editura Ion Creangă, București, 1976, în colecția „BIBLIOTECA PENTRU TOȚI COPIII”;
- „*Anton Bacalbașa - Moș Teacă*”, ediție apărută la Editura LITERA, 2003;
- În secțiunea ADDENDA am inclus texte care nu apar în cele două antologii menționate mai sus și au fost „culese” de pe site-ul http://ro.wikisource.org/wiki/Anton_Bacalba%C8%99a.
- Ilustrațiile [b/w] din volumele „*Moș Teacă*” și „*Din Viața militară*” aparțin regretatului cricaturist Eugen Taru (1913-1991).

Versiune ebook: [v2.0] **hunyade**

PREFAȚĂ[1]

Anton Bacalbașa s-a născut la Brăila, în anul 1865. În școală „am avut două patimi mari - spune el - care uimeau pe toți colegii: limba latină și limba română. La română, în special, treceam de omul situației. Dascălu-mi spunea că am să ies un scriitor strașnic - fir-ar-fi fost ceasul blestemat când mi-a cobit așa de rău!

Da, am ajuns scriitor (las deoparte pe «strașnic»)".

După câteva clase gimnaziale, părinții îl dau „voluntar" în armată. și astfel: „m-am făcut și eu soldat. Voluntar îmi ziceau toți, și asta numai pentru că toți erau miopi. Cum? Eu voluntar? Când ești pus între ciocan și nicovală? Voluntar? Când vii de nevoie? O, dacă toți voluntarii au venit ca mine, atunci ștergeți cuvântul acesta din dicționare!

Ziceți *nevoit!*"[2]

Viața aspră din cazarmă, pe care a fost nevoit s-o îndure, îi atacă curând plămânii. Într-un articol, Bacalbașa arată cum „voluntarul" e jecmănit de un superior, cum e îmbrăcat mai mult în zdrențe, cum e pus să scrie epistole în locul gradaților analfabeți etc., etc. Se dau și amănunte referitoare la comandanții săi, dezvăluind metodele barbare folosite de acești zbiri cazoni: „Comandant al companiei a treia era... don căpitan Tecuț Ion. Așa-l chema. Numele nu i l-am inventat eu! Don căpitan Tecuț,

---

[1] Această prefață apare în deschiderea volumului „*Anton Bacalbașa - Moș Teacă și alte schițe*", ediție îngrijită și prefațată de Virgiliu Ene și apărută la Editura Ion Creangă, București, 1976.

[2] Anton Bacalbașa, *Papă-Lapte*, în *Drepturile omului* din 12 iunie 1885.

moldovean de loc, se purta tuns mărunt și cu o barbă lungă. Era mai mult scurt decât înalt și era gros. Semne particulare: roșu la față și ciupit de vărsat.” Acest căpitan inventase noi metode de maltratare a soldaților, pe care Anton Bacalbașa le va transpune în multe din schițele sale.

După ani grei, petrecuți între zidurile sumbre ale cazărmii, „de-abia ieșit din armata în care a suferit jugul militar trei ani, revoltat care își mușcă lanțul și pe care urgia militară îl strivea la fiecare acces de nedisciplină și de indignare, *Blubea* (cum îl numește C. Mille pe A. Bacalbașa în romanul *O viață* - n.n.) s-a aruncat imediat în mișcare. La club (Clubul muncitorilor - n.n.) e oratorul cel mai ascultat: vorbirea îi este smălțuită de cuvinte fericite, de glume bine găsite”...

Faptul că Bacalbașa, îndată după ieșirea din armată, și-a închinat întregul său talent mișcării socialiste este unul dintre meritele sale cele mai de seamă. El va desfășura - în ultimele două decenii ale secolului trecut - o bogată activitate socialistă și gazetărească. Adresând-se celor din popor, Bacalbașa își așterne pe hârtie ideile înaintate înveșmântând-le într-un stil limpede, înțeles de toți. Dintre scrierile publicate în această perioadă vom aminti articolele *Furtuna se apropie, șarlatani la bâlci, Bietul Dumnezeu, Aghiotantul, Alegerile de azi.*

Începând cu anul 1888 și continuând mulți ani după această dată, Anton Bacalbașa va colabora intens la mai toate revistele cu orientare progresistă: *Dezrobirea, Gutenberg, Drepturile omului* etc. Articolele, schițele publicate aici sunt variate ca tematică. Ele critică parlamentarismul burghez, satirizează religia, demască barbariile militare etc. Răscoalele țărănești din anul 1888 își găsesc oglindirea veridică în multe din paginile sale.

Încă de la începutul deceniului al zecelea al secolului trecut, problema dezbătută cu tot mai multă ardoare și în presă era aceea a organizării proletarilor într-un partid al lor. Înființarea unui astfel de partid nu avea darul să

bucure clasele stăpânitoare. Acest lucru îl va sesiza foarte bine și Bacalbașa în articolul *Oltenița:* „Deșteptarea muncitorilor și organizarea lor în partid politic, deosebit de partidele burgheze, nu poate, firește, să meargă la inimă stăpânilor. De aceea, pretutindeni unde muncitorii își strâng rândurile, stăpânirea ia măsuri pentru a-i încătușa.”

Opresiunea se exercita nu numai asupra muncitorilor - deși ei erau ținta principală - ci și asupra unor intelectuali cu vederi progresiste. Anton Bacalbașa însuși a fost victimă acestor măsuri. În articolul mai sus citat el ne istorisește cum a fost arestat la Oltenița, unde se dusese să țină o întrunire.

Însușindu-și tot mai adânc învățătura marxistă în acești ani - el a tradus pentru prima oară în România, în 1883, unele capitole din *Capitalul*, operă fundamentală a lui Karl Marx - Bacalbașa se situa lângă cei care luptau pentru făurirea unei noi lumi, împletind activitatea gazetărească cu aceea de agitator. El susținea ideile cele mai avansate ale timpului cu o înflăcărare deosebită, demonstrând un talent oratoric unic în felul său. Calitățile lui oratorice l-au impresionat și pe G. Ibrăileanu. Criticul, auzindu-l vorbind la Clubul socialist din Iași, subliniază că Anton Bacalbașa a vorbit foarte frumos, furtunos și a terminat discursul rostind cu mult patos cuvintele: „Proletari din toate țările, uniți-vă!” Ibrăileanu conchide că: *„Bacalbașa a fost un orator mare. A fost unul dintre cei mai buni oratori ai socialismului de altădată.”*[1] El va combate, în conferințe și în nenumărate articole, șovinismul, politicianismul, misticismul, regalitatea etc. În articolul *Învățăminte*[2], Bacalbașa acuză societatea burgheză că seamănă între muncitorii de diferite naționalități șovinismul, cu scopul, bine determinat, de a-i dezbina, și-n felul acesta, aplicându-le principiul *divide et impera,* să-i poată exploata

[1] G. Ibrăileanu, *Anton Bacalbașa*, în *Adevărul literar și artistic*, din 28 iunie 1925.

[2] *Democrația socială* din 13 septembrie 1892.

mai ușor. Nici monarhia - principalul reazim al claselor exploatatoare - nu va scăpa de săgețile criticii sale. În articolul intitulat sugestiv *Furt... fără efracție*[1] autorul arată cu claritate că „băiatul României” este de fapt al burgheziei, din care s-a născut, în care trăiește și-n care va muri. Prințul nu are nici o contingență cu țara sărăcită de exploatatori, în mijlocul cărora monarhia joacă un rol important.

Clubul muncitorilor din București va desfășura o vie activitate în rândurile proletarilor, devenind centrul mișcării muncitorești, în care va luă ființă, la 31 martie - 3 aprilie 1893 - ca urmare a primului congres al cercurilor, cluburilor și societăților muncitorești din țara noastră - Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România (P.S.D.M.R.). Activitatea febrilă a lui Anton Bacalbașa din timpul congresului a fost semnalată și de I. L. Caragiale, amicul său.

Anul 1893 este deosebit de fecund pentru scriitor, în acest an scoate de sub tipar - împreună cu I.L. Caragiale - *Moftul român*, revistă satirică în care va publica o bună parte din schițele și pamfletele sale.

Activitatea gazetărească a lui Anton Bacalbașa a atras privirile multor oameni de cultură din perioada aceea. Astfel Hașdeu, care, deși nu era în relații amicale cu directorul revistei *Moș Teacă,* afirmă că: „Avem în țara Românească un singur gazetar: pe A. Bacalbașa”. Desigur că singularizarea aceasta are o vădită nuanță de exagerare, dar are la bază o realitate incontestabilă.

Ziarist de seamă, aspru judecător al racilelor societății în care a trăit, Anton Bacalbașa este și un militant pe tărâmul criticii literare. „Eu unul am scris sub înrâurirea simțurilor, al mediului social și economic.” Referitor la raportul dintre fond și formă, el susține că fondul fără formă este ca un diamant neșlefuit, iar forma fără fond este comparată cu o poliță de un milion scrisă însă cu

[1] *Munca* din 29 noiembrie 1892.

„cerneală simpatică”. Numai conjugarea lor perfectă dă naștere operei de artă. Scriitorul pune mare accent pe accesibilitatea scrierilor literare. El pledează pentru o limbă clară, pricepută de toți, fără a înțelege prin aceasta o limbă vulgară. În același timp atrăgea atenția asupra unei alte probleme, de maximă importanță: valoarea artistică a artei. „Arta - spunea el - pe lângă unitatea ei, trebuie să aibă și o mare valoare artistică.” Literatura este o armă de luptă: „Noi nu facem artă pentru a gâdila simțurile tocite ale ghiftuiților, ci subordonăm arta chestiunilor sociale. Voim să facem prin artă - așa cum ne ajută puterile - ceea ce facem prin politică”. Prin concepțiile sale asupra artei A. Bacalbașa se integrează în școala critică a *Contemporanului.* Multe din ideile susținute de el își au originea în articolele lui Gherea.

Anton Bacalbașa se va impune vremii nu numai datorită activității sale de gazetar militant, de luptător socialist, de lucid apărător al drepturilor mulțimii, al artei și criticii literare realiste. El este făuritorul celebrului Moș Teacă, personaj ce are la bază tipul real al cazonului din armata burghezo-moșierească. Este interesant de observat că Bacalbașa, cu toate că și-a petrecut numai o mică parte din viață între zidurile cazărmii, a fost impresionat atât de puternic de barbariile săvârșite acolo, încât revine adesea, în scrierile sale, asupra lor. S-a întâmplat la Bacalbașa un fenomen întrucâtva invers în comparație cu scriitorul Gh. Brăescu, care, deși a fost vreme îndelungată militar, a oglindit numai într-o mică parte din opera sa viața cazărmilor. Critică la adresa armatei burgheze nu are un caracter izolat; ea se înscrie în programul de luptă al socialiștilor români. Presa socialistă, în general, dar mai ales *Contemporanul* publicase numeroase articole, pamflete, versuri etc. Îndreptate împotriva armatei burghezo-moșierești. Bacalbașa cunoscuse din plin, în anii săi de „voluntariat”, barbariile acesteia. O bună parte dintre ele fuseseră date în vileag în coloanele *Moftului*

român din 1893; cititorii acestei mult apreciate reviste satirice făcuseră cunoștință cu vestitul personaj Moș Teacă. Spre deosebire de schițele apărute în coloanele *Moftului român*, cele tipărite în volumul *Moș Teacă din cazarmă* sunt orânduite în așa fel încât să-l prezinte pe acest celebru personaj încă din primii ani ai vieții sale până la o vârstă respectabilă, când ignoranța și brutalitatea ajunseseră la culme. Schița care deschide volumul poartă titlul semnificativ *Cine e Moș Teacă?* Micul Teacă era un copil năzdrăvan, care, până la vremea școlii, speriase, cu nenumăratele lui pozne, cinci mahalale. La școală, deși atinsese vârsta de 12 ani, profesorii, cu toată bunăvoința, nu l-au putut promova decât până în clasa a II-a primară. În cele din urmă, chiar și părinții săi ajung la concluzia că „e prea din cale-afară stricat, numai de militar e bun!” Intrat în armată la 18 ani, va deveni „celebru” prin descoperirea unor metode originale de pedepsire a nenorocitelor cătane: „plotonul de pedeapsă”, „butucii”, „chemarea dracului de la lampă”, „cățeaua în spinare”, „aruncarea tesacului în scânduri de-a zbârnâitelea” etc. În armata vremii, unde înjurăturile, pumnii și ciomagul erau supremele argumente de convingere, „invențiile” proaspătului ofițer nu puteau decât să-i deschidă o cale largă și rapidă de avansare, deoarece aceste măsuri barbare aveau ca scop să mențină acea disciplină oarbă, „fără de care armată ar fi o adunătură de oameni piriculoși societății”. Lipsit de orice urmă de omenie, Moș Teacă se conduce după principiul potrivit căruia scopul scuză mijloacele. El este supus, slugarnic cu cei care-l comandă, dar de o rară violență cu subalternii săi, pe care-i maltratează cu sadism. Pentru Moș Teacă compania este un fel de moșie a sa, și, în calitate de stăpân absolut, procedează ca atare, știind că, oricâte neregularități și bestialități ar comite, nu va putea fi tras la răspundere de nimeni, deoarece sistemele sale de înjosire și teroare erau patronate de stăpânire, făceau parte din mijloacele care

aveau ca scop menținerea vechii societăți. Armata burghezo-moșierească, acea „mare mută”, cum i se zicea, era considerată de stăpânii zilei ca un scut al lor și al tronului contra „răzvrătiților”. Moș Teacă încearcă în consecință să facă ostașilor o „educație” ca atare. În schița *Cheiul Dâmboviței* căpitanul face o astfel de teorie companiei: „Mă băieți, la rivuluție soldatu nu trebuie să aibă nici tată, nici frate. Când ți se dă orden să te bați, trebuie să uiți de neamuri și să dai în carne vie”. Moș Teacă nu este un bufon, care să amuze pe cei din jur, ci un om primejdios pentru cei mulți și asupriți, o unealtă docilă în mâinile claselor exploatatoare. Că Moș Teacă gândea adesea în formule absurde, că era incult este foarte adevărat. Societatea burghezo-moșierească avea însă nevoie de astfel de ofițeri, care să-i execute ordinele ca niște roboți. Nu întâmplător năzuințele spre cultură erau disprețuite cu înverșunare de Moș Teacă. Când prinde pe un inferior citind o gazetă umoristică, se înfurie cumplit, deoarece știa că astfel de gazete „înjură pă supiriori”. Printre cei pe care nu-i putea suferi în compania să se numărau bacalaureații, „niște sclivisiți, niște ăia!” Schița *Bacalaureații* dă la iveală adevăratul său portret moral. Întâlnind pe unul dintre bacalaureați care venea din târg, Moș Teacă, al cărui parapon pe acești „sclivisiți” era cunoscut, li pune o serie de întrebări, formulate în limbajul specific cazon, presărat cu injurii și amenințări cu „sala de poliție” etc. Aflând ulterior că cel bruftuluit e nepotul colonelului, Moș Teacă își schimbă brusc atitudinea și, din arțăgos și brutal, devine felin; în cele din urmă, intră în cazarmă cu „volintirul” la braț și cheamă urgent sergentul-major, pentru a-l trage la răspundere că l-a chemat la corvoadă pe tânărul militar.

În volumul *Moș Teacă din cazarmă* Bacalbașa utilizează, adesea cu succes, comicul buf. Un exemplu în acest sens îl constituie schița intitulată *Epizootia*, în care celebrul căpitan se transformă într-un „pedagog” cu originale

mijloace de exemplificare: pentru a putea fi cât mai bine priceput de subalterni, Moș Teacă își asumă rolul de „vită bolnavă”.

Personajele lui Anton Bacalbașa se autocaracterizează, de la început, printr-un limbaj violent - ne referim la cele cazone - și prin gesturi largi *(Recruții).* Anton Bacalbașa dovedește o bună stăpânire a limbii vorbite de anumite categorii de oameni. Aceasta l-a determinat adeseori să se folosească în exclusivitate de acest limbaj pentru obținerea unor efecte comice, neglijând uneori comicul de substanță. Schițele lui Bacalbașa se remarcă prin conciziunea frazei, propozițiile având un caracter lapidar. Ele sunt presărate cu antiteze, comparații etc., care, puse în gura unor personaje, și în primul rând în aceea a lui Moș Teacă, ajută la o mai bună creionare a personajului respectiv. Comparații ca „soarele ardea ca la paradă”, sau antiteze în care se spune că „onoarea e dulce, borșul e acru” revin frecvent în discuțiile personajelor cazone, ilustrând și din acest punct de vedere limitarea lor. Moș Teacă este și un inventiv stâlcitor de cuvinte. Supunând limba la cazne, el - ca și I.L. Caragiale - își făurește un dicționar de expresii proprii: „a făcutără”, „tiligraf”, „isplici”, „piriculoși”, „rivuluție”, „egzirsisu”, „tiurie”, „nedeciuplină”, „supirior” etc.

Personajul Moș Teacă nu trebuie limitat numai la armată. „Ar fi nedrept să afirm că Moș Teacă este numai militar”, se spune într-un articol din revista *Moș Teacă:* „Lărgindu-i cercul de activitate, studiindu-l de aproape, el poate fi cu aceeași ușurință prefect, profesor de universitate, medic, comisar comunal, arhimandrit, gardist, avocat, senator, comerciante de coloniale, orice - pentru că în toate breslele acestea întâlnim însușirile de mai sus, în unele mai mult, în altele mai puțin”[1].

Nu întâmplător în unele schițe din volumul *Moș Teacă din cazarmă* critica lui Bacalbașa se îndreaptă împotriva

[1] *Primul atac*, în revista *Moș Teacă* din 26 martie 1895.

descompunerii moralei burgheze, contra presei subjugate politicienilor reacționari ai vremii și chiar împotriva monarhiei *(Moș Teacă la 10 mai).* Moș Teacă este așadar nu numai militar; îl întâlnim pe toate treptele vechii societăți. El ajunge chiar senator, deoarece - după cum afirmă A. Bacalbașa în schița *Moș Teacă senator* - „se poate spune că fiecare Moș Teacă poartă în teacă diurnă de senator”.

Anton Bacalbașa, atât în volumul *Moș Teacă din cazarmă* (1893), cât mai ales în volumul *Din viața militară* (1895), folosește și alte mijloace literare. Tonul ironic, zeflemitor se schimbă atunci când personajele sunt luate din lumea țăranilor, a oamenilor nevoiași, apăsați de orânduirea nedreaptă. Autorul este plin de compasiune față de această categorie de oameni, risipindu-și însă din plin ură la adresa celor care asupreau. Citind cu atenție paginile grupate în volumul *Din viața militară* avem în fața ochilor imaginea tragică a vieții din armată. Într-una din schițe se vorbește despre o biată văduvă, nevoită, din cauza mizeriei în care se zbate, să-și dea ultimul copil rămas în viață la armată, sperând să ajungă și el ceva în ierarhia militară. Sfârșitul său tragic trezește o justificată revoltă în inima cititorului. Armata burghezo-moșierească, această forță de oprimare, nu distruge numai pe cei tineri și neexperimentați; ea zdrobește în egală măsură și pe cei maturi. Matei, din schița *Nebunul,* care făcuse parte din compania căpitanului Duilă - un zbir care chinuia soldații până la paroxism - înnebunește. Dar nici în această stare el nu este scutit de suferințe: doctorul și însoțitorii săi îi aplică „mașina electrică”. În cele din urmă, Matei se aruncă pe fereastră pentru a-și curma chinurile. Victime ale vechii armate cad chiar și unii dintre oamenii entuziaști, cum ar fi doctorul din schița *Medic de regiment.*

Volumul *Din viața militară,* deși cuprinde schițe valoroase, nu se ridică la nivelul volumului *Moș Teacă din cazarmă.* Anumite accente melodramatice atenuează

valoarea unor bucăți.

Prin cele mai bune schițe ale sale, Anton Bacalbașa rămâne unul dintre cei mai de seamă scriitori satirici ai noștri de la sfârșitul secolului trecut.

În anul 1899 sănătatea-i șubrezită tot mai mult de vechea-i ftizie îl doboară. La 1 octombrie 1899 se stinge din viață în București. Printre primii care-și exprimă în modul cel mai sincer regretul pentru această pierdere este I.L. Caragiale, „vechiul tău prieten, Caragiale" - cum semnează emoționantul său articol din care citățm: „Tony a plecat aseară dintre noi - atât de tânăr! Păcat pentru lumea noastră!"

În acele zile Clubul muncitorilor a arborat drapelul roșu, în semn de doliu, iar la Club, I.C. Frimu și alți vorbitori au arătat rolul lui Anton Bacalbașa în mișcarea socialistă.

Pentru noi Anton Bacalbașa va rămâne un ziarist curajos, însuflețit - mai ales în prima perioadă a vieții - de înalte idei sociale, autorul puternicelor pamflete îndreptate împotriva partidelor guvernamentale, a corupției și a monarhiei; ziaristul care susținea prin nenumărate articole luptele proletariatului, ale țărănimii sărace și ale altor pături apăsate de orânduirea nedreaptă.

Anton Bacalbașa, umorist de seamă de la sfârșitul secolului trecut, urmând exemplul unor scriitori valoroși, care au abordat și genul satiric (N.T. Orășanu, Hașdeu, Eminescu, I.L. Caragiale) - este și fondatorul revistei *Moș Teacă*, publicație care duce mai departe satira corosivă din paginile publicațiilor anterioare: *Nichipercea, Aghiuță* etc.

În literatura noastră beletristică, Anton Bacalbașa va ocupa un loc distinct prin crearea personajului Moș Teacă.

Critica noastră literară îi recunoaște lui Anton Bacalbașa meritul de a se fi încadrat în curentul care lupta pentru promovarea „artei cu tendință" și de a fi adus o serioasă contribuție la combaterea teoriei „artă pentru artă". În cei mai buni ani ai vieții sale a fost însuflețit de idei avansate, socialiste, care răzbat și în citatul de mai jos, desprins din

conferința sa *Artă pentru artă,* 1894: „Se sfârșește veacul acesta și vine un altul, care nu va fi veacul al douăzecilea, ci veacul întâi al fericirii omenești. Ei bine, destul am plâns, destulă mizerie și destul amar! Fiecare din noi are în societate o misiune. și când asistăm la încercarea uriașă a proletariatului de a sfârși cu zilele negre, datoria noastră (a scriitorilor - n.n.) e să fim alături de el”.

VIRGILIU ENE

TABEL CRONOLOGIC

1865

Se naște Tony, unul dintre cei treisprezece copii ai lui Costache Bacalbașa, polițistul-șef din Brăila. Nu s-au păstrat documente despre ziua nașterii. Se presupune a fi 21 februarie după o poezie, *Aniversarea nașterii,* unde găsim o strofă semnificativă în acest sens: *„O, vânt ce cu aripa ta/ Fereastra-i zguduit-o,/ Mergi, spune-i că de ziua mea/Am plâns și-am tot dorit-o!”*.

Tatăl se născuse în satul Telea, județul Gorj. (Adevăratul nume ar fi fost Telescu, pe care și l-ar fi schimbat o dată cu înfierea sa de către un unchi din Galați, care era staroste de băcani - bacalbașă.) La 1 februarie 1834, tatăl viitorului scriitor este înrolat, ca soldat, în oastea Țării Românești. Un an mai târziu este avansat la gradul de sergent-major. La 10 noiembrie 1841 părăsește oștirea. Peste un an, mai precis la 6 septembrie 1842, printr-o poruncă domnească, fostul feltfebel (Feedwebel) primește gradul de pitar. O scurtă informație despre Costache Bacalbașa se mai găsește într-un articol referitor la familia Bacalbașa, unde se afirmă că *„bătrânul Bacalbașa... a fost hazliu și mucalit”.* Despre mama viitorului scriitor... avem și mai puține date. Ea se chema Aneta Bobescu și descindea dintr-o familie înstărită, care îi dăduse o educație aleasă. Soții Costache și Aneta Bacalbașa au avut mai mulți copii (treisprezece, dintre care au trăit doar șase - *n. edit.),* dintre care Constantin și Ion Bacalbașa vor semna mai târziu în presa de la sfârșitul secolului al

XIX-lea și începutul secolului XX. Constantin Bacalbașa, în volumul *Bucureștii de altădată,* ne mai furnizează câteva date în legătură cu persoana fratelui său (Virgiliu Ene, *Scriitori satirici români,* Iași, Editura Junimea, 1982, pag. 42).

Dispunem de date sumare despre copilăria și adolescența lui Tony. Ar fi urmat numai trei clase gimnaziale, cu note deloc strălucite. Dispunem totuși de unele mărturii ale autorului despre pasiunea față de unele discipline: *„Și cu toate astea, am avut două patimi mari, care uimeau pe toți colegii: limba latină și limba română. La română, în special, treceam de omul situației. Dascălu-mi spunea că am să ies un scriitor strașnic - fir-ar-fi fost ceasul blestemat când mi-a cobit așa de rău! Da, am ajuns scriitor (las deoparte pe „strașnic”)*".

1882

Debut în revista lui Al. Macedonski „Literatorul”, nr. 3, cu schița *Justiție* - o satiră șfichiuitoare la adresa justiției vremii. Despre această schiță va mărturisi mai apoi: *„Am debutat în carieră la 17 ani, atunci când iluziile încolțesc în suflet, semănate de o lume necunoscută, atunci când în fiecare om vedem o inimă și-n fiecare idee un ideal”* („Moftul român”, 1893, 20 mai, p.2).

1883

„...Am fost chemat urgent de patria mea să-mi plătesc tributul sângelui la tejgheaua națională. Aveam seria 457și matricola 1347. Pe peșcă, 6000". Amicul său Constantin Mille, într-un articol publicat în „Lupta” (14 octombrie 1924) schița portretul lui A. Bacalbașa de la acea epocă: „Slab, jigărit, într-o uniformă militărească care era prea mare, prea largă pentru trupul lui, cu un șarpe de aur la braț, căci avea gradul de sergent, sunt treizeci și nouă de

ani de atunci, a apărut înaintea mea, în sărăcăcioasa mea locuință din strada Știrbei-Vodă”.

În *Memoriile unui rezervist (Moș Teacă,* 1896, 29 sept., p. 2) vorbea despre superiorii lui, dintre care și l-a ales pe celebrul erou, Moș Teacă: „Comandantul Regimentului 5 de linie era, în anul 1883, don colonel Scheletti, locotenent-colonel - don locotenent-colonel Dănescu Theodor, comandant de batalion - don maior Barilleanu Ștefan, iar comandant al companiei a treia era... don căpitan Tecuț Ion. Așa-l chema. Numele nu i l-am inventat eu, slavă ție, Doamne! Don căpitan Tecuț, moldovean de loc, se purta tuns mărunt și cu o barbă lungă. Era mai mult scurt decât înalt și era gros. Semne particulare: roșu la față și ciupit de vărsat”.

Într-o scrisoare către G. Ibrăileanu, publicată de acesta în „Adevărul literar și artistic” (28 iunie 1925), Bacalbașa se destăinuiește: *„La 1883 am publicat un început de... roman cazon în „Mesagerul Brăilei”. Eram, mi se pare, în Dobrogea. Don colonel Dănescu - Dumnezeu să-l ierte! - citind opera mi-a interzis să mai scriu. Ba, a intervenit pe lângă familia mea, ca să facă gălăgie la redacția-n chestie să nu-mi mai publice oroarea! și am lăsat-o baltă*”.

În ziarul „Emanciparea” (nr. 4, 5, 7), condus de fratele său Constantin Bacalbașa, semnează, cu pseudonimul Batony, traduceri din „Capitalul” lui K. Marx.

1885

În ziarul „Drepturile omului” publică schițe și articole axate pe linia democratică: *Din viața dezmoșteniților, Papă-Lapte, Târâie-Brâu, Leone, Din războaiele mele, Rezervistul* etc.

La finele anului părăsește Bucureștiul și pleacă la Iași. De acolo, între 30 decembrie 1885 și 30 iunie 1886, sunt datate paginile manuscrisului *Ceasuri de gândire*, care cuprinde șaisprezece poezii, două schițe și un început de studiu literar, intitulat *Ca precuvântare*. Printre poezii era

și *Acolo*, la care se va referi Tudor Arghezi: „La Rosmersholm, întotdeauna/ E frig, și ceață./ E soare trist, iar noaptea luna/ E sloi de gheață./ în orice suflet este-o dramă/ Născută anume./ Ș-un glas fatal pe toți îi cheamă/ în altă lume./ Afară-i trist, e frig și ninge,/ Și-s obosit.../ Spre Rosmersholm cine mă-mpinge/ Necontenit?”.

În studiul intitulat *Ca precuvântare*, Bacalbașa afirma cu sinceritate: *„Versurile cuprinse în acest caiet înfățișează simțirile și gândirile mele, deci nimeni să nu se mire dacă va găsi același cântec în toate aceste versuri, căci niciodată n-am împărtășit părerea acelora care zic că poetul nu trebuie să aibă decât idei făurite... să cânte bine și rău, să-și plece fruntea în lupta pentru existență înaintea oricărui aducător de renume și de ciolan. Eu unul am scris sub înrâurirea simțurilor, a mediului social și economic... A trebuit să plâng pe femeia care, în mijlocul acestei societăți întemeiate pe despoiere și corupție, cade în lupanarul mocirlos și abrutizătoriu al prostituției. A trebuit să sufăr cu omenirea, care de veacuri stă îngenuncheată în fața lipsei de toate și în vederea schimbării de forme politice și economice, care n-au făcut alta decât au schimbat puțin suprafața lucrurilor; a trebuit să cânt viitorul îndepărtat, acel viitoriu strălucit în care vor domni Dreptatea și Frăția. Nu ca vizionariu, nu ca amărât de traiul păcătos al lumii de azi am văzut, ori mai bine am visat acel frumos vis, ci întemeiat pe evoluția vecinică a societăților, am dedus acea stare socială în care nu vor mai fi nici robi, nici servi, nici salariați, ci o lume nouă, o lume fără prejudiții, o lume care va fi desăvârșit stăpână pe roadele muncii sale...”*

1886-1887

Continuă să publice în „Drepturile omului”, dar începe să colaboreze și la „Contemporanul”, unde publică și o poezie - *Cele sfinte nu huliți,* la „Epoca”, la „Revista literară”.

1888

Este redactor la „Gazeta muncitorului”; face parte din comitetul de redacție al ziarului „Dezrobirea”; publică schițe și articole în „Epoca”, „Drepturile omului”, „Frăția”, „Apărătorul”, „Gutenberg”.

Schița intitulată *Marș-marș!...,* publicată în „Drepturile omului” la 24 octombrie 1888, este una dintre cele care lasă să se întrevadă posibilitățile sale literare, prin iscusința cu care mânuiește dialogul și prin ușurința cu care conturează personajele.

Tot în ziarul „Drepturile omului”, A. Bacalbașa publică articole în care se ocupă de problema țărănească. Răscoalele țărănești din 1888 își găsesc oglindire veridică în multe din paginile sale. (V. Ene, op.cit., p. 52).

1889

Semnează articole și pamflete în „Epoca”, „Gutenberg” și „Națională”.

1890

Începe colaborarea cu „Adevărul”, care va dura până în 1895 și va fi reluată în 1899. Publică în „Asimilarea”, „Timpul” și „Munca”.

1891

Articole numeroase în „Timpul”, „Adevărul”, „Munca”.

1892

Redactor și colaborator principal la „Democrația socială”. Publică în „Adevărul”, „Munca” și „Lucrătorul” (Galați).

Publică o broșură de 38 de pagini - *Grevele* - la Tipografia „Democratul” din Ploiești, în Biblioteca „Democrației sociale”.

1893

Prim-redactor la „Adevărul”, al cărui motto erau cuvintele lui V. Alecsandri „*Să te ferești, române, de cui străin în casă!*”. Înființează împreună cu I. L. Caragiale „Moftul român”, revistă satirică, care se va bucura de multă popularitate.

În „Adevărul” din 13 decembrie 1893 publică 8 articole. În noua revistă „Literatură și știință” apare o imitație în versuri după Eminescu - *Tu singură.*

Apare prima ediție a volumului *Moș Teacă,* care în același an va ajunge până la ediția a IV-a.

1894

Continuă să scrie pentru „Adevărul”, „Munca”, „Literatură și știință”, dar își extinde sfera colaborărilor și la „Țara”, prin articole precum *Darul nostru regelui, Ce face Caragiale?, Bene-Merenti, Morții la vot.*

Publică broșura *Bătaia în armată*.

A. Bacalbașa ține la Ateneu conferința *Arta pentru artă.*

Într-o scrisoare adresată amicului său Fănică Irimescu și datată 14/26 februarie 1894 A. Bacalbașa relata: „*Sunt zile când mă-ntreb eu singur dacă e adevărat că se poate munci atâta. Articole nesfârșite și nesfârșit de multe, tot soiul de discursuri, de conferințe și organizări - toate astea făcute cu o nervozitate extremă, zăpăcită, distrugătoare. După toate astea, la ce nu ți-aș spune tristul adevăr că sunt bolnav ca un mizerabil? Toate păcatele neurasteniei se țin de capul meu - și nu mă lasă să scriu cât aș vrea, să muncesc, să trăiesc, să uit pustiul sufletului. De două săptămâni, mai ales, mă simt distrus*”.

1895

La 14 februarie 1895 A. Bacalbașa, I. Teodorescu și C. D. Anghel tipăresc în „Adevărul” o scrisoare deschisă către directorul ziarului prin care anunță că se transferă la

ziarul „Lumea nouă”. Colaborarea încetează în aprilie 1895.

A. Bacalbașa scoate de sub tipar revista satirică *Moș Teacă.* „În literatura română beletristică, Anton Bacalbașa va ocupa un loc distinct prin crearea personajului Moș Teacă... Dintr-un interviu, acordat de viitorul director al revistei, publicat în „Lumea nouă” din 20 martie 1895, aflăm că „Moș Teacă al meu va fi militar, politician, literat, de toate. Ne adresăm unui univers întreg”.

Revista „Moș Teacă” va avea o largă priză în mase, acest lucru datorându-se în primul rând directorului ei, care, după cum spunea Arghezi, „a sleit genul umoristic al categoriei în câteva numere din revista *Moș Teacă”* (V. Ene, op. cit., p.66). Publică volumul *Din viața militară.*

„Se căsători, la 30 martie 1895, cu Alexandrina Scărișoreanu, de 19 ani, fata căpitanului în retragere Ion Scărișoreanu și a Zoei Scărișoreanu, aceasta din urmă născută la Câmpulung - decedată la 8 iulie 1884 în București - și fiică a lui Nicolae Ghizdaveti și a Saftei. Alexandrina văzuse lumina zilei la Reni, unde, se vede, căpitanul fusese temporar în garnizoană” (G. Călinescu. *Material documentar despre Anton Bacalbașa.* - în rev. „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, 1954, tomul III, p. 155).

Izbucnește o puternică polemică între I.L. Caragiale în „Gazeta poporului” - ziar al liberalilor și A. Bacalbașa în „Epoca” - ziar conservator - și în revista „Moș Teacă”. „Caragiale, sub iscălitura *i*, face în „Gazeta poporului” (anul I no. 276, din 7 noiembrie 1895) câteva considerațiuni asupra „Grămăticilor și măscăricilor”, în care sunt următoarele străvezii aluzii la Tony și la Nicu Filipescu: „Se înțelege că precum jalba scrisă de grămătic o iscălea odinioară, cu pecetea de inel, boierul de bunăcredință - lumea schimbându-și numai forma, tot așa și astăzi: profesiunile de credință le scrie „cu îndelungă

fidelitate” proletarul intelectual, iar boierul le subscrie cu „robustă convingere”.

Răspunsul lui Tony a fost de-o prefăcută înduioșare pentru soarta lui Caragiale; el învinuia partidul liberal că lasă pe un scriitor ca Ion Luca - și de vârsta lui - să se compromită, în loc să-i ofere slujbușoara solicitată...

Atunci, în numărul de la 11 (23) noiembrie 1895 al „Gazetei poporului” apare la „Inserții și reclame” următoarea scrisoare adresată *„D-sale d-lui Tony Bacalbașa, membru al partidului socialist științific, prim-redactor la „Epoca”:*

„Dragă Tony,

Gluma ta din „Epoca” de ieri nu e rea, este puțin inexactă: mai întâi, n-am solicitat până acuma nimic și al doilea, când o voi face, voi solicita nu o slujbușoară mică, ci două mari . Oricum gluma ta e bună; una mai bună însă mi-a făcut-o un birjar muscal, onorabilul gaspadin Matușef când mi-a imputat că n-am destui copii.

La o așa violență nu puteam să răspund altfel decât cu o grațioasă întrebare:

Apropo, ce mai face madam Matușef? Ți-oi răspunde și ție tot așa de grațios.

Eu ți-am mai spus, dar ai uitat se vede, că declinul unui scriitor nu se poate judeca după câte bune nu le scrie, ci după câte le scrie proaste. Dar să lăsăm asta, că e cam grea de-nțeles. Cine nu ne-o cunoaște pe amândoi o să crează, după mila ce-mi arăți, că tu te bucuri de o sănătate înfloritoare, iar că eu d-abia mă mai mișc. Dar cine ne cunoaște are să găsească următoarele: Tony e un băiat bun, care are, pe lângă multe calități, și un cusur specific foarte caracteristic - Tony vede totdeauna mărite la alții micile lui însușiri proprii. De exemplu:

Cine impută unui radical că este cu liberalii? - Tony, micul Lassale al conservatorilor.

Cine plânge pe un om reputat relativ zdravăn? - Robustul Tony, autorul unor opere fundamentale și de longue haleine*, pe care are să le scrie.*

Cine face pe Sturza veninos și pe Stătescu verde?

Bunul și rumenul Tony, bujorul dovleacului.

În fine, cine a făcut cea mai aspră critică despre urechile unui prinț, voinic și frumos băiat? Tot Tony, proprietarul celor mai cazone urechi din presa țivilă.

Apoi, de!

O strângere de mână de la al tău invidios prieten Caragiale".

A doua zi la „Cutia de scrisori" a „Epocii", Tony ripostează *„D-lui Caragiale, fost scriitor în activitate, actualmente în declin" și la „Gazeta poporului*":

„Iubite amice și coleg,

Am citit în „Gazeta poporului" de aseară, la „Inserții și reclame", opera ta de longue haleine, și am găsit-o mai mult „reclamă" decât „inserție".

Îți faci un merit din faptul că operele tale sunt de longue haleine, iar ale mele nu.

Ei, și? Valoarea operelor de artă nu se judecă după respirația, ci după inspirația autorului.

Cât pentru faptul că „un radical este cu liberalii", asta-i chestie de strategie politică, în care nu mă vâr. Dar eu n-am zis că ești cu liberalii, ci că ești la liberali.

Și acum, cu tot respectul ce am pentru perii cărunți - și mai ales pentru perii căzuți - cred că s-ar cuveni să-mi fii recunoscător că te-am deșteptat din letargie, fie chiar supărându-te. O să-ți treacă. Și o să revii probabil la vechea ta părere, pe care eu n-o împărtășesc decât pe jumătate". (Barbu Lăzăreanu. *Între I.L. Caragiale și Anton Bacalbașa*. Conform vol.: *Barbu Lăzăreanu. Glose și comentarii de istoriografie literară*, București, ESPLA, 1858, p.144-146)

1896

Continuă editarea revistei satirice „Moș Teacă”, care va dura până în 1899. Colaborează la „Hazul”, un supliment al revistei „Vatra”, la „Dreptatea” (1896-1899).

1897

Cuvântează la 19 octombrie în sala „Tomis” la o întrunire a proletarilor, la care participă 600 de persoane.

La 3 noiembrie e arestat în urma unor dezordini provocate de poliție cu ocazia grevei cizmarilor. I se ia apărarea în ziarele „Lupta”, „Muncitorul”, „Lampa”. În această perioadă semnează articolele: *Furtuna se apropie, Șarlatani la bâlci, Bietul Dumnezeu, Aghiotantul, Alegerile de azi* ș.a.

1897-1899

Pe lângă revistă apare și „Almanahul lui Moș Teacă”.

1898-*1899*

Se pronunță în favoarea celor mulți și oprimați prin articolele: *Oamenii Ocultei, Parlamentul și țara, Jos trădătorul, La Văcărești, nu la Filaret, Fanatismul liberal, Greva, Servitorul regelui, Justiția militară, Păpușile maiestății-sale, Cele trei cusururi ale regelui, Casa de nebuni, Ajutor!, Propagandiști și torturatori* ș.a.

1899

Se joacă de către o trupă ocazională, condusă de actorul Leonescu, zis Vampirul, în sala Băilor Eforie, piesa *Pardon - „revistă umoristică în trei acte și un tablou”.* Ziarul „Dreptatea” din 4 mai 1899 scria că publicul care a vizionat această piesă în seara de 2 mai 1899 a petrecut admirabil, deoarece „cei trei autori au făcut risipă de spirit în revista «Pardon»”. Comedia a fost scrisă de Constantin, Ion și Anton Bacalbașa. Este ales deputat de Ilfov.

La 1 octombrie moare de ftizie în București, în casa din bulevardul Regina Maria, nr. 34, sărac și plin de datorii. Va

fi condus pe ultimul drum la cimitirul Bellu de Caragiale, Vlahuță, Stavri, Fundescu, Morțun.

La 5 octombrie 1899 I.L. Caragiale scria în „Dreptatea” un emoționant articol, în care figurează cuvintele: *„Tony a plecat aseară dintre noi - atât de tânăr! Păcat pentru lumea noastră!”*

MOȘ TEACĂ

CINE E MOȘ TEACĂ?

Adevărat copil năzdrăvan! Din pricina lui nu se puteau odihni cinci mahalale. Nu era zi de la Dumnezeu în care părinții să nu se pomenească acasă cu vreo plângere: „Tecuță a spart capul fetei mele! Tecuță mi-a spart un geam! Tecuță a legat o tinichea de coada lui Samurache! Tecuță mi-a omorât un porumbel cu o piatră!”

Și toate boclucurile astea se spărgeau în capul părinților, care erau nevoiți să plătească cu bani nebuniile odraslei lor. Alteori, lucrul era și mai grav; proprietarul venea și spunea: „Domnule Teacă, eu nu pot să vă mai dau casa din pricina băiatului dumneavoastră; mi-am aprins paie-n cap cu mahalaua!” Iar părinții trebuiau să se mute, că n-aveau încotro.

Drept vorbind, însă, vina nu era numai a micului Tecuță, care, firește, la șapte ani nu putea să fie înțeleptul Solomon. Mai erau vinovați și părinții: le intrase-n cap că Tecuță al lor are apucături militărești și-l lăsau să facă tot ce-i trăsnea prin cap, numai să nu-și dezmintă viitorul. Pentru că, vorba domnului Teacă: „Tot omul se naște cu croiala lui; eu încă de mic dădeam semne c-am să fiu senator; îmi spune doica pă care am avutăr-o acasă că puteai să dai cu tunul și nu m-ai fi deșteptat când apucam să adorm!”

Așa și cu Tecuță. Toată dragostea lui de copil era să se joace de-a soldații. La Anul Nou, la ziua lui, la toate zilele mari nu cerea decât jucării soldățești:

— Tată, mie să-mi iei o pușcă! Să-mi iei un tambur-major! Cumpără-mi o cutie cu soldați...

Și peste trei zile, jucăriile ajungeau ferfeliță: de pușcă rămânea numai țeava, tamburul ajungea fără căciulă, soldații fără nasuri. Atunci începea devastarea geamurilor vecine, tinichelele de coada lui Samurache...

Cu toate astea, părinții erau încântați. Îl îmbrăcaseră pe Tecuță cu haine de căpitan și-i cumpăraseră o sabie de tinichea. Iar când îl întrebai: „Cum te cheamă?” el răspundea scurt: „Don căpitan Teacă!”

* * *

Dar copilăria nu ține mult. La opt ani, micul Tecuță a fost răpit de lângă duzinile-i de tamburi-majori și încorporat la școală. Aici firea lui cazonă s-a simțit încătușată de o nouă disciplină, de un regim care nu-i putea conveni.

— Eu sunt căpitan, striga Tecuță furios, nu vreau să port respect țivililor!

Și bieții profesori pătimeau cumplit de pe urma isprăvilor închipuitului căpitan. Cât pentru carte, Tecuță nu putea s-o sufere.

— Parcă mie-mi trebuie cărți de astea! Parcă Mihai Viteazu știa artmetică!

Și cărțile rămâneau cu foile netăiete, iar Tecuță rămânea repetent. La doisprezece ani, el ajunsese de-abia în clasa a doua primară, de unde a fost dat afară îndată ce guvernul pe care-l sprijinea domnul Teacă a căzut în opoziție.

De aici încolo începe viața aventuroasă a lui Tecuță. Șase ani de-a rândul a trăit pe lume fără să facă nimica bun. Dimineața pleca de acasă și se ducea să vadă soldații făcând instrucție, la amiază se întorcea, și apoi iar pleca, spre a se întoarce tocmai seara. Și nu era schimbare de gardă, nu era paradă, nu era retragere cu torțe la care adolescentul Tecuță să nu ia parte. Îl vedeai mergând pe lângă trupă, în pas reglementar, sorbind cu ochii pe sergentul-major - idealul lui.

Acum era destul de mare, făcuse cunoscuți printre sergenți, și adeseori dulăpiorul lui madam Teacă suferea efracțiuni, din care Tecuță își plătea luxul de a face chef la cantină înconjurat de toți subofițerii.

Azi așa, mâine așa, Tecuță creștea mare, dar mintea-i rămânea minte de subofițer reangajat, toată învățătura lui nu se urca nici până la nivelul școalei de adulți de la regiment. Și dacă mai pui la socoteală efracția dulăpiorului, apoi ușor vezi că aveau dreptate domnul și doamna Teacă să se pună pe gânduri și să cam înceapă a regreta neînfrânarea la vreme a fiului cazon.

— S-a isprăvit, Luxițo, nu mai merge! Băiatu s-a făcut un stricat și jumătate! La vârsta lui bea ca un aghiotant! Râde mahalaua de noi!

— Lasă, răspundea madam Teacă, peste un an facem noi ce-om face...

— De-ar trece mai curând!... Mi-e teamă să n-ajungă cine știe cum până atunci! E prea din cale-afară stricat, numai de militar e bun!

Și bieții bătrâni se rugau lui Dumnezeu să treacă anul ca ceasul.

* * *

La optsprezece ani, tânărul Tecuță intră în cariera care avea să-l facă mai târziu așa de popular.

I se făcu consimțământul tatălui, actul de vaccină și actul de botez. A fost mai greu cu certificatul de bună purtare din partea a cinci mahalagii; dar s-au găsit cinci oameni inteligenți, care au înțeles că actul ăsta însemnează salvarea mahalalei, și iată-l pe Tecuță în fața colonelului. Peste petiția prin care „subsemnatul, dorind a-mbrățișa cariera armelor în regimentul ce cu onoare comandați...” colonelul a pus un „se aprobă” și a doua zi Tecuță - de aci încolo Teacă - era tuns ca-n palmă și prevăzut cu garnitura complectă.

Văzându-l strâns în tunică, domnul Teacă s-a simțit mândru, madam Teacă a plâns, iar voluntarul a cerut ceva parale care i s-au acordat imediat, fără să mai fie nevoie de siluirea cunoscutului dulăpior.

* * *

Onoarea e dulce, borșul e acru - asta a fost cea dintâi constatare a voluntarului. Și, dacă n-ar fi fost intervenția periodică a sumelor țivile venite de acasă, adio, mâncare particulară! Cu șapte parale pe zi, ostașul Teacă nu ar fi garantat multă vreme de amoru-i nemărginit pentru apărarea patriei.

De altfel, greutatea-i a fost numai șase luni, căci după asta a fost „avansat caporal”. De aici începe epoca ordonanței nereglementare, a cizmelor văcsuite de alții, a

unsoarei de curele oferite în mod grațios de magazinerul companiei, a capacului de gamelă cu tocană particulară, a pumnilor aplicați răcanilor care nu știu să poarte un respect caporalului!

Iar peste un an, calea de aur se deschise înaintea lui: cele două galoane de lână - funia de tei - fură-nlocuite cu șarpele de aur; don sergent Teacă intră în rândul subofițerilor.

Și trebuie să recunoaștem adevărul: asta a fost cea mai dreaptă avansare ce s-a făcut vreodată în armata română. Sergentul Teacă era un militar desăvârșit: croit bine din fire, el avea înfățișarea unui erou permanent. Apoi disciplina-i intrase așa de bine în minte, încât ar fi putut să-l taie un superior și n-ar fi zis pis. În schimb, să fi poftit un inferior să facă o greșală: acela care odinioară lega tinicheaua de coada lui Samurache găsise un întreg sistem pentru a introduce disciplina în rândurile armatei. Astfel, sergentului Teacă i se datoresc o mulțime de invențiuni care fac și în zilele noastre caracteristica și fala armatei, a acelei armate „fără de care un stat nu poate exista”. El a inventat plotonul de pedeapsă, cățeaua în spinare, gimnastica cu buturuga, ochirea soarelui cu baioneta la armă, butucii, aruncarea tesacului în scânduri de-a zbârnâitelea, chemarea dracului de la lampă... și alte măsuri disciplinare, „fără de care armata ar fi o adunătură de oameni periculoși societății”.

Să nu vă mirați, deci, dac-ați auzit ca și mine că n-au trecut bine doi ani de când sergentul Teacă a intrat în rândurile subofițerilor, și, prin înalt decret regal, el a fost înaintat la rangul de sublocotenent.

În privința asta s-au ridicat câteva obiecții. Au fost câțiva care au spus că Teacă de-abia știe a iscăli; dar raportul colonelului era așa de favorabil sergentului, încât ministrul l-a înaintat fără cea mai mică grijă, căci nu cartea, ci disciplina face pe adevăratul militar.

În calitate de sublocotenent, Teacă a fost un model pentru regiment. Însărcinat cu plotonul de recruți, cu popota ofițerilor, cu încvartirarea trupelor în vremi de mutare, cu compania de disciplină, cu tot ce era mai greu, el a dat întotdeauna dovezi de activitate și pricepere. Recruții lui ori dezertau, ori mureau, dar ieșeau adevărați soldați! Când se făcea la plotonul de recruți mânuirea armelor, se auzea de la cazarma „Cuza” la „Malmaison”[1], și adeseori pușlile se rupeau în mâna soldaților.

Afară de asta, bun camarad, Moș Teacă nu bea decât împreună cu camarazii și nu-i pâra decât dacă cerea colonelul.

* * *

Într-o zi, locotenentul Teacă - peste doi ani ajunsese locotenent - se pomeni cu comandantul regimentului că-l ia deoparte:

— Locotenent Teacă!

— Ordonați, don colonel!

— Te rog să vii la mine la dejun, că am să-ți comunic ceva.

— Am înțeles, don colonel! Să viu cu trupa sau singur?

— Singur, locotenente.

— Prea bine, don colonel!

Și, peste un ceas, locotenentul era acasă la colonel, unde dejunul aștepta. După dejun, la care inferiorul executase exact ordinul de a bea fără grije, colonelul începu comunicarea:

— Ce ai zice, locotenente, dacă ți-aș propune ceva?

— Aș executa, don colonel.

---

[1] În secolul al XIX-lea, în locaţia cu pricina (Calea Plevnei, nr. 137A, în prezent...) funcţiona principala cazarmă a trupelor de cavalerie menite să apere Bucureştiul. Denumirea de Malmaison provine, după toate probabilităţile, din timpul lui Cuza, când domnitorul a botezat aşa zona după un domeniu favorit al nefericitului împărat francez Napoleon al III-lea.

— Uite ce e: este o fată aici în oraș. Cu fata asta eu sunt prieten bun; din pricina asta țivilii au început să scoată vorbe rele pe socoteala ei și să spuie că acum vreo cincisprezece ani, când fata avea douăzeci și cinci de ani, eu m-aș fi iubit cu ea... Pentru asta m-am gândit că numai dumneata ești destul de disciplinat ca să mă răzbuni...

— Da, don colonel, chiar acuma mă duc să dau ordin gornistului să mi-i cheme pă țivili la cazarmă. Patru zile la butuci și șase ceasuri cu cățeaua!...

— Nu așa, locotenente... Trebuie să mă răzbuni altfel: să te însori cu fata, ca să arăți că țivilii au mințit...

— Am înțeles, don colonel.

— Fata e bună, are vreo cincizeci de mii de franci zestre.

— Am înțeles, don colonel.

Și a doua zi, locotenentul Teacă adresă părinților fetei următoarea:

CIRCULARĂ

Conform ordenului lu don colonel no... am onoare a vă face cunoscut să-mi acordați de urgență mâna fiicei dumneavoastră, pe lângă care veți anexa zestrea pă care a ordonat-o don colonel.

Totdeodată vă fac cunoscut că nu este adevărat ce se spune de către țivili că s-ar fi petrecut acum 15 ani, deoarece chiar don colonel spune că nu-i așa. Supirioru nu minte!

(ss) Locotenent Teacă

Iar peste o lună ziarele anunțau cu plăcere căsătoria simpaticului locotenent Teacă cu gentila domnișoară Caliopi Armășescu.

Tot corpul ofițeresc din garnizoană a luat parte la această nuntă, iar nuni au fost doamna și domnul colonel.

A fost o veselie mare, care s-a terminat, din nenorocire, printr-un mic scandal, pe care ziarele, care și-au făcut o

meserie din a ataca armata, l-au atribuit ginerelui. Adevărul e însă următorul: la cadril, mireasa juca alături de un sergent-major, rudă cu dânsa. La figura a treia, sergentul-major trebuia să vină spre ginere, care era vizaviul miresei. Probabil că dintr-un spirit de disciplină, locotenentul s-a simțit ofensat de venirea asta și a strigat sergentului-major:

— La loc mișcarea! Nu mișca, leat!

Sergentul-major nevrând să înțeleagă ordinul, locotenentul a fost silit să-l lovească, iar pe mireasă a pedepsit-o cu patru zile pluton de pedeapsă în casă.

Atâta tot.

Peste cinci luni de la nuntă, tânăra Caliopi a dat la lumină un mic Tecuță de toată frumusețea.

Locotenentul, văzându-se avansat la gradul de părinte atunci când nu se aștepta deloc, făcu aspre observații soției.

— Dar bine, dragă Tecușor, răspunse Caliopi, eu sunt de vină?

— Da' cine?! Știu că eu nu!

— Ba tocmai matale. Vezi, că prea ești iute... Copilu-ți seamănă matale: a ieșit în pas gimnastic.

— Bine-bine, zise locotenentul, care se bucura că-i seamănă moștenitorul. Numa un lucru nu-nțeleg eu: cum am fost avansat la gradul de părinte fără să am vechimea?

— Aoleu! Da' bine, omule, vrei să faci ca toți proștii, la vechime? Meritu e să fii avansat la alegere, nu la vechime!

* * *

După câțiva ani, locotenentul Teacă fu avansat la gradul de căpitan - de astă dată la vechime.

În această calitate, căpitanul Teacă a slujit patriei vreo cincisprezece ani, până i-a albit păru-n cap. Pentru gradul de maior se cere examen, și căpitanul Teacă n-a voit să-

nvețe decât reglementele cazone, pe motiv că toate cărțile țivililor nu fac parte nici măcar din micul echipament.

Rareori, însă, s-a văzut un căpitan așa de capabil ca Moș Teacă. Numele lui a făcut epocă, s-a popularizat, a trăit peste veacuri și a slujit de titlu unui volum de nuvele.

EPIZOOTIA

Acum vreo câțiva ani, compania lui Moș Teacă a fost detașată pe frontieră, ca să păzească împotriva boalelor de vite.

Ideea asta-i convenea grozav, pentru că pe frontieră e mai puțină disciplină din partea ofițerilor și viața e mai regulată. Unde mai pui că se pot face economii, de vreme ce nu sunt atâtea cheltuieli!

Prin urmare, Moș Teacă se puse de dimineață în fruntea companiei și porni la drum. În tot parcursul el era foarte grav, mergea cu sabia scoasă chiar și prin păduri și n-a lăsat deloc pe soldați să meargă-n pas de voie, pentru că „nu să știe de unde poat'să iasă un supirior". Numai din când în când oprea trupa, îi dădea „pe loc repaoz" și înghițea câte o dușcă de rachiu.

Când ajunse pe malul Prutului, comandă oprirea și ținu companiei un discurs foarte interesant și foarte solemn:

— Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați! Comănduirea pieții a dat ordin pă cum ca să venim să apărăm țara împotriva vrășmașului nostru comun, epizotia[1]. Epizotia este foarte primejdioasă și să arată mai cu samă la dobitoace.

---

[1] Epizootíe, epizootii, s. f. Extinderea unei boli contagioase într-un timp scurt, prin contaminare, la un număr mare de animale dintr-o localitate, regiune etc.; boleaznă, epidemie, molimă.

— Trăiți, don căpitan, întrebă furierul, da' pă ce o cunoaștem noi care-i aia?

— Nu vorbi, răcane! S-o cunoști, că de-aia ești soldat! Dacă n-oi cunoaște eu pă vrășmaș, atunci pă cin' să cunosc? Pă tata? Epizotia vine mai ales vara, din cauză că atunci, fiind căldurile mari, santinelele are obicei să doarmă la post. Să nu dormiți în gheretă, leat, că aveți a face cu mine: vine epizotia și ne omoară pă toți. Să dea dracu să vie epizotia să ne omoare, că vă arăt eu! Vă gonesc și mort la pluton de pedeapsă!

— Trăiți, don căpitan, pă malu Prutului nu suntără gherete...

— Ei, și?! Vrei să fie?! Vrei să dormi în gheretă, hai?! Patru zile sala dă poliție pentru călcare dă orden! Las, că ți-arăt eu! Pă urmă, să știți: soldatul este dator să nu dea voie la nimeni să vie de dincolo fără bilet de voie și fără să cunoască consemnu. Dacă vezi că vine la tine o vită, îi ceri parola. N-o știe? Nu-i dai voie să treacă... Acuma să-mi arăți tu, Gheorghe Neculai, cum ai să faci când îi fi de santinelă. Prepune că eu sunt o vită bolnavă. Oprește-mă cum ți-am spus eu.

Și Moș Teacă vine spre soldat. Soldatul stă pe loc.

— Așa te-am învățat eu, mă?! Las, că-ți arăt eu! Patru zile pluton dă pedeapsă! Să vie altu! Vasile Ion, oprește-mă tu!

Și Moș Teacă se apropie. Soldatul ia arma la mână și-ncepe a striga:

— Cine eee? Cine eee? Cin'?!

— Vită! răspunde Moș Teacă.

— Ce fel de vită? Bolnavă ori sănătoasă?

— Bolnavă.

— Apoi, vită bolnavă, stăi! Căprar dă gardă, vin dă recunoaște o vită bolnavă!

— Prea bine! zice Moș Teacă încântat. Așa să faceți, că eu am să vă-ncerc. Ori de câte ori m-îți vedea venind la voi, să mă-ntrebați: vită bolnavă ori sănătoasă? Măcar să vie și

gheneralu, nu-l lași să treacă până nu ți-o spune ce fel de vită este!

— Trăiți, don căpitan, da' dac-o fi o vită sănătoasă?

— Atunci îi dai drumu.

— După ce o cunosc?

— Pă ce?! Dobitocule, nu ți-am spus?! O cunoști pă aia că știe sicretu, parola și răspunsu. Că dacă n-ar fi sănătoasă, dă unde l-ar ști?

Și Moș Teacă dă drumul companiei, după ce îi mai explică înc-o dată și îi atrage atenția că epizootia are obicei de se furișează printre santinele mai ales noaptea, când n-o vede nimeni, și că, prin urmare, soldatul e dator să ceară epizootiei să umble cu felinarele aprinse:

— N-ați văzutără că așa cere și birjarilor la București?

RELIGIA CAZONĂ

Moș Teacă este un bărbat foarte religios. El e convins că dacă comenduirea pieței n-ar fi inventat religia, armata ar fi ajuns de mult să fie țivilă.

De aceea, singura carte țivilă pe care a-nvățat-o bine este religia. Înarmat cu această știință, Moș Teacă ține adeseori predici întregi soldaților, povestindu-le faptele mai serioase din *Biblie*.

Iată una din aceste predici:

Odată, la raportu de unsprezece ore, Dumnezeu, comandantu suprem al pământului, a dat orden de s-a făcut lumea. Întâiul cotigent chemat sub drapel a fost Adam și Eva.

Cum i-a înrolat, Dumnezeu i-a echipat complect și i-a trimis în garnizoană pă pământ, unde le-a dat în primire onoru, zgomotu, postu și focu. Da' le-a dat orden să

mănânce ce-or vrea, numai dintr-un copac cu mere țivile să nu guste.

Eva a călcat însă deciuplina melitară și a mâncat. Îndată ce aghiotantu a comunicat lui Dumnezeu faptu-n-tâmplat, Dumnezeu a chemat pe culpabeli și le-a zis:

„Pentru ce-ai mâncat, leat, din măr țivil? Ai călcat consemn, hai?! Las', că te-nvăț eu! Patru zile pluton de pedeapsă!"

Și după ce i-a gonit patru zile cu cățeaua în spinare, i-a reformat și i-a trimis pă la vetrele lor, iar la ușa raiului, unde era tabu regimentului, a pus un planton și a dat orden să nu intre nimeni. Oricine o intra, soldatu are orden să-l împuște și după aia să-l bage patru zile la închisoare, da' zilele astea să se treacă pă foaia de pedepse și să nu se socotească servite.

Ce va să zică asta? Asta va să zică, scurt, că soldatu este dator să nu mănânce mere țivile atât în timp de pace, cât și-n timp de război. Să nu mănânci mere, leat, că dai dă belea cu mine! Vezi, că eu nu sunt Dumnezeu, eu te gonesc la pas gimnastic până ți-o ieși limba de-un cot!

Ai înțeles?

AGHIOTANTUL PIEȚEI

De toate fusese Moș Teacă, numai aghiotant de piață nu. Și nu doar că nu merita distincțiunea asta, dar nu știu cum se făcuse că nu-l rugase nimeni s-o primească. Într-o zi însă, colonelul, cu toată durerea pe care o simțea de a se despărți pentru câtva timp de serviciile și de luminile acestui căpitan-erou, se hotărî să stăruiască pe lângă comandantul pieței ca să ia de aghiotant pe Moș Teacă.

Când a aflat de asta, eroul nostru a plâns puțin de emoțiune, dar, în sfârșit, ordinul e ordin, disciplina înainte de toate!

Se duse, deci, la companie, adună trupa și-i ținu discursul următor:

— Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați! A sunat vremea ca să ne despărțim. Înainte de a pleca, vreau să-mi ziceți „trăiți!”, pen’ că nu să știe dacă ne-om mai vedea; ca mâine vine un război și ne ducem! Știu că aveți să mă plângeți, pentru că am fost pentru voi un adevărat părinte; nu v-am pedepsit, nu v-am bătut... Nu-i așa? Vorbește, răcane, că dă dracu-n tine!... Viața omului e scurtă și de asta n-aș vrea să mă blestemați ca mâine. Eu țiu la trupa mea și pentru asta sunt întotdeauna blând, nu-mi place să iau pă oameni cu vorbe rele. Ai înțeles, leat? Că acum te zmeiesc! Te fac eu să-nțelegi!... Fiți dar și voi tot așa de blânzi ca mine, că nu-i bine să fie omu rău; cu răutatea nu faci niciodată nimica: îți capeți dușmani și atâta tot. Să știi că-i așa. Ori poate nu crezi? Vă torn acuma patru zile sala de poliție, ca să-nțelegeți că nu merge cu rău!... Acuma, pentru că plec, cine are ceva de lăcrămat să vie să lăcrame.

— Trăiți, don căpitan, răspunse un soldat, noi, toată compania, n-am luat solda pă trei luni.

— De ce n-ați luat-o?

— Trăiți, don căpitan, nu ne-a dat-o.

— Aha! Pent’ că nu v-a dat-o? Vas’zică, vreți să v-o dea sergentu-majur de-a gata! Voi sunteți boieri, așteptați tot altu să vă aducă la nas ce vă trebuie... Patru zile la butuci pentru lene în exirsisu funcțiunii!

— Trăiți, don căpitan, răspunse sergentul-major, asta-i solda pe care ați luat-o dumneavoastră și n-ați mai dat-o înapoi.

— Nu mă-nvăța tu pă mine, sergen-majur, că știu eu mai bine! Eu sunt catană veche, mă-nțelegi? Da’, vorba-i, pentru ce lăcramă la mine? Așa să lăcramă? N-ai auzit de

calea irarhică, leat? Soldatu este dator să ceară voie înainte de a face o lăcrămație. Apîi mi-ați cerutără voie?... Patru zile cu cățeaua!

Și Moș Teacă ieși pe ușa, strigând:

— Rămâneți sănătoși! Dacă nu... la butuci!

Compania răspunse-n cor:

— Trăiți!

* * *

A doua zi, Moș Teacă era aghiotant de piață.

Slujba asta-i plăcea. Raportul comandantului spunea lămurit că aghiotantul pieței este mai mare peste piață. Deci se sculă de dimineață și se duse la slujbă... în hală.

Era pe la ceasurile patru în zori de zi. Măcelarii, zarzavagiii, precupețele își așezau marfa. Era un zgomot infernal: se tăia carne, se striga, se mătura, căruțele umblau în toate părțile, capitala se deștepta din somn.

Moș Teacă rămase încremenit.

— Drepți! strigă el când ajunse în dreptul măcelăriilor.

Dar nu-l ascultă nimeni. Trecu la zarzavagii - același lucru.

Se duse la precupețe - nici o disciplină.

— Ce-ați poftit, conașule? Avem ridichi bune de lună, lăptuci, castraveți, spanac...

Toate astea îl amețiră.

— Unde e plantonu? Ce fel de deciuplină e asta? Nu știți cine e mai mare peste piață?

Dar degeaba, nimeni nu-l băga în seamă. Atunci își luă inima-n dinți și se repezi furios la un măcelar:

— Ce faci aicea, leat? Cu cățeaua!...

— Ce cățea, domle?! întrerupse măcelarul. Cățea e asta, ori vacă?! Nu vezi că-i gogeamitea vacă, cât dumneata de mare?!

— Insulta supiriorului! Ce articol e ăsta?

Și dete un pumn măcelarului. Dar atâta i-a trebuit. Toată hala se ridică în picioare. Măcelarul lovit îl luă la trânteală,

femeile îl umplură de spanac; Moș Teacă ieși plouat, zăpăcit, urmărit de strigăte de: „Tiu-ho! Huideo!”

A doua zi reclamă la comenduire și ceru casarea casapilor și reformarea precupeților. Dar cererea-i fu pusă la dosar și comandantul pieței îi dete explicația următoare:

— Căpitane, dumneata ești mai mare pe stradă, nu la măcelărie; acolo e comisarul comunal.

— Vas’zică, numa’ pă stradă? Lasă!

* * *

„În sfârșit, zicea Moș Teacă, am pus mâna și pă țivili! Pă stradă eu sunt mai mare!”

Și era foarte sever noul aghiotant. Băgase spaima în ofițeri: pe unul îl turnă la garda pieței pentru că a umblat fără mănuși, pe altul, pentru că n-avea vipușcă, fiecăruia îi găsea cusur. Dar bine că-i încăpuseră pe mână și țivilii!

Într-o zi se plimba pe Calea Victoriei. Trece pe lângă el un țivil tânăr.

— Unde-ai plecat, leat? îi strigă Moș Teacă.

— Domnu? întrebă țivilul mirat.

— Nu vorbi! Capra pogribanii mânăstirii! Te amestec cu țărâna, rătane! Und’ ți-e pomponu?

— Ce visezi de pompon, stimabile? Mi se pare că ești țăcnit...

— Nu insulta! Und’ ți-e pomponu?

— Ia slăbește-mă, domnule Moș Teacă! Ce, eu sunt militar?

— Să nu crâcnești, că te torn la gherlă! Văz eu, nu ești melitar! Și ce-i cu asta? Und’ ți-e pomponu? Nu știi că azi e paradă? N-ai cetit ordenu de la comenduire? „Toată lumea va avea pomponu la chipiu!”...

— Nu, zău, ești cam...

Însă Moș Teacă îl apucă de gât și, cu ajutorul unui jandarm, duse pe țivil la garda pieței.

A doua zi la Cameră era o fierbere nemaipomenită. Din interpelarea adresată guvernului chiar de către un membru al majorității rezulta în mod vădit că aghiotantul pieței arestase în ajun un deputat „sub ridiculul pretext, anticonstituțional și violator al imunității parlamantare, că deputatul nu avusese pampon la pălărie”.

Banca ministerială făcu scuze și Moș Teacă fu dat înapoi la corp, unde compania-l aștepta cu brațele deschise, ca să primească solda pe trei luni din urmă.

— Să nu vorbești de „din urmă”, leat, strigă Moș Teacă furios, că te torn! Soldatu e dator să meargă înainte, nu în urmă, ca dezertorii!

PAȘTELE

În curtea cazărmii era întinsă o masă lungă, peste care se așternuseră cearșafuri. Unul lângă altul stăteau aliniate tacâmurile: o gamelă, o lingură, două ouă roșii și câte o felie de cozonac, al cărui șofran protesta energic împotriva zicătoarei că „*nu știe mocanul ce-i șofranul*”. Alături de masa asta, una mai scurtă, cu vreo patru tacâmuri: lingură, furculiță și cuțit; farfurii, șuncă, sardele, salam, ouă, cozonac și sticle cu vin. Între mese, două hârdaie pline cu ceva a cărui culoare atârna între bragă și bere, al cărui miros bătea aci în oțet, aci în spirt.

Era în dimineața Paștelui - ofițeri și soldați aveau[1] să mănânce împreună, să sărbătorească laolaltă Învierea aceluia care a luptat pentru egalitate și frăție, sau - cum zicea Moș Teacă - „pentru deciuplină și drapel”.

La ceasurile cinci, gornistul anunță sosirea comandantului companiei. Acesta se arătă grav și solemn, păși maiestuos și se opri înaintea mesei celei scurte. Toată trupa ședea încă în picioare, căci nimeni n-are dreptul să se așeze la masă înainte de a i se da ordin de la superior.

Comandantul companiei, eternul Moș Teacă, își roti ochii împrejur și întrebă:

— Da’ popa n-a venit?

— Trăiți, don căpitan, n-a venit încă.

— Pentru ce n-a venit?

— Nu pot să știu.

— Pentru ce nu știi? Spune gornistului să sune de popă.

— Trăiți, don căpitan, de popă nu e semnal.

— Nu vorbi! Nu cunoști nici țignalele? Sună de mort ori de masă, că vine popa.

Gornistul sună de mort și de masă, dar popa nu se arăta deloc.

Moș Teacă flămânzise.

---

[1] În ediția din 1894: *vreau*.

— Drepți! strigă el trupei. Ia ascultă, leat, care din voi a fost popă?

— ?

— N-auzi, răcane? Care a fost popă? Să vie să blagoslovească masa. Nu știe nimeni, hai? Tot eu să vă fac și asta! Ia prepuneți voi că mâine ar fi un război. Cum aveți să puteți muri dacă nu știți să faceți pă popa? O să muriți ca niște câini, vai de capul vostru! Soldatu e dator să știe a fi și popă, pentru că la un caz de moarte să se poată îngropa singur.

Și Moș Teacă luă un cearșaf, îl găuri și-l trecu după gât și, luând în mână o gamelă drept cădelniță și o baionetă drept cruce, începu rugăciunea:

— „Comandantul nostru, carele ești în garnizoana cerului, sune-se numele tău, fie ordinul tău, vie comenduirea ta, precum în timp de pace, așa și-n timp de război; porția noastră reglementară, avansează-ne-o nouă astăzi, precum și noi avansăm chenzina trupii noastre, și nu ne duce pe noi la garda pieței și ne trece în concediu, marș!”

Apoi, după ce termină slujba, luă un ou și se duse la soldatul din flancul drept să ciocnească:

— Cristos a-nviat!

— Adevărat...

— Nu vorbi-naintea supiriorului! Marș la-nchisoare!

Trecu la al doilea soldat:

— Cristos a-nviat!

— Aha! Vas’zică, nu vrei să răspunzi! Vas’zică, ești jidan!...

— Ba nu, tră...

— Nu vorbi! Marș la-nchisoare!

La al treilea:

— Cristos a-nviat!

— Adev...

— Nici tu nu știi? N-ai mai învățat că nu să răspunde la supirior? Marș și tu!

Apoi chemă pe sergentul-major:

— Să trimiți trei porții acas' la mine... știi... pentru slugi... Vezi c-a rămas de la ăi trei pedepsiți... Soldatu pedepsit cu închisoare n-are drept decât la pâine și apă!

Apoi se-ntinse masa. Peste un ceas, Moș Teacă declară ofițerilor că-ndată ce o-mplini anii de pensie, intră ca popă la vreo biserică.

— Dar o să fie cam greu, domnule căpitan, n-aveți darul...

— Ce dar, locotenente? Dacă n-oi avea eu darul beției, cine dracu-l mai are?!

MOȘ TEACĂ SPIRITIST

De unde până unde, Moș Teacă a auzit de spiritism.

„Cu spiritismu ăsta, zice Moș Teacă, să face toate alea. Am auzit că unu a luat numa două sticle de spiritism și i-a trecut galbenarea. Vezi dumneata? Eu mă mir că nu să întrebuințează la război; ar putea să ia o mașină de-alea, și tranc! Îi omori pă toți. Bun lucru, halal de cin' l-a născocit; trebuie să fi fost căpitan de stat-major, că ăi de la itidență nu prea face isprăvi!"...

De altfel, toate ideile lui Moș Teacă despre spiritism cam aici se mărginesc. Vă închipuiți ușor că el nu s-a dus niciodată pe pragul pagodelor ruinate din Ceylon[1] ca să descifreze manuscrise seculare, nici n-a tolerat păsărilor cerului să-și facă cuibul în capu-i cazon. Atâta ar mai fi lipsit: oricât ar fi ele de păsări, nu se pot urca în capul unui căpitan!

„Spiritism-spiritism, da' să nu să obrăznicească cu mine, că eu nu știu multe: îi trag o sală de poliție de-i merge fulgii!"

[1] *Sri Lanka*, după terminologia actuală.

Și, afară de asta, Moș Teacă este mai presus de toate un bărbat practic. Lui nu-i trebuie din spiritism decât partea aceea care e folositoare: să te vindece de bătături, să-ți mărească solda, să te avanseze fără examen, să-ți facă, în sfârșit, ceva de folos. Altfel, la ce-i mai zice spiritism de pomană?

* * *

Într-o seară, Moș Teacă se pomenește că i se bate sprânceana dreaptă. Consultă pe aghiotant, și acesta-i spune că „sprânceana dreaptă de ți se va clăti, nenorocire însemnează”.

Nenorocire! Vorba asta nu-i prea plăcea. În noaptea aceea trebuia să fie de jurnă pe cazarmă și se temea să nu i se-ntâmple vreun bocluc. Se duse deci repede la locotenentul Spanopol, care tocmai se gătea să plece.

— Ia ascultă-mă, camarade, aș vrea să te rog ceva, dacă se poate...

— Bucuros, don căpitan!

— Uite ce e: în noaptea asta eu sunt căpitan de zi și trebuie să fac de jurnă. Da, vezi dumneata, mi-e cam rău și aș vrea să mă duc mai bine acasă. Aș face o baie de mușstar, aș pune să mă tragă și aș putea să mă-ntorc sănătos mâine.

Spanopol, un excelent camarad, primi cu plăcere propunerea de a dormi în cazarmă, și asta nu doară pentru că avea motive ca să nu se întâlnească de dimineață cu proprietarul casei, ci numai dintr-un sentiment de camaraderie.

Moș Teacă, vesel, strânse cu căldură mâna lui Spanopol și plecă acasă.

„Ehe! Am păcălit sprânceana dreaptă! Asta Vas’zică tactică, domle, să derutezi și soarta!”

* * *

Când ajunse acasă, bătu la ușă. Nici un răspuns.

— În numele legii, deschide! strigă el furios.

— Vai de mine, dumneata ești? Numaidecât.

Și căpităneasa Caliopi, îmbrăcând repede o fustă, merse să-i deschidă.

— Cum m-ai speriat! Eu, știind că nu vii în noaptea asta, m-am culcat devreme. Mi-era frică să nu vie hoții și încuiasem ușa.

După ce una-alta, căpităneasa întrebă pe Moș Teacă:

— *A propos*, dragă Tecușor, ai mai auzit ceva de spiritism?

— Ce să aud? Mi-a spus Spanopolu că a venit și-n garnizoana noastră unu de ăia de face spirit.

— Da? Vezi dumneata? Tot avea dreptate Luxița a lu' Dumitrescu: și ea mi-a spus tot așa. Da' zice că poți s-o faci și fără mașină, numa să ai credință. Dacă ai credință când învârtești masa, poți să chemi pă cine vrei și vine numaidecât.

— Ce spui?! Nu se poate! Asta e bună pentru țivili, da' nu și pentru melitari! Meletaru nu-i țivil, să știi 'mneata!

— Da' de ce, dragă?

— Apîi cum o să vie dacă n-o avea orden de la comenduire?

— Bre, da' matale nu știi că spiritele sunt egale? Haidi, dacă vrei, să-ncercăm. Masă avem, toate alea le avem; ce ne mai trebuie?

— Bine, da pă cine să chemăm?

— Știi pă cine? Eu zic să chemăm pă sublocotenentu Vasilescu; tot e el infirior, trebuie să vie!

— Bine.

Și Moș Teacă începu să-nvârtească masa împreună cu madam Teacă, strigând mereu:

— Gheorghe Vasilescu! Vino-ncoa! N-auzi când te cheamă supirioru?

— Prezent! se auzi deodată de sub masă, și sublocotenentul Vasilescu apăru fără tunică pe el.

— Ei, bravo! strigă Moș Teacă. Așa-mi place!

Spiritul sublocotenentului se așeză apoi la taifas cu domnul și doamna Teacă, băură câte o cafea și peste un ceas plecă.

Dar, când să-l conducă, Moș Teacă zări tunica spiritului la cuier.

— Bine, spirite, da' ce, ți-ai pus haina-n cui?

— Ba nu, don căpitan, da s-a agățat din repezeală când am intrat.

— Ia-ți haina, omule, nu vreau să se spuie mâine-poimâine că aduc lumea la mine ca s-o dezbrac.

Madam Teacă nu mai putea de bucurie.

— Numa să bagi de seamă, Caliopi dragă, îi zise Moș Teacă, să nu faci spiritism de ăsta în lipsa mea, că dumneata, cum ești de fricoasă, ești în stare să leșini.

CUM SE VINDECĂ BOALELE

— Treci la curățenie, leat, că astăzi e zi de curățenie.!... Nu te face, Gheorghe! Aide, pas gimnastic.

Și sergentul Potroacă umblă printre soldați de la un capăt la altul al cazărmii, mânându-i cu cureaua... Căprarii zoreau și ei, care de care mai harnic la îndemnuri de felul ăsta. Iar soldații, luați repede, își așezau ranițele pe polițe, strângeau paturile și se găteau la frecat cazarma.

Curând era gata tot. Cu pantalonii sumeși până la genunchi, cu șomoioage de paie în mână, începură a freca scândurile. Molozul făcea un praf pe care toată apa vărsată nu-l putea potoli.

La corvoadă de asta e ca și la atacul unei redute: soldații cântă cu toții, de regulă același cântec, cele mai de multe

ori în note jalnice, orientale, întrerupte din când în când de câte un strigăt al sergentului:

— Freacă apăsat, deșcă, nu moșmoli, că nu-i scândura lu tat-tu! E a statului! D-aia-ți dă statu borș!

Și soldații freacă-ntruna și întruna cântă:

Bată-l Dumnezeu să-l bată
P-ăl de-a pus lamba la poartă!
Trece neica câteodată
Și mi-l vede lumea toată!

— Cântă, leat, cântă de inimă albastră, că ți-o fi dor dă fata lui nea Ion! Las, că să mângâie ea acuma cu riformații și cu cotigenturile ăle vechi! Ca mâine pui meliția la ceafă și găsești pă Marițica măritată!... Cântă, leat!...

Și Potroacă îndrugă-ntruna, soldații cântă mereu...

— Da' cioara unde-i, mă planton? Mi se pare că s-a apucat dă prostit meliția!

— Nu știu, don sergent! A fost cu cumpania și l-am pierdutără p-acolo pă la cișmea; nu s-a mai întors...

— Ia du-te după el. Vezi c-o fi la cantină. Îi arăt eu prosteală! Crede că scapă de frecat? Să mi-l aduci aicea să-l judec eu cazon!

Plantonul pleacă.

* * *

— Drepți! strigă sergentul.

Toți se ridică. Cu șomoioagele de paie la umăr, cu pantalonii sumeși, stau drepți cu toții și nemișcați. Te crezi la operetă.

Moș Teacă, acela căruia i se fac onorurile astea, intră solemn și grav, trece pe dinaintea trupei ca la o mare revistă, privește, admiră.

— Să dea-nainte! Sergent, e toată lumea?

— Trăiți, don căpitan, suntără toți, numa Vasile țiganu' lipsește; da' am trimis după el.

— Da' unde e?

— Nu știu, trăiți, don căpitan! S-a dus să-l aducă!

— Hm! Vrea să prostească meliția! Las, că-l judec eu cazon!

— Da' volintiru? Da' Sgabercea? I-ai pus și pă ei?

— Da, don căpitan.

— Foarte bine, nu merge pă prosteală! Melitaru e dator să facă sirvici!

Afară se aude zgomot și plantonul intră aducând în spinare pe Vasile țiganul.

— Ce? S-a îmbătat? strigă Moș Teacă?

— Nu știu, trăiți, don căpitan! L-am găsit lungit lângă cișmea și cu fața-n sus. Dădea din mâini și din picioare de făcuse gropi în pământ!...

— Mi se pare, trăiți, don căpitan, că suferă de „ducă-să pă pustii", răspunde un soldat.

— Nu vorbi, leat! Lasă, că-i arăt eu „ducă-să pă pustii"!... Dați o curea. S-a îmbătat ca să scape dă corvoadă.

Plantonul așază la pământ pe Vasile, care dă încă din picioare, ca prins de friguri. Are fața galbenă, ochii-i sunt deschiși mari, buzele-nclestate și brațele contractate. Din când în când, câte un fior îl cutremură.

— Stai, că-ți arăt eu să faci pă mortul! Mîîî! Mîîî! Scoal', țigane, că nu prostești pă nimeni! Și Moș Teacă-l împinge cu piciorul. Scoal' mă! Scoal'! Nu vrei, hai?! Nu vrei?... Ia să mi-l dezbraci, sergent!

Potroacă se aplecă la pământ și dezbracă de tot pe Vasile. Moș Teacă ia-n mână cureaua și-ncepe a lovi pe bolnav, care nu mișcă.

— Aduceți-mi o lumânare.

Moș Teacă ia o lumânare, o aprinde și o lasă să picure pe pieptul lui Vasile, care se înfiorează din când în când, dar nu se deșteaptă.

— Al dracului țigan, bine face pă mortu! Lasă, leat, c-am mai văzut eu d-astea! Să face bolnav ca să scape dă treabă. Lenea, săraca! Îi place mai bine să doarmă decât să muncească... Da' nu și-a găsit pă cin' să prostească... Ia pune-i poșta, sergent!

Sergentul ia o bucată de hârtie, o unge cu untdelemn, o face sul și o vâră cu un capăt între degetele de la un picior al lui Vasile, iar la capătul celălalt îi dă foc.

— Să-l vezi acuma cum o să sară-n sus! zice Moș Teacă râzând de bucurie.

Hârtia arde, flacăra cuprinde piciorul desculț, îl afumă, îl frige, începe a sfârâi și se nimicește. A ars toată, iar Vasile n-a făcut decât să tremure mai nervos din picior și a rămas tot nedeșteptat. În cazarmă e un miros de untdelemn și de grăsime arsă.

Atunci Moș Teacă devine furios.

— Fie, că așa țigan n-am văzut dă cân' sunt!

Și din nou îl ia la bătaie. Dungi vinete se fac pe trupul gol, sângele se ivește la suprafață, apoi țâșnește, și Vasile se deșteaptă. Are fața aiurită, pe frunte se zugrăvește o durere adâncă și-n ochi i se ivesc lacrimi.

— Aha! Vas'zică, te-am răzbit, cioroiule! Pentru ce făceai pă mortu?

— Trăiți, don căpitain... patimă veche... de mic copil... Doamne, cum o să trăiesc eu?

Și un șiroi de lacrimi îi curge pe obraji.

— Nu te zborși ca muierile, cioară! Melitaru nu plânge! Crezi că mă prostești pă mine? Și Moș Teacă, scos din răbdări, îi dă doi pumni. Patru zile la-nchisoare pă pâine cu apă! Și să mi-l scoți la corvadă regulat, sergent! Și dacă să mai face apucat dă boala copiilor, te-am învățat leacu!... Acuma treci la frecat, gașperiță!

Și Moș Teacă iese.

Soldații freacă-ntruna și cântă mereu:

Pe malul Siretului

Paște calul Iorgului;
Un fir paște,
Altu' naște,
Iarba-n patru se-mpletește...

Numai Vasile nu cântă; cu fața contractată, cu fruntea la pământ, ochii-i varsă lacrimi, cu care freacă scândurile...

LUMINA ELECTRICĂ

Cum e cam visător și poetic din fire, Moș Teacă are obicei de se plimbă uneori seara pe bulevard împreună cu locotenentul Spanopolu, pentru ca să nu tulbure pe madam Teacă, a cărei pasiune pentru spiritism a ajuns o adevărată manie.

— Toate bune, locotenente, numa un lucru nu l-am înțeles eu: cum e cu lumina asta ilectrică?

— Foarte ușor.

— Hm, ușor!... Știu eu că-i ușor, numa melitarii au greutate; da vorba e: cum devine ea?

Locotenentul Spanopolu, care a făcut un an la *Fontainebleau*[1] și doi la *Saint-Cyr*[2], se grăbește să-i explice.

— Cum devine? Foarte simplu: iei două pile, le freci bine, și poftim lumină!

— Două pile? Vezi 'mneata?! Și dobitocu dă fierar dă lângă mine are atâtea pile și să canonește cu gaz!

---

[1] Oraș în Franța, vestit printr-un castel în care sunt adunate remarcabile opere de artă. Tot în acest oraș funcționa și o școală militară.

[2] Orășel în Franța, în apropiere de Versailles; aici se afla și o școală militară.

— Țară incultă! Noi, ceștia de la Sant-Cyr, am afirmat-o-ntotdeauna, *du reste*[3].

— Da’ ia să mai îmi spui: am văzut la Brașov niște tramvaiete de-alea, zice că sunt tot cu de-asta... cu ilectritate... Atunci de ce nu dau lumină?

— O, e simplu ca două cu două: experiența ne arată că dacă umblăm cu o lumânare prea iute - nu-i așa? - lumânarea se stinge din cauză că se clatină - nu-i așa? Același fenomen se observă cu lumina electrică de la tramvaie. Dacă tramvaiele umblă repede - nu-i așa? - lumina se clatină, ea filează - nu-i așa? - și se stinge. E elementar.

— Foarte bine; da am văzut pă la birturi niște alea tot cu... de aia... cu ilectritate... Și nu să isprăvește niciodată. Ce au?

— O, asta e pânza Penelopii...

— Pânză? Vezi ‘mneata?!

A doua zi Moș Teacă trage un ordin de zi:

„Având în vedere că efectele de-mbrăcăminte se deteriorează, sau chiar se strică prea curând; având în vedere că lumina ilectrică de pânză se păstrează mai bine; toate efectele de îmbrăcăminte și chiar de cazarmament se vor face pe viitor din pânză ilectrică.”

UN ROND SEVER

Poate că n-ar fi tocmai greu să facă cineva de gardă. La urma urmei, în 24 de ore cât ai slujbă, tot poți dormi 12, dacă știi cum să rânduiești treaba. Aceea ce însă e foarte greu este să fii de gardă când e de rond Moș Teacă.

A avea pe Moș Teacă de rond este a te aștepta să fii trezit de patruzeci de ori pe noapte în strigătele santinelei

[3] De altfel (fr.).

și a ști că ți se va trece pe raport „rău”. De aceea, orice sergent sau căprar când intră de gardă are grija de a cerceta la comenduire dacă nu cumva e rândul lui Moș Teacă. Ceilalți ofițeri mai fac rondul de-a scăpării: vin o dată în 24 de ceasuri, nu te inspectează cu de-amănuntul, îți trec în raport „bine” și pleacă pe aici încolo. Ba alții trimit de acasă să le dai raportul, ți-l iscălesc și apoi... poți dormi în tihnă.

Într-o zi, pe vremea când rondul nu umbla cu velocipedul, sergentul Tufescu din artilerie era de jurnă la arestul preventiv. După toate cercetările, nu era Moș Teacă de rond. Atunci, firește, șeful de post era asigurat.

Pe la ceasurile șapte seara, vine un prieten, sergent de linie.

— *Bonsar*, cum petreci?

Și vine vorba despre un chef care nu s-ar putea organiza nicăieri așa de bine ca la arestul preventiv.

— Ei, de ce?

— Să vezi, camarade, zice cel din linie. Într-o vreme eu făceam foarte des de gardă aici pentru că aflasem meșteșuguri multe. Aici sunt arestate o mulțime de femei, care atâta așteaptă, să petreacă și ele o seară. Dacă vrei, trimitem să ne aducă vin și o facem lată pân’ la ziuă.

— Nu pentru ca să te tratez cu refuz, da n-am parale. Taman mâine luăm solda.

— Îmi pare rău, camarade. Cum te văz eu, ești răcan! Ia-ntreabă pă deșca. Să-ți spuie bibicu!... Ai văzut ce-i alături?

— Unde?

— În curtea de alături.

— Nu, n-am văzut nimica.

— Apîi ce fel de șef de post ești? Alături e un depozit de vinuri și butoaiele sunt în curte. Le face de planton Dumnezeu. Noi, ca niște oameni deștepți, scoatem o scândură de la gard, trimitem doi soldați cu hârdău, scoate cepu și... ai vin să-mbeți tot reghimentul.

— Ce spui?!

— Parol!

Peste două minute, hârdăul era găsit, scândura de la gard scoasă, vinul adus și sergenții intrați în „camera femeilor”.

Se-ncepu cheful. Cel de linie bea ca dintr-al statului, iar șeful de post, ca un adevărat artilerist, ar fi fost în stare să sugă zece baterii. Cât pentru femei, vorba camaradului, ele atâta așteptau.

* * *

Să tot fi fost miezul nopții, ora crimelor și a misterelor, când umbra rondului se arată-n fața santinelei adormite:

— Bravo, sergent!

Era glasul lui Moș Teacă, al lui Moș Teacă, rondul cel neprevăzut și care-nlocuia pe un alt căpitan.

Moș Teacă trecuse neobservat printre santinele, pentru că ele imitaseră operația hârdăului săvârșită de șeful de post.

Un moment, sergentului era să-i vină rău, dar tăria vinului era mai mare decât a disciplinei.

— He, he! strigă șeful de post. Don căpitan Teacă! Bine-ai venit sănătos! Ce vânt?...

— Nu vorbi, sergent!

— Ei, lasă-mă dracului! Faci pă ticălos acuma... Parcă ce? Pent’ că ești căpitan? Mai bine vino-ncoace cu noi.

— Zău așa! strigară și cele două fete arestate, și veniră de se agățară de gâtul lui Moș Teacă.

* * *

Nici până-n ziua de azi nu s-a cunoscut urmarea. Un singur lucru s-a aflat: a doua zi de dimineață păzitorii țivili ai arestului au găsit în camera femeilor un tablou înfiorător: sergentul de linie dormea lungit pe scânduri, una din femei dormea cu un chipiu de căpitan pe cap,

cealaltă, încinsă cu sabia, iar șeful de post dormea ținând în brațe pe energicul căpitan Moș Teacă.

Cum de nu s-a aflat asta la comenduire, habar n-am!

TEORII

Nici în cazarmă, nici acasă, nici nicăieri nu-i Moș Teacă așa în elementul lui ca la paradă. Acolo simte că trăiește și că e adevărat căpitan.

„Nu-i vorbă, în cazarmă îți poartă și mai mult răspect infiriorii, da nu te văd țivilii.”

Și tot ce face Moș Teacă e făcut mai mult pentru ca să vadă țivilii, să aibă și ei „o idee de meliție”.

La urma urmei, are dreptate: nu-i puțin lucru să ai la porunca ta o sută de oameni, care, la fiecare înjurătură ce le tragi, să-ți răspundă cu „trăiți!”. Și e drept că, dacă țivilii ar vedea asta, Moș Teacă ar câștiga foarte mult în stima lor.

De aceea toată preocuparea acestui brav comandant de companie este să-și instruiască așa de bine oamenii, încât toată lumea să se uite la el ca la un fel de Alexandru Machedon. Și pentru asta trebuie muncă multă.

— Vas’zică, leat, ce faci tu când ești la paradă?

— La paradă? Mă uit...

— La cin’ te uiți? La tat-tu?

— Ba la don gheneral.

— Da’ dacă gheneralu nu-i acolo?

— Atunci...

— Ei, atunci?

— ?!

— Atunci nu te uiți la don gheneral, răcane!... Acuma să-mi spui cum calci la pământ când ești la paradă?

— Calc scurt, trăiți, don căpitan!

— Scurt, scurt, firește că scurt, că te ia mama dracului dacă n-îi călca scurt; da, vorba-i, unde ții picioru-nainte de a călca?

— Îl țiu în cizmă, trăiți, don căpitan!

— Cizmă, cizmă, firește că-n cizmă, că te ia mama dracului dacă l-îi scoate! Vorba e: unde-l mai ții?

— ?!

— În aer, mocofane, în aer, că de-aia a lăsat statu aer!... Și cu capu ce faci?

— Cu capu... mă gândesc, trăiți...

— Und' te gândești, mă? La tat-tu acasă? Und' te gândești în front?

— ?

— Cu capu, răcane, îl ții paralel, adică oblig pă umăr, că dacă nu-l ții, ți-l îndrept în pumni... Și lângă cine trebuie să simți cotu?

— Unde e alinierea, trăiți, don căpitan!

— Bine. Da' unde-i alinierea?

— ?

— Alinierea e unde e și domnu gheneral, răcane!

— Am înțeles, trăiți...

— Da' dacă gheneralu nu-i la paradă, atunci unde e alinierea?

— Atunci... acasă la don gheneral!

* * *

—Spune-mi, răcane, ce faci tu când întâlnești pă drum un supirior.

— Îl salut, trăiți, don căpitan, și trec înainte.

— Da' dacă ai într-o mână gamela și într-alta bidonu?

— ?

— Atunci lași alea jos, dobitocule, mergi doisprezece pași cu mâna la chipiu și te întorci de-ți iei lucrurile... Da'

dacă se-ntâlnesc pă drum doi soldați de același grad, ce trebuie să facă?

— Cel care a văzut mai întâi salută pe cellalt.

— Da’ dacă vezi că el te-a văzut întâi și că nu te-a salutat?

— ?

— Atunci îi spui că l-ai văzut că te-a văzut și răclami la supirior.

— Am înțeles, trăiți!

— Să mai îmi spui: ce datorii ai tu?

— Eu n-am nici una, trăiți, don căpitan, da’ am auzit că don sergent are multe...

— Și ce trebuie să faci tu când ești de santinelă?

— Trebuie să păzesc.

— Pă cine păzești?

— Ghereta.

— Da’ dacă nu-i gheretă?

— ?

— Atunci păzești porcii, boule, păzești pă supiriori!

— Am înțeles, don căpitan.

— Câte parale costă o manta?

— Trăiți, don căpitan, patruzeci și cinci de franci; da’ eu am cumpărat una pă cinci lei de la don sergent-majur.

— Pentru ce te-a adus pă tine în armată?

— Ca să apăr țara.

— Da’ dacă ești ordonanță, ce aperi?

— Apăr bucatele de muște!

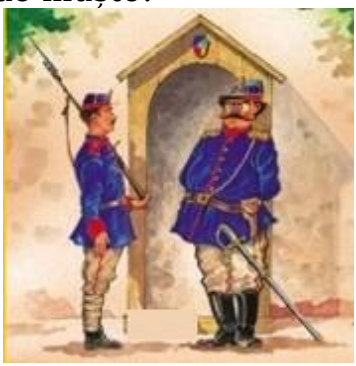

BACALAUREAȚII

Moș Teacă nu poate suferi pe bacalaureați, afară de cei care sunt nepoți de-ai colonelului.

„Niște sclivisiți, niște ăia! Pe vremea mea nu mai erau de-ăștia... cum le zice... și era oastea oaste! La meliție nu merge că ești cutare, ori că ai învățat aia... Ești melitar, să fii!”

Ca să-și răzbune pe ei pentru că au învățat aia, Moș Teacă a dat ordine severe că voluntarii n-au voie să mănânce particular, să pună soldat ca să le-ngrijească de amoniție, să fie scutiți de corvadă și altele.

Într-o zi a prins pe unul venind din târg.

— Vino-ncoa, băiete!

— Salut, domnule căpitan!

— Cum ai zis? Cum ai zis?!? Salut?!? Da’ pă cine saluți, măi sfrejitule?! Ce ești tu?

— Bacalaureat.

— Aha! Și de asta ești așa de nedeciuplinat! Las’, că te-oi regula eu! Ce sunt eu, malmazelă de-alea, de-mi zici „salut”? Să saluți pă tat-tu, nu pă mine! Ori, unde ești de ăia... cum le zice... „trăiți!” nu știi să zici?

— N-am știut, domnule căpitan, sunt numai de două zile...

— De ce nu ești mai demult? Ce-ai păzit pân-acuma? De două zile? Da-ți trebuie o sută de ani ca să-nveți? Și pentru ce nu ți-ai văcsuit cizmele? Zici că ești de ăia... apîi ce ai învățat acolo, dacă nici o cizmă nu știi să văcsuiești? Las, că te-nvăț eu! Am să-ți scot eu cafeaua cu lapte din burtă! Să marș la-nchisoare! Patru zile sala de poliție! Și altdată să-nveți să fii lustrugiu! Când m-oi uita la cizma ta, să-mi fac mustața-ntr-însa! Ai înțeles? Cum te cheamă?...

— Rodolf Soreanu.

— Cum ai zis? Sor... Ești rudă cu colonelul?...

— Da, nepot, să trăiți, domle căpitan!

— Ei! Să trăiți! Da’ cine vă pretandă să ziceți „trăiți!”, domle Soreanu? Îmi pare rău! Asta-i pentru ăia... care n-au aia...

— Dumneavoastră ziceați...

— Ei, ziceam!... Parol d’onor, am glumit... Am vrut să văd dacă știți... Unde mergeți acuma?

— La cazarmă.

— Ce să faceți la cazarmă, domnule Soreanu?

— Zice că e corvadă...

— Corvadă? Cum, dumneavoastră la corvadă? Cine v-a spus?

— Domnu sergent-major.

În vremea asta au ajuns la cazarmă. Moș Teacă, roșu ca pomponul de mare ținută, intră cu volintirul de braț.

— Sergen’-majur! Cum ai îndrăznit să chemi pă don Soreanu la corvadă? Cin’ ți-a dat ordin?

— Dum...

— Nu vorbi, sergen’-majur, că-ți vâr sabia până-n plăsele!... Cum ți-ai permis, râtane? Să marș la-nchisoare pentru neexecutare de ordine! Patru zile sala de poliție și să ți să treacă pă foaia de pedepse! Te-nvăț eu! Îți scot eu borșu din burtă!

ÎN DOBROGEA

După mai multe zile de drum cu vaporul, cu căruța și cu picioarele, compania a ajuns la Kadichioi.

Din toată Dobrogea, Kadichioiul e satul în care se găsesc mai puțini români, adică deloc, fapt care face pe Moș Teacă să exclame:

— Bun lucru a fost războiul, da Dobrogea nu face de noi! Cum o să te-nțelegi cu turcoaicele? Nu mi-am adus nici măcar bucătăreasă! Cine o să-mi gătească bucate?

Cu toate astea, a doua zi de dimineață, Moș Teacă iese să vadă satul.

Cel dintâi lucru care-l izbește e că turcii nu scot fesurile din cap când îl întâlnesc. Și fiindcă Moș Teacă n-a citit istoria lui Vlad Țepeș, nu găsește nici un leac împotriva acestei lipse de respect.

În dreptul geamiei, vede pe hogea urcat pe scară, făcând rugăciunea în gura mare și cu mâinile împrejurul gurii.

Imediat strigă, gornistul:

— Gornist! Dă alarma!

Compania iese și Moș Teacă comandă:

— Puneți baione-*ta*! La mâ-*nă*! Pas de atac! *Marș*!

Soldații dau fuga, ocolesc geamia, și noul Șamil e prins.

— Să-l ducă la cumpanie!

Aici, Moș Teacă începe a-l judeca:

— Cu mine nu te joci, păgânule! Crezi că dacă vorbeai turcește, eu nu te-am înțeles? Chemai pă turcii tăi la răbeliune! Las', că te potolesc eu! Am să te fac să visezi numa șalvarii lui Muhamet! Cine ești tu, mă?

Bietul turc, care începuse a pricepe românește mai mult de frică, răspunse scurt și tremurând:

— Ben-hogea...

— A-ha, hogea! Adică Nastratin Hogea! Las', că mă fac eu mai Nastratin decât tine și te-nvăț minte! Apoi, adresându-se soldaților: Scoateți-i șalvarii!

În vremea asta, notarul satului, alarmat de scandal, vine și explică lui Moș Teacă toată comedia: așa e rugăciunea turcească.

— Foarte bine, răspunde Moș Teacă, da s-o facă-n rumâneș-te, ca să-nțelegem și noi! Dacă nu, patru zile sala de poliție!...

În sfârșit, cu vai, cu chiu, hogea a fost liberat. Și cum turcul e recunoscător, s-a împrietenit după asta la cataramă cu Moș Teacă. Ba chiar fata lui hogea e grațioasă cu comandantul român și umblă descoperită în fața lui.

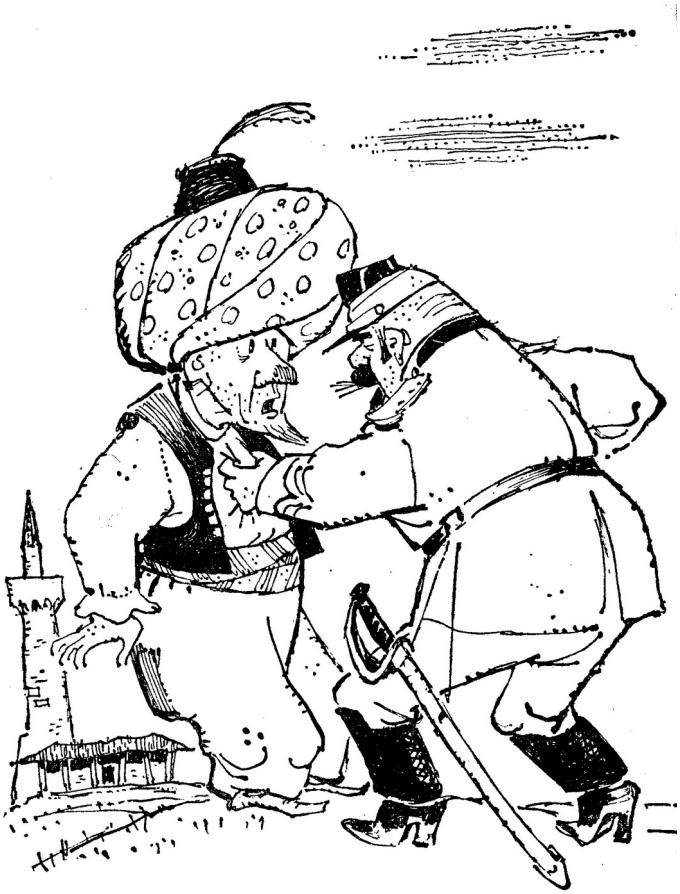

Acuma, de câte ori îl întreb cum se mulțumește în Dobrogea și dacă a învățat limba, Moș Teacă răspunde:

— De, ce să zic?... Începe să-mi placă mai bine turcește!

DON COLONEL PE FRONTIERĂ

Colonelul vine să inspecteze companiile de pe frontieră.

Ajuns la Kadichioi, Moș Teacă îi iese întru întâmpinare, îi face cuvenitul raport și apoi scoate compania la instrucție.

— La u-*măr*!

Compania ia la picior.

— Ce-i asta, căpitane?

— Apîi, domnule colonel, așa i-am învățat eu, pentru ca să nu disvulgăm secreturile armatii în fața turcilor.

Colonelul e-ncântat de Moș Teacă și spune să comande pe loc-*repaos*.

După asta se duce să examineze registrele, pe care le găsește în cea mai bună stare.

— Dar *Foile de zile* unde-ți sunt, căpitane?

— Foile? Le-am dat la spoitor, domnule colonel.

— Dar *Intrarea* și *Ieșirea*?

— Intrarea este prin fața geamiei, iar ieșirea... în fundul curții.

Încântat peste fire, colonelul strânge cu profuziune mâna lui Moș Teacă și-i ordonă să dea soldaților ca recompensă câte două *rații*. Apoi pleacă.

Moș Teacă pune atunci pe gornist să sune *Adunarea-n pas gimnastic*. Apoi, după ce se strâng soldații, le ține următorul discurs:

— Ați văzut, mă? Don colonel a rămas foarte mulțumit. Așa să faceți totdauna, că vă bag în draci! Compania mea trebuie să fie a mai prima-ntâi! Când faci mânuirea armelor, să-ți pocnească pușca-n mână, râtane, că nu ți-e mâna de cașcaval!... Acuma, sergen-majur, să mergi în sat și să aduni toate rațele, că așa a dat orden don colonel: câte două de om. Rupeți rândurile - *marș*!

A doua zi, colonelul primi la regiment următoarea telegramă din partea lui Moș Teacă:

„Rog respectuos comunicați-mi dacă pot da soldaților câte doi pui de găină. Imposibil de găsit atâtea rațe.”

Colonelul pune rezoluția următoare:

„D. medic al regimentului va cerceta starea de sănătate a căpitanului Teacă și va raporta de urgență.”

CONTRABANDA

Moș Teacă merge să inspecteze pichetele de pe linia frontierei.

Înarmat până în dinți, cu sabia la brâu și-n fiecare buzunar cu câte un revolver, se urcă într-o căruță având drept vizitiu un harabagiu[1] turc și alături de harabagiu doi soldați cu puștile încărcate.

Sosește la pichetul nr. 18, între Kadichioi și Cranova.

Santinela-l vede, strigă garda, care ia la umăr, pe când șeful de post, căprarul Albu, își face raportul.

— Unde suntără turcii? întreabă Moș Teacă.

— Care turci, trăiți, don căpitan?

— Care turci, care turci! Contrabandiștii, rătane! nu face pă prostu, că la mine nu merge! Eu sunt catană bătrână!...

— Trăiți, don căpitan, n-am prins nici un contrabandist...

— Pentru ce nu i-ați prins? Ce faceți aici? Păziți porcii? Numa pă mine mă vedeți când viu?

— Dacă nu trec contrabandiști...

— Pentru ce nu trec? Dacă nu trec p-aici, atunci, vas’zică, trec pân altă parte! Vas’zică, nu sunteți în stare nici de-atâta lucru!

— Trăiți, don căpitan...

— Nu vorbi! Am să te dau în judecată pentru părăsirea postului în fața inamicului... Târșoru te mănâncă de-acuma!

— Trăiți, don căpitan, n-am părăsit postu...

— Dacă nu l-ai părăsit, unde sunt contrabandiștii?... Pă mine nu mă poți prosti cu una, cu două! Ori ai părăsit

[1] Persoană care transporta încărcături cu *harabaua*; căruțaș.

postu, ori nu l-ai părăsit!... Dacă nu l-ai părăsit, unde suntă contrabandiștii?...

— Trăiți, don căpitan, n-a trecut nici unu...

— Să taci! Pogribania mânăstirii din cer! Te mănânc fript, rătane! Spune drept. Ori i-ai prins și ți-a datără parale... Aha... Văz că taci... Te-am prins...

— Trăiți, don...

— Nu vorbi în fața supiriorului!... Car' s'z'că, ai împărțit cu ei! Las', că te-nvăț eu! Am să fac raport de dare-n judecată! Dacă până-n 24 de ore nu-mi aduci contrabandiști, să știi că ești casat și suspendat... Te-nvăț eu!...

A doua zi se citea în Kadichioi următorul ordin de zi semnat de Moș Teacă:

„Se aduce la cunoștința indigenilor turci, născuți în Dobrogea sau trecători, că nimeni n-are voie să importeze tutun de contrabandă fără știrea autorităților militare.

Oricine își va permite a face contrabandă fără să fi avizat pe comandantul punctului va fi împușcat și apoi dat judecății, conform regulamentului pentru paza frontierelor.

Este interzis oricui să aducă tutun de contrabandă prin alte puncte decât acelea păzite de armata română. Pichetele care vor observa că contrabandiștii trec prin puncte pe unde nu pot fi văzuți au dreptul să-i împuște pe loc și să dreseze proces-verbal."

CHIPIUL ALB

Moș Teacă e desperat că nu se poate înțelege cu turcii. De două luni de când e în Kadichioi, n-a învățat să zică

decât *bana bac*[1], *effendi*[2] și *șarab*[3]. La zile mari, numai la zile mari, zice și *kîz*[4].

Dar așa cum nu știe a vorbi turcește, tot a aflat că devale, în marginea satului, șade Fatmè, o cadână bătrână, ciupită de vărsat, un fel de *mate scrofulosa*, care slujește de vivandieră și de nu mai știu ce întregii companii.

Într-o seară, plictisiți de slujbă, mai mulți sergenți își iau drumul devale, spre marginea satului, înspre domiciliul bătrânei Fatmè, singura consolație a subofițerilor, caporalilor și soldaților.

Se opresc la ușă. Se uită pe gaura broaștei și văd... o, Mihai, Ștefan, Corvine! pe Moș Teacă, solitarul, pe Moș Teacă, bravul căpitan, stând în conversație intimă cu Fatmè.

Fatmè, bătrâna vrăjitoare, fuma încet din pipă - o pipă din care desigur fumase și Sinan-pașa înainte de Călugăreni - pe când Moș Teacă, grav ca înaintea unei redute cucerite, mândru ca-n fața unui general captiv, privea la fumul care ieșea din pipă și sorbea din când în când din filigeanul cu *suadè caffè*.

La un moment, Fatmè aruncă pipa și începu a cânta pe o arie de cel mai jalnic orientalism:

Vai! Kiuciuc anâm,
Pechi ister, sân gianâm[5]!

Moș Teacă bătea ritmul pe cele două giambarale ale cadânei și, ca în fața unei linii de bătaie, șoptea cadențat: „un, doi! un, doi!”

Din când în când, îl auzeai:

— Nu iuți pasul! Mai rar!

---

[1] Uită-te la mine (turc.).

[2] Domn (turc.).

[3] Vin (turc.).

[4] Fată (turc.).

[5] Vai! mica mea stăpână,/ Sufletelule, multe vrei! (turc.).

Sergenții priveau mereu. Deodată, nu știu ce-i vine în gând unuia din ei, și pe când Moș Teacă se plecase să șoptească pesemne ceva la urechea cadânei, strigă tare de afară:

— Față pe al doilea rând, foc - *de companie*!

În același timp, însă, o luară cu toții la fugă.

Moș Teacă deschise repede ușa bordeiului și începu a striga:

— Companie, *stăi*!

Însă sergenții fugeau.

* * *

A doua zi, Moș Teacă veni la cazarmă.

— Sergent furier! Capra mănăstirii din cer, rătane! Te-nvăț eu să insulți supirioru-n exirsisu funcsiunii! Patru zile închisoare și să ți le treci pă foaia de pedepse!

— Trăiți, don căpitan, n-am făcut nimica...

— Nu vorbi, rătane! Basarabia și ibrișinu[1]!

Bietul furier! Cine-l pusese să umble noaptea cu chipiu alb?

ÎNTRE CAMARAZI

Moș Teacă e dezgustat de milităria din ziua de astăzi. „Nu mai e deciuplină, domle! Nu mai e nimic!”

De aceea, pentru ca să-i mai treacă de urât, să mai uite de necazuri, s-a hotărât să-și ia concediu măcar pe vreo câteva zile și să meargă să petreacă undeva la vreun prieten.

---

[1] Fir de ață albă sau colorată, răsucită, din bumbac sau din mătase, înfășurat pe un sul subțire de carton și întrebuințat la cusut, la brodat sau la împletit.; Expr. (Reg.) *A-i trage (cuiva) un ibrișin pe la nas* = a ironiza.; Papiotă.

Zis și executat. Moș Teacă e un bărbat foarte hotărât.

Sosește la Garvan, la amicul său Borceanu, comandantul companiei a șasea.

— *Hoj gheldi*[1]! îi strigă Borceanu pe turcește.

— *Hoj bulduc*[2]! răspunde Moș Teacă, vesel că a învățat două vorbe în limba neprețuitei Fatmè.

Și amândoi se îmbrățișează în fața soldaților, care își șoptesc: „Are să se strice vremea!”

* * *

După masă, căpitan Borceanu căută să-ntindă cheful, ca să-și mulțumească musafirul, care atâta așteaptă.

În consecință, un soldat a fost pornit din vreme la Cranova, și acum curg sticlele cu vin ca niște comenzi complicate la scrima cu baioneta. Madam Borceanu, cam bătrânică, dar nu trecută încă în rezervă, face onorurile chefului.

Drept lăutar nu-i decât Porojan, un țigan foarte drăcos, care slujește țării de doi ani, în calitate de soldat sorțar[3] în compania a șasea. Porojan nu știe a cânta nici cât Fatmè; toate cântecele lui sunt schilodite și împeticate ca o manta de reformă. Face ce face, și revine la refrenul lui favorit:

Câte feate și neveaste,
Ca Marghioala nu mai ieaste!

Apoi se strâmbă, se frământă, joacă *chilabua zuralie*, ca la ușa cortului, și înveselește pe meseni, care, în materie de muzică, nu cunosc decât cele 32 de semnale ale regimentului.

---

[1] Bine ai venit! (turc.).

[2] Bine v-am găsit! (turc.).

[3] Tânăr care (potrivit unui vechi sistem de recrutare) trăgea la sorți pentru a fi repartizat la o anumită armă.

în cele din urmă, Moș Teacă cere să se schimbe repertoriul. Și cu toată opoziția - o opoziție *à l'eau de rose*[1] - a lui madam Borceanu, izbutește să facă pe Porojan să-i cânte și o bucată fără perdea.

Acum e momentul când vinul de la *Cranova*[2] își produce efectul. Moș Teacă uită că are-n față pe soția camaradului său, i se pare că e cu Fatmè și încearcă să-i bată tactul pe geambarale.

— Căpitane! îi strigă Borceanu desperat, pe când madam Borceanu se face că nu bagă de seamă.

Dar Moș Teacă n-aude nimic.

— Căpitane! repetă glasul gazdei.

Și-n același timp o sticlă zboară în capul lui Moș Teacă...

* * *

Cu capul spart cum să te prezinți la companie?

Moș Teacă face deci un raport la regiment:

„Am fost atacat ziua-n amiaza mare de către o ceată de contrabandiști ast-noapte pe la orele 12. Numai grație *tactului*, am scăpat cu viață. Siguranța drumurilor nu este sigură nici chiar prin păduri. Rog dați ordin pentru întărirea cordoanelor melitare. Altfel, nu garantăm de viața a o mulțime de trecători uciși pân-acuma."

Și din ziua aceea s-a îndoit numărul gardei la pichete.

---

[1] Apă de trandafir (fr.). În textul de față are sensul de: opoziție slabă, de formă.

[2] În ediția *Moș Teacă din cazarmă*, București, 1894, este transcris greșit: *Craiova* în loc de *Cranova*.

ÎNAINTE DE INSPECȚIE

Nimic pe lume nu sperie pe Moș Teacă așa de mult ca inspecția generală. Când aude de inspecții, mai ales că ele vin întotdeauna pe negândite, anunțându-se de-abia cu două-trei săptămâni înainte, îl apucă, frigurile. În săptămânile astea, Moș Teacă stă mai rău ca un candidat înainte de alegeri. Umblă toată ziua prin companie, dă ordine-n dreapta și-n stânga, mănâncă din cazanul cazon, doarme îmbrăcat, iar noaptea are visuri rele, tresare, deșteaptă pe madam Teacă-n strigăte de: „Nu mișca, ia-ți poziția, aliniază-te, față pe al doilea rând!”...

Și, cât îi ziua de mare, nu slăbește pe sergentul-major din explicații, pe soldați din complicații!

Deunăzi era tocmai într-o zi de astea de friguri.

Compania era la teorie. Sergentul Potroacă le explica după obicei tragerea în țintă, când Moș Teacă intră.

— Drepți! comandă Potroacă.

— Ce drepți, mă?! strigă Moș Teacă. Așa să strigă? Parcă n-ai mâncat de trei zile! Prepune tu, de-o pildă, c-ar veni gheneralu; cum ar trebui să comanzi? Să strigi tare, să strigi să asurzească, să vază că ai inimă-n tine! Uite-așa!

Și Moș Teacă strigă un „drepți!” care face pe colonel să sară de pe scaun din cancelaria regimentului, iar gornistul, crezând c-a luat foc compania, sună de incendiu „pe întregul corp”.

După ce se potolesc lucrurile și se constată că a fost numai un acces de reglement din partea căpitanului, Moș Teacă începe a explica singur soldaților teoria. Ca un căpitan ce este, și căruia, prin urmare, i se cere să cunoască toate teoriile, face deodată serviciu-n companie, serviciu-n garnizoană și școala de adulți.

— Spune tu, ăla buzatu de colo, ce faci tu când ești în fața inamicului și când n-ai armă? Spune, mă, că așa are să te-ntrebe gheneralu!

— Când sunt în fața inamicului...

— Nu vorbi, răcane, că te sparg cu spanga! Răspunde scurt, că d-aia ești melitar! Nu ești avucat, ca să lungești vorba! Ce faci dacă n-ai armă?...

— Trăiți, don căpitan, trag focuri...

— Cu ce, mă pârlitule, dacă n-ai armă? Nu așa! Dacă n-ai armă, îi spui că nu poți da foc, îi spui că e orden de la comenduire să nu se tragă focuri fără armă și te retragi... Așa să vorbește, pârlitule! Pentru ce nu știi? N-ai învățat asta?

Și Moș Teacă ia pe soldat la pumni.

— Acuma spune tu, ăla de colo, bălțatule, câte fac de șase ori șase? Șase ori șase, treizeci și șase, nu-i așa? De ce nu știi, mă? De ce nu știi? Că așa o să te-ntrebe gheneralu!

Și iarăși pumni.

— Acuma să-mi spuneți pă ce cunoașteți voi pă don gheneral...

— Gheneralu are un galon lat, unu subțire și o tresă...

— Nu-i așa, răcane! Asta au toți gheneralii, nu numa unu. Eu am întrebat pă ce cunoașteți pă gheneralu nostru.

— Trăiți, don căpitan, pă barbișon.

— Să nu crâcnești, leat, că te-am dat gata! Gheneralu nostru să cunoaște pă aia că e comandantu divizii din care facem parte. Nu-i așa? Apîi dacă-i așa, pentru ce nu știți? Las', că vă fac eu să vă intre minte-n cap, creier de cocoș!

Și pumnii încep din nou. Iar în noaptea aia toată compania este pedepsită să stea „la tiurie".

TELEGRAFUL REGIMENTULUI

Compania lui Moș Teacă a ieșit cea mai proastă la școala de batalion. De aceea, colonelul a dat ordin să fie scoasă la

instrucție de la 10-12, cu ofițerii ei cu toți, pentru ca pe viitor să știe cum se formează un careu.

Cel mai amărât din pricina asta e Moș Teacă, pe care-l așteaptă acasă, cu dejunul, o cegă proaspătă adusă de un volintir din Galați.

Toată lumea a plecat, numai ofițerii companiei consemnate sunt siliți să nu meargă acasă.

Moș Teacă s-a hotărât, în fine, să ia o rezoluție fermă: „Am să-i dau o depeșă dumneaei să oprească cega pă diseară. Îi trimit telegrafic și tabachera să mi-o umple cu tutun.”

Se duce deci la aparatul telegrafic:

— Sergent, na tabachera asta, să mi-o trimiți acasă. Și să zici s-o umple.

— Înțeleg, don căpitan. Să chem un soldat să v-o ducă...

— Ce soldat, sergent? Trimite-o tu...

— Trăiți, don căpitan, eu sunt de jurnă la aparat.

— Ei și? Tomna pent’ că ești de jurnă! Trimite-o cu tiligrafu!

— Nu merge, trăiți, don căpitan...

— Cum nu merge, rătane? Nu vorbi-naintea supiriorului.

— Trăiți, don căpitan, telegraful nu duce decât idei...

— Să nu fii obraznic cu mine, sergent, că te casez! Ai înțeles? Ce, ai ajuns tu să mă-nveți pă mine ce-i tiligrafu?! Pă unde ești tu eu am fost; da tu n-ai fost pă unde sunt eu! Nu ți-am spus să trimiți tabachera cu tiligrafu; dă-o la un soldat să mi-o ducă. Tu să bați o depeșă la mine acasă, să zici să oprească cega rasol pă diseară.

— Trăiți, don căpitan, nici asta nu se poate...

— Cum nu să poate?! Joci păpușile cu mine, sergent? Am să te suspend pentru nedeciuplină în fața tiligrafului!

— Trăiți, don căpitan, eu n-am nici o vină. Da-ți-mi voie să vă spui...

— Vorbește!

— Telegrafu ăsta nu merge...

— Bine-bine, nu merge... Știu eu că nu merge, că nu-i o bătrână să meargă...

— Adică merge...

— Firește că merge, că de-aia-i tiligraf! Atunci ce tot hodorogești că nu să poate? Ori l-ai stricat? Spune drept, nu minți în fața supiriorului, că te dau în judecată pentru minciună și deteriorare de efecte de micul echipament tiligrafic...

— Trăiți, don căpitan, merge; da merge numai la comenduire.

— Să taci, sergent! Nu te-am întrebat unde merge! Când ți-am dat orden, trebuie să-l execuți! Soldatu nu trebuie să zică niciodată că nu să poate! Dacă până în 24 de ore nu dai depeșa acasă, să știi că fac raport să te caseze! Ori înveți tiligrafu ca lumea, ori, mai bine, du-te de te spânzură! Asta e!

RECRUȚII

Moș Teacă, cel mai celebru căpitan din regiment, și-a luat în primire porția de recruți ce i se cuvine.

Primirea recruților este pentru Moș Teacă „o zi mare”, zi în care își ține tradiționalul discurs, confecționat cu concursul furierului și presărat de improvizațiile pe care le crede în interesul serviciului. În ziua aceea Moș Teacă are momente de cel mai cazon lirism.

— Drepți! Vine don căpitan!

Moș Teacă apare emoționat, recruții stau pe două rânduri.

— Băieți! De astăzi încolo îmbrățișați cariera armelor, de astăzi încolo sunteți ai țării! Tu, ăla de colo, nu te mai scobi în nas, că nu ești la tat-tu acasă!... Cariera armelor e nobelă, și noblețea ei e mare. Mă, ăla ciupitu, nu mișca-n

front, că ți-adun măselele de jos! Țara așteaptă să fiți mari, adică... mari... mari, de!... Sergent, să le isplici ce este mare!... Căpitanu este tata cumpaniei și cumpania este fata căpitanului... Fiți mândri de tatăl vostru, că vă ia mama dracului!... Fiți deciuplinați! Fără deciuplină, armata este o adunătură de oameni periculoși... mai bine s-o dai dracului!... Tu, ăla bălțatu, ce știi să faci?

— Eu?...

— Ei, tu! Doar nu vorbesc cu bunică-ta!

— Eu sunt tipograf...

— Aha, tipograf, zugrav... să treci la văruit cazarma!...

— Dar nu...

— Nu vorbi!... Sergent, am să te torn la gherlă! De ce nu i-ai învățat?...

— Acuma a venitără...

— Nu vorbi! Acuma, nexe-acuma!... Da' când vreai să vie? Tu ai să judici când trebuie să vie? Cine ești tu? Cine ești tu, mă? N-auzi? Cine ești tu? Prin urmare, căpitanu este tata cumpaniei, și cumpania este fata. Să fiți fete, că vă iese fetia pă nas dacă n-oți fi!... Sergenți și caporali, fiți aspri, da severi; nu fiți blegi, nu fiți mămăligi, că vă iuțesc cu *unt de neft*[1]!... Rupeți rândurile, marș!

Soldații pleacă, Moș Teacă intră-n cancelarie.

— Sergen-majur, să știi că mie nu-mi prea plac răcuții ăștia. Știu eu; pă ăi mai proști îi dă în cumpania mea, pentru că numai eu îi mai deștept... Când m-a luat pă mine de răcut cu arcanu, era lumea mai dezghețată, eram toți unu și unu... Acuma s-a prostitără... Și așa are să fie mereu până când guvernu n-o înțelege că nu merge să răcutezi soldații dintre țivili! Țivilu n-are deciuplină-ntr-însu, domle!

[1] Catran lichid, transparent, foarte inflamabil și cu miros pătrunzător.

MOȘ TEACĂ LA INUNDAȚIE

Moș Teacă se pregătea tocmai să plece acasă, când aghiotantul intră-n cazarmă ca o furtună.

— Ce-i, aghiotant? Foc?

— Ba nu; apă, don căpitan!

— Apă?

Și Moș Teacă se pipăi la cap, unde i se părea că se clatină ceva.

— Să chemi pă medicu reghimentului, zise el.

— Trăiți, don căpitan, răspunse aghiotantul, este apă la Dâmbovița, s-a revărsat, a venit mare!

— Cine a dat orden? strigă Moș Teacă răstit.

— A dat ordin don colonel să mergeți cu compania ca să ajutați pe oamenii înecați...

Moș Teacă era omul care știa să aprecieze însărcinările ce i se dădeau. În fiecare însărcinare el vedea un semn de încredere din partea colonelului și un pas mai mult spre avansare.

Raționamentul lui era, de altfel, simplu, dar logic: „De vreme ce la toate alea mă trimite tot pă mine, vas'zică, eu sunt ăl mai bun, vas'zică, fără mine nu să poate... La foc, la apă, la rivoluție, tot eu... Parcă mă văd avansat la vechime! Dup-atâtea vitejii, nu să poate să nu-mplinesc termenu."

Și Moș Teacă chemă gornistul:

— Sună-mi de alarmă pentru cumpania treia!

Gornistul sună, și peste cinci minute compania era în curte, prevăzută cu ținuta de campanie.

— *Drepți*! comandă Moș Teacă. Puneți baione-*ta*!

Apoi, venind în fața frontului, ținu următorul discurs:

— Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați! Ați auzit că s-a-necat Dâmbovița. Don colonel a dat orden precum ca să mergem noi să scăpăm ce s-o mai putea... Soldatu este dator să meargă cu coraj în fața inamicului și să treacă pân foc și pân apă. Dacă vezi că vine Dâmbovița la tine, scoți

gamela și lași să intre Dâmbovița-n gamelă. Cum ai văzut-o c-a intrat, închizi gamela și duci pă prizonel la comenduire, mai ales dacă n-are bilet de voie. *Înainte, pas de atac, marș*!

Compania o luă repede la drum. În fața ei, Moș Teacă mergea mândru, cu sabia scoasă, și din când în când se-ntorcea în urmă:

— Nu iuți pasul, leat, că n-a venitără turcii! Mergi mai iute, răcane, că nu mergi la nunta lu tat-tu!

În sfârșit, ajunseră. Dâmbovița se revărsase și înecase o mahala întreagă.

Moș Teacă chemă toboșarul:

— Să suni trei somații, să se retragă!...

Dar Dâmbovița creștea mereu. Atunci Moș Teacă comandă: „Foc!” Un moment, panica fu generală; însă Dâmbovița înainta.

— Nu să poate, zise apoi Moș Teacă. Trebuie să fie numa așa o manevră din partea corpului de armată! N-am văzut eu?! Așa face și la pompieri câteodată: zice că e foc numa ca să-i încerce, și, când colo, focu e pus de comenduire.

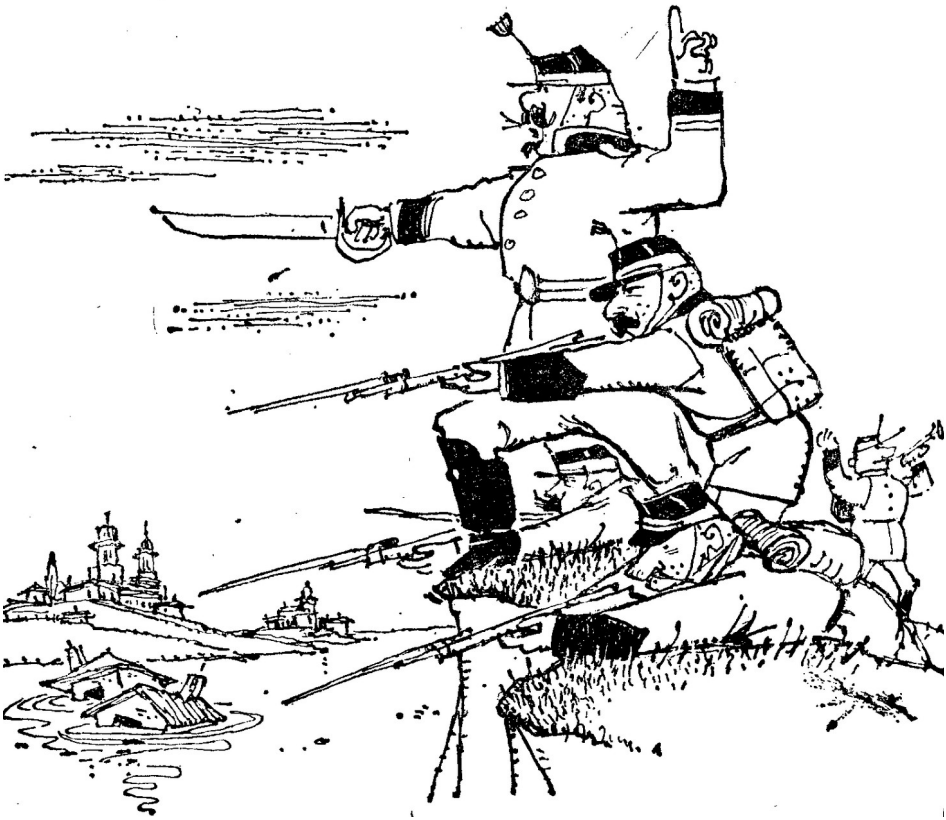

Și, liniștit, Moș Teacă comandă retragerea. Compania făcu front pe al doilea rând și merse de se așeză la o distanță bunicică.

În momentul acela sosi colonelul.

— Ce faci acolo, căpitane?

— Am înțeles, don colonel.

— Ce ai înțeles?...

— Manevra...

— Ce tot vorbești de manevră?!

— Hei! Parcă noi suntem proști? E manevră de la comenduire ca să ne încerce... N-am văzut noi?! Am dat și focuri, și tot nu s-a dat înapoi!...

Colonelul, desperat, trimise pe Moș Teacă la cazarmă, iar compania rămase sub comanda locotenentului Spanopolu.

Pe drum, Moș Teacă plângea pe locotenent:

— Săracu, are să-l reformeze! El crede că e serios... Hei! N-a fostără toți la războiu, domle!

RĂSCOALA CĂRUȚAȘILOR

Moș Teacă intră în companie cu o falcă-n cer și una-n pământ.

— Drepți! Iute, răcane! Acum să vă văd! Ați auzit că-i rivuluție? Orden de la comenduire!

Într-un minut, compania-i gata. Moș Teacă se pune-n fruntea ei, și pornesc în pas de voie.

Pe tot drumul, până la cheiul Dâmboviței, Moș Teacă, mândru ca-n fața Plevnei, cu barba-n vânt și cu sabia la umăr, ține tactul marșului:

— Un, doi! Un, doi!

În sfârșit, ajung.

— Companie, *stăi*! *La-front*!

Compania execută mișcările, iar Moș Teacă vine-n fața ei spre a o instrui și încuraja.

— Știți voi de ce v-a adus aici stăpânirea? V-a adus ca să nu să facă rivuluție! Ce este rivuluția? Rivuluția este când țivilii să scoală, și asta e! Soldatu este dator să facă ochii-n patru la rivuluție, că nu să știe unde-i inamicu! N-ai voie să fumezi, nici să stai de vorbă cu țivilii, leat, că tu nu ești țivil! Soldatu e dator să împuște ori să împingă pă oricine nu se supune la orden!

În momentul acela, pe când Moș Teacă-și ține discursul, începe să plouă la pietre.

Moș Teacă se retrage la spatele companiei și începe a comanda:

— Pentru scrima cu baioneta, spre apăra-*re*! La cap parați și-mpungeți, volta[1] la dreapta, volta la stânga, îndoită trecere-nainte și-napoi, nainte-mpungeți - *marș*!

Compania începe a executa mișcările, face doi pași înainte, doi pași înapoi, se întoarce la dreapta și la stânga, învârtește pușca-n sus și-n jos și izbutește a imita perfect pe Alexandru Machedon când se bătea cu țânțarii.

În vremea asta, pietrele curg droaie. Căruțașii huiduiesc de la o distanță enormă pe Moș Teacă, ba izbutesc să-i turtească și chipiul cu un pietroi ciubuc.

Văzând că nu-i rost, comandă retragerea.

Când ajunge la adăpost, Moș Teacă cheamă pe furier și-i dă ordin să facă un tablou de numărul morților și al răniților dintre căruțași. Apoi ține companiei un discurs plin de laude pentru vitejia pe care a dovedit-o în fața rebelilor.

* * *

A doua zi l-am întâlnit pe stradă.

— Cum ți-a mers la revoluție, căpitane?

— De! Ce să zic?... Pân-acuma nu știu câți am omorât, pentru că eram cam departe și nu i-am putut ajunge cu baioneta; dar dintr-ai noștri sunt câțiva răniți. Ce vrei? Trebuie să să deprindă oamenii cu greutățile războiului!...

CHEIUL DÂMBOVIȚEI

Compania lui Moș Teacă este consemnată în vederea revoluției.

---

[1] Mișcare făcută la scrimă pentru a evita loviturile adversarului.

Soldații stau îmbrăcați în ținuta de campanie, iar comandantul lor, grav și sever, cum se cuvine să fie un militar în fața primejdiei, le ține discursul de rigoare.

— Mă băieți, la rivuluție soldatu nu trebuie să aibă nici tată, nici frate. Când ți să dă orden să te bați, trebuie să uiți de neamuri și să dai în carne vie. Ați văzutără ce ni s-a întâmplat ieri. Prin urmare, să vă faceți ochii-n patru și să nu încompromețați armata!...

— Trăiți, don căpitan, întrerupe un sergent, după reglement solda trebuie să fie îndoită în timp de campanie.

— Nu vorbi, răcane! Asta nu-i campanie, asta vas'zică „în fața răbelilor armați"! Răbel să cheamă orice piatră care să aruncă în armată!...

* * *

În vremea asta intră aghiotantul:

— A venit o telegramă de la comenduire pentru don căpitan de jurna.

Moș Teacă ia depeșa și o citește: „*Sunteți invitat ca de urgență să vă puneți în fruntea companiei și să veniți să tăiați cheiul Dâmboviței, ca să opriți circulațiunea rebelilor.*"

Ordinul se execută imediat. Moș Teacă iese-n fruntea companiei și peste un sfert de ceas ajunge la cheiul Dâmboviței.

Cum sosește, comandă punerea baionetei și facerea piramidei. Apoi rărește trupa și-i dă ordin să înceapă a scoate pavajul, a tăia malurile Dâmboviței și a arunca tăieturile în gârlă.

Operația asta durează mai bine de un ceas, în care vreme toată lumea se adună și privește la devastarea Dâmboviței.

Sosește comandantul pieței.

— Ce faci acolo, căpitane?

— Orden de la comenduire, don colonel!

— Cum ordin?! Ce ordin?!

— Orden să tăiem cheiul Dâmboviței!

Firește, Moș Teacă a fost trimis la cazarmă și arestat patru zile cu sabia la drapel pentru că n-a înțeles ce spune ordinul.

Iar a doua zi gazetele liberale scriau:

„Guvernul nu mai cunoaște margini la infamiile lui. Gelos de faptul că partidul liberal a făcut canalizarea Dâmboviței, el s-a pus s-o strice spre a-ntuneca meritele Brătienilor, Goleștilor etc. Și a trebuit să se găsească un mizerabil nebun ca faimosul căpitan Teacă pentru ca să execute ordinele de distrugere. În ce timpuri trăim!"

MOȘ TEACĂ ȘI PRESA

Indignat de câte s-au scris despre dânsul când cu chestia tăierii Dâmboviței, Moș Teacă s-a hotărât să-și răzbune pe gazetari. De aceea, cum a ieșit de la arest, a făcut un raport către comenduire, cerând ca toți gazetarii să fie puși la pluton de pedeapsă cu cățeaua-n spinare două ceasuri pe zi.

Raportul n-a avut nici o trecere, deoarece comenduirea a răspuns că nu poate pedepsi niște țivili. Faptul ăsta a desperat pe Moș Teacă și l-a făcut curios:

— Bine, domle, strigă el față cu un camarad, apîi dacă noi pedepsim cum vrem pă melitari, cum să nu putem face nimic unor țivili? Nu cumva țivilii suntără mai mari ca melitarii!?

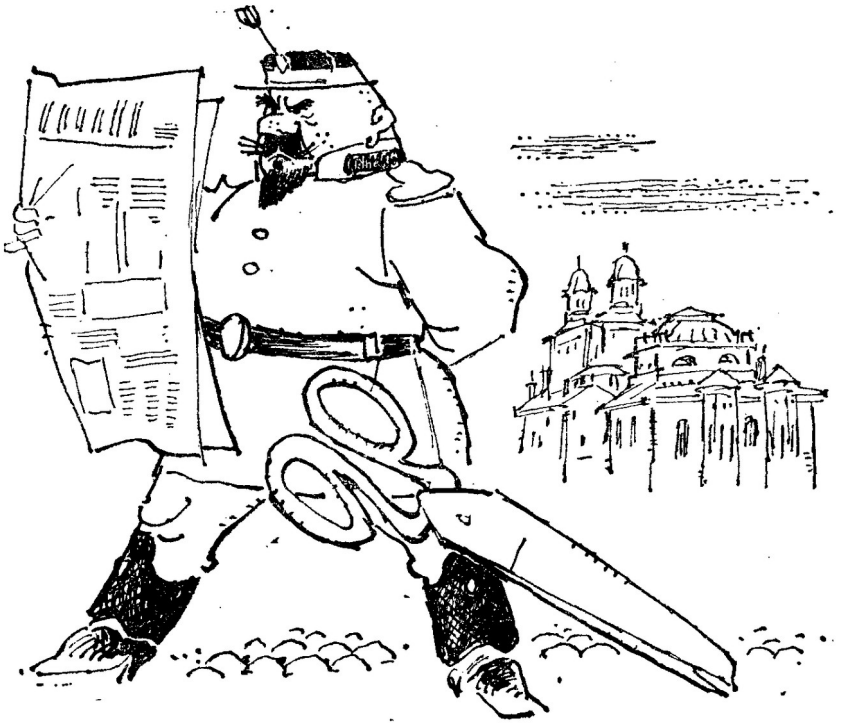

De logic, era logic; dar camaradul l-a convins că așa e lumea în ziua de azi și că trebuie uneori să te supui. Bineînțeles, Moș Teacă a jurat că-ndată ce i-o încăpea pe mână un gazetar rezervist la manevre, are să-l frece ca pe o gamelă cazonă la inspecția generală.

Camaradul i-a dat însă altă idee:

— Vrei să-i înveți minte?

— Mai e vorbă?!

— Atunci trimete-le martori.

— Martori? Da știu eu cine a fost martor? Să vedem.

Intră-n companie și strigă furios:

— Planton!

— Porunciți, don căpitan!

— Ai fost martor când a scrisără ăia de la gazetă contra mea?

— Trăiți, don căpitan, nu înțeleg...

— Nu vorbi! Să-nțelegi!

— Trăiți, don...

— Să taci, că te dau la reformă din lume! Pentru ce dormi la post?

— Nu dorm, trăiți...

— Dacă nu dormi, pentru ce n-ai văzut când a scris ăia contra mea? Care este datoria soldatului de santinelă?

— Trăiți, don căpitan, onoru, focu și zgomotu!

— Apîi atunci cum n-ai văzut? N-ai auzit cât zgomot a făcutără gazetele cu drăcia aia? Sergen-majur, să mi-l torni patru zile la dubă, pentru că a dormit în egzirsisu postului... Te-nvăț eu, răcane! Tu trebuie să fii neam cu ăia!...

UN JURNAL CAZON

Deunăzi Moș Teacă a prins pe un soldat citind o gazetă.

— Ce faci acolo, răcane?

— Trăiți, don căpitan, citesc...

— Hm! Citești, parcă eu nu văd că citești! Știu că doar n-ai să mănânci hârtia!... Vorba e, ce citești?

— O gazetă, trăiți...

— Gazetă-gazetă; da ce fel de gazetă?

— Umoristică, trăiți...

— Hm, ominstică! Știu eu, că dor n-o să fie păsărească... Da pentru ce o citești? N-am dat eu orden să nu citească nimeni gazeturi? Pentru ce o citești? Pentru ca să vezi cum înjură pă supiriori? Știi tu ce-i asta? Asta e... nedeciuplină! Soldatu e dator să citească numa gazeturi care laudă pă șefii lui... Îndată ce a citit un articol în care supirioru e insultat, soldatu e dator să nu-l mai citească. Pentru ce ai citit?

— N-am știut că insultă...

— Pentru ce n-ai știut? Soldatu e dator să știe! Apîi dacă nu știi tu, cine vrei să știe? Ăla care-a scris-o? Apîi ăla e melitar? Ce vrei tu să știe un țivil? Parcă țivilu știe ceva? Eu am văzut jurnaliști care nu știe nici semnalele, și suntără țivili cu toate astea! Lasă, am să scot eu un jurnal, și numa pă ăla să-l citiți. Cine nu l-o citi să știți că are să capete patru zile de închisoare și două ceasuri pluton de pedeapsă.

Înarmat cu ideea asta, Moș Teacă strigă gornistul:

— Cheamă pă furieru de la a treia!

Furierul vine.

— Trăiți, don căpitan, ce-ați ordonat?

— Să-mi scoți de azi înainte un jurnal pentru compania mea. În fiecare zi ai să scrii câte un articol și să mi-l aduci să-l iscălesc. Ai înțeles?

— Înțeleg, trăiți, don căpitan, da nu știu să scriu.

— Nu știi?! Cum nu știi? Da' borderourile cum le faci? Da' foile de zile? Da' foaia de pretă?

— Trăiți, don căpitan, alea le-am învățat.

— Ei, și? Da' ăia de scrie la jurnale s-a născutără-nvățați? A apucat și ei de ici, de colo câte una și acuma scrie!

— Trăiți, don…

— Nu vorbi, furier, că te bag în pământ! Să chemi pă furieru de la afară din rânduri să-ți ajute și să-mi scoți jurnalu! Pentru depeși să te duci la oficiu de la cazarma geniului, și informații să iei de la aghiotant, că aghiotantul e dator să știe toate. Fapte diverse să-mi aduni de la infermelie, și anunțuri de la gornist! Ai înțeles? Mâine să iasă jurnalu! Ai doi potigrafi în cumpanie, să-i pui la tipar.

— Da' n-au mașină, trăiți…

— Nu vorbi! Să aibă! Parcă toate alea să fac cu mașina! V-ați învățat boierește; mai face omul și cu mâna, că nu-i cade cioantele! Înainte vreme nu mai era mașini și, slavă Domnului, mergea omenirea destul dă bine! N-ai văzut evanghelii care vorbește tocmai dă pă vremea lu Cristos, și

doar suntără tipărite fără mașini! Da’ ăl care a inventat mașina cu ce a lucrat-o? Că doar n-o fi avut mașină! Vas’zică, ai înțeles: mâine dimineață să iasă! S-o cheme *Micul echipament* și *să fie mare*, mai mare ca toate ălelante, că de-aia-i cazonă! Să dai orden s-o citească toată cumpania...

— Da nu știe toți carte.

— Ce tot vorbești dă carte, răcane? Eu nu-ți vorbesc dă carte, îți vorbesc dă jurnal! Carte e jurnalu?

— Ba nu, trăiți...

— Apîi, atunci, ce nevoie e să știe carte? Marș la loc!

LA TEATRU

Câtă zarvă și cât tărăboi pentru un lucru de nimic! Coana Caliopi susținea să meargă la teatru, iar Moș Teacă nu vroia cu nici un preț.

— La urma urmii, strigă Moș Teacă, nu merg eu la pararame d-alea unde joacă țivilii! Are să mă-nvețe ei pă mine, ori eu pă ei? Ce știe țivilu?

— Nu să poate, Tecușor dragă. Merge toată lumea, și tocmai tu să lipsești? Ai să vezi ce frumos o să fie! Vine și colonelu.

În sfârșit, Moș Teacă se-nduplecă și pleacă amândoi.

La ușa teatrului li se-ntâmplă însă un mic accident: ușierii de la control îl apucă de bilet.

— Ce bilet, răcane? Eu sunt ofițer, nu sunt grad inferior! Numa gradele inferioare iese în oraș cu bilet de voie.

— Foarte bine, dar aici e teatru.

— Ei și? Nu mă-nvăța tu pă mine! Am mai văzut eu pararame de-astea!

După multă ciorovăială, Moș Teacă primi să cumpere un bilet și jumătate: militarii și copiii plătesc numai jumătate.

Se așezară în stalu-ntâi. Orchestra cânta. Căpitanul privi în toate părțile și se declară foarte nemulțumit.

— Mai întâi, dobitocu ăla cu bățu-n mână nu-mi place: prostește melița. În loc să cânte și el, dă din mână. Pe urmă, alinierea nu-i bine deloc și nu văd gorniștii! Să cunoaște că suntără țivili!

Peste un sfert de ceas cortina se ridică. Se juca tocmai o piesă militară. Ieși pe scenă un soldat. Cum îl văzu, Moș Teacă se făcu foc.

— Aoleu, leat! strigă el. Ai ieșit descins! Să știi că la garda pieței ai să putrezești. Te aștept afară!

Lumea începu să sâsâiască și Moș Teacă fu silit să înceteze din comentarii.

Vine pe urmă o scenă în care soldatul se repede la un ofițer și vrea să-l lovească pentru că acesta i-a răpit femeia.

— Patru zile pluton de pedeapsă! strigă Moș Teacă. Insulta supiriorului în timp de pace! Târșoru[1] te mănâncă, leat!

[1] Penitenciar militar.

A fost un adevărat scandal. Lumea a început să strige „tăcere”, iar Moș Teacă, întorcându-se spre un țivil, îi strigă:

— Să nu vorbești unde nu te pricepi! Pararamă-pararamă, da’ deciuplina înainte de toate!

În sfârșit, lucrurile se liniștesc. La urmă, soldatul omoară pe ofițer și justiția caută pe asasin. Judecătorul face toate cercetările și nu află nimic. Desperat, el strigă:

— Așadar, Dumnezeul meu, nu voi afla niciodată pe ucigașul bravului ofițer? Cine poate fi el oare?

— Îl știu eu, răspunde Moș Teacă. E unu nalt cu mustăți negre. Are o țăcălie în loc de cioc!

Judecătorul se zăpăcește, pierde replica, iar publicul intervine din nou, cerând ca Moș Teacă să fie dat afară.

— Nu vorbi, răcane, că te dau val-vârtej! Și zărind la galerie un sergent, el strigă: Să mi-i torni pă toți cu cățeaua!

Scandalul devine general. Moș Teacă e ghiontit, iar madam Teacă, desperată, strigă cât poate:

— Tecușor dragă, e numa-n glumă!

— Nu vorbi, cocoană! Ori poate te-ai dat de partea țivililor!? Vreau să se pedepsească ucigașu supiriorului!

Scandalul ia proporții îngrijitoare. Mai mulți țivili se reped la Moș Teacă, ofițerii îi iau apărarea. Atunci, încurajat, el scoate sabia și începe a comanda:

— Cumpanie-nainte, pas de atac-*marș*!

Și se repede spre scenă. Cocoanele țipă, orchestra fuge, cortina cade.

Directorul teatrului, aflând cauza scandalului, dă ordin să se ridice cortina și apare împreună cu ofițerul care fusese ucis.

— Poftiți, domnule căpitan, n-a murit; a fost în glumă.

— Nu să glumește cu supirioru!

— Dar bine, nu suntem noi de vină…

— Da’ cine?

— Autorul.

Auzind aceste cuvinte, lumea-ncepe a striga pe autor. Acesta apare, publicul îi face ovații. Moș Teacă-i strigă însă de la ușă:

— Patru zile garda pieței! Din ce cumpanie ești?

— Din compania scriitorilor, răspunde autorul.

— Aha, furier! Las, că ți-arăt eu!

Și iese.

— Tot îmi pare bine, zice Moș Teaca, pe drum, că am fost la pararamă. Dacă nu eram eu, așa-i că-l omora pă ofițer?

MOȘ TEACĂ LA 10 MAI

— Știi tu, măi leat, ce este 10 mai? 10 mai e zi mare, mă! Astăzi s-a făcut Măria-sa rege. Prin urmare, ce-nsemnează asta? Asta-nsemnează că acuma trebuie să fii mândru că ești soldat în rigat, nu mai ești în domnie!

Așa explică Moș Teacă pe 10 mai. Soldații, gătiți pentru paradă, așteaptă semnalul de plecare. Colonelul n-a sosit încă. Pân-atunci, Moș Teacă nu vrea să lase pe soldați să plece, fără ca să le spună pentru ce se face parada.

— Ia să-mi spui tu, ăsta roșcovanu, cum trebuie să fie soldatu la 10 mai?

— Trăiți, don căpitan, la 10 mai soldatu trebuie să fie cu amoniția lustruită și gata de paradie.

— Nu așa, pârlitule! Soldatu trebuie să fie vesel. Ai înțeles? Fii vesel, mă, că-ți scot măselele!

Se aude sunând gornistul. Colonelul intră-n curtea cazărmii, gorniștii-i cântă primirea, maiorul comandă „prezentarea armii”.

— Sănătoși, copii? întreabă colonelul.

— Trăiți! strigă trupa prelung.

— Eu nu pre sunt bine, răspunde Moș Teacă. Nu șt' ce-oi fi mâncat aseară, că mi-am stricat stomacu. Toată noaptea m-am chinuit. Ba încă Caliopi vrea să trimită după doftur.

— Lasă, căpitane, asta s-o spui la vizita medicală.

— Am înțeles, don colonel.

În sfârșit, regimentul se așază. Colonelul stă deoparte, iar maiorul comandă:

— Pe semiplutonul din cap în gloată răriți coloana! batalion, înainte, *marș*!

Se aud puștile ridicate la umăr, tobosarii încep „coloana", regimentul pornește.

— Mergi frumos, leat! strigă Moș Teacă. Ține capu sus la cin' sute de metre! Când îi trece pă lângă don colonel, belește ochii la el, să creadă că vrei să-l mănânci!

* * *

Ajung la paradă. Se opresc. Moș Teacă se apropie de un soldat:

— Ce ți-ai pus chipiu pă ceafă, mă? Parc-ai fi la nunta lu tat-tu! Îndreaptă-ți chipiu, mă, că d-aia ți-a dat statu două mâini!

Soldatul dă să-și îndrepte chipiul.

— Nu mișca, leat! strigă Moș Teacă. N-ai mai învățat să nu miști în front? Patru zile sala de poliție! Și fii vesel, mă, că e 10 mai! Râzi mă, că te-ai făcut rigat! Râzi, că d-aia ți-a dat statu gură!

Parada e-ncepută. Se aude comanda:

— Spre rugăciune, descope-*riți*!

Compania scoate chipiul. Moș Teacă-l scoate și el, dar își pune repede pe cap o basma roșie.

— Ce faci acolo, căpitane? îi strigă maiorul.

— Eu sufăr grozav de cap, don maior, mi-e frică să nu răcesc!

În sfârșit, parada se isprăvește, trupa defilează pe dinainte a generalului. Moș Teacă nu uită să spună îndesat soldaților:

— Acuma, leat! Acuma! Belește ochii, să crape! Soarbe-mi-l pă don gheneral, să vadă că ești melitar... Așa! Mai mult! Mai mult! Belește-i, mă, să crape, că d-aia ți-a dat statu ochi!

Când ajung la cazarmă, Moș Teacă e-ncântat de cum i-a ieșit trupa, dar nu vrea să i-o spună, ca să nu-și ia mojicul nasul la purtare.

— Pentru ce n-ai zgâit ochii bine, leat? Nu te-am văzut eu cum mergeai?! Parcă-ți murise mă-ta și tat-tu. Stai, că-ți arăt eu!... Sergen-majur, să mi-i pui să ochească soarele, să se-nvețe minte că la paradă nu glumește nimeni! Acuma! Să-i văd eu!

Sergentul-major comandă:

— Foc de companie, companie, gătiți! La *ochi*!

Trupa ia la ochi, ridicând baioneta-n sus la soare.

— Ține-mi-i așa, sergen-majur! Sus, leat, sus! Ui-te-te la soare! Ochește-l bine!

Dar peste cinci minute trupa nu mai poate ține arma. Mâinile încep a tremura și vârful baionetei a se pleca la pământ.

— Ține pă loc, răcane! Sergen-majur, pune-le țepușe!

Sergentul-major scoate câte un cartuș din fiecare gibernă[1] și-l pune sub bărbia soldaților, silindu-i să țină capu-n sus, ochii la soare.

— Nu clipi din ochi, leat, că te văd!

Când le dă drumul, soldații sunt ca orbiți, sudoarea le curge de pe față, mâinile le-au amorțit.

— Așa, răcane, să te-nveți minte c-ai fost la 10 mai! Nu să capătă rigatu fără muncă! Ce, mă?! Vrei să-ți cadă rigatu de pomană în gură?... Fii vesel, c-ai muncit și te-ai făcut rigat; fii vesel, râzi, mă, că de acuma ești și tu om! Și

[1] gibérnă f., pl. e (fr. giberne, d. it. giberna, d. lat. zaberna, geantă. V. zăgîrnă). Rar. *Cartușieră*.

când treci pă drum pă lângă vun țivil, trage-i cu cotu, că d-aia ți-a dat statu cot!

RUPEREA RÂNDURILOR

Poezia de *Moș Teacă* - Muzica de *Kratochwill*

Nu știu pentru ce, tirano, când veghez, adeseori,
Batalioanele de gânduri răspândite-n tiraliori,
Mă conduc încet spre tine, dar în corp, în flancul stâng,
Inima-mi e-n pas gimnastic și pornesc încet să plâng!
Iar când zorile se-arată, doru-mi, tristă sentinelă,
Stă de streajă, schimb de noapte, neclintită și rebelă!...

Negreșit, nu tu, recrută în iubire, ești de vină,
Ci de vină-i instructorul că nu-ți dete disciplină...
Ți-s superior, desigur, prin leat și prin ierarhie
Și supunere orbească mi-ești datoare, deci, tu mie;
Însă vai!... Tu nu știi, poate, a iubirii uniformă.
Și m-ai dat scurt în rezerva de vecie - la reformă.
Cel puțin dacă, patrulo, m-ai zvârlit de-acuma în haos,
Fii cu mine sanitară și mai dă-mi „pe loc repaos”!

Astăzi tot ce-mi mai rămâne e funebru să tot cânt
Că nu am putut odată prin asalturi să-ți implânt
Într-a inimii redută steagul meu cel tricolor
Și apoi să-ți dau vechime, patrie și chiar onor!
Vai! Iubirea-mi fuse-o armă ruginită, fără ghint,
Și de-aceea deviat-a pe un drum de labirint!
Și acum, în garnizoana desperării prizoner,
Aștept zorile să bată goarna Domnului din cer,

Ca să-i pot preda viața, descusute foi de zile,

Degradate, fără număr, cu-ale dorului ștampile!...
În campania funestă jalea-n veci mi-a fost escortă,
Suferit-am pentru tine ca un glonte într-o bortă,
Și blocat de suferințe, fără de retranșament,
Am pierit în cortul jalei... Ce oribil campament!
Însă tot ce-aș vrea de-acuma, victorioasa mea fantoșe,
E parola-ți că-mi vei pune pe mormânt o cruce roșe,
Ca să știe reghimentul că slujesc de manutanță
Corbilor și că în ceruri am pornit în ambulanță!
Și când trâmbița divină va suna vreo adunare,
Colonelului din ceruri îi voi spune-n gura mare
C-am făcut campania vieții și că dacă azi sunt trist,
E că n-am ajuns la scopu-mi, c-am murit infanterist!

Lasă-mă durerii mele, crudo nedisciplinată,
Te-aș trimite-n garda pieței, însă prea ești cuirasată!...
Ce folos că ești frumoasă? Teoria? E ușor!
Dar instrucția-ți lipsește: n-ai servici interior!

MOȘ TEACĂ ȘI ȘCOALA

La școala regimentului din care face parte Moș Teacă s-a înființat o școală pregătitoare pentru subofițerii care vor să intre la Bistrița.

Firește, Moș Teacă nu poate suferi școala asta, pentru că, mai întâi, la ea se-nvață și științe de alea de țivili și, al doilea, pentru că nu l-a numit director pe el.

— He, he! Să mă fi numit pe mine, vedea ei pă dracu! Le arătam eu Bistriță! Așa, cine nu știe?! Să te faci ofițer după ce-ai învățat! Melitaru trebuie să știe fără să-nvețe, că de-aia-i melitar!

Amărât de lucrul ăsta, Moș Teacă aștepta cu nerăbdare să-i vină rândul să fie de jurnă pe cazarmă ca să le arate el ofițerie pe învățatelea!

Mai ieri, în sfârșit, i-a venit rândul. Se duse drept la școală:

— Mă leat, tu, ăla cu alunița-n obraz! Să-mi spui ce este adunarea!

— Adunarea, trăiți, don căpitan, este operațiunea care are de scop...

— Ce scop, pârlitule? Scop ai tu, nu adunarea. Ia dă-mi o adunare.

Sergentul începe să scrie:

$$2 + 6 + 4 = 12$$

— Ce-i asta, măi răcane? Apîi așa știi să dai adunarea? Adunarea să cântă, boule, nu să face cu de-alea... cu țifre! Aia-i adunare de țivili și de furieri! Apîi tu ofițer de țivili ai să te faci? Acuma să-mi spui ce este căpitanul.

— Căpitanul este substantiv.

— Cum ai zis? Sub stafie?! Patru zile sala de poliție și să te treci pă situație la raport...

— Trăiți, don căpitan, substantiv comun, pentru că se dă la toate ființele sau lucrurile de același fel.

— Nu vorbi! Răspunzi supiriorului? Să vie altu!

Vine alt sergent.

— Ia vorbește, leat, tu ce știi?

— Trăiți, don căpitan, eu știu despre verb.

— Spune, dacă știi, ce mic echipament are verbu ăla.

— N-are nici unu...

— De ce n-are? Să aibă! A fost la magazie?

— Nu, don căpitan, ăsta e din gramatică...

— Să nu crâcnești, mocofane! O fi fost el grămătic la el acasă; aici e melitar, nu merge cu fleacuri!

Și Moș Teacă, desperat, face un raport către colonel, declarând că sergenții nu știu semnalele și n-au muniția-n regulă.

Colonelul, cum află, pedepsește toată școala la pas gimnastic.

— Aleargă, leat! le strigă Moș Teacă. Și eu am alergat până m-am făcut căpitan! Numai Caliopi a fost de vreo zece ori la don colonel!

MOȘ TEACĂ PENSIONAR

De multă vreme m-am gândit eu că ar trebui scris un capitol *Moș Teacă pensionar*. Căci acest brav melitar e tot așa de teribil când trece la pensie ca și când e în activitate.

S-a întâmplat, însă, că Moș Teacă mi-a luat înainte și s-a descris el singur, așa cum eu nu l-aș fi putut zugrăvi niciodată. Într-o petiție pe care o adresează Camerei și pe care o găsesc în *Naționalul*, Moș Teacă, reprezentat prin dnii general Haret (?), colonel Boteanu (Romulus sau Gomulus?), lt.-colonel Ghidionescu, maior P. Niculescu și căpitan C. Lămotescu, declară că îi trebuie ceva sume mai multe, fiindcă a luat parte în campanii.

Iată cum se exprimă cazonul pensionar:

„Ofițeri de toate gradele ierarhiei militare semnalați pe câmpul de luptă din Bulgaria, unii din aceștia *acablați* de infirmități, rezultat al zbuciumărilor campaniei și retrași astăzi din rândurile armatei, pentru educațiunea și îmbărbătirea acelor care, să le ia locul presint în mare parte, *aspectul unui mare discredit* și dezgust de cariera armelor.”

Care va să zică, acablații prezint aspectul unui mare discredit, fiindcă au remunerația prea mică? Nu mai

prezintă aspect de discredit, leat, că te acablez cu patru zile ploton de pedeapsă!

Mai departe, însă, bravul Teacă ne spune că:

„Desinteresul de a se privi cu atâta indeferență, umilitoarele mijloace procurate pentru existența acelor care și-au expus viața în lupte constituie o flagrantă injustiție și o crimă ce țara comite *în detrimentul acestor virtuți militare și a familiilor acestora, care, în profunda lor decepțiune, exprim cu indignațiune că țara, muma lor, este atât de ingrată cu dânșii.”*

Acest nou model de stil cazono-pensionar a întrecut tot ce imaginația de micul echipament poate fabrica. Se stabilește un fel de familie nouă, cum se vede treaba. Conform acestei declarații, iată ce scenă se poate petrece la comisia de recrutare:

Vine recrutul. Comisia îl întreabă:

— Cum îl cheamă pe tat-tău, băiete?

— Teacă, domle.

— Da’ pe mă-ta?

— Pă mama? Virtutea militară.

Și de ce mă rog? Pentru că, vorba lui Moș Teacă: *„Edificându-se cu această modestă ameliorare materială în momentul comemorativ al țării* pentru războiul independenței sale; recompensă binemeritată oficerilor luptători și asimilaților lor”.

Eu, unul, aș propune ca în loc de „această modestă ameliorare materială în momentul comemorativ al țării” să se acableze pensionarii cu câte un profesor de limba românească. Nu de alta, dar sunt băieți din familia Virtuții militare, și e păcat să prezinte aspectul unui discredit al stilului.

MOȘ TEACĂ ȘI EXAMENELE

Moș Teacă a devenit pesimist. De douăzeci de ani de când e căpitan s-a prezentat la o mulțime de examene pentru gradul de maior. Nu știu cum s-a făcut, însă, că, deși cunoștea în perfecție manualul înjurăturilor celui mai perfect surugiu, totuși comisiunea l-a respins.

De atunci Moș Teacă e în contra examenelor. Și, pentru ca să-și propage mai bine ideile, el scrie în *Revista armatei* un articol foarte simțit, în care declară că avansările ar trebui să se facă numai „la alegere”.

— Concursurile sunt daraveri țivile! Parcă eu, când am luat-o pă Caliopi de nevastă și mi-am pus-o în flancul stâng, am pus-o la egzamen! Deloc. Am luat-o la alegere, adică am primit ordin de la don colonel și m-am cununat.

Acum să citățm ceva din articolul lui Moș Teacă. Ascultați ce deslușit vorbește el: „*Se știe* că prima sarcină ce are un șef de corp, față cu corpul oficeresc, nu este aci locul a-i face descrierea”.

Așa e că-i clar? Se știe că prima sarcină a unui șef de corp este: nu este locul aci a-i face descrierea!

Mai rar așa explicație! Modelul acesta de argumentare l-a luat Moș Teacă de la Caliopi. Întrebată odată de soțul său care sunt datoriile unei consoarte, madam Teacă a răspuns:

— Datoria unei consoarte este: nu e aci locul a-i face descrierea.

Dar acuma înțelegem noi pentru ce Tecuță e contra examenelor: pentru că la examene nu se admite asemenea stil, din cauză că stilul l-au inventat țivilii.

De aceea sunt și eu de acord cu Moș Teacă de la *Revista armatei*, care susține că nu mai trebuie examene fiindcă dacă un șef de corp cade la examen, el își pierde „prestigiul, care este factorul cel mai puternic”.

Ba bine că nu! Pentru ca Moș Teacă să nu-și piardă prestigiul, trebuie să-l avansăm la alegere, chiar dacă e... Teacă de tot.

Avansează, leat, că, dacă nu, te avansez eu! Ce, vrei să-ți pierzi prestigiul?

PRIMUL ATAC

„Rareori, s-a văzut un căpitan așa de capabil ca Moș Teacă. Numele lui a făcut epocă, s-a popularizat, a trăit peste veacuri și a slujit de titlu unui volum de nuvele.” Acestea sunt cuvintele cu care autorul volumului *Moș Teacă* încheie primul capitol. Cuvintele au fost scrise într-un ceas bun, pentru că tipul și-a câștigat în adevăr un

renume, și e azi cunoscut de toți câți au în flancul stâng o inimă cazonă, de toți câți au în serviciul lor interior un suflet țivil.

Ce este însă *Moș Teacă*?

S-ar putea face asupra lui comentariile care s-au încercat asupra lui Faust, și încă nu i-am găsi exact dezlegarea dacă am fi pretențioși. Pe scurt, însă, Moș Teacă personifică pe omul care, în baza celor trei fire de sârmă galbenă, se crede atotștiutor, atotfăcător, atotputernic și nu admite alte păreri decât pe ale lui. „Aceasta este părerea mea, și o împărtășesc", e o vorbă legendară, care ar putea fi foarte bine lozinca lui Moș Teacă.

Precum se vede, cazul se complică cu multă trufie, cu multă prostie și cu autoritate enormă.

Ar fi dar nedrept să afirmăm că Moș Teacă este *numai* militar. Lărgindu-i cercul de activitate, studiindu-l de aproape, el poate fi cu aceeași ușurință prefect, profesor de universitate, medic, comisar comunal, arhimandrit, gardist, avocat, senator, comerciante de coloniale, orice - pentru că în toate breslele acestea întâlnim însușirile de mai sus, în unele mai mult, în altele mai puțin.

Și iată pentru ce am crezut că se impune să scoatem pe Moș Teacă din specialitatea cazonă, ce i-am dat în volum, și să-l introducem în ziaristică. Aci câmpul de operație e mult mai vast, căci ziarul este o enciclopedie a 20 bani exemplarul, o enciclopedie care nu cruță nimic.

De prostia umană, îmbrăcată în haina teoriilor adânci sau în mantaua autoritarismului nejustificat, ne izbim pe fiecare zi. Suntem dar siguri că nu vom pătimi de lipsă de materie. Dimpotrivă, avem credință în viitorul lui Moș Teacă, și facem aci declarația noastră de război.

Moș Teacă își desfășură steagul, scoate spada și avansează ca un erou ce este, cu gândul că toată campania lui va reuși să pună în evidență producțiunile politice,

sociale, literare și morale ale acelora care pătimesc de boala moștecismului.

— Du-te, mândre căpitan! Apari în lagărul vieții, luptă... și-ți va fi mormântul-ncoronat de flori.

Se-nțelege, am dori ca mormântul să ți se sape cât mai târziu; dar asta nu atârnă de vitejia ta, ci de virtutea acelora care se numesc cititori.

Zorile au sunat, să ne deșteptăm!

MOȘ TEACĂ SENATOR

V-ați întrebat vreodată ce se face frunza care cade, steaua care piere, speranța care te lasă? V-ați întrebat vreodată unde se duc visurile noastre când se smulg și zboară?

Eu m-am întrebat adesea, vai! În orele mele de durere, când amicul acestei vieți deșarte îmi apare înainte ca un mare punct de întrebare. Am plâns și eu cu arborele ce rămâne gol - mai mare rușinea! - în mijlocul grădinii; am plâns cu steaua palidă, cu tânărul fără speranță, cu marinarul fără busolă, și am înțeles pe cei ce nu mai pot avea nici visuri! O, i-am înțeles și i-am plâns, i-am plâns și i-am înțeles! Credință-știință; știință-credință.

Și, cu toate astea, frunzele au continuat să cadă, stelele au continuat să pice, oamenii să plângă...

Pân-aici, toate bune. Este însă o singură ființă care tocmai când ți se pare că a căzut, tocmai când, adică, ți-e lumea mai dragă, te pomenești că apare mai țanțoșă ca oricând.

Este Moș Teacă.

De obicei, când ghetele se rup, le arunci sub pat; când cad frunzele, le mături; când cade o cocoană, o ridici; când însă cade Moș Teacă, statul are obicei de-l face cel puțin

senator, dacă nu jandarm rural. Se spune în armată că dacă micul echipament se deteriorează, trebuie trecut la reformă; singur Moș Teacă, cu cât e mai deteriorat, cu atâta e urcat mai sus, cu atâta îi dăm lui grija de a reforma țara.

Nu trebuie dar să vă mirați când auziți că Senatul e plin de Tufelcică, Vrabie, Lămotescu și alte teci ruginite; guvernul are destulă vasilină ca să le scoată rugina; este diurna, este acest puternic frecător și lustruitor parlamentar.

De regulă, senatorul ex-Teacă e guvernamental. Asta provine din cauză că un guvern are nevoie de membri disciplinați, și nimeni nu poate cunoaște mai bine această virtute cazonă decât aceia care au tecit și s-au tocit vreme îndelungată.

În alte ramuri omul ajuns la pensie e pus deoparte; în armată, însă, nu. Acolo, cu cât ești mai pensionar, cu atâta ești mai apt pentru Senat; și dacă nu mai poți comanda o companie, ești destoinic să conduci o țară - căci țara e țivilă.

Odinioară se spunea că fiecare soldat poartă în gibernă bastonul de mareșal. Azi se poate spune că fiecare Moș Teacă poartă în teacă diurna de senator.

DIN VIAȚA MILITARĂ

DEZERTORUL

Fiecare soldat poartă în gibernă
bastonul de mareșal!

— A venit răcuții! A venit răcuții!

Strigătul acesta ieșea din gurile tuturor soldaților, care umblau nebuni de bucurie, parc-ar fi vrut să ducă vestea prin toate colțurile cazărmii. Și toți se veseleau văzând recruții așezați pe două rânduri în sala podită cu asfalt. Bucuria n-avea margini; mai ales leaturile din urmă aruncau capelele-n sus, strigând cât le lua gura: „Ne-am dus, mă!”

Sfioși, aiuriți, stau noii-veniți. Și, tot strângându-și împrejurul trupurilor sucmanele zdrențăroase, holbau ochii în jurul lor, neștiind să-și dea socoteală de veselia celor ce aveau să scape, zâmbind câteodată la glumele soldaților vechi, care se-ntorceau de la masă cu gamelele și câte o bucată de pâine neagră-n mână.

Soldații se tot învârteau printre recruți, și cei mai vechi căutau să-i pună la mână câte ceva.

Printre cei noi, tipuri de tot felul. Veneau tocmai din fundul Moldovei și acum vedeau pentru-ntâia oară Iașii.

În dreapta, unul zdrențăros și cu fața galbenă își rotea ochii cu spaimă de jur-împrejur, ca-n fața unei lumi noi, necunoscute; altul, mai încolo, părea mai vioi și tot îndrăznea, din când în când, să ridice ochii spre soldații vechi, care nu-i păreau atât de răi cum îi vorbea satul.

Și tocmai în fund, la flancul stâng, retras de lângă tovarăși, ședea un târgoveț tânăr, cu fața nepârlită de soare, ținând în mâna-i albă o umbrelă de mătase vișinie.

Din anii petrecuți în grefa Tribunalului de Ilfov îi rămăsese colțul de păr pe frunte, degetul cel mic de la mână ținut la distanță de celelalte... ca statuia lui Gheorghe Lazăr, și un dispreț suveran pentru desculții satelor, cu care era acum silit să stea alături. Din când în când, își ducea la nas batista-i parfumată și-și dregea colțul pe frunte, scoțându-l cât putea mai mult de sub pălărie.

Cei vechi se tot învârteau împrejurul recruților.

— Măi băietane, întrebă unul, cât cei tu pi căciulița ist' neagră? Că de-amu nu-ți mai faci nici o trebuință!

— Dă...

Și recrutul dădea din umeri.

— Da' pi betili celea ci mi-i lua?

— Dă...

În fund, unul își găsise „un sat".

— Da' lelea Măriuca?

— Dă... ea amu s-o dus hăt-încolo, la Oroftiana, la on moș a ii, că i-o ars casa din Păltinești.

— Da bădița Ghiorghi?

— A Saftii chiaburului?

— Iei!

— Îî! El amu-i tari scârbit, că Ancuța o luat pi Vasili a moș Albului...

— Ien taci! Irrra!...

Un sergent se dăduse pe lângă „nemțescul" din fund.

— Dumneata ești tot recrut, musiu?

— Da, recrut...

— Da' cum de v-a adusără cu țăranii ăștia?!

— Eu știu? În ziua de azi nu să mai dă nici o considerațiune unui băiat mai dă familie. Nici n-a vrutără să știe, m-a adusără dă la București pentru că am contat

acum vo câteva luni cu domiciliu în Botoșani. Parol d-onor, m-am *stenahorisit*[1]!

Și, dezgustat, sătul până-n gât de atâta ședere între sucmanele jegoase, scoase o tabacheră roșie cu o potcoavă de metal deasupra și începu a-și face țigară. Când isprăvi, își aduse aminte și de sergent.

— Poftiți, faceți țigară?

— Vă mersi... ca să nu vă refuz.

Și, la rândul lui, sergentul începu să răsucească o țigară groasă... ca dintr-al altuia.

* * *

Se auzi în curte un semnal.

Din toate părțile începură să alerge ofițeri, sergenți, soldați. Fiecare se grăbea să-și găsească o treabă, și din gură-n gură auzeai aceleași cuvinte: „Vine don colonel”.

Colonelul urca scările încet, greoi, cam adus de mijloc, cu o mână pe sabie și cu alta-n vânt; barbișonul sur, adus înainte de vârf îi atârna solemn de la bărbie.

Toți își luară poziția. Un moment, nimeni nu mișca, amorțiseră și degetele, ochii nu mai sclipeau. Prin imitație, fără voie, recruții ședeau și ei smirna. Pe toate fețele, aceeași frică, numai târgovețul vroia să pară mai puțin mișcat, dar picioarele-i tremurau și ochii i se fixaseră pe vârful ghetelor, de unde de-abia zgândărea cu vârful umbrelei o bucățică de noroi.

Colonelul ceru un condei, iscăli câteva hârtii, apoi se sculă, își luă un aer mai grav, băgă degetele de la mâna dreaptă între nasturii de la piept ai tunicii, puse stânga pe mânerul săbiei și începu un discurs emoționant - ai fi zis: Mihai Viteazul la Călugăreni:

„Copii! Să fiți cuminte, să vă siliți... Cariera armelor e frumoasă, e nobilă! Pentru consolidarea patriei, suntem

---

[1] *A se stenahorisi* - a se tulbura, a se neliniști. Aici cu sensul de a se sătura.

datori cu toții să ne sacrificăm! Să fiți ascultători și supuși, căci, cum s-a zis cu mult rezon, disciplina este sufletul armatei! Mai mult valorează o mână de oșteni disciplinați decât o trupă de mercenari!

Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați, fiți blânzi, dar severi cu recruții! Fiți imparțiali, dar riguroși în aplicarea pedepselor: recompensați virtutea, pedepsiți viciul! Nu uitați că cea dintâi datorie a unui superior este aceea de a fi un părinte bun, dar sever...

Recruți, fiți confienți în șefii voștri și respectoși drapelului, căci, cum s-a zis cu mult rezon, drapelul este simbolul onorului, precum onorul este simbolul drapelului! Adevăratul soldat este acela care moare la umbra drapelului ce i-a confiat patria-mumă, dar nu-l lasă din mână. Trăiască dar Majestatea-sa regele, trăiască armata română! Rupeți rândurile, *marș*!”

— Strigați „trăiți”, mă! strigați „trăiți”! șopteau sergenții pe la spatele recruților când colonelul își sfârși discursul.

Dar recruții erau pe altă lume. Severitatea colonelului și frica se citeau pe toate fețele le-nghețase inima. Numai târgovețul aproba din cap și spuse sergentului de alături:

— Foarte bine a vorbit.

În sfârșit, i-a băgat prin companii.

Căpitanul se apropie de sergentul-major:

— Vezi, să scoți garnitura de reformă și s-o dai pă oameni. Caută să... să nu fie... știi... așa plină... de insecte!

— Prea bine, -nțeleg!

— Și sergentul de zi să le dea pâinea... și rachiu. Dup-asta să mi-i tunză pă tobă. Hainele lor să le ducă la magazie; le-om vinde când s-o fixa ziua de licitație.

— Prea bine, -nțeleg!

— Vezi că eu acum mă duc la masă. Când m-oi întoarce, să găsesc tot gata.

— Prea bine, -nțeleg!

Și căpitanul ieși, după ce luă un rachiu și o coaje de pâine și puse pe un soldat să-i șteargă ghetele și gulerul mantalei.

Târgoveţului îi luase Dumnezeu glasul când a văzut hainele ce avea să-mbrace de-acuma-nainte. Curgeau peticele de pe ele și parcă umblau singure. Soldații spuneau că hainele astea făcuseră și războiul de la 1877.

Sergentul-major făcea zâmbre la tabachera cu potcoavă și-i pusese gând rău. Începu să vorbească târgoveţului despre avantajele pe care le are un soldat să se ia bine cu „gradele” și mai cu seamă cu sergentul-major, care este, după căpitan, „sufletul companiei”. Dintr-una într-alta, aduse vorba despre tabacheră:

— Iii! Ce frumoasă tabacheră! Am căutat și eu una așa, da’ n-a fost posibel să găsesc. Dac-aș găsi, momental aș lua una. Mă-nnebunesc după tabacherile cu potcoavă! De unde ai luat-o?

— Asta-i din București.

— Din București? Ce spui?! Și scumpă să fie una așa?

— Nu, un bagadel, patru franci!

— Ieftină.

— A, am avut alta mai frumoasă, pentru țigări, da mi-a furat-o...

— Ța-ța-ța! Auzi, domnule!? Ei, cum?

— Știu și eu?!

— Dă să ți-o țiu eu pă asta, că aici suntără mulți lungi de mână...

— Aș! Acuma mă păzesc eu, că m-am fript o dată!

— Curat! Cin’ să frige la ciorbă suflă și la iaurt...

— Sigur.

— Dar... să-ți spui drept... dacă mi-ai da-o mie spre sovinir... ți-aș fi îndatorat...

Se auzi plantonul strigând: „Drepți!”

Venise un ofițer.

— Sergentul-major!

— Porunciți!

— A plecat don căpitan?

— Da, să trăiți, don locotenent!

Ofițerul ieși fredonând:

On dit que l'on te marie[1]...

Sergentul major era furios: tabachera-i zburase cu potcoavă cu tot, iar fostul copist la grefa Tribunalului de Ilfov se pierduse prin cazarmă.

* * *

Lângă ușă, sergentul de zi împărțea pâinea recruților, care rupeau dintr-însa parcă nu mâncaseră de-un an.

— Măi leat, striga un căprar, să nu faci firmituri pă jos, că nu ești acas' la tat-tu!

— Dă, om grijî...

— Ce „om grijî"?! Vezi să nu te grijesc eu mai curând! Aici nu merge cum crezi tu. Ori gândești, poate, că ai slugi să mături după tine!...

— Ba nu; da' undi șî cadi șî mâncăm?

— Unde? În căciulă! Tu nu pari prost; de unde ești?

— Di la Scuteni.

— Și al cui ești tu din Scuteni? Am fostără noi p-acolo cu reghimentu.

— Ați fost? Apîi, dacă știți, mai la vale de primărie este o ogradă mare cu două case: într-una ședi tătuța și-n cei di la vali sor-me cei măritatî.

— Da' cum îți zice ție?

— Neculai a Sultanii.

— Da alde tat-tu, alde mă-ta suntără oameni chiaburi?

— Dă, gospodari...

— Fruntași? Ce 'iceau ei când ai plecat încoa? Nu să boceau? Ori zi: ba bine că nu!... Ți-a datără bani mulți?

— Dă, numa cât vreo triizăci di franci...

— Și ce i-ai făcut? I-ai dat pă gârlă?

---

[1] Se spune că te mărițI (fr.)

— Li am tăti, fără cât un leu di parali.

— Apîi, bine, bine... Tu o s-o duci foarte bine... dacă... dacă ți-ei face datoria. Să nu-ntorci vorba-napoi la un sergent ori la un căprar, că pân' la ofițeri - ei suntără mosafiri în cumpanie. Vorba aia: pân' la 'Mnezeu te fură sfinții! Să cauți cât ai putea să nu trăiești rău, cu căprarii mai ales, că - păcum îți spusei - ei suntără mai mari în cumpanie; că ofițeri - văzuși tu singur adineaorea pă căpitan - ei stă un ceas și să duce. Ține minte, că eu nu te-nvăț dă rău!...

* * *

Peste un ceas odaia era plină de părul recruților, pe care îi tunsese „ca-n palmă".

Îi îmbrăcaseră în haine militărești ca pe o companie de dezertori, așa atârnau zdrențele de pe ei.

De-acum încolo, o viață nouă se deschidea înaintea lor. Pletele țărănești tunse, livreaua îmbrăcată - de-acum erau ai statului. Și viața asta necunoscută, pe care o așteptaseră cu groază, avea să-i stăpânească încă trei ani. Când au să scape și cum? Haina asta îi strângea ca niște chingi din care nu te mai dezrobești pe vecie.

Un recrut stătea la fereastră. Privea la dealul de pe care Galata[1]-și arată zidurile fioroase cu biserica înnegrită de vreme. Galata! Auziseră de dânsa. „Cine nu-i deciuplinat, acolo putrezește!" Și privirea-i se pierdea departe-departe, peste dealuri, într-un colț de pământ pe care cu sudoarea frunții îl muncise, unde erau toți ai lui, unde era Ileana, cu care copilărise și cu care gândea să-și unească soarta, unde erau îngropate toate visurile copilăriei și toate năzuințele tinereții, dragostea și patimile lui... De-acum,

[1] 1. deal și sat (1400 loc.) în jud. Iași, cu o mănăstire fundată de Petru Șchiopu în 1584; 2. suburbie în Constantinopole, cartierul comercianților europeni.

cine știe dacă va mai călca o dată pe pământul iubit... De-acum...

— Măi băiete!

Recrutul tresări. Era un sergent.

— Măi băiete, nu te mai gândi acas'. De-acuși încolo să fii cu mintea numa la armată dacă vrei s-o duci bine. Las-o dracului pă fata lui nea Ion, că-și găsește ea petrecanie... Te-ai făcut catană, numa la cătănie să te gândești...

— Dă, domnule, m-oi gândi...

— Ia ascultă, când vorbești cu un grad, să nu-i mai zici „domnule", că aici nu merge ca la primărie, cu notaru. Zi „domnule sergent" ori „domnule căprar" - ce o fi gradu lui.

— Pân' ce-om deprinde și noi.

— Mai întrebați din soldații vechi, că pă urmă, când n-oți ști o să vă fie greu.

— Înțelegem.

Și sergentul pleacă, strigând pe un soldat vechi:

— Petre Gheorghe!

— Porunciți, să trăiți, don sergent!

— Und' ți-e fața de pernă?

— Trăiți, don sergent, mi-a furat-o când am fost la arest...

— Cin' ți-a furat-o?

— Nu știu, trăiți, don...

— De ce nu știi?

— ?

— De ce nu știi, mă?

— ?

— N-auzi, de ce nu știi? Am să te rapurtez să te dea în judecată pentru pierdere de echipament cu reținiv... Știi c-ai mai pierdut și o gaică... Escadroanele de sfinți care se țin după Hristos ca jandarii după maiestatea-sa regiul!! Până-n trei zile să faci perna, că te bag în boală!

— Să trăiți, don sergent, dați-mi voie să vă spun ceva: n-am parale, că știți bine că la-nchisoare nu se dă soldă...

— Să, ai!... Lumânarea cu care a umblat Dumnezeu în noaptea-ntâi când a făcut lumea! Că don căpitan pă mine m-apucă! Auzi, mă?

Și doi pumni răsunară înfundat în fălcile soldatului.

Recruții se uitau cu groază. Frica-i îngălbenise pe toți.

— Trăiți, don sergent, nu mai e ordin de bătaie, răspunse cu ochii-n pământ cel bătut.

— Ce-ai zis? Ce-ai zis?? Nu mai e ordin de bătaie?! Auzi deciuplină! Bine mă, așa mural știi tu să dai la răcuți? Am să te dau în Judecată pentru pierdere de echipament cu reținiv și răbeliune-n timp dă pace! În loc tu să spui la răcuți: „Mă, când ăi vedea pă don sergent ori pă don căprar să te-apuce frigurile, să intri-n pământ!” tu-i înveți la insubordinație! Așa ai învățat la tiurie?... Papucii Maichii Precistii și lingura cu care bea arhanghelu grijanie în ziua de Blagovești!... Las’, că te-nvăț eu melitărie!...

Și alți doi pumni răsunară.

Se auzi gornistul sunând de masă.

— Aide, strigă sergentul de zi, lingura și strachina! Treci pe două rânduri, leat, treci mai iute, că te ia mama dracului!

Un recrut se apropia.

— Domnule... Nia nu ni-o dat pâine.

— Dă ce?

Un soldat vechi răspunse:

— Nu s-a ajuns o pâine.

— Dă ce nu s-a ajuns?

— Trăiți, don sergent, cât am fost eu de platon, ați luat una domnia-domniilor-voastre de ați mâncat-o cu tocană particuleră.

Se auzi o palmă.

— Nu ți-e rușine să minți, mă? Când am luat? Apoi către recrut: Marș de-aici! Ai venit de-acasă, să-ți cumperi!

— N-am parale...

— Să ai! Ce treab-am eu?! Ai s-o duci rău dacă dup-acum ai început cu mofturile!

Porniră la masă.

Cazanul fu scos în curte și soldații se apropiau unul câte unul cu capacul ca să-și ia porția.

Târgovețul cu tabachera potcovită ieșise și el, nu ca să mănânce, dar „ca să aibă o idee”.

Sergentul îl duse tocmai lângă cazan, pe deasupra căruia un regiment de muște zăcea decapitat.

— Ce, domnule sergent, de asta mănâncă toți? întrebă târgovețul.

— Păi!

Stăpânul tabacherei își puse batista la nas.

De la cazan l-a purtat prin bucătărie. Pe jos nu se mai cunoștea dac-a fost odată podit cu asfalt; acuma se vedea numai ceva cenușiu, crăpat, și vreo câteva băltoace de apă stropiseră pereții. Într-un colț două hârdaie cu apă, peste care plutea o pojghiță de grăsime albă, împeticată. Niște tocătoare murdare pe mese, iar în cui obligatorul șir de ardei și legătura de usturoi. Cazanele murdare fierbeau întruna, iar în fundul unei colosale putini de borș, în care nu rămăseseră decât huștile, muștele jucau în pas de voie.

În fundul plitei sfârâia un capac de bidon plin cu ficat.

Târgoveților îi mirosi a tocană.

— Da’ acolo ce-i? întrebă dânsul.

— E niște tocană mai particuleră, a noastră, răspunse sergentul.

— A, va să zică nu sunteți puși în bani...

— Ba da, da mai facem și câte o tocană, așa, de richiziție.

Când au ieșit din bucătărie, afară, împrejurul cazanului, nu s-auzeau decât vorbele astea:

— Mai pune niște grăsime!

— Dă o porție mai slabă!

— Ăsta-i zgârci!

— Ăsta-i ciolan!...

Din când în când, glasul căprarului, care striga la recruți:

— Ho! Ho, răcane! Mai la urmă! Încă nu ți s-a curățit mațele de mămăligă! Ce te-ndeși așa, ca fata mare la argea[1]?..

La teorie.

Un căprar stă în fața recruților și le spune:

— Stați la marginea patului, mâinile pă genuchi; n-ai voie să miști, nici să-ntorci capu, măcar de-ai muri. Să nu clipești din ochi, leat, și să asculți ce ți să spune, ca să-ți între-n devlă. Și, după ce tuși cazon, căprarul începu: Deciuplina melitară este o supunere oarbă... care aveți o țigară?

— Am eu, să trăiești, domnule, zise un recrut și scoase din tunică o pungă de piele strânsă cu baiere la gură și pe fundul căreia de-abia se zărea puțină mahorcă prăfuită.

Căprarul sucea țigara.

— Domnule, eu am voie să iau o țigarî di tiutiun? întreabă recrutul, mândru că avusese onoarea să dea o țigară „unui grad”.

— He, he! Nu te uita ce fac eu. Cum ai să fumezi tu înaintea mea?! Nu te gândești?

— N-am știut.

— Apîi să știi. Infirioru nu poate fuma înaintea supiriorului său, fie-n timp dă pace, fie-n timp dă rezbel.

Recrutul își strânse punga, uitându-se cu jind. Și se gândea: „Batâr on fum sî fi tras!”

Căprarul începu iar teoria:

— ...oarbă a infiriorului către supirioru său. Armata fără deciuplină ar fi... dați un chibrit.

Un recrut îi aprinse un chibrit, și căprarul, aprinzându-și țigara, murmură printre dinți:

---

[1] Război de țesut.

— Du-te la loc! Apoi, urmând: ...o adunătură dă oameni piriculoși sucietății. Deciuplina este sufletu armatii... Băgați dă seamă, c-am să vă pui să ziceți după mine...

Dar recruții numai cu ochii erau la căprar. Gândurile lor erau departe, peste dealuri, la satul lor, la casa lor. Câtă deosebire între teoria din cazarmă și poveștile de la șezătoare! Toate basmele căprarului, din care nu-nțelegeau nimic, pe o ureche le intrau și pe alta le ieșeau... Unde-s poveștile cu feți-frumoși care răpesc pe Ileane și le duc departe, prin pădurea de argint, în palatul zânelor? Unde sunt glumele flăcăilor, sfiala fetelor, ochii închiși ai bătrânelor, începuturile de dragoste și jocurile nevinovate, și ușoarele strângeri de mână, tot farmecul unor vieți tinere? Disciplina militară este o supunere oarbă!...

Și unul din ei, tot gândindu-se acasă, își vedea iubita plângând, fugind de strângerile-n brațe ale flăcăilor dușmănoși de norocul lui, și scoase un oftat adânc...

Dar căprarul uitase de mult oftaturile din vremea de recrut.

— Ce oftezi, măi? Nu să oftează la tiurie! Ți să pare grea meliția? Da' ce-o să mai vezi încă! Ia, mai bine, spune-mi ce-am zis pân-acum, că eu nu pasc bobocii acilea!

Recrutul se sculă-n picioare.

— Haida, zi, de! Să te aud... Deciuplina...

Cu glas înăbușit, recrutul începu:

— ...Deciuplina... sucietate... supirioru...

— Așa, măi? Vezi dacă nu bagi dă seamă?... Ce filoscofie mare e să-nveți?... Mai zi o dată!

— Deciuplina... sufletu... adunăturii...

— Așa te-am învățat eu? Hai? Așa te-am învățat? Ia să te fac eu să fii cu mintea acilea! Că doar acușica-ți spusei dăstul dă limpede și pă isplicatelea; nu-i ca să zici că n-ai înțeles... da ți-e gându la dracu!...

Îl luă de mână și-l duse în fața lămpii din perete.

— Ai să-mi stai aici toată seara. Șezi într-un picior, ridică mâna dreaptă-n sus și mișcă din degitu arătător mereu;

capu sus. Și nu clipi. Așa să-mi stai. Și să știi, asta să cheamă „să chemi pă dracu dă la lambă”.

Bietul recrut se poticnea mereu. Îl durea mâna, îl dureau ochii de para lămpii, dar când vroia să lase piciorul pe pământ, să-nchidă din ochi sau să lase mâna-n jos, auzea glasul căprarului:

— Cheamă pă dracu dă la lambă, că acuma viu la tine!

Nenorocitul lăsase capu-n jos încetul cu încetul, iar din deget de-abia mai putea mișca. Căprarul îl zări. Se apropie de dânsul, scoase o țepușă de lemn din buzunar și o puse recrutului sub bărbie.

— Mai lasă-ți dovleacu-n jos, dacă poți!

Dar peste un ceas recrutul îngălbenise. Se sprijini de zid și lăsă mâna în jos, apoi căzu pe scânduri; țepușa-i sângerase bărbia.

— Du-te la loc! îi strigă căprarul. Acuma te grațiez, pent’ că ești răcut, da mai târziu te ia mama dracului!

Când le-a dat drumul de la teorie, li se părea de bucurie c-au scăpat și de miliție...

În seara aceea sergenții făceau un chef cazon la cazarmă. Trecuse o lună de la „însumarea” recruților. Acum, mai cu ghionturi, mai cu pumni, știau „deciuplina” pe de rost.

În fund lângă fereastră stă sergentul-major, doi sergenți și târgovețul cel cu tabachera, sau mai bine cel fără tabacheră - căci îl convinsese sergentul-major că e o rușine ca „părintele companiei” să nu aibă asemenea obiecte de artă. Și pe când în sobă se frig niște bucăți de carne înțepate de baionetă, două plosci cu vin trec din mână în mână, din gură-n gură...

— Așa mă, zice un sergent, s-a dus dracului meliția! Altdată era viață, aveam avanturi, nu glumă! Acuma numa ofițerii au parte: unu-i cu popota, altu cu ordinalu trupii... n-o să mai vezi reangajați cât cucu!...

— Ba bine că nu! Azi s-a stricatără și soldați și tot. Când cei unuia o țigară, îți face mutre, parcă i-i cere pă a bătrână!

— Da eu ce să mai zic?! răspunse sergentul-major sucindu-și sfârcul mustăților; când eram pă 78 în Dorobanți, nu mă mulțumeam cu trei-patru sute dă franci pă lună! Acuma, tufă dă Veneția și clei dă ogar!

Și oftă adânc.

— Știți ce, don sergent? zise târgovețul, care, grație micilor economii realizate la grefa onor. Tribunalul Ilfov, trăia tot printre „grade”. Haidi să punem pă Potoroacă să ne cânte. Are haz țiganu!

— Bine zici!

— Zău așa!...

— Da’ mai dai un chil d-ăsta roșu? întrebă sergentul-major.

— Cum să nu?!

— Așa da. Apoi strigă: Potoroacă! *Aorde mo*[1]!

— Iaca-ndată! răspunse țiganul, care nu vroia să vorbească în limba lui.

Potoroacă se gătea să se culce, dar auzind porunca sergentului-major începu să se îmbrace. Era soldat de doi ani de zile. Rotund ca o minge, negru cu lustru, foarte caraghios îndeobște și mai ales la ordinul sergentului-major, Potoroacă ajunsese să trăiască bine-n companie de pe urma calității pe care o avea de-a-nveseli pe „grade”. Era scutit de corvadă foarte adesea, făcea pe planton tot „schimbu-ntâi”, nu intra în gardă decât la locuri ușoare și pe deasupra i se treceau o mulțime de lucruri pentru care alții ar fi stat cu „cățeaua” ori ar fi făcut „pluton de pedeapsă”.

Și Potoroacă aprecia foarte bine foloasele astea. Acasă fusese lăutar, încât cu insultele boiarilor și cu glumele lor era deprins. Pentru un ceas, două de caraghioslâcuri era

[1] Vino-ncoa, mă! (n.a.)

scutit de multe nevoi; de aceea, când auzi glasul sergentului-major, se-mbrăcă îndată și veni înaintea lui.

— *Șo mai carèl*[1]? îl întrebă un sergent care învățase două-trei vorbe țigănești.

— *Sașișto, o rai; da keraimos*[2]?

— *Mișto*[3].

Toți făceau haz mare, mai mult de „camaradul” lor decât de Potoroacă. Sergentul-major îi spunea întruna:

— Măi Vasiliule, tu trebuie să fii neam dă țigan. Zău, mă! Dă unde ești tu dă loc?

— Dă la Stâlpu din Buzău.

— I! Apîi acolo suntără toate șatrele țigănești. Acolo caută țiganii auru-n gârlă... Să știi că ești țigan. Câș, cioară, cârrr!

Și ceilalți, după sergentul-major:

— Cârrr!

Potoroacă se bucura grozav că găsise un „grad” din neamul lui și chiar răspândea vorba că sergentul nu seamănă cu tată-său.

Chilul omului-tabacheră sosise și trecerea de la unul la altul printre cei patru tovarăși de masă... Iar Potoroacă, imitând cobza pe o baionetă, cânta mereu:

Șapte gâște potcovite
A plecat să se mărite...

---

[1] Ce mai faci? (n.a.)

[2] Voinic, domnule sergent; dar dumneavoastră? (n.a.)

[3] Bine (n.a.)

Și cânta, și juca, și se frământa, își sucea picioarele, dădea din mâini, apoi se trântea la pământ și se făcea mort. Atunci unul din sergenți lua baioneta-n mână și-l lovea de două-trei ori:

— Scoală-n sus, gaiță! Uite, mă, a-nviat *șoșoiu*[1]!

În vremea asta, chilul se golea, iar fostul proprietar al tabacherei cu potcoavă se uita lung cum sergentul-major îl potcovise.

Amintirile grefei Tribunalului Ilfov erau toate în tabachera ceea.

— Nu mai dai un chil, Guță? întrebă sergentul-major pe târgoveț.

— Zău, parol dacă am vun ban la mine!...

— Aș! Să poate?! Dumneata ești de famelie, cum să n-ai?

— Am, nu poci pentru ca să zic, da' suntără la don căpitan...

---

[1] Iepurele (n.a.)

— Stați, că vă dau eu un pont, răspunse sergentul din dreapta, întâiul direcționar al companiei.

— Haidi, să te vedem ce pricopseală știi!

— E un răcan de-ăștia noii cu parale.

— Care-i ăla? Că i-am văzut mangosiți[1] rău pă toți...

— E Neculai a Sultanii; l-am dibuit dă cum a venit.

— Bun, bun, haidi să te vedem!

Sergentul din dreapta se depărtă. Dete târcoale paturilor și ajunse în dreptul recrutului de la Scuteni.

Neculai a Sultanei dormea. Sergentul se apropie încet de el, îl apucă ușor de vârful nasului și începu a-l striga cu glas dulce:

— Niculae, măi Niculae, mă Niculăiță, mă Nicule...

Recrutul dormea greu.

— Măi Nicușor, mă... Scoal', flăcăiaș!

Se deșteptă. Într-o clipă fu în picioare.

— Trăiți, don sergent, ce-ați ordonat?

— Stai jos, băiețaș. Lasă, că eu nu-s Vodă! Parcă nu suntem tot oameni?!

— Dă, așa-i, don sergent, da'...

— Aș! Ăia-s mofturoși care să sperie dă galonu lor dă la mână...

— Irrra, don sergent, ci șuguiești mata?!

— Sâc, dă nuntă! Foarte sirios! Eu nu sunt ca alde cine știe cine...

— Dă...

— Măi Nicule, ia ascultă: împrumută-mi tu vo zece franci, că ți-i dau eu la soldă.

— N-am, zău, don sergent...

— Mă lovișI în pălărie! Da nu știu eu că ai? Nu mi-ai spus tu singur când ai venit că ai treizeci dă franci?

— Am avut, da' s-o dus; am mai dat pi la unu, la altu...

— Car' s'zică, nu vrei să dai...

— Zău, don...

---

[1] Mangosít adj., s. v. bleg, nătăfleț, nătărău, nătâng, neghiob, nerod, netot, prost, prostănac, stupid, tont, tontălău.

— Nu vrei, de? Bine; dacă te faci tu pentru două pese, lasă! Tot ție o să-ți pară rău...

Și sergentul s-a-ntors la locul lui, între tovarășii.

— Ei, întrebă sergentul-major, făcuși ceva?

— Pă dracu ghem!

— Apîi te lăudai...

— Nu v-am spus că nu mai e meliție? S-a stricatără și soldații, domle!

— Așa e! oftă sergentul-major. S-a-ntorseră toate alea pă dos. Cin' s-o mai reangaja d-acuma-nainte catană să moară!

— Da' las', că i-o fac eu! Să-și aducă aminte dă laptele care l-a supt la mă-sa când era d-o șchioapă!

Mai stătu puțin sergentul, făcu o țigară, apoi strigă:

— Un foc!

Soldații dormeau, că trecuse de miezul nopții. Era pe la schimbul al doilea.

Într-o clipă, sergentul se descinse de centuron și începu a croi „pă un cap" de la o margine la alta a cazărmii.

Soldații, speriați, săreau în sus fiecare cum putea. Era o zăpăceală întreagă: unora li se părea că a sunat alarma, altora că s-a făcut ziuă, nimeni nu-și dădea seama ce sentâmplase. Îi vedeai sărind din toate părțile. Deștaptându-se, unul striga „drepți", altul „front", cei mai mulți priveau cu ochi rătăciți în toate părțile.

Veni rândul lui Neculai a Sultanei.

Sergentul își sumese mânicile de la tunică și-l lovi de două ori cu catarama curelei. Bietul recrut sări în sus zăpăcit. Strânse pătura în mâini, strigă de două ori „văleu!", apoi privi aiurit. Dete cu ochii de sergent, care sta încruntat în fața lui. Băiatul chiaburului de la Scuteni pricepu numaidecât ce-i adusese focul ăsta pe cap. Își luă îndată nădejdea de scăpare. Fața i se făcu galbenă ca ceara și două lacrimi îi licăriră sub pleoape.

— Ai auzit tu când am cerut eu un chibrit? Hai? Ai auzit?

— Trăiți, don sergent... N-am putut... dormeam...

— Dormeai! Dormir-ai mort! Nu vorbi-naintea mea! Ce te-am învățat eu la tiurie? Să dormi, hai?! Ia prubluiește[1] tu că s-ar fi aprins, Doamne ferește, cazarma... Ce-ai fi făcut? Soldatu nu trebuie să doarmă atât în timp dă pace, cât și-n timp dă război!

— Trăiți...

— Nu vorbi! Și alte două lovituri răsunară. Infiriorul n-are voie să doarmă în fața supiriorului sau în timpu sirviciului!... Ia să-mi vii încoace; las', că-ți arăt eu somn îndată!

Recrutul se dete jos din pat. Sergentul luă *tesacul*[2] gornistului și-l azvârli în pământ. Tesacul căzu cu vârful în scânduri și se înfipse zbârnâind.

— Să-l scoți cu dinții, răcane! Am să te-nvăț meliție din vremea lu Pazvante! Să ții minte c-ai mâncat pâinea statului!

Recrutul puse mâinile la spate, se aplecă de mijloc, apucă tesacul cu dinții de mâner și începu a trage; dar tesacul era înfipt adânc și rezista. La spatele lui Neculai, sergentul îl lovea mereu cu cureaua, strigându-i:

— Trage drept, rătane! Nu clătina tesacu, că asta-i arma gubernului, nu-i oiștea lu tat-tu!

Scena ținu cinci minute. Cămașa recrutului se umplusese de sânge ca și mânerul tesacului. Căzu leșinat la pământ.

— Stropiți-l cu rachiu ca să-i treacă dungile curelii! strigă sergentul. Cât pentru dinți, las, c-au să-i crească alții, nu-i nici o pagubă! Nu piere lumea! Și veni din nou lângă tovarăși. Nu mai e meliție, domle! Dă când s-a desființat bătaia, nu mai e armată, e fleac!

Lui Potoroacă-i era rău. Îl trimiseră să se culce. Iar cheful ținu înainte, de astă dată cu rachiu cazon.

---

[1] A prubului – a gândi.

[2] *Tesac* - sabie scurtă și lată, purtată odinioară de infanteriști; baionetă.

În fund, Neculai a Sultanei plângea înfundat. În vremea asta tot satul îi trecea pe dinaintea ochilor, ca și cum ar fi vrut să-și ia rămas bun de la dânsul.

* * *

Din seara aceea începea pentru recrutul din Scuteni o viață nouă.

Pân-aci, toți îl știau recrutul cel mai bun, era chiar pus pe „tabloul de avansare” pentru funcția de „fruntaș”. Nimeni nu știa ca el teoria, toate semnalele le învățase mai bine decât gornistul; arma o mânuia ca un soldat vechi; muniție ca a lui, în bună stare, n-avea nimeni în companie.

De atunci, însă, tot se schimbase. Îl vedeai pus la toate corvezile, prăpădit, zdrențăros, năuc de cap. De multe bătăi, asurzise, și toți spuneau că se preface.

Era sătul de viața asta! Dormea de-abia câte două ceasuri pe noapte, căci vecinic era pedepsit, ba cu ranița-n spinare, ba de planton. Iar dac-adormea uneori lângă ușă, trudit, istovit, îndată bătăile curgeau. Era sergentul care-l pândea:

— Dormi la post, hai?! Soldatu nu trebuie să doarmă la post, fie-n timp dă pace, fie-n timp dă rezbel!

În urma lui, soldații vorbeau întruna:

— Biet a Sultanei! Ce bun era la-nceput! Știa și instrucția, și teoria; da acuma!... ferească Dumnezeu!

Și soldații-și făceau cruce oftând.

Într-o zi, când să iasă la instrucție, caută Neculai pușca: nicăirea! Numai vergeaua a găsit-o într-un maidan din dosul cazărmii.

Îndată-i dete-n gând: „M-o calicit de-amu! Mi-o aruncat pușca! Valeu, cu ce am s-o plătesc eu? M-o văzut *grosu*[1] de-amu”...

[1] Gros - temniță, închisoare.

Vorbele sergentului-major nu-i ieșeau din minte: „Ți-ai vândut pușca la vo cârciumă, rătane. Am să te bag în pușcărie pentru deturnare de efecte melitare! Pușca ține 75 dă franci; te-a luat mama dracului!”

Și furierul îi făcuse chiar formele de dare-n judecată...

* * *

Însă a doua zi de dimineață mergea din gură-n gură vorba-n compania a șaptea:

— Neculai a Sultanii a dezertat!

Și soldații-și făceau cruce; numai „gradele” ziceau:

— A dezertat a Sultanii Neculai? Bine c-a dezertat! Era un tâlhar!

VIRTUTE MILITARĂ

(Dramă cazonă în opt timpi)

PERSONAGII

POTROACĂ, sergent reangajat pe doi ani
SERGENTUL-MAJOR, reangajat cu primă
GHEORGHE A ȘTEFANII, recrut moldovean
VASILE, deșcă veche
ZAMFIRESCU, locotenent distins
I-IUL SOLDAT
II-LEA SOLDAT
SERGENȚI, CAPORALI, FRUNTAȘI, SOLDAȚI

În garnizoana București. Leatul 1886.

Scena înfățișează „camera” unei cazărmi. În fund o ușă, alături fereastră ce dă în sală, lângă fereastră un restel cu arme. În dreapta o ușă ce dă în camera sergentului-major. În stânga,

până lângă ușă, paturi soldățești, acoperite cu pături. Deasupra ușii, portretele mm.-ll.

La ridicarea cortinei, soldații stau în picioare și spun pe de rost teoria. Sergentul Potroacă, cu o nuia în mână, ține tactul.

SCENA I

Potroacă - soldații

POTROACĂ: Deciuplina...

SOLDAȚII (*în cor*): Deciuplina...

POTROACĂ: Melitară...

SOLDAȚII: Melitară...

POTROACĂ: Este...

SOLDAȚII: Este...

POTROACĂ: Sufletu...

SOLDAȚII: Sufletu...

POTROACĂ (*scurt*): Armatii!

SOLDAȚII (*idem*): Armatii!

POTROACĂ (*strigând*): Gheorghe a Ștefanii!

GHEORGHE: Zent!

POTROACĂ: Vino-ncoace!

GHEORGHE (*venind militărește*): Trăiți, don sergent!

POTROACĂ: Așa să vine, măi dobitocule?! Nu știi nici cum să vine-naintea supiriorului, hai?! Ia vezi, că acuma te-nvăț melităria! Marș la loc!

GHEORGHE (*se răsucește-n călcâie făcând stânga-mprejur și se duce la loc zicând mai-nainte*): Trăiți, don sergent! (*Dintre culise se aude glasul sergentului-major, care chefuiește, și strigăte de: „Vivat, à la votru”*[1].)

POTROACĂ: Gheorghe a Ștefanii!

GHEORGHE: Zent!

POTROACĂ: Vino-ncoace!

---

[1] Corect: *Vivat, à la vôtre* – Trăiască, în sănătatea voastră (fr.).

GHEORGHE (*ca mai sus*): Trăiți, don sergent!

POTROACĂ: Așa te-am învățat eu, măi idiotule?! Că mă bagi în cremenal! Așa știi tu să dai un rispect la un supirior? Prepune că mâine ar veni la cazarmă un grad, să zicem don general, cum te-ai prezenta? Marș la loc! (*Gheorghe se duce la loc militărește.*)

POTROACĂ: Vino-ncoa!

GHEORGHE (*același joc*): Trăiți, don sergent!

POTROACĂ: Aha! Acuma știi!? Car' s'zică, numa la general știi să te oprești scurt!? Apîi eu ce sunt, mă? Nu sunt tot supirior?

GHEORGHE: Ba da, trăiți...

POTROACĂ: Nu vorbi! (*Îl lovește cu nuiaua.*)

SERGENTUL-MAJOR (*dintre culise*): Sergent!

POTROACĂ: Ordonați, don sergen-major!

SERGENTUL-MAJOR (*tot din culise și după ce a zis din nou: „Vivat, à la votru!"*): Pentru ce nu-l înveți mai bine cum să se prezante?

POTROACĂ: Îl învăț, don sergen-major, da' nu vrea să-nțeleagă, nu-i deciuplenat!

SERGENTUL-MAJOR (*intră-n scenă; însă, înainte de a intra, se aude din nou între culise: „Vivat, à la votru!"*).

SCENA II

Sergentul-major, cei de sus

SERGENTUL-MAJOR (*clătinându-se pe picioare*): Ce face? Ce face? E nedeciuplenat? Lasă, că-l învăț eu acuma, să ție minte c-a fost în viața lui melitar! Dumneata ești de vină, că n-ai mână de fier... cu nuielușa aia nu faci nimica, domle! (*Către Gheorghe*) De ce nu știi să te prezanți scurt, mă? Ești un individ! (*Pe ton recitativ*) Soldatu trebuie să

vie militărește, calcă orizontal, adică prependicular, scoate bonetu cu mâna dreaptă, îl trece-n cea stângă și se oprește scurt, bătând cu picioru drept în pământ, iar pe cel stâng aducându-l vertical, adică oblig, lângă cellant. Uite-așa! (*Execută mișcarea și o grețește împleticindu-se. Apoi adaugă repede.*) Râzi, hai?! Râzi de supirior!? (*Pe ton recitativ.*) Insulta supiriorului în timp dă pace!... (*Aprins.*) Ce articol e ăsta? Sergent, i-ai învățat?

POTROACĂ: Da, don sergen-major!

SERG.-MAJOR: Apîi de ce nu știi dac-ai învățat? Auzi, dom'le, să nu știe nici insulta supiriorului! Stai că te-nvăț eu!... Luați-l în spinare. (*Soldații nu se mișcă*) Ce, n-auziți?! Vă faceți n-aude! (*Ia baioneta de la sergent și se repede printre toți lovindu-i. Atunci un soldat ia-n spinare pe Gheorghe.*)

POTROACĂ: Câte ordonați, don sergen-major?

SERG.-MAJOR: Numai zece.

POTROACĂ (*lovind pe Gheorghe*): Una!

SERG.-MAJOR: Ai să-nveți insulta supiriorului?

GHEORGHE: Iertați-mă, să trăiți, don sergen-majur, că-nvăț! (*Aceeași scenă se repetă până la zece lovituri. Din odaia serg.-major se aude: „Vivat à la votru!"*)

SERG.-MAJOR (*către Potroacă*): Pentru ce ai mâncat o lovitură?

POTROACĂ: N-am mâncat nici una.

SERG.-MAJOR: Ba ai mâncat! Eu nu sunt beat!

POTROACĂ (*dă lui Gheorghe a unsprezecea lovitură*): Gata!

SERG.-MAJOR (*către Gheorghe*): Acuma știi? Să-nveți minte! Știu eu pentru ce nu-nvățați voi nimica! Pent' că s-a desființat bătaia din armată! Ia să fie bătaie, să vezi cum ați mai învăța! Auliu, mamă! Când eram eu răcut, pă 81, știu că era meliție! Acuma-i curată prosteală! Atunci azvârleai tesacu de zbârnâia în scânduri și te punea să-l scoți cu dinții. Acuma nu mai e meliție, nu mai e deciuplină, nu mai e nimic! Săraca bătaie, numa ea v-ar

veni de hac... Da' de! Acuma nu să mai bate, acuma e meliție nouă, de-aia sunteți așa de procopsiți! (*Lui Potroacă.*) Ai o țigară?

POTROACĂ: Parol n-am, don sergen-major.

SERGENTUL-MAJOR: Care are o țigară? Să zică prezent!

SOLDAȚII (*se reped care mai de care, se opresc scurt și strigă*): Poftiți, să trăiți, don sergen-majur!

SERGENTUL-MAJOR (*după ce a luat o țigară de la unul*): Duceți-vă la loc! (*Soldații fac stânga-mprejur și se duc la loc. Serg.-major dă să intre-n odaia lui. La intrare se oprește puțin.*) Pă dobitocu ăsta (*arată pe Gheorghe*) să-l pui un ceas cu cățeaua-n spinare! (*Iese.*)

SCENA III

Aceiași, fără serg.-major

POTROACĂ: Haide, gătește-ți amoniția... Ai auzit ce-a ordonat don serg.-major...

GHEORGHE (*își strânge ranița, și-o pune-n spinare și trece la ușă cu baioneta la pușcă*): Văleau, mamă... De-amu nu mi-o rămas decât să dizertez!

POTROACĂ: Și nu sta rezemat, că acuma intră iar, și ai dat dă dracu!... Acuma să vă fac nițică tiurie din tragerea-n țintă... (*Pe ton de lecție pe de rost.*) Arma model 1879 se compune din următoarele particule, adică particuler... Este... ăsta... blocul, adicălea globul, cum e pă la lămbi d-alea frumoaselea; al doilea țeava... adică țeava; al treilea patu... adică... patu puștii, și al patrulea albia... cum ar fi o albie... de! Vas'zică, pă ce cunoști o armă model 1879?

VASILE: Arma model 1879 are... o țeavă, un pat particuler și o lampă.

POTROACĂ: Ce lambă, mă? Ce visezi dă lambă? (*Vrea să-l lovească.*)

VASILE (*ferindu-se*): Un glob dă lampă...

POTROACĂ: Apîi vezi, așa! Globu-i glob și lamba-i lambă... Ce-are a face griva cu iepurele?

UN SOLDAT (*către altul*): Da' unde o fi globu, mă?

ALT SOLDAT: O fi înăuntru, dracu știe!...

UN SOLDAT: Și cum nu să sparge, când dă foc?

ALT SOLDAT: Apîi de, e glob cazon!

POTROACĂ: Ce vorbiți acolo, răcanilor?

ÎNTÂIUL SOLDAT: S' trăiți, don sergent, mă-ntreba cum de nu să sparge globu când dă foc cu arma.

POTROACĂ: Măăă! O să-mbătrâniți, și tot proști o să rămâneți! Cum să să spargă dacă nu-i ordin? Apîi adineauri vă-nvățai deciuplina? Ce este deciuplina?

SOLDAȚII (*în cor și cadențat*): Deciuplina... melitară... este... sufletu... armatii...

GHEORGHE (*din ușă*): Drepți! (*Soldații își iau poziția.*)

SCENA IV

Locot. Zamfirescu, ceilalți

POTROACĂ (*apropiindu-se de locot. milităreşte, ține mâna la chipiu până ce-și face raportul*): Să trăiți, don locotenent, în timpu sirviciului meu nu s-a-ntâmplat nimic. Toate au mers în cea mai perfectă ordine!

LOCOT. (*salută cu un deget la chipiu, apoi se întoarce către Gheorghe*): Da' ăsta ce-a făcut?

POTROACĂ: S' trăiți, don locotenent, n-a știut insulta supiriorului!

LOCOT.: Când ai de gând să-nveți, mă? Nu vrei să te faci și tu om? Dobitocule! (*Se aude din odaia sergentului-major: „À la votru!”*) Da’ sergentu-major unde e, mă-nțelegi?

POTROACĂ: E-n camera domniii-sale cu niște subofițeri de la a patra!

LOCOT.: Iar s-o fi apucat de zaifeturi, mă-nțelegi... Eu... de, îi tolerez, mă-nțelegi, că sunt mai manerat, da’ o să-și găsească odată beleaua! Prea le face late, și o să se ducă, mă-nțelegi, dracului... Eu... de, sunt manerat! (*Intră în camera sergentului-major.*)

SCENA V

Cei de sus, fără locot.

POTROACĂ: Va’s’zică... un glob, o albie, un pat particuler și o țeavă... Ai învățat acuma?

VASILE: Da, s’ trăiți, don sergent!

POTROACĂ (*recitativ*): Pentru a te servi de armă la tragerea-n țintă, o ridici oblig, adică pe... paralel cu pământul... Și ochești prin mijlocul supirior al crestăturii înălțătorului și prin vârfu cătării... Ia zi!

VASILE: O ridici oblic, adică paralel, și ochești prin mijlocu supiriorului. (*Se aude afară gornistul sunând ruperea rândurilor de la teorie. Soldații fac o mișcare să se retragă.*)

POTROACĂ: Ho! Ce v-ați pornit? Vă grăbiți, hai?! Parc-ați scăpa din pușcărie! Unde găsiți mai bine ca aici? Cald-cald, învățătură-nvățătură, nimenea nu te bate, nu-ți zice nici dă-te mai încolo... Ce mai vreți? Învățați, măi, că spre binele vostru este!... Când v-ați duce acasă, să știți și voi o vorbă mai ridicală, s-aveți și o învățătură, nu așa, „am

plecat vițel și mă-ntorc bou!” Când te-o vedea fata lui nea Ion, să să sperie de tine, să gândească că ești doftur, nu altceva! Uite eu! Ce credeți? Că m-am născut așa învățat?... Armata siriaca! Ea mi-a deschis capu! Ea m-a făcut om cum mă vedeți. Am avut eu, nu-i vorbă, și deșteptăciunea mea particuleră, da’ în armată m-am deschis mult.

SCENA VI

Cei de sus, locot.

LOCOT. (*din ușă către serg.-major*): Va să zică, nu uiți, mă-nțelegi, și-mi trimiți de dimineață... Mai ales nu uita, mă rog ție, Mihăilescule, afacerea aia... Văd că s-a împlinit luna și te faci Gheorghe, mă-nțelegi...

SERG.-MAJOR (*dintre culise*): ...Nu uit, mâine...

LOCOT.: Ei, bonsar, bon amiuzman[1]...

SERG.-MAJOR (*tot dintre culise*): Mersi, don locotenent. Las’, că facem noi!

LOCOT. (*către Potroacă*): Acuma poți da drumu oamenilor de la teorie... Care nu știe, mai aplică-le, mă-nțelegi, constituția militară... Că altfel nu merge, mă-nțelegi. Eu sunt manerat, dar... (*Iese.*)

SCENA VII

Cei de sus, fără locot.

[1] *Bonsoir, bon amusement* - bună seara, distracție bună (fr.).

POTROACĂ: Acuma la culcare! Da' mai întâi să vă faceți cizmele ca oglinda, să-mi răsucesc mustața în ele! Nu așa, de-a scăpării, c-apîi... ați auzit ce-a zis don locotenent!... (*Afară se aude sunând rugăciunea. Potroacă comandă.*) La dreap-*ta*! (*Soldații se-ntorc cu toții la stânga.*) Ce faceți? Ați turbat?

VASILE: S'trăiți, don sergent, răsăritu e la stânga...

POTROACĂ: Nu vorbi! Am vrut să vă încerc să vedem, știți unde e răsăritu?... Acuma zi rugăciunea. Al cui e rându?

VASILE (*începând*): Tatăl...

SOLDAȚII (*în cor*): Tatăl...

VASILE: Nostru...

SOLDAȚII: Nostru...

VASILE: Carele...

SOLDAȚII: Carele...

VASILE: Ești...

SOLDAȚII: Ești...

POTROACĂ (*dând un pumn în ceafă unui soldat*): Ce râzi la rugăciune, mă jdane? Râzi de rugăciune, hai?! (*îl lovește mereu.*) Să treci și tu cu cățeaua-n spinare și două zile sala de poliție! Te-nvăț eu să mai râzi la rugăciune! Auzi spurcatu!...

SOLDATUL: N-am râs, trăiți...

POTROACĂ: Nu vorbi la rugăciune!... Mâine la ploton de pedeapsă! Am să te gonesc până ți-o ieși limba de-un cot! (*Către ceilalți.*) Să zică numa unu!

(*Vasile zice Tatăl nostru începând de la „în ceruri". Toți își fac câte trei cruci.*)

POTROACĂ: La front! (*Toți se-ntorc.*) Acuma cizmele! Și să n-aud vorbă, că uite sfântu arhanghel! (*Arată nuiaua.*) Numa periile să miște! (*Toți se reped și scot din saci câte o perie de cizme. Vin la marginea paturilor, se descultă și încep a freca.*)

SCENA VIII

Cei de sus, serg.-major

SERG.-MAJOR (*e beat bine. Iese urmat de doi sergenți și un sergent-major, tot așa de beți. Către Potroacă*): Dac-o-ntreba cineva de mine, să vii să mă chemi... Sunt peste drum... Mergem la Marița-n vizită! (*Arătând spre cei cu ranița-n spinare.*) Pă măgarii ăștia să mi-i ții toată noaptea cu ranița în spinare. Să-nvețe minte că nu să joacă la oaste! Fiecare să-și facă datoria, nu numa eu și altu ca mine! (*Iese cu mantaua pe umeri cântând.*)

Ah! Ce fericită-i
Viața de soldat!
El de toată lumea
Este respectat!

(*Soldații, care la intrarea serg.-major s-au oprit „în poziție”, încep a freca cizmele. Potroacă sucește o țigară.*)

(*Cortina cade.*)

PREGĂTIRI PENTRU SURPRINDERE

— Haide! Treceți la gătit amoniția! A dat orden don general că duminica viitoare vine în inspecție să ne suprinză. Să nu mă faceți de ocară, că-i vai de mama voastră!

— Trăiți, don căprar, da face inspecție și la micu ichipament?

— La tot.

— Da noi, care n-am primit încă amoniție, să ne-o gătim?

— Da ce, mă? Voi sunteți vodă?!

— Ba nu...

— Apîi dacă nu, ce te mai sclifosești?! Și să vă tundeți ca în palmă! Când s-o izbi musca, să facă plici!

— Trăiți, don căprar, nu-ș' cine mi-a furat pătura...

— De ce nu știi?

— Pesemne noaptea...

— Noaptea, nexe noaptea! Soldatu e dator să păzească amoniția statului, că de-aia-i soldat! Prepune că ești de santinelă în timp de război; cum o să-ți păzești tu postu dacă nici când dormi în timp de pace nu-ți poți ține ichipamentul? Să vii la mine să-ți dau eu o pătură. Am una de prisos... zece lei.

— Am înțeles, trăiți, don căprar!

Căprarul aduce pătura.

— Uite, asta e. Scoate paralele.

— Asta e taman pătura mea.

— Cum a ta, răcane?

— A furată, o cunosc după serie.

— Aha! Ți-ai pus seria pă pătură, ca să zici că-i a ta! Am să te dau în judecată pentru plastografie de pătură împotriva supiriorului... Te-ai dus dracului, băiete!

— Trăiți, don căprar, iertați-mă!
— Să te ierte Ăl-de-sus... Scoate zece lei.
— Înțeleg, să trăiți!
— Haide, fiți gata... Duminica viitoare vine să ne suprinză don general... așa a dat orden... Mă!... vedeți să nu vă piară ceva pân-atunci, că-i vai de mama voastră! Târșoru vă mănâncă!

ȘCOALA REGIMENTULUI

Ofițerul:
— Să-ncepem la geografie. Stănică Ion!
— Ordonați!
— Spune-mi, unde sunt polii?

— Trăiți, don locotenent, în lada lu don căpitan casier!

— Nu așa, rătane! (*Arătând pe glob.*) Uite unu aici și unu colo. Ai înțeles?

— Am înțeles, trăiți! (*Ducându-se la loc, către alt soldat.*) De calic ce e, vede numa poli!

Ofițerul:

— Acuma la geometrie. Să-mi spui ce numim unghi drept.

— Trăiți, don locotenent, unchi drept se cheamă că-i frate cu tat-tău.

— Nu așa, mocofane! Uită-te colo în colțu cazărmii; cum se numește aia?

Soldatul (*privind în colț*):

— Butoiașu cu rachiu cazon!

La aritmetică.

— Să-mi spui cât face de 7 ori 15?...

— Câtă leafă ai tu pă zi?

— 7 parale.

— Ei? Cât primești pe chenzină?

— Cât dă ordin don sergen-major!

Serviciul în garnizoană.

— Care este datoria soldatului în gardă?

— Trăiți, don locotenent, să apere postu contra inimicului!

— Da dacă nu sunt inimici? Atunci ce apără?

— Atunci... apără de muște pă don căprar când doarme!

UN SERGENT-MAJOR

— Vasile!

— Porunciți!...

— Du-te la bucătar și spune-i c-am zis eu să-ți facă niște mâncare particuleră. Vezi, să puie mai multă ceapă și să nu mi-o facă nesărată ca aseară, că-l dau dracului!

— Da dacă n-o avea carne?

— Să aibă!...

— Înțeleg, trăiți, don sergen-major.

Și Vasile s-a răsucit „la stânga-mprejur” pe amândouă călcâiele și a ieșit.

Când rămase singur, sergentul-major Guță se așeză pe pat, își scoase bluza, se mai scărpină de câteva ori și, privind împrejurul lui, murmură: „Ce viață!”...

Tot gândind însă, simțea nevoie ca să fie mai comod, îl supărau cizmele și ar fi voit să scape bucuros de ele.

— Planton! strigă el.

Peste un minut ușa se deschise și plantonul intră.

Când s-a oprit în fața lui Guță, a bătut tare cu picioarele în pământ.

— Să trăiți, don sergen-major!...

Dar, drept răspuns, acesta se trânti pe pat și întinse piciorul stâng.

Plantonul pricepu...

Se aplecă jos, apucă cu mâna dreaptă de călcâi, cu cea stângă de vârful ciuboatei și trase...

— Întinde obielile, să se usuce...

— Înțeleg.

— Și cizmele ia-le și le fă cu vacs. Când m-oi scula, să-mi fac mustața în ele. Să fie văcsuite cum îi dracu...

— Da n-am vacs.

— Să ai!

Plantonul își făcu salutul și ieși.

„Nu mai e meliție, murmură Guță când se văzu singur. De spui bucătarului să-ți facă mâncare, îți răspunde că n-are carne, de spui soldatului să-ți văcsuiască cizmele, îți

răspunde că n-are vacs. Și pentru ce? Pentru că nu mai e cnut[1].”

Se auzi o ciocnitură-n ușă.

— Intră! răspunse Guță somnoros.

Drept, ca un stâlp de telegraf, intră în cancelarie un soldat. Chipeș, cu câteva fire de mustață, el se opri în fața sergentului-major și vorba țigănească „să trăiți” trebui să s-audă.

— La ce ai venit, măi băiete?

— Pentru soldă.

— Ce soldă, măi? Ești nebun?

— Solda mea pe chinzina trecută.

— Da ce, n-ai primit-o?

— Nu.

— Unde-ai fost când am împărțit solda la oameni?

— Am fost... știți că m-ați trimes domnia-voastră la cocoana Lina de i-am dus niște cămăși, obiele...

— Ei! Ei! Nu mântui odată? Ce te-ai pus să-mi înșiri „micul echipament”? De ce n-ai venit cum te-ai întors, să-ți dau solda?

— Da’ nu știți că m-a oprit duduia de i-am cărat trei hârdaie de apă, tocmai de la podul cela, știi, cum mergi pe strada ceea - cum focu o cheamă? - faci la dreapta și ieși acolo...

— Nu știu nimic. Eu te-am trecut în condică că ți-am dat-o.

— Da’ n-am nici fir de tutun...

— Nu vroi să știu... să ai!...

— Înțeleg.

Soldatul plecă mâhnit.

La rândul lui, Guță blestemă păcătoșia în care a ajuns armata din ziua de azi.

„Destulă procopseală, gândea el; face soldatu ceva, îl bagă la pușcărie, parcă cine știe ce pedeapsă-i asta! Să

[1] Bici făcut dintr-o curea de piele sau dintr-o funie, uneori cu multe sfârcuri prevăzute cu alice de plumb în vârf; nagaică.

odihnește câțiva ani de zile de pomană. Unde e bătaia pă care am apucat-o eu? Da ce dracu? Vasile ăla-și face de cap astăzi. L-am trimis de două ceasuri după mâncare și văd că nu mai vine.”

Și începu să strige:

— Vasileeeee!...

Dar Vasile dormea în cazarmă.

Când au auzit soldatu glasul stăpânului, care mai de care se grăbea să scoale pe Vasile.

— Scoală, măi Vasile!

— Mă Vasile, mă!

— Scoală mă, că te cheamă don sergent-major!

— Unde e? Să trăiți! Porunciți! zicea Vasile, care se deșteptase somnoros.

— Aleargă, că-i în cancelarie, dă fuga, că-i foc!

Și Vasile-și încheie bluza, trase frumos pantalonii peste cizme, își așează „limba” cravatei, se șterse cu degetele la ochi și intră.

— Da’ bine, mă, ce te-ai făcut? Eu credeam că te-ai pierdut. Unde e mâncarea?

— Mâncarea?

— Ei! Ei! Mâncarea!

— Vine acuma. Am pus-o să se mai încălzească.

— Du-te și adu-o mai curând.

Peste cinci minute Vasile se întoarse cu un „capac” plin cu mâncare.

Îl trânti repede pe masă, căci îl frigea și-și suflă peste degete.

— Acuma cere un rachiu de la căpraru de săptămână și ceva pâine și pe urmă gătește de spălat.

— Prea bine!

Și peste vreo cinci minute Vasile se întoarse înapoi cu mâna goală.

— Să trăiți, don sergen-major! Căpraru de săptămână cică n-are rachiu.

— Cheamă-l încoace. Aidi iute!...

— Don fruntaș Ianache! Don fruntaș Ianache! striga Vasile.

— Ce e, mă?

— Te cheamă don sergen-major. Aide, fuga!

— Porunciți! strigă fruntașul Ianache, care făcea pe căprarul de săptămână când se înfățișă înaintea lui Guță.

— Cum ai îndrăznit, măi pungașule, să-mi spui ca n-ai rachiu?... Știi tu că asta e nesupunere și pot să te dau în judecată? Știi, mă?! strigă el, ridicând glasul mai sus.

— Ba nu, da' rog bunătatea domniei-voastre să-mi dați voie să vă spun ceva.

— Spune.

— Azi credeam ca să vă opresc ca totdeauna un rachiu, două, trei... Când colo, a venit don căpitan, a băut trei porții; a venit don locotenent, tot așa, a mai luatără domnii sergenți câte două porții; domniei-voastre v-am dat până acum trei; de unde să mai iasă? Că eu, de, îl primesc pă țanc, pă număru oamenilor. Dacă dai soldatului porția mai deșartă, cică lăcramă.

— Ei și?!...

— N-am de prisos... să trăiți... eu de, v-aș da, da' mai am șapte oameni în gardă, are să vie acuma prăpădiți și are să ceară...

— Nu vroi să știu.

— Da' dacă n-am?

— Să ai!

* * *

Mânca Guță cu poftă, băuse rachiu cazon și acuma ședea la masă.

— A!... Poftă bună!

— Mersim, poftiți și dumneavoastră!

— N-aveți pentru ce. Noi chiar acuma am statără la masă. Da' veniserăm așa, de un apropont de chef.

— Ce veste-poveste?

— Mergem diseară la „Trei plopi”. E o frumusețe! S-a deschis un fel de șantant grozav. A venitără niște șansoniste de-alea particulere, unguroaice...

— Da? Va să zică e ceva îndelecat! Atuncea merg.

— La sigur?

— Ne vedem. Numa să scap de raport. Ne-ntâlnim la „Vițelu cazon”.

— Parol?

— Parol!

CAVALERUL AMABIL

În toată garnizoana nu era mici un ofițer așa de politicos, de amabil și de gentil ca locotenentul George Adonescu. Era cu neputință; să se dea un bal, o serată, o sindrofie cât de mare sau cât de mică, fără ca Adonescu să figureze în fruntea invitaților.

Și, fără îndoială, nu era o reputație uzurpată: dansa fermecător, în brațele lui domnișoarele se simțeau răpite ca de un vârtej fantastic; vorbea franțuzește cu o eleganță rară; făcea damelor tot felul de mici servicii, atât de prețioase unor minți binecrescute; era omul indispensabil, era, în sfârșit, cavalerul a cărui lipsă se simțea în orice salon, era crema politeții, aranjatorul de cotilioane, fala oricărei case cu pretenții, ființă fără care toate petrecerile lâncezeau.

Afară de asta, serviciile lui pe lângă sexul plin de grații treceau marginile obișnuitelor politețe ajunse elementare. Adonescu dăduse dovezi că știe să apere cu spada și cu pistolul onoarea unei femei. De câte ori nu-și pusese el viața-n primejdie, pentru a face să se respecte o femeie! Odată s-a bătut în duel cu un țivil rău-crescut, care n-a găsit nimic mai bun de făcut decât să fumeze cu ostentație

în fața unei doamne foarte respectabile ca frumusețe și ca poziție socială. După trei gloanțe schimbate fără rezultat la 25 de pași, onoarea se declară satisfăcută; dar nu-i mai puțin adevărat că un moment viața frumosului cavaler atârnase de doza de praf de pușcă pusă în pistol.

Altădată a pălmuit în mijlocul teatrului pe un țivil care, după ce avea o mână paralizată, apoi își permise să lovească cu cotul pe o doamnă. E de prisos să mai spun că lașul nici n-a îndrăznit să-și constituie martori; sunt unele reputațiuni în fața cărora nu poți decât să te pleci.

Dar aceea ce a asigurat încântătorului locotenent o situație strălucită în ochii cei mai frumoși a fost duelul lui cu Spireanu, țivilul cela care și-a permis să afirme într-un bal că eticheta strictă e o convenție socială menită să acopere lipsa totală de sentimente, golul de sinceritate. Când tu însuți ești omul prin excelență adorator al etichetei, natural că ai dreptul să iei asupră-ți vorbele astea.

Și cavalerul ofensat a trimis chiar în seara aceea doi martori implicabili cutezătorului moralist. A fost un noroc pentru acesta că duelul s-a făcut la treizeci de pași, altfel, de mult s-ar mai fi adăugat o cruce în lumea cimitirelor.

Și acum, spuneți dacă nu aveau dreptate toți ochii albaștri ori verzi să-l caute cu nesaț, toate inimile să-l adore, toate buzele să-i rostească numele.

Da, aveau dreptate, mai ales că Adonescu mânuia tot așa de bine condeiul, ca și spada. Câte zile onomastice, câte revelioane, câte aniversări de nașteri ori de cununii nu văzuseră înstrunarea lirei acestui erou duios, teribil în mânie, dar dulce în iubire. Poezia lui *În gondolă* a făcut epocă, și, dacă nimeni n-a vorbit de ea, pricina este că *Revista armatei*, ziar eminamente serios, nu publica poezii. Vă asigur, însă, că era admirabilă:

Să zbor cu tine, angel de-amoare,
Să simt cum apa fuge-n picioare

Și-apoi... să mor!

Negreșit, s-au găsit și aci invidioși care să afirme că gondola nu e simțită, că acea căreia îi era dedicată poezia nu putea să inspire gusturi de gondolă, deoarece o gondolă se scufundă sub greutatea unei femei de șaizeci de ani, dar cine poate mulțumi pe bârfitori? Pentru orice om în curent cu cele ce se petreceau în cercurile acelea era lucru cunoscut că poezia fusese dedicată copilei acelei sexagenare - o blondă cu ochii de azur - și că erau mai bine de doi ani de când între poet și mama copilei nu mai exista nici o relațiune compromițătoare.

* * *

Primeam din toate părțile felicitări și încurajări:

— Te-a luat în armată? Am auzit că te-a dat în compania lui Adonescu. Ai să trăiești bine, e un băiat șarmant!

Iar o domnișoară, plecându-și ochii în pământ, a exclamat cu un dureros oftat:

— Aș vrea să fiu în locul dumitale!

Și nimeni nu m-a crezut peste o lună, când le-am spus povestea următoare:

Locotenentul Adonescu era spaima regimentului. Din pricina modului cum se purta cu soldații, ajunsese să se revolte chiar unii ofițeri și să reclame colonelului.

Uneori, când venea de la vreun bal și avea capul mai amețit de dulcile extazuri ale salonului, era un adevărat sălbatic. La instrucție își umplea buzunarele cu pietre și arunca după soldați. De regulă, îi bătea cu sabia, până ce trebuia să o dezdoiască cu piciorul. Mergea și scotea din infirmerie pe bolnavii din compania lui, ca să-i pună la instrucțiune. O mulțime dezertau, alții se împușcau, ori se aruncau în fântână. Odată a tăiat mâna unui soldat pentru că nenorocitul făcuse o mișcare greșită la mânuirea armei. Sergenții reangajați spuneau că n-au apucat niciodată un

ofițer așa de brutal. Când am spus unuia că acest Adonescu se bucură în lumea țivililor de reputația unui om foarte amabil, o deșcă veche mi-a răspuns:

— Hei, leat! Pă ofițer nu-l cunoști până nu-l vezi la cazarmă! Să nu zici niciodată că-i om politicos până nu l-ăi vedea cum e cu infiriorii lui! Cu țivilii, în salon, să poartă el bine, că n-are încotro: dacă nu s-o purta așa, o pate! Cum o să se mai uite fetele la el dacă le-o lua cu rău?

Și-n vorbele astea ale camaradului era cel mai mare adevăr, o axiomă. Dar pas de spune adevăruri fetelor! Ce are a face cotilionul cu școala de companie?

* * *

De aceea am înghețat deunăzi când am primit biletul acesta:

„*Doamna și domnul P. A. Călescu au onoare a vă anunța căsătoria fiicei lor Matilda cu d. locotenent G. Adonescu*”...

Ar trebui ca înainte de a se mărita cu un ofițer, fetele să vină incognito măcar o dată la cazarma viitorului lor soț și protector. Multe lacrămi târzii ar fi cruțate!

NEBUNUL

Dacă nu interveneam eu, sigur că-l strângea de gât pe bolnav. Era pe la vremea mesei de seară. Bolnavul era un soldat palid, prăpădit, cu un aer de cadavru. Probabil din cauza bolii nu-i mai plăcea nimic. În fiecare zi găsea cusur la câte ceva: ori că laptele-i afumat, ori că prea ne dă în fiecare zi carne cu cartofi, ori că i s-a suprimat suplimentul de ciulama pe care i l-a acordat doctorul, în sfârșit, nu era zi în care să n-aibă de mormăit. Deasupra patului lui, care era alături de al meu, stătea scris: „Bronșită suspectă”, și faptul e că-n adevăr tușea foarte... suspect.

În seara aceea iar se plângea că mâncarea e proastă.

— L-as’, c-o să mănânci mai bine pe lumea ailantă! îi strigă sergentul sanitar, care îl auzise de după paravan.

Vorbele astea îi făcură rău. Începu să tușească și mai tare, apoi răspunse că până la „lumea ailantă” ar fi bine să i se dea mâncare mai cumsecade pe lumea asta.

Dintr-una-n alta, m-am pomenit că sergentul iese de după paravan, se repede la bolnav și începe să-l ia la bătaie.

Dacă nu interveneam eu, sigur că-l strângea de gât.

Scandalul s-a întors însă împotriva mea. Sergentul m-a raportat că mă amestec unde nu-mi fierbe oala, și iacătă că intră domnul subchirurg. Era un tânăr de vreo treizeci de ani, îmbrăcat în haine de medic sublocotenent, pentru că făcea pe medicul, dar nu luase doctoratul, ca unul ce nu era încă bacalaureat. Vestit ca om rău, domnul subchirurg era spaima bolnavilor.

Mă luă la cercetare, îi răspunsei că sergentul se purtase barbar; dar nu voia să ia în seamă „mofturile astea”. Ca încheiere, mă pedepsi să fiu mutat în „sala de arest” a spitalului.

Sala de arest era o cameră lungă, cu două rânduri de paturi și plină de bolnavi. Cum toate locurile erau ocupate și cum însă ordinul nu putea să rămână neexecutat, mi-au așternut un mindir pe jos, pe asfalt și:

— Aici ai să stai!

Sufeream de „cloroanemie foarte pronunțată”.

De-abia ieși sergentul care mă adusese, și văd că bolnavii se dau jos și vin la mine.

— De ce te-a adus aici? Dezertor?

Le-am explicat lucrul și fiecare și-a reluat locul.

Acuma erau ceasurile zece. Santinela de la ușă se sprijinea cum putea mai bine, ca să nu doarmă, iar bolnavii își vedeau de trebile lor. Într-un colț, pe un pat, erau vreo patru care jucau tabinet; dintre ei, doi erau dezertori, unul nesupus, iar celălalt își trăsese un glonț în mână ca să scape de oștire. Ceilalți, unii condamnați, iar alții numai dați judecății, se îndeletniceau să facă mătănii din miez de pâine vopsit.

În sala de arest sunt bolnavi de orice boală. Aceea ce-i adună în sala ceea nu-i felul bolii, ci faptul că sunt arestați. Sunt acolo tuberculoși, sifilitici, răniți, bolnavi de ochi, de pneumonie și, în sfârșit, nebuni.

Mă gândeam la progresele medicinei în veacul nostru, când iată că văd venind spre mine un bolnav de lângă ușă. Era un om nalt, galben la față, cu ochii rătăciți și cu un aer de zăpăcit. Se oprește-n mijlocul odăii, fixează tavanul și începe să facă la cruci. Lumina care-i cădea pe față, de sus, îi dădea înfățișarea unui extatic. Bolborosea mereu:

— Sfântule, cântă! Cântă, sfântule!

Cu toată spaima, îl întreb ce are. Îmi răspunde, făcând înainte, la cruci:

— Eu am un sfânt în cap! Cântă mereu. Zău așa, un sfânt cântă...

Îmi spunea toate astea cu o stăruință parcă ar fi vrut să mă convingă. Dar un alt bolnav mă-ntrebă:

— Nu l-ai văzut până astăzi?

— Nu.

— Apoi e o halima întreagă! Și, adresându-se maniacului, îl întrebă râzând: Ce-i, deșcă Matei? Tot cântă sfântu?

— Cântă sfântu, cântă... răspunse nebunul.

— Da nu te temi? Uite, vine don medic cu mașina...

— Uuu! urlă religiosul și începu să se scuture. Apoi începu din nou: Cântă, sfântule, cântă!

Își rotea ochii în cap sinistru, ducea mâna la piept și rămânea așa, rugător, iluminat, extatic, nemișcat, parc-auzea o muzică depărtată.

— Așa-i el! îmi spuse bolnavul de alături. De când a dat boala asta peste dânsu, nu mai e om.

— Da' dumneata-l cunoști? Ce are?

— Cum să nu-l cunosc?! Doar tot o pricină am cu el! Am fost într-o companie amândoi. Poate ai auzit de căpitanu Duilă...

— Să nu-i moară mulți înainte!

— Să-l văz mai rău decât pe Matei!

— Omorî-l-ar șerpii!

Așa întrerupseră bolnavii de prin diferite părți când auziră de capitanul Duilă.

— Cum îți spun, urmă bolnavul, eram într-o companie cu Matei, la Duilă. Bătea de stingea, frigea oamenii cu untdelemn, îi ținea la butuci, îi gonea pân soare, în sfârșit, ce să-ți mai povestesc? D-aia am dezertat și eu. Când m-a prins, m-a ținut în puterea iernii treizeci de zile la beci, și acuma uite-mă-s! Pă Matei, nu-șt' ce făcuse bietu om, l-a bătut până... să ierți... n-a mai fost omu stăpân pă el... D-atunci aude el sfântu-n cap! Țiu minte ca azi: pă când îl bătea, căpitanul îl înjura mereu de sfânt... Poate că d-aia i-a rămas vorba asta-n gând...

Eram îngrozit. Stam într-un cot pe mindir și mă durea gâtul tot privind spre tavan. Nebunul vorbea mereu cu sfântul din cap, pe când cei de la tabinet strigau mereu:

— Bravo! Mai pune una la mine! Alt tabinet cu dama de treflă!

* * *

Toată noaptea n-am dormit. Am ascultat pe unii tușind, pe alții sforăind, pe unii gemând, pe alții visând, și am văzut pe nebun sculându-se în puterea nopții ca să se-nchine la lampă. Venea tocma-n fața mea, și uneori mă privea așa, că închideam ochii și nu-mi mai simțeam inima bătând. Se ruga mereu la lumina gazului, care de-abia licărea, aruncând raze palide pe fețe palide...

De dimineață a venit sergentul-major. Reangajat pe al patrulea termen, scurt și gras parcă n-ar fi trăit în spital, cu un fel de favorite până la fălci, roșu la față, pleșuv, sergentul-major era cel mai vechi om din spital. El era la compania sanitară și administra cancelaria.

Se însurase cu spălătoreasa spitalului și de aceea cearșafurile se puneau totdeauna ude pe paturi.

— Nu v-ați mai săturat de somn? Sculați, că acușica vine vizita.

Pe mine mă cunoștea mai dinainte. Veni la „patul” meu și începu să-mi vorbească. Mania lui era de a-ți turna întruna la termeni medicali. Cetise *Mica chirurgie* și pretindea că știe mai mult decât toți doctorii.

— Eu am practică multă, domle! Medicina fără practică nu merge.

Și foarte adesea își permitea luxul de a inspecta rănile, de a dezlega bandaje, de a da sfaturi și mai ales - plăcerea lui cea mare - de a face injecții.

— Să-i torn eu o injecție, știi, melitărește! Ce să faci cu sublematu, domle?! Trage-i un ijictor cu netrat de argint, să-i scapere ochii! În trei zile ți-l fac bine!

Îl întrebai despre Matei.

— Ăla de colo? îmi răspunse don sergent-major. Se face! Am văzut eu mulți d-ăștia! Ca să scape de meliție, cică suntără nebuni! Dacă nu-l dă pă mâna mea! În trei zile - gata! Dac-o mai zice el că are sfânt în cap, să-mi razi mie o musteață!

Pe la ceasurile zece se produse o mișcare neobișnuită. Sanitari care intrau și ieșeau, lighene aduse cu apă, vată și bandaje puse pe masă, pași repezi prin coridor - toate spuneau că vine vizita.

Ușile se deschiseră de perete, și apăru un convoi întreg. În frunte mergea un om înalt, cu fața cruntă, cu o barbă lungă și neagră, cu mânicile sumese și cu un șorț alb dinainte. Era doctorul cel mare, maiorul. În urma lui, cu atitudini respectuoase, veneau tot soiul de ofițerași. Fiecare avea în mână o sticlă, o cutie, un pulverizator ori măcar un morman de vată.

Cortegiul se opri la primul pat.

— Ăsta ce are? întrebă maiorul.

— E ăl cu bronchita.

—Aha, ăla de ieri! Pulvis Doweri, ipecacuana, porția-ntâi, lapte...

La patul al doilea:
— Dar ăsta?
— Adenită inguinală.
— Aha, știu! L-am deschis?
— Da, ieri.
— Rămâne pansamentul. Porția a doua, vin.
La al treilea:
— Ăsta?
— Ulcer veneric.
—Aha! Cauterizare la contravizită. Porția-ntâi, nici un supliment.

La al patrulea pat se opri mai mult. Aduseră ligheanul, doctorul își sumese mânicile mai tare și începu să dezlege pe bolnav la un picior.

— Mă băiete, mi se pare că te scarpini la picior ca să-ți meargă mai rău... Îți place spitalu! O să-ți dau drumul așa. Haide, culcă-te.

Doi soldați apucară pe bolnav de mâini, alți doi de picioare, apoi se auzi țâșnind pulverizatorul.

— Mă doare! Valeu! țipa nenorocitul.

— Haide, haide, că nu te mănânc!

Și se auzi încet, ca o scârțâitură ușoară, cuțitul tăind. Țipetele creșteau, bolnavul se zbătea în mâinile sanitarilor, apoi scoase numai niște gemete înăbușite.

— Porția a treia, lapte, chiftele! porunci maiorul plecând la alt pat.

Veni rândul nebunului. Îl priveam cu curiozitate și cu frică. Se făcuse mai galben ca-n noaptea când se închina. Îi tremura fiecare fibră, toți mușchii feței se contractau, dinții îi clănțăneau, iar cu mâna își făcea pe sub plapomă mii de cruci, fricos, pândind în toate părțile.

— Hei, deșcă Matei, îl întrebă doctorul, cum merge azi? Te-ai hotarât să te astâmperi cu nebuniile, ori tot cântă sfântu?

Nebunul avu o mișcare de groază, se strânse mic de tot și tot într-o clipă șopti:

— Cântă sfântu!

— Așa? Să vie mașina!

Îl luară de mâini și de picioare, îl lungiră pe masă și-i aplicară mașina electrică. Se auzea un zgomot îngrozitor, ca o roată de piatră învârtindu-se între curele. Nebunul

urla de ridica spitalul în sus. Doctorul râdea de se prăpădea.

— Mai auzi sfântu?

Deoparte, sergentului-major îi creștea inima, iar bolnavii ceilalți parcă erau morți.

Cum l-au dat jos de pe masă, Matei și-a făcut cruce:

— Sfântu! Sfântu!

* * *

Mi-au dat și mie drumul, m-am întors în „Divizia medicală” unde n-am mai găsit pe cel cu bronșita suspectă.

M-am uitat lung la pat.

— S-a dus... ast-noapte... acum o fi la otopsie... îmi spuse un alt bolnav.

— Las’, c-are să mănânce acolo mierte-fierte! striga, de după paravan sergentul sanitar.

A treia zi m-am liberat din spital. Mă pregăteam să ies pe poartă, când aud în curte larmă mare. Mă duc să văd. Vreo douăzeci de sanitari făcuseră un cerc și priveau. De sus, glasul sergentului-major:

— Să-l ridice de-acolo! Ce stați de căscați gura?

— Ce s-a întâmplat? întreb pe un sergent.

— Ia, nimica toată! Nebunul ăla de la sala de arest și-a dat drumu de pe fereastră.

— Și?

— Și... s-a făcut ciulama până jos.

Nu știu de ce mi se păru că aud la ureche: „Cântă sfântu, cântă!”

Am fugit.

COPIL DE TRUPĂ

— Nu se poate, cocoană; e prea slab, n-avem ce face cu el.

— Văd și eu, domnule colonel! E drept că-i slab, dar o să se mai îngrașe dac-o fi ținut bine. Ce să mă fac eu cu el! Gândiți-vă și dv. la poziția mea.

Și cocoana începu să plângă. Dac-a văzut așa colonelul, s-a îndurat și l-a primit, așa slab cum era.

— Acuma, ghiciți: ce era? Cocoș, curcan sau iepure?

Nu, bietul n-avusese noroc să fie nici una din toate astea. Soarta nemilostivă îl făcuse ceva mai rău, tot ce poate fi mai rău: era băiat.

De un ceas de când stătea în cancelaria regimentului, dezbrăcat în pielea goală, tremurând, expus tuturor privirilor. Doctorul îl examinase, îl ciocănise, îl ascultase și, cu toate stăruințele cocoanei, nu putuse să spună decât că e slab.

Adevărat, slab mai era! Așa cum ședea, drept, cu mâinile lipite de pulpe, cu pieptul scos înainte, cu ochii închiși mai tot timpul, nu-ți trebuia mult ca să-l confunzi cu scheletul pe care-l avea medicul în colțul infirmeriei. Puteai să-i numeri coastele de la o sută de pași, avea oasele pieptului ieșite diform înainte, beregata-i se zugrăvea oribilă, mâinile-i parcă erau de copil de opt ani, măcar că avea paisprezece. Și, pe lângă toate astea, cam tușea - ceea ce îngrija și mai mult pe doctor și pe colonel, care amândoi cunoșteau deopotrivă medicina.

Cu toate astea, ce vroiați să facă? Biata „cocoană”, adică mă-sa, știa și ea că-i slab și nu s-ar fi despărțit ușor de dânsul, căci îl iubea și-i era și milă de dânsul. Însă trebuia. Din patru băieți câți avusese, atâta-i mai rămăsese; ceilalți trei muriseră la vârsta de șaisprezece ani - parcă era un făcut. Bărbat-său, fost funcționar, murise și el tânăr, într-o

bună dimineață, chiar în cancelaria unde slujea: o bătaie de inimă, un sughiț, și căzuse jos fără să zică o vorbă... fără să lase vreo pensie.

De-atunci, biata femeie, fără neamuri darnice și fără nici o nădejde, a muncit cum a putut - ea, care nu fusese învățată să muncească - și n-a izbutit să-și poată crește copiii. Îi rămăsese o singură speranță: armata. Acolo vroia să dea pe Aurel, copil de trupă. De la paisprezece pân la optsprezece ani, băiatul trebuia să slujească statului fără leafă, numai pe mâncare și îmbrăcăminte. Când împlinea optsprezece, nu mai era copil de trupă, ci voluntar. Atunci îi venea leafă: șapte parale pe zi. Pe urmă căprar, pe urmă sergent - în trei ani avea perspectivă să capete 30 de bani pe zi leafă de la stat. Tot mai bine decât nimica.

Un căpitan, care se-nrudea de aproape cu răposatul, făgăduise cocoanei că o să ia pe băiat în companie la el și o să-l lase să urmeze la gimnaziu; așa, la optsprezece ani ar fi putut să facă cele patru clase și apoi, peste alți doi ani, să dea examen la Bistrița - în opt ani ofițer!

Ce vis frumos! Pân-atunci ea se ducea să slujească la un neam, care o primea jumătate ca rudă, jumătate ca-ngrijitoare.

De aceea, vezi, când a auzit că-n sfârșit colonelul se-nduplecă să-l primească, biata femeie credea că-nnebunește de bucurie. I se părea că îl și vede ofițer. Și-n gândul ei blagoslovea armata. La Mizil, locul lor, băiatul n-avea gimnaziu; la Buzău nu-l putea trimite, pentru că n-avea cu ce îl ține, și iată că armata îi zugrăvea așa de frumos tabloul viitorului.

Mulțumi colonelului, își sărută plângând copilul, îi strecură în mână o piesă de cinci franci și ieși, nebună de dor, de bucurie, de toate emoțiile pe care le-ncerca sufletul ei.

— Aghiotant, zise colonelul, ia pe băiat și du-l la compania „Afară din rânduri”. Să-l însumeze la ordinar,

fără leafă. Vezi și dă-i hainele alea care au fost ale ăluilalt... Cum îi zicea?... Petrică Ioachimescu parcă.

— Ăla care-a murit?

— Ăla.

— Am înțeles, don colonel... Vino-ncoa, băiete!

Și plecară cele două generații: unul care făcea miliție de cincisprezece ani, altul care de-abia începea.

— N-are mult nici ăsta! zise doctorul.

— Parcă eu nu văd? răspunse colonelul. L-am luat ca să-l îngroape statu! Femeie sărmană, mi-a fost milă. Am cunoscut pe bărbat-său...

* * *

Peste un ceas, băiatul era-mbrăcat, însumat și dat cu serviciul la compania a treia. Slăbuț cum era, galben, sfios între atâția oameni mari care înjurau, izbeau și umblau „militărește”, el s-a așezat într-un colț... Și a-nceput să gândească.

Era vară, trupa toată dormea în corturi, și el avea un locșor într-un cort cu un căprar și cu doi soldați.

Acolo, trântit jos, a privit el multă vreme în depărtare, pe cerul albastru; tot felul de gânduri îi treceau prin minte, acum, când se vedea străin între străini; în mintea lui de copil, sărăcia care-l zvârlise pe paiele din cort, într-o cazarmă cu care încheiase contract de robie pe toată viața, se arăta ca o prigonire din partea unei mâini nevăzute. Și prietenii cu care se jucase nu aveau să mai vină, și casa lor, săracă dar sigură, nu se mai deschidea pentru el, și mama îl lăsase aici, ca pe un pisoi lepădat într-un maidan.

Când a auzit trâmbița sunând prelung și trist „stingerea lumânărilor”, o greutate i-a apăsat pieptul, un nod i-a strâns gâtul și a adormit plângând... în paie!

* * *

— Scoal’, băiete! Scoal’, că nu ești acasă!

Cu vorbele astea s-a trezit dimineață, mai obosit de cum se culcase. Dormise rău. Toată noaptea visase visuri rele. I se păruse că mama l-a luat de o mână și a zburat cu el departe, peste dealuri și peste văi, în lumi locuite numai de oameni răi; i se păruse că l-a urcat sus, deasupra unei prăpastii, și că, de acolo, i-a dat drumu. Venea val-vârtej, rugându-se și plângând, și nimeni nu venea să-l scape, și nimeni n-avea milă de el, și a căzut în fund... Și a murit...

Și mort se ruga de Maica Domnului să nu-l dea în iad, că el nu-i vinovat de sărăcia și de nenorocul lui pe lume.

Pesemne visul a fost de vină, că dimineața căprarul i-a spus:

— Ia ascultă-mă, băiețică, să știi că n-o să te mai culc cu mine, că toată noaptea dai din picioare și te frământi, parcă ai avea viermi!... Lasă gândurile. De-acuma, ce i-o fi tatii i-o fi și mamii!

În ziua aceea l-au scos puțin la slujbă. Căprarul l-a învățat „întoarcerea capului la dreapta și la stânga", apoi repede a venit vremea de masă. Când a plecat compania pe două rânduri, el era cel din urmă. A venit și dânsul cu gamela să-și ia porția de borș.

— Bucătar, spunea căprarul, dă-i și puiului ăstuia de melitar o lingură, să guste și el din ciorba cazonă.

Bucătarul era un român de vreo patruzeci de ani. Fusese „nesupus", îl prinseseră târziu, stătuse la Târgșor și acuma își făcea oastea la bucătărie.

— Puiule, puiule! Cin' te-aduse aici să-ți poarte păcatele! Ți-a fost dragă meliția, ori n-ai avut ce mânca acasă?... Ai tată?

— N-am...

— Hei! Uit-te, așa am eu un fecior! Cin' te puse, tăiculiță, să te faci catană? Nu intrai mai bine la o meserie? Da ești slăbuț, nu-i vorbă. Rău, rău ai făcut!

Copilul nu răspunse nimică. Își luă porția și plecă. Dar pentru ce nu putea să mănânce? Pentru ce se simțea

căzând din picioare și pentru ce plângea? Cum avu un ceas răgaz, luă o hârtie și făcu o scrisoare:

„Mamă dragă,

Mi-e dor de matale, mi-e dor de casă, mi-e dor de libertate. Nu mai pot să stau aici. De ce m-ai lăsat, mamă dragă, și nu m-ai dat mai bine la o meserie?

Vino și mă ia, că nu mai pot!

Al matale supus fiu, care te dorește și iubește,

Aurel Predescu"

— Ce scrii acolo, băiețică? îl întrebă căprarul.

— O scrisoare.

— Cui? Ăi fi având ibovnică...

— Mamii, răspunse copilul roșindu-se.

— Să fii tu așa și pă dincolo? Ia să văd.

Și căprarul, fără să mai aștepte, luă scrisoarea. O ceti, apoi o rupse și zise duios:

— Să nu mai scrii așa, drăguțule. De ce să faci mamii sânge rău? Parcă ea te mai poate scoate de aici? Ehe! Cine intră copil de trupă e rob pă viață, ori cel puțin pân' la 21 de ani. Mama nu te-o fi dat ea de voie la oaste; și ea plânge tot ca tine, da ce vrei să-ți facă? Mai bine fă-i un coraj, scrie-i că ești vesel, că petreci bine și că te rogi la Dumnezeu să fii sănătos...

Și căprarul ieși din cort. De doi ani de când era militar nu mai plânsese și nu se mai emoționase.

Copilul luă altă hârtie, își șterse și el o lacrimă, apoi începu:

„Mama dragă,

Află că sunt bine. Îmi place armata și mă rog la Dumnezeu să fiu sănătos.

Asemenea, aș dori să aflu și de matale, că ești bine și veselă. Scrie-mi când pleci la nenea Vasile.

Al matale supus fiu,
Aurel”

Închise scrisoarea, o puse la cutie și se-ntoarse în tabără.

La câțiva pași de el, căprarul de adineauri mustruluia pe un soldat:

— Așa te-am învățat eu, boule?! Ei, bată-te ‘Mnezeu să te bată! Te ia mama dracului când ți-oi da un pumn! Marș de-aicea, că apîi vezi... cum sunt eu astăzi, atâta-mi trebuie: să mă scoată cineva din țâțâne! Doar nu sunt melitar de ieri, de alaltăieri, numai copil de trupă am fost cinci ani!

Întoarse capul și zări pe Aurel. Căprarul se făcu stacojiu. Aurel plecă; dar în loc să se ducă în cort, se duse drept la cantină.

* * *

Era duminică. Toată cantina era plină de soldați, de căprari și de sergenți.

— Dar tu, mă? Ce cauți aici? Poate vrei un rachiu!

Toți râseră de copil, care plecă ochii-n pământ și rămase înlemnit.

— Pun rămășag, zise un sergent, bețiv număru unu, că te-mbeți dintr-un degetar de rachiu, măi potcă!

— Ba beau și o litră! răspunse copilul, scoțând pieptu-nainte cu un fel de trufie, cum văzuse la sergentul-major de la compania a opta.

— Mă! strigară toți. Auzi mucea! S-a-ntors lumea pă dos. Are să-nvețe copilu pe tat-su să facă copii!

— O litră de rom! strigă copilul, aruncând pe tejghea piesa de cinci franci.

Toți făcură tăcere. Cantinierul aduse litra. Aurel o puse la gură și dintr-o înghițitură o dete pe gât.

— Încă una! țipă el.

Și ochii-i scânteiau, fixându-i spre sergenți, care încremeniseră.

— Nu-i mai da, mă, că-i nebun! strigă un sergent.

— Lasă-l să bea! strigă altul. Să se facă melitar în regulă!

A doua litră fu înghițită cu aceeași repeziciune.

Se uitaseră toți privindu-l.

— O să te vedem noi acuma cum ai să urci scările până sus.

— Eu? Foarte bine! Uit-te așa!

Și Aurel luă un aer milităresc, salută pe sergenți, schimonosi un fel de „stânga-mprejur” și ieși țipând:

— Un, doi! Un, doi!

Urcă scările cu o energie nebună, ajunse la corturi, trecu de ele și merse drept înainte, până la marginea malului care dădea în prăpastie.

* * *

A doua zi vierii l-au adus la cazarmă pachet. Era un fel de carne în care nu se mai cunoșteau nici ochii. Și l-au îngropat tot seara, când gorniștii sunau rugăciunea.

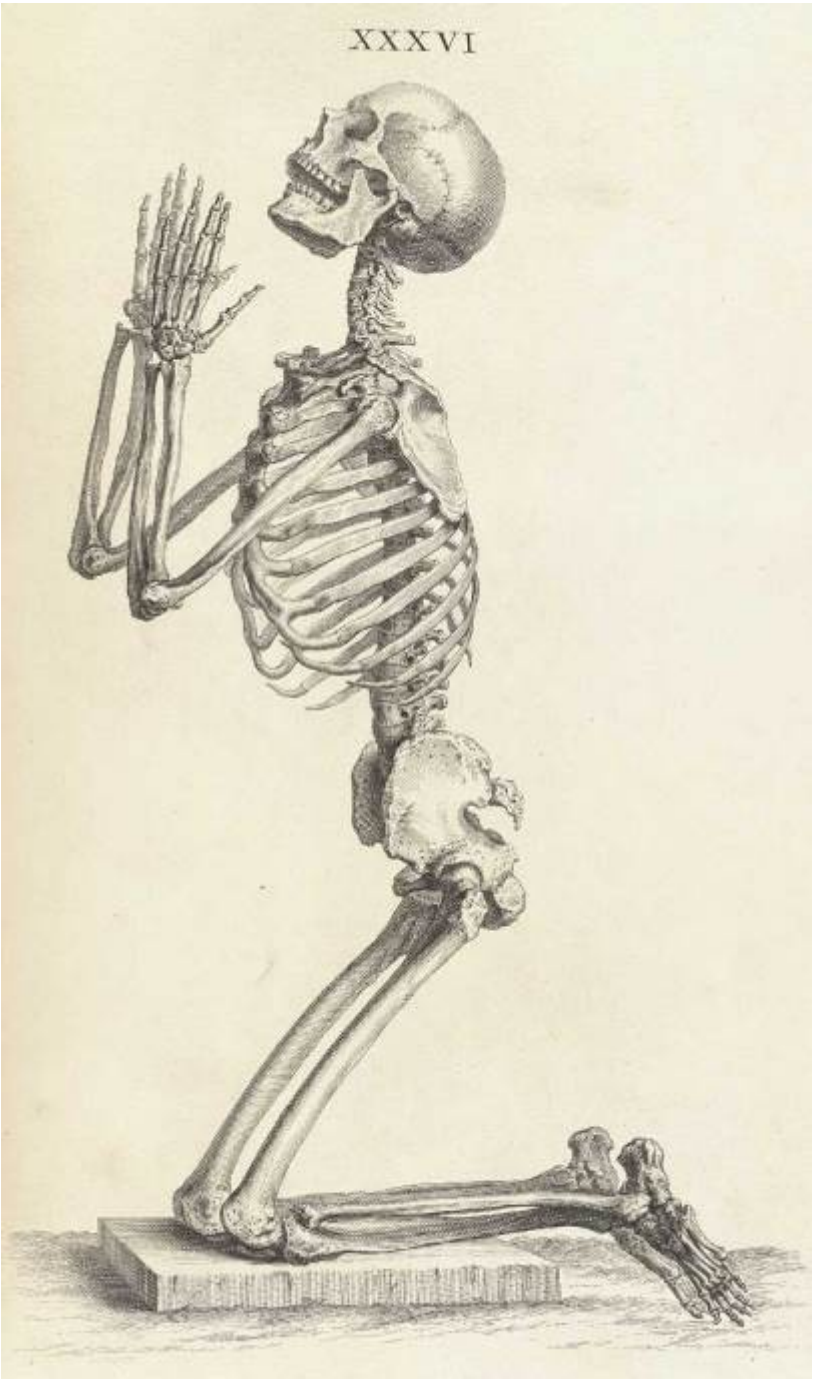

FATMÈ

Pe Gheorghe Năftică îl văzuse Dumnezeu și-i pusese mâna-n cap de când venise în compania de la Kadichioi; dar mai ales de când îl dăduse la pichetul numărul 18, era omul cel mai fericit.

Soldat vechi, aproape să se libereze, îi părea rău că nu ajunsese și el un „grad” cât de mic, căci doar avea patru clase primare, cu atestat cu tot. Se-ntâmplase însă că - nici el nu prea știa de ce - sergentul-major îl luase în nume de rău și... pas de mai avansează!

Cu toate astea, viața din Dobrogea îl despăgubea de neajunsurile vieții cazone. Aici slujba era puțină, disciplina și mai puțină, iar corvada mai deloc. Cu deosebire în pichete. Avea ca șef un căprar cu care de țivil fusese prieten. Și chiar oricum să fi fost, tot e bun traiul în pichet.

De cum se crăpa de ziuă, își lua pușca pe umăr și:

— Don căprar, eu mă duc în patrulare.

— Să fii sănătos! Du-te opt.

Și pleca. Dar cum ajungea mai depărtișor, lângă un tufiș, pe care-l picnise el bine, vâra pușca printre crengi, o ascundea frumușel, cu cureaua-n sus, ca să n-o zărească vreun drumeț, apoi lua în mână o nuielușă, și tunde-o, băiete, razna prin pădure. Mai trăgea din țigară, mai fluiera de-i răspundeau toți codrii, iar peste un ceas te pomeneai cu Naftică tocma-n sat la Esechioi.

Așa-și făcea el viața. Seara, haide iar la tufiș, lasă nuielușa, pune pușca pe umăr și iacă-l la pichet.

— Nimic nou pe linie, don căprar.

— Nimic să fie!

Dar... de ce-și făcea el vacul tot la Esechioi? Parcă nu era mai frumos în pădure, la răcoare? Ori alte sate mai frumoase nu găsise?

Era bine, ce-i drept, și-n pădure, dar vezi că Fatmè a lui Iusuf cirezarul stătea în Esechioi. Lucru de necrezut, însă

Năftică se amorezase turtă după Fatmè, și mai-mai îți venea să crezi că și Fatmè uitase că „așcherul” era „ghiaur”. La urma urmei, dacă nu l-ar fi iubit și ea, atunci ce zor avea să-i iasă mereu înainte? Pentru ce își lua *firigeaua*[1] de pe cap și se lăsa descoperită în fața lui? De ce-și făcea de lucru la cișmea întotdeauna când Năftică era pe-acolo?

Turc să fii, și ai mânca, bre, carne de porc! Turcoaică să fi fost, și ai fi iubit pe Năftică! El era cel mai frumos soldat din regiment. Cu mustața sucită în vecii vecilor ca de paradă, cu ochiul drăcos, cu mersul falnic, cu vorbe de glumă când îl căutai, care turc din sat putea să-i facă vreo concurență? Într-un an de zile învățase turcește, de-ai fi zis că-i hogea. Atâta cusur avea și el, că nu era „botezat” întru Muhamed; dar cusurul era mic de tot, și pentru el și pentru Fatmè, de vreme ce amândoi primiseră, pesemne, botezul dragostei, care te vindecă de toate păcatele...

Iusuf, așa bătrân cum era, nu mai credea nici el în multe. După amiază, când ieșea hogea să cânte pe scara geamiei „*Alah ecmec*[2], Alah ecmec”, Iusuf trecea nepăsător și sceptic, nu ca alți turci, care se simțeau înfiorați de evlavie. Și era firesc să nu mai creadă atâta.

Comerțul lui de vite îl făcuse să umble lume multă; era purtat pe la Silistra, unde văzuse și un fel de *caffé-chantant*, era purtat pe la Ostrov, unde mâncase prin birturi creștinești, ba fusese de vreo două ori și pe la Brăila. Cât pentru originea lui, nici ea nu prea era curat turcească: tătar, cerchez, de toate la un loc.

Și iată pentru ce chiar el încuraja dragostea fetei cu un creștin, mai cu seamă că fata n-avea mamă, iar Iusuf ținea să fie liber, să scape de „piatra din casă”. Iată pentru ce Fatmè mânca la masă cu tat-său și cu Năftică, ba încă descoperită la față, ca să i se vadă ochii frumoși, nasul cam

---

[1] Feregea - vălul cu care femeile musulmane își acoperă fața (turc.).

[2] Pâinea lui Dumnezeu (turc.).

turtit, fața albă ca de ceară, părul negru și gâtul rotund, înconjurat de o salbă de galbeni.

Era frumoasă. Și când își vâra unghiile vopsite cu roșu în strachina comună din care tustrei mâncau pilaf, Năftică găsea întotdeauna prilej să se-ncurce cu mâna între boabele de orez și degetele iubitei. Ai fi zis că amorul își vâra și el aripile în strachină.

* * *

Năftică o iubea mult. Era o perversitate de simțuri care îl făcea s-o dorească fiindcă era turcoaică și fiindcă auzise despre turcoaice tot soiul de povești? Ori era o iubire normală, venită nu se știe cum și unde, cum sunt toate iubirile, fără patrie și fără bilet de legitimație?

Dacă stătea și se gândea bine, deșca Gheorghe descoperea că iubește pe Fatmè în toate felurile. Că ea nu era creștină, asta puțin îi păsa la urma urmei. Trăit de mic copil la oraș și încă într-un mediu foarte sceptic, el nu avea scrupuluri religioase, nu din convingere, dar dintr-un fel de lipsă de obicei. Nu era ateu, dar nu era nici bigot. Credea uneori, iar altădată habar nu avea că există religie. De Dumnezeu își aducea aminte numai când îl înjura, și atunci îl punea la plural, probabil ca să aibă satisfacția că execută pe mai mulți o dată.

Înainte să fie soldat, fusese sergent; sergent... de oraș, ce e drept, dar, în sfârșit, știa ce e „șarpele de aur”. Sergenții de oraș sunt singurii care, în mijlocul realismului ce ne copleșește din zi în zi, au mai păstrat tradiția legendară a dragostelor medievale; parc-ar fi niște marchizi în decadență: cum vine seara, ei apar în umbra tăinuită a gardurilor, și acolo, acești lilieci cu tesac, fluieră serenadele și nocturnele lui Schubert și [ale] lui Chopin, naționalizate în „*Ieși fetiță, din portiță*”. La fluieratul lor, care nu-i „de-a turuitele”, ca la foc, nici de-a „bine-pace”, ca de obicei, apar bucătăresele care au schimbat pe

comunul *odor di femina* într-o simfonie de mirosuri care-ți spun cum mănâncă „boierii”. Și atunci începe, ascunsă de lumina indiscretă a felinarelor, cea mai dulce dintre idile, idila pe furate, legănată-n șoapte ce se pierd, în sărutări nebune, în ahturile a două inimi ce se contopesc. Și-ntotdeauna crâmpeiul de roman se sfârșește cu:

— Da’ să nu dea dracu să te prind cu altu, că vâr tesacu-n tine!

Gheorghe Năftică își aducea aminte de toate fâșiile astea dintr-un trecut îndepărtat; ținea minte cum „se iubise” cu unguroaice lapidare, [...], cu nemțoaice lenețe, și niciodată nu le ceruse actul de botez, cum nu-l ceruse nici țigăncilor de la binale, care-nainte să zidească o clădire, cimentau cu el o dragoste fugitivă. Atunci de ce s-ar interesa de religia neprețuitei lui Fatmè?

Numai proștii se uită la asta!

Nu văzuse el pe fostul lui prefect ținând casă unei ovreici în Strada Sfinților și unei nemțoaice în Dealul Spirii? Nu știa acuma toată compania că însuși căpitanul trăia în casă cu o turcoaică? Atunci ce?

În privința asta era liniștit. Numai fata să vrea. Parcă e zor să se cunune? El știa una:

Să-ți iau casă cu chirie,
Să te țiu la mahala,
Birja pe seamă să-ți fie,
Și tu, dragă,-n conta mea!

Și dacă n-o fi tocmai cum zice cântecul, dar cel puțin au să trăiască liniștit, fără să le pese de oameni.

* * *

Într-o seară era el „schimbul al doilea de noapte”. În pichet, pe patul comun, dormeau ceilalți doi tovarăși și

căprarul. Îi auzea sforăind și zărea prin crăpătura ușii lumina slabă a opaițului.

Noapte de vară, liniștită și plină de fiori. Se cam înnourase, iar freamătul din ce în ce mai tare al frunzelor spunea c-o să plouă. Ce-i păsa lui? Lângă pichet era adăpost dac-o turna de sus. Se plimba de colo până colo, cu pușca în toate pozițiile, și urmărea cu ochii un licurici din iarbă. Departe, în fața lui, se-ntindea un șir de dealuri, iar pădurea cânta mereu așa de duios!

Ce fericit ar fi fost el dacă Fatmè ar fi vrut să vină într-o noapte până la dânsul! Ar fi lăsat stelele să păzească pe cei din pichet și să aibă seama contrabandiștilor; iar ei doi ar fi rătăcit nebuni prin pădure și s-ar fi oprit în tufișul unde-și ascundea ziua pușca. Și ar fi sărutat-o și s-ar fi iubit și stelele i-ar fi cernut ei raze de aur în părul negru! Dar Fatmè nu venea niciodată. Îi făgăduise ea de mai multe ori, însă niciodată nu se ținuse de vorbă, nelegiuita.

Și el se gândea mereu la dânsa, și el făcea planuri de viitor.

La orașul lui nu s-ar fi întors cât cucu! La ce să se întoarcă? Pentru slujba de gardist? Altul îi era acuma visul. Fostul lui prefect ținea foarte mult la dânsul și-i făgăduise odată, când s-a dus el în concediu, că are să-i împlinească dorința: notarul din Kadichioi era un om bătrân, care nu mai avea mult de slujit. Cum s-o libera din armată, avea să-i ia locul, că doar are și el patru clase primare.

Atunci are să fie mai mare peste un sat, căci primarul e turc și nu știe decât să pună *muhiurul* pe hârtii; atunci are să ia pe Fatmè, și iată-i viața fericită.

Dar visul acesta era „pentru viitor”. Pentru prezent Năftică avea alt vis, care se putea împlini, cu voia lui Dumnezeu, în orice minut, dacă are omul noroc. Câți ca el avuseseră norocul acesta!

Căci era ușor. Însărcinarea pichetelor era de a păzi pe contrabandiști. Turcii, niște sălbatici care nu pot pricepe civilizația, credeau că și acuma se poate introduce tutun în

afară de monopolul statului. Toate ordinele, toate somațiile, toate dramele desfășurate noaptea prin păduri nu fuseseră în stare să-i facă să părăsească soiul acesta primitiv de a-și procura iarbă de ciubuc. În fiecare zi se descoperea „tutun de boccea” prin sate, ceea ce dovedea că se face contrabandă „pe o scară foarte-ntinsă”, cum zicea o circulară.

Și aici începea „rolul pichetelor”. Se știa la regiment că orice soldat care a prins o contrabandă are drept la o „recompensă” în raport cu valoarea contrabandei. Căprarul explica lucrul astfel:

— Mă băiete! Ziua ai voie să cauți în orice căruță întâlnești pe drum. Dai jos calabalâcul, scotocești peste tot și, dacă ți se pare, ai voie să dezbraci chiar cadâna. O cauți unde cu gându nu gândește ea. Noaptea, dac-auzi pași pân pădure, strigi de trei ori: „Cine-i? Stăi!” Nu s-a oprit când ai strigat a treia oară? Tragi cu pușca! Poți să-l omori, și nici capu să te doară! Dac-ai prins tutun la mort, îl trimeți la don căpitan, don căpitan îl trimete la reghiment cu raport, reghimentu la regie, regia prețăluiește cât face tutunu și-ți trimete banii...

Ce vis frumos! Dai cu pușca, și te pomenești că dintr-un glonț ies parale. Gheorghe Năftică nu mai părăsea gândul ăsta. De ce n-aude și el pași prin pădure? Sunt soldați care au câștigat așa până la cinci sute de lei. Ce bine i-ar prinde acuma, de liberare, și ce mai rochie de nuntă ar cumpăra pentru Fatmè!...

Era aproape să adoarmă, când iată că visul era pe cale să se-mplinească. Auzi mișcând printre copaci. Își ciuli urechile ca un ogar, deschise ochii mari ca să zărească în puterea nopții, își ținu răsuflarea și înțelese că-n adevăr nu de vânt se mișcau și trosneau crengile.

Luă pușca și începu să strige o dată, de două ori:

— Cineeee-i? Stăi!

A treia oară ochi. Glonțul trecu prin noapte ca o stafie roșie, iar ecoul se repetă din patru părți ale văii, prelung, sinistru.

Cei din pichet săriră într-o clipă. Mâna pe arme. Și alergară-n grabă spre marginea pădurii, unde fusese umbra.

— Ghiaur! mai putu rosti Fatmè când zări pe Gheorghe, și înțepeni la pământ, cu ochii mari deschiși, înfiorători...

MOȘUL

Am cunoscut odată un militar foarte ciudat. Era cu noi în batalion, vorbeam cu el în toate zilele, și niciodată n-am știut cum îl cheamă. Pe el, nu știu de ce, nu-mi venea să-l întreb; iar toți cărora m-am adresat dădeau din umeri ca și mine, mirați și ei că niciodată n-avuseseră curiozitatea să-l întrebe. Probabil numai furierul regimentului avea norocul să cunoască ghicitoarea asta, pentru că o vedea dezlegată gata în registre. Încolo, de la maior și până la bucătar, nimeni n-avea habar.

Ba încă și mai ceva! Măcar că purta la mână două galoane late de aur, pentru noi el n-avea grad. Și nimănui nu i-ar fi trăsnit prin minte să-i zică: „Trăiți, don sergen-major”. Să fi poftit să-i zici! Ar fi fost în stare să se facă foc și pe loc ți-ar fi răspuns: „Să-ți crească urechile, băiete!”

Așa, toată lumea-i spunea „Moșule”. Și ai fi fost în stare să crezi că tot sub numele ăsta era trecut și-n controale.

Moșul era omul cel mai vechi din batalion. Schimbase ofițeri peste ofițeri, apucase soldați care ajunseseră acuma căpitani, văzuse schimbându-se nu mai știu câți maiori, șefi de corp, și privea la toate primenelile și transformările astea cu un fel de filozofie simplă, care-i era în fire, nu

împrumutată din cărți. „Hei, bădică, roata lumii e afurisită!”

Toate se mutau de la locul lor, toate întinereau ori îmbătrâneau, numai el rămânea cum fusese. Când a-nceput să i se zică „Moșule” iarăși nimeni nu știa; ai fi zis c-așa se pomenise el „Moș” de când lumea.

Peste el și peste viața lui plutea o taină pe care gândeai că nici el n-o cunoaște. De unde era, ce fusese mai-nainte habar n-avea cineva. Atât ne spusese:

— Hei, cocoșelule, când m-a luat pă mine cu arcanu, era altă gâscă-n traistă! Eu am apucat pă Pazvante[1], care mânca omu de viu... Nu-ți mai vorbesc de Lipan, care striga „creier de cocoș”... ăsta a fost încoa de tot!

Moșul făcea oștire de vreo cincisprezece ani. Și doar nu era om bătrân. Să tot fi avut treizeci și cinci, treizeci și șase de primăveri înnodate. Dar, nu știu cum și ce fel, primăverile lui erau cam tomnatice, ba le ieșise binișor bruma prin păr și prin barbă. Pe ici, pe colo, ghioceii îi mijeau prin cap, de i-ai fi dat ăl mai puțin, să zic, patruzeci și opt, și nouă. Unde era și cam adus de spete, ca omul la vârsta când te pleci spre groapă, unde mai avea și mersul agale, puteai să juri că se apropie de cincizeci în toată legea.

Da ce om! Uit-te: mi-l aduc aminte ca astăzi. Regulat îl vedeai prin curtea cazărmii cu mâinile la spate, ori ciugulindu-și bărbuța, și n-ai fi bănuit cât cucu că-i militar, și încă de-ai lui Pazvante, dacă n-ai fi zărit mondirul cazon pe el!

Era șeful gorniștilor. De dimineață pornea cu „puii” la instrucție și nu se-ntorcea decât la vremea mesei. Apoi, după masă, iar așa. Și, cât ți-i ziulica de mare, auzeai sunând goarnele pe maidan. Un lucru ciudat: când mergea

---

[1] Osman Pazvantoğlu (întâlnit și ca Osman Passvan-Oglou sau Pasvanoglu, Pazvan Oglu/Oğlu; 1758-27 ianuarie 1807, Vidin) a fost un soldat otoman, devenit un rebel împotriva stăpânirii otomane, apoi guvernator al pașalei Vidin din 1799.

în fruntea gorniștilor și mai ales în fruntea batalionului, i se însenina fața. Nu mai era îndoit de spete, mustața și-o ridica în sus și făcea niște pași de credeai că o să cufunde pământul. Gorniștii lui erau ăi mai vestiți la toate garnizoanele pe unde trecuse.

El compusese marșurile alea după care soldatul calcă „scurt” și apăsat fără să vrea. Gorniștii ăilalți îndrugau ca de mort!

— Ăla-i marș? Parcă-i de cavalerie! Mă mir că nu cântă de nuntă!

Și doar oameni erau și ăia. Numai vezi că avea Moșul un fel de „manelă” a lui aparte. N-ai fi auzit vorbă proastă din gura lui! Ori să pedepsească el, ori să bată - „cum aud că obicinuiesc alții” - ferit-a Sfântu! Moșul se uita la gorniștii lui ca la niște pui, și să fi văzut numai că se leagă cineva de dânșii! Așa, moș cum era, se înfuria de credeai că intră dracu-n toți.

Uneori mai lăsa pe oameni să se mai odihnească și ei, că, mai ales la început la toți le plesnesc buzele din pricina goarnei. Dar de departe, când vedea că vine maiorul, îl auzeai:

— Haide, mânzule, dați zor, taică, dați zor! Că, uit-te, vine Ghiuju!

Ghiuju: așa zicea el în loc de „don maior”. Apoi zâmbea, se uita la berbecul batalionului, care se ținea grapă de el peste tot, și-i spunea:

— Scoal’, Ghiță, scoal’, că vine stăpânul ăl mare!

Însă Ghiță îl privea cu ochii lui leneși și cuminți, că el nu cunoștea alt stăpân și alt frate decât pe Moșu. Amândoi erau stâlpii batalionului, amândoi mergeau în frunte, amândoi mâncau și amândoi dormeau.

— Vezi?! zicea Moșul. Nu l-aș da pe Ghiță să știu de bine că mai îmi dă o primă!

Și cum iubea pe Ghiță, așa iubea pe toți oamenii. Nu cunoștea pizma, nu avea vrăjmași și nici fudul nu era.

Când vedea câte un voluntar mai mititel, Moșul se uita la el ca la un copil și-i spunea cu dragostea lui originală:

— Mă, câta melităroiu de mare! Da o să poți ține pușca, tăticule?

Ori, dacă te vedea trist, numaidecât te întreba:

— Noroc, taică! Merge cătănia? Maica Domnului într-ajutor!

Altădată, îl pofteai la cantină. Nu te-ar fi refuzat nici în ruptul capului, măcar că nu-i plăcea băutura. Intra și comanda:

— He, un șpriț, un macmahon, mai multă gazoasă!

Asta era viața lui: prieten cu toți la cataramă și voie bună.

În vremea din urmă nu mai avea voie să sufle din goarnă, nici să alerge, nici să ridice greutăți. Îi venise boala de acolo că prea suflase mult.

— Acuma să mă iau de mână cu Ghiță, zicea el, și râdea chiar de boală.

Însă nu vorbea decât de anul pe care-l mai avea de slujit.

— Cum l-oi împlini, mă duc. Și, mai cu pensioara, mai cu părălușele strânse, deschid și eu o cârciumioară... Hea! Pentru bătrânețe e destul. Îmi iau și o băbuță, așa de vo optsprece anișori...

Noi râdeam:

— Da ce să faci cu ea, Moșule? Să se ia și ea de mână cu Ghiță?

— Ce, mă? Ce? Dec! Ba bine că te-oi chema pe tine să-mi ajuți!...

* * *

Nu trecuse nici o săptămână de când ne spusese vorba asta, și auzirăm într-o dimineață vestea groaznică: a murit Moșul!

— Da, domle! zicea aghiotantul. L-a găsit căpraru de la gorniști întins pă pat, fără suflare, cu ochii închiși, țeapăn, mort - ce mai încoace-încolo? Berbecu stetea la căpătâi și urla. Când a văzut că pun oamenii mâna pe Moșu, s-a suit

și Ghiță cu două labe pă pat. Săracu dobitoc! Vezi dumneata? Parcă vrea și el să ajute, ori să vază măcar ce s-a întâmplat...

— Și de ce a murit? Nu se știe?

— De! Doctoru zice că i s-a rupt o vână. Știi că el suferea, sărmanul! Da eu bănuiesc c-a murit de supărare...

— Supărare, Moșu?

— Taman așa! Ți-aduci aminte vorba lui: „Să-mi găsesc o băbuță de vo optsprece anișori”...

— Ei! Mi-aduc...

— Apăi asta e! Băbuța a găsit-o el, pă cât știu eu; da', pasămite... boala lui e afurisită... te face neom... A găsit băbuța degeaba. Vorba dumitale: „Să se ia și ea de mână cu Ghiță?” D-aia, prepui eu c-a murit... Puțin lucru e, domle? Să te pomenești din om... lipovean!

* * *

A doua zi, când l-a-ngropat, l-au trecut pe la cazarmă. Tot batalionul era în poartă, ori pe la ferestre, ori pe zid... Bietul Moș mergea cu picioarele-nainte pe drumul de apoi. În urma lui, că era într-o duminică, o mulțime de ofițeri, de soldați și de sergenți. Gorniștii nu mai cântau „scurt”. Era un cântec lung de jale, care-ți trecea prin inimă ca un țipăt de durere.

Iar doliul, la căpătâi, îl ținea Ghiță, singurul frate. Și nici nu s-a mai întors la cazarmă: o fi putrezit pe câmp!

MARI!

În lunga și-n veșnic neuitata mea trecere prin armată, am întâlnit multe manii, unele mai periculoase decât altele. Oameni care beau „la nemurire”, oameni care băteau așa,

din senin, „pentru a preveni răul”, alții care aveau toate viițiile Orientului, Occidentului, Sudului și Nordului; tot ce-și poate închipui mintea omenească și tot ce nu pot fabrica nici chiar visurile, tot am întâlnit acolo, în împărăția onorului, ordinii și disciplinei…

Dar nici o patimă nu mi-a părut mai primejdioasă pentru siguranța statului ca patima poeziei. De când s-a aruncat prin gazete afirmația că este posibilă căsnicia între Muză și Pampon, de atunci omul-vătrai căznește pe nefericita lui mireasă mai rău decât la compania de disciplină. O tratează mai barbar ca pe dezertori. Gimnastică, ploton de pedeapsă, ranița în spinare, butuci, carcere, chemarea dracului de la lampă, scoaterea tesacului din scânduri cu dinții, corvada - tot suferă sărmana femeie înaripată!

Odată eram într-un regiment în care molima versificării se întinsese teribil, ca pecinginea, ca mojicul la cașcaval, ca foaia mea de pedepse. Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați, toți erau cuprinși de virusul poetic.

Dacă vedeai un om într-un colț mișcând din mână și privind în toate părțile, trebuia să știi că se pregătește un nou asasinat în versuri. Nu te-ar fi prins mirarea dac-ai fi auzit că don colonel a dat un ordin de zi rimat, nici dac-ai fi auzit că în rețetele medicului chinina rimează cu antipirina, nici dac-ai fi auzit pe don căpitan scandând comenzile ca Virgiliu, nici, mai ales, dac-ai fi aflat că furierul împlinește deficiturile misterioase cu niște cifre fanteziste - versurile unui furier…

Și de ce toate astea?

Originea epidemiei este următoarea:

Un locotenent, ale cărui mustăți rivalizau cu ciucurii de la drapel, izbutise să i se publice într-un fel de revistă țivilă - în schimbul unei liste de abonament pe care delicventul o complectase - o sumă de poizele mai mult sau mai puțin lungi și mai mult decât deloc corecte. De câte ori apărea revista, autorul o aducea la popota ofițerilor. După masă, când sfârșea ultimul pahar de „Odobești vechi”, camaradul

ofilitei muze lua fascicula și dădea cetire „versurilor care promiteau”, cum zicea într-o notă directorul revistei.

Toți ascultau cu smerenie. Unii zâmbeau cu satisfacția pe care o dă spiritul de corp, alții se simțeau înfiorați de cascada de rime care se amesteca în aer cu aburii cafelei, cei mai bătrâni meditau, cei mai tineri sughițau melancolic. Însuși colonelul aprecia mult pe ofițerul său, care înălța așa de sus și așa de bine prestigiul regimentului. Vezi că era pe vremea când începea și-n armată a se recunoaște că ofițerul „Moș Teacă” trebuie să dispară, înlocuindu-se cu aceea ce se numește de regulă „ofițer cult”.

Da, Topoloveanu era „ofițer cult”. Căci, în afară de reglemente, el poseda - se zicea - întinse cunoștințe știvile. Dovadă? Ei, bravo! Dovadă, versurile lui:

> Mari, permite-mi, dragă, frenetic să-ți șoptesc
> O dulce poezie: Mari, ah! te iubesc!

Mari! Cine n-a iubit-o Mari în viața lui? Și cine n-a „dedicat aceste versuri” unei Mari oarecare, chiar dacă pe iubita lui o chema Luxandra, și chiar dacă n-avea nici o iubită? În poezia română, Mari nu era un nume propriu, ci un simbol.

Odinioară, poeții români spuneau drăguței lor „vergură de amoare”, mai târziu i-au spus „virgină grațioasă”, apoi Alecsandri a introdus pe „copilă”, mai în urmă Eminescu, poetul nostru cel mai rafinat în materie de iubire, ne-a înzestrat cu „înger”, cu „femeie” și cu „fecioară”.

Să poftești azi să-i faci dumneaei o poezie fără ca să-i aplici epitetele făurite de Eminescu! Să poftești să-i zici Mari, copilă sau virgină - mai ales virgină! Ar fi ca și cum i-ai cumpăra un malacof[1] sau o pălărie ieșită de la modă. Ei

[1] *Crinolină*, un fel de rochie foarte înfoiată și care era foarte la modă pe la 1860.

bine, între „copilă” și „femeie” a fost „Mari”. Creată de Scurtu în versurile celebre:

Când luna în lacuri își scaldă fața...
. . . . . .
Ma-a-a-a-a-ari,
Ma-a-a-a-a-ari,
Mari repetă în râpe-adânci.

Mari a trecut prin epoca ei ca un consemn, ca un ordin de la comenduire.

Topoloveanu, a cărui „liră” înțelegea disciplina, a cântat și el pe Mari, pentru ca să se supună curentului. Aceasta a și făcut tăria lui ca poet: el nu s-a ridicat deasupra mijlociei contemporanilor săi, și ei l-au admirat pentru că el era ei!

Și, dacă așa erau contemporanii țivili, vă puteți închipui ce erau contemporanii cu epoleți! Când citea Topoloveanu „una proaspătă”, masa se prelungea până după postmeridiane, în ciuda ofițerului de aprovizionare, pe care-l amenința deficitul la capitolul „vin”, și în ciuda soldaților, care aveau a face în ziua aceea cu niște ofițeri beți de ambrozie și de nectar!

Se-nțelege, Topoloveanu era copilul răzgâiat al regimentului. La ziua lui onomastică, la Pași, la Crăciun, la Anul Nou, la patronul regimentului, la sărbători naționale, colonelul îl chema întotdeauna seara la ceai, ca să arate musafirilor țivili că Spada și Lira sunt amice.

Atunci Topoloveanu își dregea nasturii, își ajusta tunica, scotea mai în evidență cauciucul de la cravată și începea să citească *Armia română sau căderea Plevnei*, poem care făcea, prin măreția și prin violența lui, să mârâie Bulică de sub masă. Ori devenea liric și citea *Fluturele și roza*, elegie care făcea pe cocoana colonelului să exclame cu capul pe umărul drept și cu ochii în tavan, à la Maica Precista nemțească:

— Ah! Ăsta-i janru meu!

Iar la urmă, când fluturele spune rozei:

Și de-acuma-n fericire
Vom trăi ca camarazi,
Și trecând la nemurire
Vom fi, ah! ca și doi brazi,

coloneleasa era în delir melancolic, colonelul rămânea prostit, iar Bulică dădea din coadă în semn de adâncă satisfacție.

* * *

Gelozia însă este partea poeților „pe acest amar pământ”, cum se exprima așa de trist poetul-ofițer Topoloveanu.

Da, el răpise inima multor duduci care citeau pe Monte-Cristo, el sedusese multe văduve cărora le redeșteptase în piept patima iubirii, el cucerise chiar inima de bronz a colonelului, și tocmai de aceea toți camarazii doreau să-l imite.

De atunci data în regiment pacostea versurilor.

Sergentul meu major mă-nnebunea în fiecare zi, după raport, mă lua în cancelarie și, după ce mă trata cu „o gazoasă”, începea discursul obișnuit:

— Știi pă Janeta de la „Trei colori”... Ah! Mult o iubesc!... Da mi se pare că elevu de administrație clasa a doua, Sărățeanu, i-a-ntors capu. Eu merg acolo în fiecare seară, cheltuiesc cu ea toată solda... și tot ce mai pică... și mi se pare că ăla o are pă gratis, numa cu poiziile... Uit-te, i-am făcut și eu o poizie. Vezi dacă e bună:

Ah! Janeto, tu ești crudă,
Nu preferi a mă iubi,
Dar îți jur-n eternitate
Că pentru tine-oi muri!

După cetanie, urma o pauză. Sergentul-major mă privea cu spaimă, pe când eu cercam să-l conving că a făcut „un cap de operă, nu altceva”. Cum îmi mulțumea bietul om, cum mă cinstea cu țigări de damă cu carton și cum îmi dădea bilet de voie seara! Mai ales dacă îi ștergeam un cuvânt și-l înlocuiam cu altul, atunci era pe deplin convins că în adevăr mă ocup de el...

Într-o zi a venit la mine desperat. Îi dusese Janetei o poezie fără să mi-o arate mie în mod prealabil. Poezia începea așa:

Spuneți, spuneți, mândre stele,
Focul lacrămilor mele,
Și voi, dulci privighetori,
Și voi, parfumate flori!

Dar... ingrata Janetă i-a aruncat poezia în nas, zicându-i:

— Nu ți-e rușine să-ți fie! Asta-i poezia care mi-a dat-o Sărățeanu aseară!

Și i-a scos dintr-o cutie de bomboane - albumul ei - poezia asta întocmai, scrisă de mâna lui Sărățeanu, cu litere gotice și cu umbre.

Cred și eu! Dacă apucase Sărățeanu mai înainte s-o fure din *Dorul*!...

Acuma don sergent-major, care trecea de „plastografu lu Sărățeanu”, cum zicea Janeta, era pierdut. În loc de:

Ah, Janeto, tu ești crudă,

el scria:

Ah, Matildo, tu ești crudă,

și în loc să mai meargă seara la „Trei colori”, se ducea la „Ursul de aur”.

Canonul cel mai mare l-am pățit însă cu căpitanul Gănoiu.

Într-o zi mă pomenesc cu el că mă ia deoparte și începe să-mi spună foarte trist, aproape plângând:

— Poate c-ai auzit ce nenorocire mi s-a întâmplat... Știi, cât am fost detașat cu compania la Târgu-Ocna, nu m-am putut duce acolo cu toată casa. Cheltuială mare: bagaj, slugi... Așa, am luat numai nevasta și am lăsat la București doica cu copilu, un copilaș de vo patru luni... Ei, ce crezi c-am pățit? Când mă duc alaltăieri în București, găsesc copilu mort!...

Bietul căpitan plângea. Se cunoștea că-și iubise copilul și, în fața astei morți, toată răutatea lui obișnuită dispărea. Dragostea de tată ștergea dintr-o dată din inima-i împietrită orice alt sentiment.

Încercai să-l mângâi, dacă poate fi vreo mângâiere în fața unui cadavru pe care l-ai iubit. Dar, ștergându-și lacrimile, căpitanul îmi răspunse repede și cu un aer vesel ca de o bucurie neașteptată:

— Să vezi ceva: m-am gândit la dumneata tot drumu de la București pân-aici.

— A, mă onorați...

— Deloc, deloc. Ascultă. Am îngropat copilu - Dumnezeu să-l ierte! - și i-am pus pă groapă o cruce de lemn provizorie. Am de gând să-i fac un monumentaș mititel. Și pă monumentaș, o poizie! Mi-o faci, nu-i așa?

— Domnule căpitan, vă rog...

— Nu, fără vorbă! Mi-o faci sau nu? Țiu foarte mult să fie de dumneata... O faci ca din partea neconsolatului său părinte... Eu o iscălesc...

— Foarte bine, o fac.

— Adu mâna-ncoa! Va să zică, parol?

— Parol!

Superior, tată, milă, plictiseală, toate la un loc mă făcură să primesc a face parte din serviciul pompelor funebre. Căpitanul, încântat, a început atunci să-mi dea explicații:

„Bubi S. Gănoiu, de sex masculin... Născut la l4 februarie 1883... Decedat la 15 iunie 1883... patru luni... Îi ieșiseră doi dinți... Tatăl său plecat cu mama sa la Târgu-Ocna... Bubi mort la doică”...

Și pe tema asta mă făcu să notez o sumă de lucruri care, învederat, n-aveau nici o importanță pentru lucrarea ce trebuia să fac. Unele amănunte treceau chiar dincolo de hotarele caraghioslâcului. Dar așa sunt toate durerile noastre: ele au întotdeauna și o parte ridiculă pentru cei ce nu le simt ca noi.

M-am zbuciumat o zi și o noapte. La lumina soarelui, la lumina lunii, la lumina lămpii, am asudat pe o căldură de patruzeci de grade ca să alcătuiesc epitaful ăsta ciudat. Mă gândeam mereu:

„Ce ar putea spune un tată copilului mort? Ce fel e durerea pe care o simte? Da, el încearcă o pierdere crudă, parcă s-ar rupe o fâșie din propria lui inimă... Un copil mort, nu numai un corp care se pierde; dar o amintire sfântă... Ai iubit o femeie și te-a iubit și ea... Iată copilul, iată rodul acelei dragoste adânci... Câte speranțe, ce monument pentru viitor... Însă copilul moare, ca și cum ar vroi ca din patimile noastre să nu rămână nici o urmă”...

Și tot așa am delirat mereu, flăcău care vroiam să mă închipui tată!

După o trudă oribilă, înjghebasem poezia. Am pus-o în plic și am trimis-o căpitanului acasă.

L-am întâlnit peste trei zile...

— Nu mi-ai făcut nimica! îmi spuse el. Aia nu era poezie. Mai întâi rândurile erau prea lungi; pă urmă, nu vreau să se potrivească întâiu cu al treilea și al doilea cu al patrulea, mai bine câte două-două. Și nu spunea ce voiam eu. Uit-te, mi-a făcut Topoloveanu una foarte bună:

Ah! tu, Bubi, cum te-ai dus
Tocma-n cerul cel de sus!...
Eu eram în Târgu-Ocnii,

Iară tu la țâța doichii...
Sugeai lapte pentru viață,
Și gustai a sa dulceață...
Aveai ochii prea fierbinți
Și-ți ieșiseră doi dinți.
Când deodată Dumnezeu
Te luă la sânul său!
Plângi, Mari, pe Bubișor,
C-a zburat, ah pe un nor
Și nu mai vine la noi!...
Căpitanul S. Gănoiu

— Da, da, foarte bună poezie! am răspuns și eu.

— Vezi? Tot Topoloveanu, săracu! Frosa a plâns ca un copil când a cetit...

— Care Frosa?

— Nevastă-mea.

— Atunci cine e Mari?

Căpitanul izbucni într-un hohot de râs:

— Apăi eu credeam că te pricepi la poizii. Cân' colo, tufă! Nu știi că în poizie trebuie să zici „Mari"? Mari e Frosa în poizie!... Tot Topoloveanu, săracu!

* * *

Noroc că peste trei zile m-am bolnăvit de tifos și am intrat în spital. Altfel te pomeneai că auzeam și despre mâța regimentului c-o cheamă Mari!

LIBER

I

Din ce în ce se stingea zgomotul cazărmii. O dată cu soarele, care se culcase după un deal, toată viața cazărmii se potolea. Din când în când, câte un soldat întârziat pe afară intra repede pe scările de la ușă, în dreptul căreia santinela se mișca în dreapta și la stânga. Sus, la ferestrele luminate, se arătau, trecând repede, soldați care se urcau pe paturi ca să cotrobăiască prin ranițele înșirate pe poliți, și umbrele dispăreau, din ce în ce mai puține.

În curtea întinsă, un maidan imens pe malul Dunării, tăcere. De departe vuia zgomotul orașului ca o șoaptă uriașă, confuză, și se auzea arare o notă strânsă de gât de la lăutarii berăriei vecine. Pe apă, pustiu; catartele nemișcate se-ntunecau mereu în ceața ce se întindea, amestecând în noapte apa cu aerul, ca o mare de gaz ce stăpânea peste tot.

Căprarul Alexandru Vintileanu se plimba singur prin curte. Încheiat în tunica „de cazarmă”, cu bonetul pe ceafă și cu mâinile la spate, el tăia curtea cu pași leneși, nepotriviți. Uneori se oprea la malul cercuit cu sârmă, și ochii i se pierdeau prin ceață, de departe căutând să-și lămurească peisajul ce se pierdea în întuneric.

Mai avea noaptea asta! După trei ani de oștire, avea să se libereze mâine, să lepede în sfârșit haina care-l strângea, să reintre în viața liberă. Privind la undele liniștite, care de-abia se zugrăveau pe apă când trecea prin ele o rază de lumină, își amintea acuma tot ce trăise el din copilărie și până azi. Se revedea, cu zece ani în urmă, copil în casa părintească, lângă un tată care-l iubea, căci de mamă nu-și mai aducea aminte. Ea fusese pentru el ca o

figură ce ți se arăta-n vis, luând diferite forme: când naltă și brună, când slabă, blondă, plină de duioșie. O pierduse când el n-avea decât șapte ani, și de-abia dacă-i putea reconstitui icoana după un portret vechi pe care-l văzuse în fruntea albumului...

Ce-i rămăsese din toată copilăria? Câteva amintiri vagi, nici triste, nici vesele, care se pierdeau în noaptea vremii, aci un prieten cu care se jucase, aci o servitoare care-i spunea basme de care nu-și mai aducea aminte decât în fășii desperecheate... Încolo o banalitate ce nu se putuse încrusta în memorie. Dar în cadrul strâns unde se-nghesuiau nedeslușite întâmplările trecute, claie peste grămadă, fără ordine cronologică și fără ca una să se ridice deasupra alteia; în vălmășagul de nume proprii de-abia reținute, de chipuri șterse, de crâmpeie de vorbe care-i răsunau fără nici un înțeles, de fapte indiferente, o singură imagine rămăsese aceeași. Ea singură mai sprijinea monumentul copilăriei, îl însenina, îl acoperea parcă în părul ei blond, îi dădea din strălucirea ochilor ei albaștri.

Copilărise cu ea de mic. Ea n-avea tată, cum el n-avea mamă. Eliza Murgășanu era frumoasă, și zveltă, și bună. Copii, se jucau ceasuri întregi, și trebuia să intervină glasul mamei sau glasul tatei ca să-i facă să nu mai alerge.

„Nu vă urcați pă movilă! Alecule, dă-te jos din salcâm! O să vă rupeți hainele!”

Și trebuiau să se execute, întotdeauna cu părere de rău că se despart...

Mai târziu, ea aproape domnișoară, el băiat de gimnaziu, au continuat să se joace, de astă dată cu mai puțin zgomot. Între ei apăruse deja sfiala vârstei; cu toate astea, erau tot frate cu soră, amândoi iubindu-se deopotrivă, cu o iubire pe cât de adâncă, pe atât de nevinovată...

Caporalul privea pe apă, unde se lămurea câte o lumină, o barcă plutind ușor, departe, mai departe, ca visul copilăriei lui...

Acum își aducea aminte scena cea mare.

Tat-său, un funcționar vechi, era mutat în alt oraș, și trebuia să plece în douăzeci și patru de ceasuri. I-a spus vestea asta pe seară și i-a trecut prin inimă ca un fier roșu. Mai întâi n-a știut nici el de ce. Încetul cu încetul, însă, a simțit că aceea ce-l durea așa de crud era despărțirea de Eliza. Într-un suflet s-a dus la ea. Era singură-n grădină când a venit să-i spună și să-și ia rămas bun. Ce ciudat sentiment a-ndurat! Avea șaptesprezece ani acuma și niciodată nu-ncercase în fața astei copile de cincisprezece altceva decât o prietenie de copil! Și cu toate astea! Acum, când trebuiau să se despartă, amândoi vedeau că se iubeau mai mult decât atâta... În umbra serii, sub coperișul salcâmului înflorit, au căzut unul în brațele celuilalt și s-au îmbrățișat pentru-ntâia oară, cu patimă, nebunește, și au plâns cele mai sfinte lacrimi...

De aci încolo, un punct negru în memorie, ca o piatră grea peste un mormânt de suveniruri... Știa că a plecat, că a venit la gară, că au vorbit puțin, că și-au strâns mâna cu căldură, că a văzut-o, că a bănuit-o că plânge... Apoi, ca să evite de a plânge și el, s-a urcat în vagon și a tăiat emoțiunea cu glume ce-i sfâșiau inima:

„Lizi, vezi să îngrijești de pisică, pune-i clopoței la urechi”...

Iar Lizi, nemișcată, zâmbea printre lacrimi...

Și apoi? Pustiu! S-a stabilit în alt oraș, și-au scris scrisori copilărești, pline de căldură și cu o ortografie îndoioasă, într-un stil de roman prost... Până-ntr-o zi, când scrisorile lui au rămas fără răspuns. Nu-l mai iubea? Murise? Era supravegheată? N-a știut niciodată. Îi rămăsese un portret pe care-l purta cu el. Erau ei amândoi, fotografiați la țară de un fotograf ambulant... Niște linii șterse, cenușii, în care numai cu bunăvoință recunoștea trăsăturile ei, ochii ei frumoși. Ea stătea pe un scaun, el în picioare lângă dânsa, o privea, sau i se părea lui c-o privește, căci fotografia rămânea un mister în privința asta...

Mai târziu, peste un an, tat-său a fost dat afară din slujbă, când se schimbase guvernul. După un an de mizerie neagră, în care vânduse tot ce aveau mai scump în casă - cerceii de aur ai mamei, portrete cu rame poleite, lampa cea mare de tavan, tacâmurile de argint, până și inelul lui de logodnă - bătrânul a apucat darul beției. În fiecare dimineață, la cafenea, dacă vreun cunoscut mai milos îi dădea un franc, el îl schimba pe țuică. Îl aduceau acasă plin de noroi, sălbatic, aiurind, nerecunoscând pe nimeni, până-ntr-o zi, beat, fără cunoștință, s-a aruncat sub roțile unui tren... Și l-au îngropat în socoteala comunei, seara.

Toate astea și le amintea căprarul într-o dezordine de gândiri.

El întrerupsese școala de mai multe ori, o dată fiindcă fusese bolnav greu, altă dată, ca să poată trăi, intrase a cincea roată la căruță într-o cancelarie; mai târziu locul i-a fost ocupat de un bacalaureat, în urma unui concurs la care se băteau vreo șaisprezece inși. Într-o bună dimineață, când împlinea nouăsprezece ani, s-a dus voluntar în armată.

Cu cele patru clase pe care le avea, pusese de gând să se facă ofițer.

Însă, una după alta, au venit deziluziile. Disciplina, viața groaznică între zidurile păzite de baionete, bătăile pe care le vedea împrejurul lui, toate sfârșiră prin a-i naște-n piept revolta. Nenorocul lui îl adusese în compania celui mai brutal dintre căpitani. După încercări de tot felul, după nesupuneri mici, după hărțuieli de toată ziua, s-a ales că în trei ani n-a ajuns decât căprar. Privind la cele două galoane de lână, cusute la mânică, îl cuprindea o ironie tristă. Atâta meritase el? Era mai bun, mai activ, mai inteligent sergentul Berechet, care se pregătea deja pentru școala divizionară, după ce-nvățase la regiment a scrie pe nisip și a citi cu cercuri de hârtie puse deasupra slovelor?... Sergentul Berechet, care lua întotdeauna stânga drept dreapta și căruia maiorul propunea să-i lege

la un picior fân și la altul paie, nu era nici mai citit, nici mai deștept; dar era omul de-ncredere al căpitanului, și căpitanul îi zicea totdeauna că e... instructor sever și „bun militar”.

Ei, el nu meritase să fie decât căprar!...

Dar acuma zâmbea. Trei ani trecuseră, și în sfârșit avea să fie liber... Cu cât treceau ceasurile, cu atâta se simțea mai agitat, ca-n ajunul unui eveniment mare. După o călătorie lungă prin valuri furtunoase, după o călătorie în care adeseori fusese aproape să se zdrobească de stânci, ajungea la mal!

Privi din nou pe apă. Barca de adineaori, care i se păruse că ajunsese la țărm, sălta încă pe valuri... Oare țărmul lui nu era tot așa de departe? Nu era o ficțiune a-nchipuirii? Nu-și făcea iluzii când i se părea că malul e aproape? Da, în noaptea asta se culca încă rob între ziduri, și mâine avea să fie liber... Însă cum? Ce fel era libertatea asta? A cunoscut-o el vreodată? La nouăsprezece ani, când își târâse pingelele rupte pe pragul cazărmii, nu era încă liber? Ce-l împinsese atunci la robia asta, pe care o numeau voluntară? Și acum, după trei ani, nu se găsea tot cum intrase? Ce avea să facă? Unde vrea să se ducă?

La ușa cazărmii se făcu o mișcare. Apăru gornistul și începu să sune prelung și trist stingerea lumânărilor...

Luna bătea acum în ferestre, amestecând razele ei palide cu lumina dinăuntru, care plutea încă; își îndreptă pașii greoi spre cazarma unde avea să doarmă noaptea cea din urmă...

* * *

Somnul i-a fost o trudă, o aromeală cutreierată de visuri neînțelese, în care toate gândurile de seară îi apăruseră din nou, schimonosite, desperecheate ca niște stanțe, pline de fiori și pline de zbucium... Toate se amestecau într-un vălmășag imposibil aievea. Aci era de șaptesprezece ani și-

și oglindea chipul vesel în ochii albaștri ai Elizei, aci era dezertor din armată, rătăcitor pe o barcă, alungat din urmă de niște puteri diforme, care urlau, pe când valurile erau gata să-l cotropească în tot minutul; aci se deschidea cerul și se arăta un farmec, o lumină vie, eternă pentru cine știe s-o cuprindă...

La ziuă a fost scutit de servici, și-a dat în primire pușca, muniția toată, hainele chiar, și i-au lăsat în schimb o tunică roasă, cârpită, peste care onoarea de caporal stătea cocoțată ca un sarcasm. Cu un capel pe care se amestecau toate culorile unui curcubeu, cu o pereche de cizme enorme, scâlciate și împeticite, s-a prezentat în fața căpitanului.

Aci a primit foaia de trecere în rezervă, biletul de drum pân la București și un franc care i se cuvenea pe zece zile servite. Căpitanul n-a uitat, firește, să-i mai dea și sfaturi părintești.

Și-a luat ziua bună de la tovarășii și a plecat fără să i se cânte „rezerva”, cum nu i se cântase nici „de recruți”, când a intrat.

Peste un ceas era la gară și pornea cu trenul într-un vagon de clasa a III-a.

II

București!

Pe o căldură de 40 grade, într-o atmosferă încărcată și murdară, pe ulițele transformate parcă în niște cuptoare necurate, rezervistul își luă drumul, fără să știe unde, fără scop, privind în toate părțile. Trăsurile cu coșul ridicat, tramvaiurile grele și zgomotoase, căruțele hodorogite circulau înghesuindu-se, pe când birjarii țipau mereu, asudați și ei, și caii, și mușteriii. De-a lungul Căii Griviței,

negustori în vestă, femei cu fuste ușoare, copii aproape dezbrăcați priveau convoiul care curgea de la gară, obosit, unii cu geamantane-n mână, alții cu câte un țigănaș care schimba sacul de drum al călătorului când într-o mână, când într-alta. Din când în când, câte o casă mare, frumoasă, cu perdelele lăsate... Și cârciumi multe, pe zidurile cărora erau mâzgălite inscripții caraghioase, reclame de vin, de bere, de limonadă; pe alocurea, câte un miros de bucate te izbea din fundul unei prăvălii murdare.

Pe tot drumul nu mâncase decât covrigi. Îi era foame și se uita jinduit la birturile care-și așezaseră afară grătare pe care sfârâiau cârnații și fleicile dogorite de jăratic, stropite din când în când de picuri de sudoare ce curgeau de pe fața bucătarului. Covrigii îi cumpărase din gologanii pe care îi avea înainte de soldă, francul îl avea întreg.

Mergea înainte. Pe Calea Victoriei, oamenii se grăbeau. Tineri în haine de vară, cu haina peste cămașă, încinși cu cordoane, apărați de umbrele împotriva soarelui; femei îmbrăcate în mătăsuri subțiri, prin care se zăreau brațe și spinări albe; apoi trăsuri și iar trăsuri. În câte un colț de stradă, un gardist care își scotea chipiul și-și ștergea fața cu o basma mare, leorcăită de mult; pe alocurea, prăvălii cu pânzele lăsate dădeau câte un crâmpei de umbră vitrinelor încărcate; mai departe, câțiva hamali care stropeau din niște tulumbe, pe când cocoanele își ridicau rochiile cu grație și cu intenții.

El își vedea de drum, oprindu-se din când în când să admire o casă, o vitrină, o femeie. Din pavajul înfierbântat se urcau valuri nevăzute de căldură, din ganguri ieșea un miros cald, greoi, îngrozitor, fără nume. Din vreme-n vreme, întâlnea câte un ofițer în bluză, grăbit, aproape alergând pe jos, ori zărindu-se din fundul unei trăsuri, ori pe banca unui tramvai deschis: saluta, căci nu scăpase de haine, și trecea înainte.

Tot înainte! Își făcea socoteala: azi avea să colinde așa-n neștire și să mănânce patruzeci de bani mai pe-nserate, ca

să aibă și pentru mâine. De culcat, vara e ușor lucru: sunt atâtea unghere uitate de oameni, pe unde nu trece nimeni! Apoi, mâine are să alerge să găsească ceva de lucru. Unde, nu prea știa. Are să bată la ușile ministerelor, pe la cancelarii, pretutindeni; are să-și arate foaia de trecere-n rezervă, atestatul de la gimnaziu, și are să găsească ceva...

Însă iluziile-i fugiră una câte una. Peste tot i s-a răspuns ca să facă o petiție, și „la primul loc vacant” o să-l aibă-n grijă. Peste tot, apoi, vorbele astea: „Acum, în vacanție, greu de găsit. Nu sunt lucrări, pe urmă, cei mari lipsesc. La toamnă poate!”

Și a doua zi, și a treia zi același lucru: la toamnă! Însă foamea așteaptă oare pân-atunci? Dimineața de tot, plimbându-se pe dinaintea cafenelelor, cu nădejdea ca să găsească un ban aruncat din greșeală de vreun chelner, o dată cu scrumul de pe tăvi, se pleca adesea la pământ, înșelat de o părere, adunând capace de cutii cu chibrituri în loc de bani; după amiază, gonit de foame pe ulițele aprinse, cu gura arsă de sete, cu foamea ca povară, cu picioarele arse de cald, de oboseală, de slăbiciune, se oprea în dreptul ferestrelor de la birturi, unde se arătau pui fripți, verdețuri, castroane cu iaurt, și fructe, și prăjituri, și atâtea lucruri al căror gust îl și uitase! Își târa pretutindeni mizeria, care țipa în hainele zdrențăroase de fost apărător al țării, își târa cizmele, ce-i păreau din ce în ce mai grele, și uneori îi venea să plângă... În dreptul lui „Capșa”, stăteau afară la mese oameni care beau ceva verzui cu trestia, ca să nu-și strice dinții. Erau oameni care caută să-și facă poftă de mâncare, pe când la ferestre se arătau atâtea bunătăți, pe care le ghicea că sunt bunătăți.

Acum, când nu mâncase de două zile, acum, când i se părea că toți trecătorii îi cunosc sărăcia, în ochii lui începea să se vadă ura. O femeie frumoasă și elegantă, un om bine îmbrăcat, un copil într-o trăsură, toate nu-i dădeau decât un singur gând: „Ce te-aș mai gâtui!”

Și pornea înainte, sperios, parcă-l urmărea cineva. Când se-nseră, umbrele de la felinare i se păreau oameni care îl pândesc...

Era pe la ceasurile unsprezece din noapte, când ajunse într-o stradă dosnică. Din dreptul unei case cu perdele roșii și cu geamurile deschise auzea un glas de femeie cântând. În noaptea tăcută, pustie și tristă, notele treceau ca un plânset. Femeia cânta *Visul*, o bucată pe care o auzise demult, copil!... Dar glasul celei de atunci era dulce, clar, plin de o melancolie senină, aproape copilăroasă, pentru că era glasul Elizei. Aceea ce auzea acum era o coardă răgușită de contraltă de stradă, ca o flașnetă în care fiecare notă are în același timp trei sunete; pe alocurea vibra o clipă ceva dulce, dar se pierdea în totalitatea melodiei măcelărite. Cu toate astea, glasul nu era lipsit de melancolie. Dispoziția lui sufletească făcea să-i sune în urechi ca o poveste tristă, duioasă, ca un țipăt al unei inimi nenorocite; și cu cât glasul era mai aspru, mai răgușit, mai sărăcit de artă, cu atâta plânsul i se părea mai real, mai sincer, mai sfâșietor, ca țipătul unei bătrâne care pe marginea gropii copilului își dă drumul strigătelor...

El, de ce asculta, de ce se simțea mai abătut, ca și cum era cântecul nenorocului lui...

> ...Vai! Pentru ce ăst vis a încetat?...
> Pentru ce?...

Când se sfârși cântecul, auzi câteva aplauze ieșind din odaie, apoi glasuri femeiești și bărbătești amestecându-se laolaltă în exclamații ironice, în ocări, în comentarii idioate:

— Ah, țață, cântă de inimă albastră!...

— Fa Emilio, ăsta-i cântecul tău?...

Și injurii, și vorbe de rușine, și tot soiul de bătăi care, desigur, nu erau peste mâini...

Pentru-ntâia oară de când se liberase îi veni în minte icoana Elizei, al căreia cântec îl ciontea acuma o astfel de femeie, într-o astfel de casă. Și îl cuprinse un dor nebun de visul tinereții lui, de copila al cărei portret îl purta încă.

O curiozitate nebună îl apucă, o curiozitate bolnavă și amestecată cu patimă.

„Adică dac-aș intra în casa asta? S-o văd pă asta care a cântat... Hm, n-am bani? Nu face nimica! Parcă nu se intră și așa de plimbare, de chef?”

Deschise poarta și păși sfios. Odaia dădea în curte. Ușile erau deschise și-n prag stătea o pisică neagră. Înăuntru, pe prag, rămase sfios. Erau vreo patru femei, numa-n fuste; una-n fund, legată cu alb la cap, în fustă roșie, citea o fasciculă. Două, în brațe la doi tineri, care glumeau cu ele, se lăsau legănate; alte două jucau cărți; iar pe un scaun lângă fereastră, o bătrână lucra la ciorap, parcă-ți aducea aminte legenda Soartei torcând un caier nesfârșit... Bătrâna, văzându-l, strigă cu o voce bărbătească:

— Aide, fetelor, mai lăsați zbegu! Uit-te un domn, un căprar!

Rezervistul se așeză pe un scaun. Din odaia de alături ieși și trecu pe lângă el o femeie îngânând încet cuvintele din urmă ale *Visului*. Era o fată slăbuță, i-ai fi dat treizeci de ani, fără piept, fără șolduri, cu un umblet leneș. Nici urâtă, nici frumoasă. Un păr blond și niște ochi albaștri erau tot ce mai rămăsese dintr-un chip care, probabil, fusese frumos cândva, demult!

— Dumneata cântai *Visul*?

— Eu.

— Vezi, Conteso, tu aduci poblic cu cântecile tale! zise o brună de pe genunchii unui tânăr.

Rezervistul luă pe Contesă de mână și dispăru cu ea.

* * *

Când se văzu singur cu dânsa, căprarul o privi cu un fel de uimire care creștea mereu, apoi o întrebă:

— De unde ești?

— De la Filipești...

— Lasă gluma. De unde ești?

— De la Țigănești...

— Te rog, lasă gluma... De unde?...

— Da ce zor ai?! îl întrerupse Contesa. Ce, ești duhovnic? De unde sunt, de unde nu sunt, parc-o să ne cununăm amândoi! Sunt și eu din lumea asta mare și blestemată! Acuma s-a dus!...

Însă el scoase din buzunar portretul.

— Cunoști asta?

Contesa rămase împietrită.

— De unde-o ai? Asta sunt eu...

— Elizo! Tu aici! Aici a fost să ne-ntâlnim?...

Și, ca și-n ziua când el s-a mutat, se strânseră-n brațe ca doi copii.

Apoi, pe când el rămăsese-n picioare, extaziat înaintea ei, ea, cuprinsă de milă, de rușine și de amintirea visului cel mai dulce, stătea cu fața-n mâini, plângând. Căprarul o liniști, îi spuse că el o iubește și așa, că n-a iubit-o decât pe ea, o dovadă portretul păstrat, apoi o rugă să-i povestească și lui cum ajunsese aici, „în casa asta”.

Printre lacrimi și în scurt, ea-i spuse tot.

Dacă nu i-a mai scris, pricina era că mama-i prinsese scrisorile. Și, din ziua aia, mama se purta foarte rău cu ea. La vârsta ei, doamna Murgășanu[1] voia să se mărite a doua oară. Dar, pentru asta, ținea să scape de fată. Hotărâse s-o mărite după un ceaprazar aproape bătrân. Toate plânsetele ei au fost zadarnice. Atunci, ca să scape de amenințarea ceaprazarului, a preferat să fugă cu un ofițer. Și a fugit. Însă după un trai îngrozitor, în care ofițerul o chinuia și o bătea, a fost lăsată. Neputându-se întoarce

[1] În volumul din anul 1895 a fost tipărit greșit numele „*Vintileanu*”, în loc de *Murgășanu* - cum am corectat în ediția de față.

acasă, neștiind ce să facă, a intrat la un *caffè-chantant*. A cântat prin toate orașele, până când într-o seară, după ce în ajun cântase mai mult, a văzut că glasul se duce... Atunci a intrat în „casa asta”, unde și-a schimbat numele în Emilia. Îi zice și Contesa, fiindcă bătrâna spune că „se cunoaște că-i de familie bună”.

El ascultă tot fără s-o întrerupă, ocolindu-i privirile când ea se uita la el, apoi își șterse lacrimile și o primi din nou în brațe.

Încă nu-și putea da seama de realitate. Uneori îi auzea glasul parc-ar fi venit de departe și o zărea mică, tocma-n fundul odăii; auzul și văzul refuzau parcă să primească aidoma adevărul ce i se arăta îngrozitor, ca-ntr-o noapte din povești.

Ea îl întrebă, rușinată, să-i spună și povestea lui.

— Eu n-am să-ți spun mai nimic... M-am liberat acuma din armată.

După o tăcere, în care amândoi desigur își scrutau viitorul, ea-l întrebă plină de sfială:

— Unde stai?... Dacă mi-ai da voie... câteodată... aș veni să te văd... Nu să te văd... dar aș întreba dacă ești sănătos...

— Unde stau?

De atâta vreme nimeni nu-i pusese întrebarea asta, și nici el nu și-o mai pusese. „De dormit e lesne vara!”

Încercă să-ngâne câteva vorbe, amețit, rușinat de sărăcia lui în fața ei, apoi răspunse că „deocamdată” nu-i poate spune. Însă cum ea începu a plânge și-i dete să înțeleagă că, desigur, el n-o crede demnă ca ea să pășească pragul casei lui, căprarul plecă ochii în pământ și-i povesti tot, tot.

— Atunci... rămâi în noaptea asta aici, te rog.

El refuză cu o mândrie înaltă; dar ea îl rugă atâta, căzu în genunchi, îl sărută, plânse și sfârși prin a-i spune:

— Ții minte, era o vreme când nu mi-ai fi refuzat nimic... Atunci, e drept, eram altfel. Dar atunci nu se încăpea între

noi „al meu și al tău”. Dacă eu am ajuns așa, crede-mă, nu mi-am schimbat sufletul... Uite-te: nu mai sunt frumoasă, am douăzeci de ani și parc-aș fi de treizeci. Cu toate astea, tu mi-ai dat înapoi tinerețea veștejită... Dacă-ți mai aduci aminte seara din urmă, dacă mai mă iubești cât de puțin, dacă m-ai iubit vreodată, rămâi... te rog, plâng...

Și își lăsă fața pe mâinile lui, pe care le sărută ca o nebună.

Rămase.

Ea desfăcu patul, îl primeni, schimbă tot, ca și cum ar fi vrut să nu pângărească un amor așa de sfânt pe rufele comune.

Și până târziu, culcați unul lângă altul, și-au vorbit, s-au îmbrățișat, au vărsat lacrimile cele mai sincere. Din când în când, se auzea la ușă câte-o lovitură.

— Hei, Conteso! Conteso!

Bătrâna răspundea că „nu se poate”. Atunci vorbele cele mai murdare, injurii grosolane, toate curgeau droaie, amestecate cu zăngănituri de săbii, cu fluiere, cu cântece de cârciumă... și toate ajungeau la urechile lor. Ea închidea din ochi, se vâra în el cu frică și cu rușine, pe când el o mângâia, o înțelegea. Fiecare glumă dobitocească de alături răsuna în auzul și-n inima lui ca un strigăt al pierzării Elizei; în sufletul bietului iluzionist, care se credea câte o clipă pe patul fericirii, lângă ea, uitând mizeria care-i lega, vorbele de afară erau o deșteptare plină de groază și de desperare... Au adormit târziu, ținându-se în brațe.

III

Când s-a deșteptat, era ziuă. Se auzeau de afară căruțele huruind pe pavaj, iar o rază slabă de lumină intra prin crăpătura perdelelor.

Se sculă încet, se îmbrăcă în pripă, îi lăsă pe masă portretul lor și ieși, aruncând o privire lungă, duioasă, plină de iubire și de amărăciune spre patul în care Contesa, în care Eliza dormea, zâmbitoare, în lumea unui vis fericit, desigur.

În stradă, își luă capul între mâini, se frecă la ochi și porni.

Toate întâmplările din noaptea trecută i se arătau acum deslușite. Singur, sărac, uitat de toți, nu găsise adăpost decât lângă ea. Și cine era ea? Era idealul copilăriei și al tinereții lui prigonite. Iată unde o găsea!... Și atunci când o găsea, în loc s-o poată scăpa, în loc s-o scoată din noroiul în care o aruncase o soartă tristă, se scufunda și el, și primea să aibă adăpost din munca ei așa de infamă, așa de nenorocită... Parazit pe corpul ei murdărit de ani de dezonoare - asta fusese el o noapte!... O iubea? Negreșit că da, și-o iubea acum cu atât mai mult cu cât o vedea atât de oropsită, atât de încovoiată în lupta pentru viață!... Dar așa trebuia să înțeleagă el iubirea? Ea îi dăduse a înțelege că ar putea să-l țină oricât... „până ți-ei găsi de lucru”... Și el tăcuse, pentru că nu vroise s-o vadă plângând...

Își duse mâinile la față. Un miros de pudră proastă, de mosc învechit, îl izbi, amestecat cu un miros de femeie... Îl cuprinse în același timp un dor nebun de ea și un adânc dezgust de el... Observă acum că purta cu dânsul, că ducea cu el pe ulițe, în păr, pe față, pe haine parfumul acesta bolnăvitor, care-i excita simțurile și-i tulbura conștiința. Acum el retrăia clipă cu clipă toată viața trecută, își adăuga durerile, suferea două poveri deodată: amarul vieții lui și amarul vieții ei. Și nu-i era de ajuns mizeria în care se vedea cufundat. Flămând și zdrențăros, pe ulițe cu pietre calde și inimi reci, trecea înfășurat în sărăcie ca-ntr-o haină de care nu se lipea necinstea. Și dacă nu mâncase,

și dacă n-avea adăpost, cel puțin sufletu-i se păstrase neatins de chinuri; era mâhnit, era necăjit, dar conștiința-i era senină... De-acuma, nici asta n-o mai avea. Pretutindeni îl urmase vedenia celeilalte, mai nenorocită ca el, mai umilită, mai expusă. Și, pe când el o idealiza și o plângea, ca pe o rază cufundată în noroi, ea îi oferise un loc de adăpost, al cărei parfum îl simțea încă pe el, și-l chinuia, și-i aducea în minte noianul ei de suferințe, sub care căzuse întroienită, ca o pasăre pribeagă, cu aripi ostenite, rămasă pe câmpul în care vin viermii, și-o murdăresc, și-o descompun cu atingerile lor grețoase, și-și fac cuiburi în penele ei...

Ce-ar fi putut el să facă? Nu mai gândea la el, ci la ea, pe care i se părea c-o vede, că-i întinde brațele, că-l roagă s-o scape...

Își duse mâna la inimă și simți în buzunarul tunicii foaia de trecere în rezervă... Era liber! Liber de a muri de foame, liber de a privi neputincios la steaua care cade, la idealul care i se stinge sub pângărirea corpului și zdrobirea sunetului.

Ajunsese la câmp. Liniile drumului-de-fier brăzdau pământul cenușiu, uscat. Nici țipenie de om, pe când departe vedea în zare un fum ce se pierdea în sus de la o mașină.

Așa se pierdeau și visurile lui. Din tot ce-și închipuise, din tot ce visase, din tot ce sperase nu mai rămânea acum decât o rază, cea din urmă, care murea și ea. Și cu cât adâncea mai mult prezentul, cu atâta se simțea mai păcătos. Auzise de bărbați care trăiau în socoteala femeilor, știa că fostul lui sergent-major viețuia în sarcina bucătăresei de peste drum; dar întotdeauna avusese groază de soiul ăsta de oameni și de ciocli. Nu cumva astfel de soartă i se rezerva și lui? Noaptea trecută ce făcuse el oare? Era însă o deosebire: îi lăsase portretul lor, singura lui avere, tot ce-i era mai drag în lume, tot ce-i mai rămăsese dintr-o vreme fericită și plină de iluzii.

Mașina se apropia. Acum îi auzea lămurit zgomotul aburului și al roților care cutremurau șinele. Și în același timp îi trecu pe dinaintea ochilor icoana lui tat-său, care sfârșise viața sub niște roți de tren. Cum se repetă toate în lume! După tată, fiul, mânați de același dor de liniște și fericire pe care pământul li-l refuză!

Și mașina înainta mereu... Însă deodată simți pe umeri o atingere ușoară. Se întoarse și văzu doi ochi albaștri care se uitau la el rugători.

— Tu?...

Eliza îi luă brațul, pe când trenul trecu pe lângă ei învăluindu-i în fum și azvârlind stropi mărunți de apă caldă. El îl privi cu spaimă și cu părere de rău cum se depărta... Ea îl înțelese. Îi strânse brațul mai cu putere, îl privi cu o sfâșietoare duioșie și porniră spre oraș...

Ea vorbi cea dintâi.

— Știu, m-am deșteptat cum ai închis ușa. Nici nu-mi aduceam aminte de fericirea nopții... Dar când am văzut portretul pe masă și nu ți-am văzut hainele, nu știu de ce am înghețat de frică. M-am repezit la fereastră și te-am văzut trecând. Ce galben erai!... Mi-am aruncat rochia pe mine și am dat fuga. Nu te-am pierdut din ochi. Apoi, după o pauză: ia spune-mi: de ce ai venit în dreptul trenului?

Omul liber dete din umeri. Îi răspunse încet, gâfâind:

— Știi tu cum a murit tata?

— Știu, mi-ai spus! Și Liza-și șterse o lacrimă cu batista. Vezi? îi zise ea. Așa sunteți voi toți! Întotdeauna durerea voastră vi se pare mai mare decât a lumii-ntregi și nu vă gândiți decât la voi! Crezi tu că nu te-am înțeles ast-noapte, când închideai ochii ca să nu vezi în ce casă ești?... Crezi că nu-nțeleg ce te frământă? Nu te gândești decât la „rolul tău”. Dar dac-ai muri tu? Am fost în stare să ajung în casa aia acum trei ani. Azi n-aș mai putea-o duce. Tu ai deșteptat în mine toată copilăria curată, pe care, știi, am avut-o odată. Și niciodată nu m-am simțit mai nenorocită ca acuma. Credeam că cinstea mea murise... Dar te miri

din ce cenușă iese o flacără și întinde focul mai departe... Tu te gândeai să mori, și mă uitaseși pe mine...

— Eu? Te uitasem?

— Mă uitaseși, nu; dar chinul tău era mai presus. Nu vezi? Tu mă prețuiești ca pe oricare femeie; de asta ți se pare grozav lucru să primești ajutorul meu. Da dac-ar fi ca împrumut? Adică tu crezi că eu o să mai stau acolo? Câteva zile, nu zic; dar o să muncesc... altceva. Și pân ce-i găsi și tu de lucru, poți să primești...

Erau în dreptul unui birt-cârciumă. Ea îl opri în loc.

— Știi ce? Mie mi-e foame. Dac-am mânca?

— Mie nu, răspunse el, pe când prin piept îi dete un junghi.

— Tot rău ești! Vezi?

Și-l împinse înăuntru.

Pe la sfârșitul mesei, ea-i strecură portofelul cu bani pe sub șervet. Îi strânse mâna, îl privi rugătoare și-i șopti:

— Plătește tu.

El pipăi punga și-și retrase mâna. Toată cinstea lui trecută protesta, simți o sfială nespusă, ca-n fața unei crime, și i se păru că vede-n dreptul ușii pe fostu-i sergent-major. Însă ea îi apucă mâna stângă, se uită la el printre lacrimi și avea fața așa de tristă, încât el se hotărî. Luă punga, bătu în masă și strigă tare, nervos, întărâtat, așa că vecinii de masă întoarseră capul:

— Plata!

Apoi rămase cu ochii-n farfuria soioasă, pe care se zugrăveau urme murdare de mâncare. Și șopti încet, auzit de-abia de el:

— Am început!

PAPĂ-LAPTE

L-am cunoscut în școală.

Învăța în toți anii bine și pururea era *monitor general*.

Dacă zice dascălul albă, albă zicea și el.

Dar avea, ce e dreptul, și autoritate. El scotea la *lecție*, el oprea la *arest*, el bătea la palmă, el punea note, în sfârșit, el era *alfa* și *omega*. Dascălul - popa Burtea - dacă asculta și el la un an o dată un băiat, se făcea gaură în cer. El, cu slujba bisericească, cu parastasele, cu morții și cu născuții, de-abia avea vreme să vină ca să iscălească în „condica de prezență”!

Și ce mai balamuc era în lipsa popii!

Băieții făceau pocnitori de hârtie, alții jucau la țintar, alții azvârleau cu *stele fixe*... În sfârșit, câte comedii, toate le trăsneau prin cap, toate le făceau.

Se căznea bietul Papă-Lapte să-i astâmpere, dar unde era chip?! Băieții-s tot băieți! Parcă ei știau folosul ce iese din instrucțiune (cum zicea popa)? Aș! Gândul lor era veșnic țintarul, poarca, zarzările de peste gard și, cum spusei, toate comediile de pe lume.

Dar, în sfârșit, nu se poate *nivelarea inteligențelor*.

Papă-Lapte era omul care-și cunoștea nobilul scop al creațiunii omului pe pământ.

Nu este adevărat că omul e destinat a fi regele dobitoacelor? (Vedeți că și la dobitoace e *monarhie*!)

Și să vedeți că a și ajuns unde dorea.

* * *

Cu toate că pe atunci era în clasa a patra primară, Papă-Lapte mâncase optsprezece Pești. Ce i-a venit lui într-o zi prin gând, n-a mai vrut să învețe carte.

Sfârșise examenele cu succes, ieșise *primul*, și ar fi vrut să facă orice, numai filozof nu.

Ce s-a gândit el, ce s-a răzgândit, a intrat în armată.

Bucuria băieților era la culme că au scăpat de *domnul monitor*. Dar, nu-i vorbă, le-a venit altul peste cap, mai al dracului poate decât Papă-Lapte.

Asta era știut. Câți așteptau cu gura căscată să-i ia locul!

Nu e treabă mare să capeți asemenea slujbă.

Un curcan sau o gâscă și câteva dramuri de... supunere oarbă te fac cel mai fericit dintre muritori!

Așa e lumea.

* * *

De când s-a făcut militar, n-am mai auzit nimica de Papă-Lapte.

Parcă nu fusese de când lumea printre cei vii. Îl uitasem, și cu el uitasem pe mulți, uitasem copilăria senină, jocurile fără grijă, poveștile, țintarul... tot.

Nu mai eram copilul de ieri.

Nevoile mele proprii mă făcuseră să uit păcatele altora, și adesea, cufundat în mizerie, mă gândeam la copilărie ca la un vis ce pierise.

Desigur, atunci nu-mi mai aduceam aminte de Papă-Lapte, nici de teoriile popii. Vedeam numai plăcutele ceasuri când mă jucam cu „colegii”, zilele de liniște, plimbările la grădină, în sfârșit, toate care astăzi nu mai sunt!

Uitate pentru totdeauna trebuiau să fie zilele astea și în balamucul gândurilor care mă frământau acum, de-abia câteodată o lumină slabă se făcea: copilăria se arăta frumoasă, cum a fost în adevăr, dar barbarul prezent o acoperea cu zdrențele mizeriei reale, cu lanțul greu al deznădejdii.

* * *

În gimnaziu am dus-o câtva timp; dar o dată mi s-a înfundat.

N-au mai putut să mă sufere, și *Spaima găinilor*, directorul, m-a dat afară, parc-ar fi fost școala lui.

Ei, acum ce te faci?

De *împărțit averile* (?) nu e chip.

Să te faci slujbaș, adică măturător la primărie, îți cere bacalaureatul.

Tocmai atunci când mă gândeam la ce e de făcut mi-am adus aminte de Papă-Lapte.

M-am făcut și eu soldat.

Voluntar îmi ziceau toți, și asta numai pentru că toți erau miopi.

Cum? Eu voluntar? Voluntar? Când ești pus între ciocan și nicovală?

Voluntar? Când vii de nevoie?

O, dacă toți voluntarii au venit ca mine, atunci ștergeți cuvântul acesta din dicționare!

Ziceți: *nevoit*!

Dar cum am venit, de voie, sau de nevoie, am suferit și eu ca toți ostașii, am fost și eu înjurat, ba poate am înjurat și eu când am avansat.

De multe ori poate am închis în inimă simțirile omenești, am uitat principiile pentru care am fost gonit din școală, am nesocotit tot și am lovit în soldat, tovarășul meu de nevoie și de suferințe. Să-și bată joc cine n-a fost ca mine soldat! Dar să mă plângă și să afurisească păcătoasa alcătuire a societății acela care, ca mine, a stat închis ani întregi între zidurile umede ale cazărmii, uitându-și doruri și plăceri, stors de puterea de a cugeta, schimbat în dobitocul cel mai tâmpit, corupt și împietrit!

O! *Mijlocul*[1] m-a schimbat numai puțin.

Alții o pățesc mai rău: vin oameni cu simțire și ies... niște păpuși îmbrăcate în haine de zece fețe, cu creierul corupt de supunere și ascultare, cu inima împietrită de obiceiul de

[1] În textul de față are înțelesul de: *mediu*.

a vedea zilnic tablourile cele mai înjositoare, cu simțurile amorțite, fără ideal și fără țintă.

Eu nu sunt încă așa de plâns.

* * *

Deunăzi mă dusesem la un prieten din alt corp.

Tocmai răsfoiam câteva gazete, când auzii alături un glas ce-mi părea cunoscut:

— Așa, măi sergent, să știi tu cu cine ai a face! Ce te fudulești tu cu cartea? Eu n-am învățat decât patru clase primare, după aia am intrat în armată, m-am purtat mai bine, am dat ascultare șefilor, că de asta sunt șefi, am fost protejat și iubit de toți și azi sunt locotenent. Locotenent, mă, pricepi? Locotenent! Dar cum ai ajuns aici? Ți-am spus: numai prin purtarea mea!

După ce a spus vorbele astea a intrat în cazarmă. Când a deschis ușa, s-a găsit drept în fața mea.

„Papă-Papă-Papă-Lapte!” vrusei să strig, dar instinctiv mâna mi se duse la coifură și murmurai:

— Să trăiți, domnule locotenent!

A pus și el un deget la chipiu și a trecut înainte.

TÂRÂIE-BRÂU

E frumos tablou noaptea în cazarmă.

Ranițele așezate pe polițe într-o linie; cizmele la marginea patului, iarăși aliniate, îți prezintă un front de ciobote admirabil; soldații culcați în paturi tot într-o linie te fac să crezi că ești într-un spital.

Nici un zgomot nu întrerupe tăcerea asta adâncă. Deabia câteodată plantonul mai face câțiva pași pentru ca să nu adoarmă, căci știe ce pedeapsă îl așteaptă când domnul

Morfeu ar avea poftă să-l strângă în brațe și să-i dea sărutarea lui Iuda.

Mai auzi iarăși un oftat adânc, câte o vorbă neînțeleasă, în sfârșit, zgomote mici, care se pierd în văzduhul ciumat.

* * *

Eram doi sergenți în plutonul întâi.

Camaradul meu era un june cu pretenții colosale. Se credea - săracul - cel mai *prima* dintre undrofițeri.

Cine știa ca el frontul! Ce vrei, era în stare să-ți *isplice*.

„Școala de soldat", „școala de companie", „școala de batalion" pentru dânsul erau fleacuri. Dar, ce-i dreptul, avea de unde să știe: nenorocitul slujea țării de vreo duzină de ani. Își făcuse termenul, se liberase, stătuse câtva timp pe acasă și, în sfârșit, tot la oaste s-a întors.

Ce vreți? Îi venea greu să se facă hamal, el, care avea în companie zece ordonanțe! Slujbă nu-i dădea guvernul, de muncit - cum spusei - nu *putea*, căci avea și el *ambiț*, în scurt era *deșcă* și pe lângă el, toți erau *răcani*.

Cât pentru *tiurie*, o știe de minune.

Să-l fi auzit cum spunea „jurământul" pe nerăsuflate. Parcă era dascălul Năstase de la biserica Sf. Spiridon.

Pentru asta, vezi, îl iubeau toți.

El știa ce e mare și ce e mic.

N-ar fi călcat un ordin de ar fi știut că moare.

Zicea șeful: „Săi în puț", el sărea bucuros.

Asta era pentru cei *mari*.

Cu cei *mici* nu era tot așa.

Aici se schimba politica.

Cum se supunea el la unii, așa voia ca și alții să i se supună lui.

Doar așa zice și reglementul.

Altfel, cum ar putea exista armata?

De cum vine soldatul în cazarmă, nu i se spune veșnic că: „armata fără disciplină ar fi o adunătură de oameni periculoși societății?”

Și am zis că Târâie-Brâu - așa l-a botezat nașul său - știa *tiuria*.

Astea-i sunt darurile, titlurile și podoabele sufletești.

Ca fizic e tot așa de talentat: închipuiți-vă un om nalt, bine făcut, cu pieptul înainte (atitudine militară), cu mustața ridicată sus și unsă cu vax.

Unii îi ziceau:

Mustăcioara lui,
Pana corbului,

dar alții îl parodiaseră:

Mustăcioara lui,
Coada porcului.

Dar ce mai vorbesc eu de ale trupești?

Era *militar* în toate.

Fusese și în campanie... în contra căruțașilor din Brăila.

Parcă-l aud și acuma zicând: „Slută lighioană e țăranul! Nu să mai mulțumește niciodată cu ce-i dă Dumnezeu! De-aș putea să omor barim vreo zece, și mai cu seamă pe ăla care îi ațâță!”

Câțiva camarazi mai de treabă râdeau de el; numai eu țin minte cât l-am plâns. Parcă el era de vină dacă era așa de prost!

Ar fi vrut și el să se ilustreze, că doar l-or face sergent-major!

Păcătoasă societate, în care ucigașii sunt plătiți cu slujbe și cinste!

Păcătoasă școală, care te învață a fi hingher!

Dar, vorba italianului: „*Cosi va il mondo, bimba mia!*”[1]

* * *

Acum, când cunoașteți pe camaradul Târâie-Brâu, să-l lăsăm în uitare, învălit în pătura trufiei deșerte și a neștiinței.

Era noapte.

Sunase de mult „stingerea lumânărilor”, și eu adormisem citind niște „armonii economice”.

Țin minte și azi ce visam: părea că eram la horă... Prodănescu, Moralescu, Mavrichi, poetul cu ochelarii cântați, cel cu flori de pe Carpați și alții, care fac gloria secolului al nouăsprezecelea, *nutreau devotamentul* că colaborează pentru *bătuta*, și tocmai auzeam pe unul strigând [...] când mă deșteptai din pricina unui zgomot.

— Iertați-mă, să trăiți, domnule sergent, strigă un biet soldat.

— Ai să mai dormi? răspundea cunoscutul Târâie-Brâu.

Mă sculai în sus și privii: plantonul, descins, dezbrăcat aproape în ținuta moșului Adam din poveste, stătea smirna și Târâie-Brâu, în papuci, cu baioneta în mână, îl moraliza.

Numai putui răbda:

— Dar de ce bați soldatul, camarade?

— Ce-ți pasă? L-am găsit dormind fiind de planton. Mai bine e să-l dau în judecată?

— Fă ce știi!

Ce puteam eu face? Trebuia să privesc cum mizerabilul, setos de bătaie, aplica loviturile cele mai sălbatice unui nenorocit soldat care nu-și putuse stăpâni somnul.

Să mă cert cu el, ce foloseam?

El era mai *vechi* ca mine și trebuia să tac.

* * *

[1] Astfel merge lumea, copila mea! (it.)

Când m-am sculat de dimineață, am găsit câteva picături de sânge pe jos...

La zece ceasuri, când a sunat de vizita medicului, m-am dus cu soldatul ca să-l examineze.

Erau mulți bolnavi.

Doctorul îi striga pe rând.

— Gheorghe Stan!

— Prezent!

— Ce ai, mă?

— Mi s-a umflat un picior.

— Dă-i o *salamar*.

— Gavril Ion.

— Prezent, să trăiți, domnule medic!

— Da' tu ce ai?

— Mă doare în chept; tușesc.

— Dă-i o *chininǎ*.

— Am mai luat *chilinǎ*, dar nu mi-a făcut nimic...

Venise rândul plantonului.

— Dar tu, măi?

— Mă ia cu amețeală, mă doare cheptul; nu mă țin picioarele...

— Nu-l vedeți că-i beat?

— Nu-s beat, să trăiți...

— Să-i oprească o jumătate de pâine și să-l gonească un ceas la *ploton de pedeapsă*! Apoi adresându-se către mine, care eram de săptămână: Ai înțeles, domnule?

— Înțeleg!

REZERVISTUL

Când a sunat „rezerva", socoteai că te găsești în iad...

Țipete, urlete, strigăte ieșeau din piepturile soldaților, de-ți venea să-ți iei lumea în cap decât să-i mai asculți...

Aruncau capelele în tavan, le călcau în picioare și strigătul „raita, măi!” răsuna din toate unghiurile cazărmii, unde altădată predomnea disciplina cea mai îndobitocitoare. Nu mai cunoșteau rezerviștii nici pe *superiori*, nici legile care-i țineau altădată îngenuncheați sub piciorul lor vânjos.

Se schimbaseră cu totul: îi vedeai cu țigara în gură în fața gradelor, pe care îi acopereau cu roatele unui fum puturos de zece parale pachetul.

Parcă nu mai fusese militari de când lumea.

În sfârșit, armata, care îi îngrozise atâta vreme, armata, care-i făcea să tremure sub pumnul celui dintâi gradat venit, armata care-i tâmpise cu supunerea oarbă, armata o făcuseră, și acum erau scăpați de ea.

În sfârșit, n-aveau să mai audă de teorie și instrucție, n-avea să mai fie cine să-i bată, scăpaseră de toate nevoile.

Pentru ei, care nu gândeau mai departe, le era destul că se vedeau slobozi, și ideea că nu mai au să audă de disciplină îi făcea să scoată strigăte de bucurie.

Priveau recruții cu jale la rezerviști, și pentru ei această veselie a liberaților nu era un semn bun; pentru ce se veseleau ei atât, parcă scăpaseră din pușcărie? Ce? Nu e fericită viața de soldat? Cum? A mințit popa, a mințit primarul, au mințit cu toții când le-au spus că cea mai mare plăcere este a fi oștean? Au mințit?... Și bieții recruți, privind la rezerviști, nu puteau decât să vadă în viitor tortura de a căreia scăpare se bucurau rezerviștii...

Îi vedeai pe unii ștergându-și o lacrimă, ce se furișa printre gene, cu dosul tunicii, pe alții ținându-și răsuflarea ca să nu plângă, și cei mai mulți, cu fețele tâmpite, priveau cum privește vita adusă la tăiere.

O! Era mare distanța dintre recruți și rezerviștii, care scăpau!

Și, privindu-se unii pe alții, păreau că inimile lor simt această deosebire, păreau că toți sunt frați...

Au și ei simțire acești țărani cu hainele murdare, cu privirea sălbatică, cu părul în dezordine, dar astă simțire nu se arată decât într-un chip cu totul deosebit de cum sunt plăsmuite dramele hotărâte a ne impresiona mai mult prin artă, prin decoruri decât prin adevăr.

— Mai rămâi sănătos, leat! zicea rezervistul Budică unui recrut. Servici ușor și liberare ușoară!

— Mergi sănătos, deșcă!...

Și nu se îmbrățișară, nu se aruncară unul în brațele altuia, nu umplură cazarma cu bocete, dar inimile lor vorbeau în tăcere, vorbeau limba dragostei curate.

Erau din același sat.

Și când s-au despărțit ce se petrecea în inima lor?

El, Budică rezervistul, săltând de bucurie că avea să-și revadă părinții, că avea să mai ciupească fetele la horă, că avea să mai *cinstească* la cârciumă vreun pahar de vitriol, de rachiu, că avea să mai își vadă vaca cea bălțată, câinele cu care se deprinsese și pe care nu-l alunga decât când îl lătra noaptea...

Recrutul, cu inima strânsă de durere, se gândea la casă, care rămăsese pe mâini străine, la fete, care aveau să joace fără el, la flăcăi, care singuri îl vor înlocui cu plăcere... la biata oaie, pe care nu va mai fi cine s-o îngrijească...

Și inimile lor plângeau, dar una era lacrima de bucurie, cealaltă de durere.

— Ah! De m-aș face mai iute acasă!

— Dar eu de aș scăpa mai curând de miliție!...

— He! He! Mai ai de furcă mare, băiete! Eu am făcut șase ani, și uite-mă de-abia scăpat.

— Cum șase ani?

— Da, bine. Trei ani sunt *leglimentar* și trei ani am fost *condimnat* pentru un pustiu de căprar...

— Cum asta? Ia spune și mie!

— Ți-oi spune și ție odată, când ne-om vedea acasă...

— He! Dar cine știe de mai trăiesc pân-atunci!

— Ei veni tu în *conced*...

— De ce nu-mi spui istoria cu căprarul?

— Ți-o spun, dar mi-e să nu dea „adunarea”. Ascultă. Tu știi pe Marin al lui Gheorghe Ungureanu.

— Știu.

— Ei? Știi că avea un ficior la jandarmii călări...

— Știu.

— Îl mutase de acolo la noi în regiment. Acuma, într-o zi îmi aduce mie o scrisoare și lui una. Vezi, uite că parcă să nimerise. Noi steteam deoparte și ne ceteam scrisorile, că știi că eu știam de acasă carte. Cum ceteam acolo, numai hop! și căprarul. „Cea faceți voi, măi?” „Ia, ce să facem, să trăiți, don căprar! Ia, cetim și noi, că ne-a venit hârtie de acasă.”

Dar el, nici una, nici două, că de ce nu trecem pe două rânduri cu toată lumea, că are el poftă să facă *ispecție* la... zău așa! Și *acolo* îți face *ispecție*. Parcă-s doftori ei. Nu știu ce-i mai spusei eu, ca să cetim scrisoarea, că nu știu ce, el unde scoate baioneta și începu a ne croi.

„Să trăiți”... El, aș! Dădea parcă pusese ceva acolo. Nu mai putui să rabd, și ți-l înșfăcai de după ceafă. Am gândit că moare în mână la mine. Scosese limba de un cot.

Când i-am dat drumul din mână, socoteai că nu era om.

Nu e vorbă, s-a făcut el bine pe urmă, dar tot pe mine m-a dat în judecată. Am fost la judecată taman în ziua de Sân Pietru, și cum îi mâine ne-am judecat. Era un colonel de căciulari. Al dracului român!

Și așa, vere, făcui șase ani din pricina scrisoarei aleia, că de nu era, nu se întâmpla nimic. Am păstrat-o și eu, și de câte ori mi-aduc aminte de ea, mereu o cetesc.

Ia uite-o: s-a făcut ferfeliță.

Și Budică citi scrisoarea:

„Scumpul meu fiu,

Mai întâi de toate doresc ca mica ipistolă să te întâmpine în momentele cele mai fericite ale sănătății

matale, cât despre noi, vei ști că din mila creatorului suntem sănătoși, dimpreună cu vitele și frate-tău Toma.

Pe văru-tău Niță al lui Toader cică are să-l ia la sorți, dar el să cere la căciulari.

Află că porumb nu s-a făcut decât puțin, și tot nu m-am plătit încă de datorie la coconul Grigorie.

Despre parale vei ști că nu pot să-ți trimit decât cinci franci. Mai ai puțină răbdare, că bun e Dumnezeu...

Știu că trebuie să fie greu acolo între străini, dar nici noi nu avem alt chip.

Alta nemaivând să-ți scriu, rămân al d-tale părinte voitor de bine,

Vasile Budică"

— Dar bine, deșcă, n-ai putut să lăcrămi la alții mai mari?

— He-he! Slabă nădejde! Nu-i cunoști tu pe șefii noștri! N-ai chip să le spui lor nevoile tale. Trebuie să te duci întâi la cel de te-a bătut, să-ți ceri voie, pe urmă la căprar, la sergent... și așa mai în sus, până la cel din urmă. Dar vorba aia: „Până la Dumnezeu te fură sfinții!"

— Apoi ce e de făcut?

— Să-ți spun eu.

Dar deodată se auzi cornul sunând „adunarea rezervei".

— Nu mai am vreme, zise Budică. Plecăm.

— Apoi multă sănătate la alde taica...

— Să rămâi sănătos!

— Cale bună!

Și-și întinseră mâna.

Erau prieteni.

MARȘ-MARȘ!...

Escadronul era la instrucție.

Căpitanul Pazvante, chipeș și poruncitor, comanda în persoană, căci peste o lună avea să fie inspecția generală.

— Escadron, înainte-*marrrș*!

Și escadronul pornea, caii aliniați, fără să iasă unul înaintea altuia măcar cu un deget.

Dintre toți, Gheorghe Ion, recrut din anul acela, călare pe o gloabă, rămânea mereu în urmă și strica *ranjirul*.

— Gheorghe Ion! tuna glasul căpitanului, nu strica frontul, că-ți stric capul de perete!

Și Gheorghe Ion tremura, se îngălbenea, înfigea pintenii în burta gloabei, o strângea de gândea cu pulpele, dar gloaba tot în urmă rămânea.

Și iarăși se auzea glasul de Pazvante al căpitanului Pazvante:

— Gheorghe Ion, strânge-n pulpe, că-ți strâng gâtu!

Gheorghe Ion strângea că-i intră pulpele în carnea gloabei. Pintenii se roșiseră de sânge.

— Escadron-*stăăăăi*!

Escadronul se opri, între Gheorghe Ion și tovarășul din față rămăsese loc de încă doi cai. El încerca să se apropie cu încetul, să nu-l vadă căpitanul.

Îl văzuse.

— Când am zis „stăi”, să stai, că-ți stă moartea în față! Și căpitanul se apropie de dânsul. De ce nu mergi bine, răcane?

— ?!

— Vorbește!

— Trăiți, don căpitan, nu merge...

— Nu vorbi în front, soldat, că-ți iese vorba pă nas o dată cu sufletu! Și pumnii căpitanului răsunară sec în fălcile slăbănoage ale lui Gheorghe Ion. Nu-ți place calu? Las’, că-ți dau eu unul să-ți placă!

Și după o pauză:

— Vacmistre[1]! Să aducă pe Brutus din grajd!

Într-un minut, Brutus sosi.

Era un cal neînvățat, care zvârlea și pe care nimeni nu-l putea încăleca. Pân-acum șchiopase doi soldați.

— Haide, Gheorghe Ion, încalică pe remont!

Cu greu, Gheorghe încălecă.

— Să te văd acuma, să faci singur instrucție. Marș-*marrrrș*!

Călărețul porni.

Brutus ridică picioarele dinapoi, își umflă nările și Gheorghe Ion căzu la pământ.

— Încalică, soldat! strigă furios căpitanul.

Pentru a doua oară Gheorghe Ion încalecă. Brutus sări iarăși, călărețul căzu din nou la pământ.

— Ce? Ești mămăligă? Încalică iar, dobitocule!

Și recrutul iarăși încalecă, Brutus porni în goana mare sub loviturile de cravașe ale căpitanului.

Deodată, calul se ridică furios pe picioarele dinapoi, făcu o săritură, încă una și o porni într-o goană desperată, târând cu el pe Gheorghe Ion, care rămăsese cu un picior în scară...

* * *

Trecători! De vă abateți vreodată pe bulevard, dați un ban cerșetorului din colțul străzii.

El are un picior tăiat și se numește Gheorghe Ion.

---

[1] Vagmístru, vagmiștri, s. m. (înv.) Grad de sergent-major de cavalerie sau de artilerie care se ocupa cu administrarea unui escadron sau a unei baterii; persoană care avea acest grad.

INSTRUCȚIA CAZONĂ

Sunt oameni care n-au avut păcatul să fie catane. Aceștia nici habar n-au de ce frumuseți se petrec în cazarmă, acest sanctuar al *deciuplinei* - al ghionturilor.

Cazarma are o-ntreagă literatură a ei.

Acolo se fabrică cuvinte, pentru că țivilii sunt așa de proști, încât n-au putut inventa vorbe și pentru *melitari*.

Acolo se găsesc obiceiuri necunoscute în lumea dinafară și despre care sociologii n-au spus încă nimic - pentru că și sociologii sunt țivili.

Acolo se petrec fapte pe care lumea civilizată nu le crede, pe care sălbaticii nu s-au gândit să le săvârșească.

Pentru luminarea tuturora, pentru ca toți să înțeleagă viața cazonă în toată strălucirea ei, îmi iau hotărârea ca - în calitate de ex-deșcă - să descriu viața asta.

Vreau să fac puțină istorie, care cred că are să fie mai folositoare decât Adam-Klisi[1]. Vreau să lămuresc unii termeni care sunt necunoscuți de mulți. Vreau să descriu cât se poate mai exact traiul la care e supus soldatul de cum intră ca recrut și până se liberează.

Firește, are să fie o lucrare slabă, făcută în pripă, în fuga condeiului, sub amenințarea tipografului - o lucrare în pas gimnastic.

---

[1] 1. Adam-Klisi m. sau *Biserica Omului* (după chipul de împărat deasupra movilei), sat în plasa Megidie din județul Constanța, renumit pentru antichitățile sale: 2650 loc.; Turnul de la Adam-Klisi, mare movilă (de peste 15 m. înălțime și 10 m. lățime), pe care se văd chipuri de legionari romani luptându-se cu barbarii. 2. În apropiere de Adamclisi se află ruinele monumentului triumfal „*Tropaeum Traiani*" ridicat în 108-109 d. Hr. în timpul împăratului Train (98-117 d. Hr.), în cinstea victoriilor sale asupra dacilor și a populațiilor barbare aliate cu aceștia (102 d. Hr.) și vestigiile așezării civile romane, întemeiate de același împărat. Restaurat în 1977.

I. LA TUNS

— Treci la tuns, leat, că nu mai ești la horă! Să vie bărbieru să mi-i jumulească!

Așa strigă don căprar.

Bărbierul e un fost grădinar, care n-a tuns în viața lui decât iarbă. El se apropie, dezbrăcat de haină, ia toba de la toboșar, o așază în mijlocul cazărmii și cheamă recruții pe rând.

— Aidi la bărbierie, leat! S-a dus dracului fata lui nea Ion! De-acuma te faci cazac! Când te-i duce acasă, o să crează c-ai scăpat din pușcărie.

Și recruții vin pe rând. Se așază pe tobă, bărbierul le pune șervetul cazon la gât, foarfeca începe.

Întâile șuvițe căzute sunt întâiul lanț pus pe gât, întâile nădejdi zburate...

Cel tuns își simte sufletul zdrobit, ceilalți privesc cu groază, ca la un măcel.

Bogatele și frumoasele și lăudatele plete - care au făcut minuni la hora din sat - cad tăcute, lunecând pe albeața cearșafului - din genele închise cad lacrimi.

Când operația se sfârșește, capul e ușor, inima-i grea.

În fundul acestor minți întunecate se zugrăvește stafia robiei pe un drum lung și necunoscut...

II. POZIŢIA SOLDATULUI

I-a tuns, i-a îmbrăcat, i-a așezat pe două rânduri. Cel dintâi lucru ce-i învață este *poziția soldatului*.

— Poziția soldatului este baza alinierii, a întoarcerilor și a-ntregului exercițiu. Ea trebuie să fie liberă, nesilită...

Nimeni nu înțelege o iotă, nici măcar căprarul, care face pe dascălul.

După ceasuri de sporovăială zadarnică, instructorul ia seama că din toată limba asta chinezească, din toate întortocherile de stil cazon, traduse idiotește dintr-o

franțuzească scâlciată într-o românească zănatică, soldații n-au priceput nimic.

Atunci începe cazonul:

— Scoate pieptu-nainte, leat, și suge-ți burta, că nu mai ești țivil!

Soldatul se schimonosește cum poate, încearcă să-și pună călcâiele pe aceeași linie, să scoată pieptu-nainte, să țină capul sus, să lipească mâinile pe cusătura pantalonilor; dar degeaba!

Don căprar e furios. El se apropie de recrut, îi dă cât poate de tare un pumn în pântece. Sub lovitura brutală, nenorocitul soldat „își suge burta” fără voie și scoate pieptu-nainte.

Canonul durează două-trei ceasuri și se repetă în fiecare zi.

Asta este instrucția! Asta trebuie să știți că se cheamă poziția soldatului! Ghionturile curg zilnic, și notați că suntem de-abia la capitolul I al școlii de soldat!

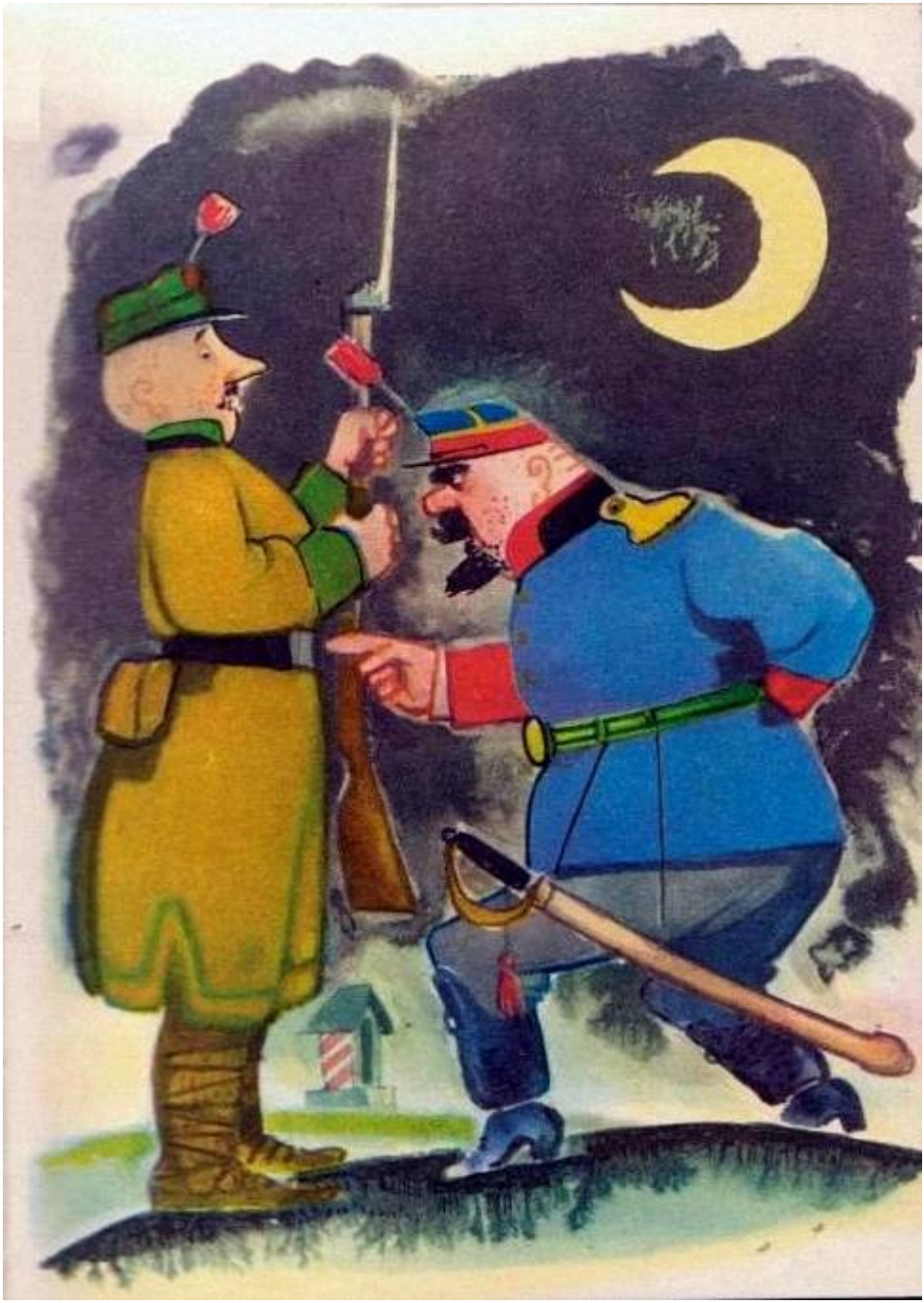

III. GIMNASTICA

Seara se face în cazarmă Teoria.

De regulă, cel dintâi lucru pe care soldații sunt siliți să-l învețe e Jurământul.

Jurământul acesta e făcut „În numele majestății-sale regelui”. Trebuie să spun că aproape n-am văzut soldat care să poată pronunța curat *majestății*. De regulă, toți spun *majstății*, *majistății*, *maistății*, *magiustății* ș.a.

Asta dovedește cât sunt de deștepți cei ce fac reglementele; ei pretind țăranului să învețe a rosti o limbă păsărească, pe care nici instructorii nu o pot vorbi.

După jurământ, urmează tradiționalul: *pă ce cunoști tu un grad*?

Acuma trebuie să spun că mijlocul de instrucție căprarul sau sergentul îl ține-n mână; e sau o vargă, sau un băț de cort, sau o baionetă, sau tesacul gornistului.

După două-trei lecții bătaia începe să funcționeze. Sunt oameni lipsiți de memorie, care nu pot ține minte mai nimic; sunt alții care nu pot pronunța cuvintele chinezești. Toți sunt bătuți.

Adeseori, dacă un soldat nu știe teoria, instructorul pune pe altul să zică-n locul lui. Dacă acesta a știut, instructorul îi strigă:

— Dă-i o palmă lu dobitocu ăsta!

Alteori îi dă ordin să scuipe-n față „pă prost”.

Dar pedeapsa cea mai obișnuită e următoarea: se ia un butuc gros de lemn și se pune pe brațele celui care n-a știut să răspundă. Pedepsitul trebuie să țină brațele-ntinse-nainte și, în poziția asta, să se lase pe vine de o sută de ori.

Cele mai adeseori, barbaria nu încetează până ce condamnatul nu cade la pământ. I se înmoie brațele, picioarele-i tremură, amețește și cade fără simțire.

Atunci instructorul zice că se milostivește și-i spune:

— Acuma te iert!!

A doua zi, a treia zi, o viață-ntreagă, același canon.

IV. PAS GIMNASTIC

Pasul gimnastic se întrebuințează numai la instrucție sau la anumite ceasuri, ca pedeapsă.

Pasul gimnastic în sine nu-i altceva decât o alergătură... sistematică. Înveți pe om să fugă.

Ce se întâmplă însă? Sălbaticii *supiriori* au găsit mijlocul să facă și din asta o pedeapsă.

Dacă plotonul ori compania greșește ceva la instrucție *don supirior* comandă *pas gimnastic*.

Oamenii sunt siliți să fugă pe câmp sub comanda de a se întoarce înapoi tot în fugă de câte zece ori. Goana asta durează uneori un sfert de ceas. Și numai nenorocitul care a îndurat pasul gimnastic v-ar putea spune ce dureros e chinul acesta.

Adevăratul canon însă nu-i acela care se comandă la *instrucție*. Uneori un soldat a făcut o greșeală oarecare. Atunci e pedepsit la *ploton de pedeapsă*.

Dau ordin pedepsitului să ia-n spinare toată muniția, cu pușcă cu tot, și-i pun încă și un butuc în spinare. Toate astea se urcă la vreo treizeci și cinci de oca.

Încărcat cu greutatea asta, omul e silit să dea fuga uneori un ceas întreg pe căldurile de iulie. În vremea asta, căprarul stă-ntr-un colț și-i comandă până unde să alerge și când să se-ntoarcă.

Din pedeapsa asta omul, mai totdeauna, cade bolnav. El se-ntoarce lac de apă, căzut de oboseală, sfârșit.

Notați un lucru: plotonul de pedeapsă se execută în vremea când compania are repaos, de pildă, între ceasurile douăsprezece și unu la amiază. Cum a isprăvit alergarea, îl scot pe nenorocit la instrucție împreună cu toată compania.

La instrucție mâna-i tremură, nu se poate ține pe picioare, e distrus. Din pricina asta el greșește mișcările, și atunci e bătut!

* * *

Am dat aici numai câteva amănunte. Povestea barbariilor militare nu se-ncheie cu atâta. E cea mai tristă, cea mai dureroasă poveste.

Am de gând să scriu o serie-ntreagă, pentru că prea ne dau zor unii că viața militară e frumoasă și că torturile pe care le istorisim noi sunt „cazuri izolate”.

Vreau să arăt acestor sceptici interesați că schingiuirea e în cazarmă un sistem, un sistem care a intrat în moravuri și care trebuie stârpit.

Operă de artă n-am de gând să fac din noianul acesta de suferințe. Dar am să-ncerc să arăt lumii, care nu cunoaște durerosul roman militar, că există în lumea asta un colț în care barbaria domnește îngrozitor.

E o lucrare de propagandă. Ne ocupăm de suferințele sălbaticilor din Africa, și nu știm că lângă noi sunt mii de oameni care duc o viață de umilitoare chinuri și nu știm că tirania asta se face în numele ideilor de „patrie și naționalitate”, și nu știm că steagul sub care se umbresc soldații noștri ascunde torturi, crime și umilințe fără margini.

MEDIC DE REGIMENT

(Fragment)

. . . . . .

Cu coatele pe masă, descheiat la tunică, medicul regimentului stătea în cancelaria infirmeriei. O odaie mică, fără lumină, în care nu era decât un scaun, o masă și vreo două dulăpioare, prin geamurile cărora se arătau sticluțe și borcane.

Isprăvise de curând facultatea și își făcea stagiul la regiment. El făcea parte dintr-o generație de entuziaști, pentru care medicina nu era o meserie și nici o știință seacă; o privea ca pe un mijloc superior de a face bine. Alături cu formulele banale, alături cu terapia rece, el vedea în medicină cel mai înalt umanitarism. Student, nu se mărginise să învețe pe de rost o sumedenie de formule, nici să urmeze clinica așa cum un meseriaș ar urma o lecție de strungărie; adâncise știința medicală, citise tot ce se atingea de viața omenească, își umpluse sufletul de toate durerile și de toate patimile câte clocotesc în oameni. Cele mai adeseori, când tăia un cadavru pe masa de autopsie, lucra ca o mașină, numai cu mâna, pe când gândurile lui cercau să disece sufletul care înghețase o dată cu sângele. Un craniu, ce poate să spună un craniu? Ce poate să spună o cutie de oase care nu mai e bună de nimic? Sălbaticii făceau din cranii cupe, noi nu mai facem nici atâta. Și totuși, pe tidva lui Yorick, Hamlet dădea drumul celor mai triste cugetări... Fără îndoială, există în medicină o parte superioară, o parte mai înaltă, care nu se-nvață la clinici, prin spitale, dar care se simte numai de naturile alese, așa de rare!

Când a venit vremea să-și facă stagiul de medic militar a fost bucuros. Pentru întâia oară avea prilej să-și pună-n practică visul lui de a face binele. Ca student, putea să ajute pe bolnavi, dar niciodată nu era inițiativa lui aceea care dicta. El era un simplu mecanic, care pune-n lucrare porunci străine, gândurile altuia, bune sau rele. Acuma, însă, el putea să ia toate măsurile pe care le-ar crede de nevoie. Auzise de viața militară, cu greutățile și cu

grozăviile ei, dar niciodată natura lui blândă, visătoare și tristă, nu putuse concepe oroarea și neomenia. I se părea că întotdeauna oamenii exagerează relele pe care le văd, sau le aud, sau le simt. Și apoi, nu văzuse chiar în spitalele civile destule brutalități? Nu văzuse îngrijitori bruscând bolnavii, economi furând din pâine și îndoind laptele cu apă, interni scoțând bandajele cu o repezeală nepăsătoare de țipetele nenorociților, medici chiar tratând pe cel bolnav ca pe o sarcină dezgustătoare? Nu văzuse pe profesioniști întunecând spiritul larg, blajin și omenesc al umanitarului? Așa e viața, așa suntem noi toți, unii mai mult, alții mai puțin.

Și a venit la regiment călăuzit de o iluzie măreață, aceea de nu numai a vindeca o stare de boală, dar a preveni răul, a face din oamenii ceia oropsiți niște ființe mângâiate de o mână prietenoasă.

Din primele zile, măsuri radicale. A găsit o cazarmă murdară, o bucătărie mai îngrozitoare decât o ladă de gunoi, o mâncare vămuită de artelnic[1], bolnavi de ochi neîngrijiți, ofticoși alergând toată ziua prin ger, oameni îmbrăcați în zdrențe, pe când hainele bune se economiseau prin magazii; a aflat de căprari care bat pe soldați, de sergenți care bat pe soldați și pe căprari, de ofițeri care bat pe sergenți, căprari și soldați; a auzit de toată robia militară, cu întregul ei alai de neomenii, de fărădelegi, de crime. Și s-a hotărât să curme răul.

Însă raportul lui către colonel a stârnit mai întâi un hohot de râs, apoi o-ncruntare de sprâncene, și-n cele din urmă colonelul i-a făcut observații aspre și i-a pus în vedere că „înainte de a fi doctor, să nu uite că e militar”.

Unde sunt visurile de student entuziasmat? Începea acuma să-nțeleagă de ce mai toți colegii lui erau niște blazați, sceptici fără vreme, de ce toți medicii tineri pe care îi cunoștea nu făceau nimic pentru soldații bolnavi și chinuiți.

---

[1] Soldat însărcinat cu primirea și împărțirea hranei într-o subunitate.

Ordonanțele lui? Dar cine punea temei pe ele? În ziua când el acorda cinci scutiri de serviciu, află că scutiții n-au fost scoși la instrucție, în adevăr, dar au cărat toată ziua cu roaba molozul din curtea căpitanului.

Altădată, venind la infirmerie, s-a dus la patul unui bolnav de „anemie profundă”. Patul era gol, iar sergentul infirmier i-a spus:

— A venit don maior în inspecție și i-a dat ordin bolnavului să iasă la instrucție, că n-are nimic.

Într-altă zi a aflat că toți bolnavii de epilepsie sunt bătuți, arși cu hârtii unse-n untdelemn și băgați la închisoare pe motiv că „simulează”. Așa susținea colonelul.

A mai auzit că bolnavilor de ochi li se face dimineața pensulație cu acid boric, iar la amiază, dacă au greșit ceva la instrucție, căpitanul îi pune să stea cu ochii în soare „pân-o vedea pe dracu”.

Într-o lună de zile, știa tot. Toate iluziile lui dispăreau, iar „vizita” pe care o făcea dimineața ajunsese pentru el o pedeapsă. La ce bun să prescrii orice din momentul ce se găsea alții care să-mpiedice executarea ordonanțelor? Fatal, trebuia să facă și el cum făceau ceilalți doctori:

— Ce ai, băiete?

— Mă doare capu!

— Moft! Dă-i o chinină! Dar tu ce ai?

— Mă dor picioarele...

— Moft! Dă-i o chinină! Și tu?

— Un junghi...

— Moft! Simulat! Două zile-nchisoare.

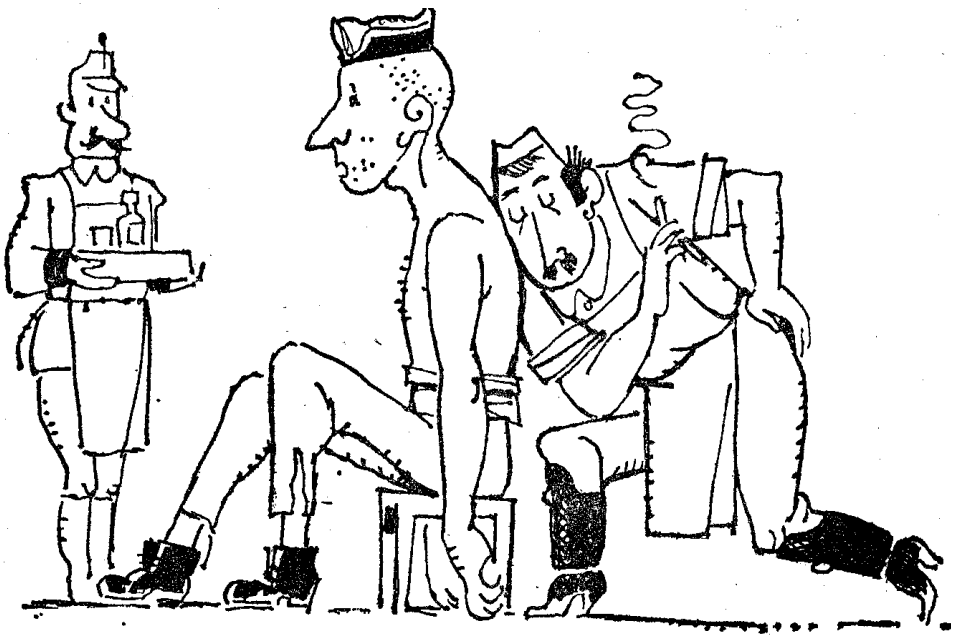

* * *

Anii de entuziasm sincer nu mai trăiau. În locul lor rămăsese doar o adâncă părere de rău, o melancolie ca-n fața unor ruine pe care le-ai cunoscut odată altfel, pline de strălucire și de viață.

Ajunsese el, oare, ca toți ceilalți? Socotea oare și el medicina ca un meșteșug bun numai de câștigat bani? Nu! Dar de ce se afunda mai adânc în studierea împrejurărilor, de ce descoperea că umanitarismul lui e neputincios. Între știință și conștiință el vedea o legătură puternică, i se părea încă și acum că nu poate trăi cea dintâi fără cea de-a doua, observa lămurit că tot ce învățase și tot ce știa nu trebuie să aibă de scop numai să se achite în chip banal de o datorie impusă; însă, în fața vieții excepționale, în fața situației lui de medic supus sabiei, se resemna.

Vizita? O formă mai mult! Un moment în care bolnavul îți apare *după* ce a expus căprarului boala de care sufere, un moment în care bolnavul *n-are voie* să spună ce-l doare,

un moment fără nici un interes pentru practician, nici pentru omul de inimă.

O aștepta pentru că trebuia s-o aștepte. Dar se gândea departe, la o lume pe care o visase-n tinerețe, o lume-n care știința, dezrobită din lanțurile în care zace acum, va fi pentru toți un mijloc de fericire.

...Auzi pașii soldaților bolnavi care soseau. Își încheie haina și aștepta.

Alături de el, infirmierul pregătea păhărușe cu soluții de chinină, medicamentul universal al cazărmilor.

— Dă-mi și mie un pahar, zise medicul.

— Aveți friguri?

— Da, da; febra vizitei...

SATIRE ȘI PAMFLETE

JUSTIȚIE

Era în luna lui mai; soarele, cu dulcea-i rază, lumina pământul, și un vânt ușor adia printre frunze; totuși, eu eram trist și cugetător; părea că totul îmi displace. Străbăteam stradele, ocolind lumea, și iată-mă ajuns la edificiul *Justiției*. Urcai treptele scării ce conduce într-o cameră spațioasă, în care ceva-mi atrase băgarea de seamă: o masă mare, în mijlocul căreia era o cruce... Îmi adusei aminte de tribunalul inchiziținei. Abia intrai, și un zgomot confuz se produse în sala vecină; ochii tuturor erau ațintați spre ușă... În fine, lumea se dă în lături, ușile se deschid și în prag apare un june între doi dorobanți cu puștile încărcate. Sărmanul! fața-i era palidă; ochii aproape stinși, și în jurul lor, un vânăt semicerc denota o lungă suferință; el tremura și cu toate aceste, nimeni nu-i venea într-ajutor - nici chiar Dumnezeu.

Mă apropiai de banca acuzaților, unde puseseră pe condamnat, și-l întrebai cu compătimire:

— Ce împrejurare te aduse pe această fatală bancă?

Tăcerea fu răspunsul său, și apoi o privire pătrunzătoare ce-mi aruncă mă făcu să înțeleg cauza tăcerii sale.

— Ei bine, reluai eu, prietene, nu-mi voi râde de nenorocirea ta.

— Ah, zise el cu o voce stinsă, suferințele mele se vor fini iute.

— De ce?

— Voi muri mai înainte de a împlini pedeapsa.

— Dacă nu vei fi vinovat, te vor achita.

— Și la ce mi-ar folosi achitarea? Află că n-am pe nimeni în lume... Sunt constrâns să cutreier stradele de mult timp,

zi și noapte, spre a cere de milă, dar, neputând duce mult timp cu această viață de torturе, mă hotărâi să recurg la unicul mijloc ce-mi mai rămânea: să fur... Da, am furat câteva mizerabile monede; dar agenții poliției au venit, m-au arestat, și astăzi sunt opt zile de când n-am mâncat aproape nimic. Și peste câteva minute voi fi condamnat, dar, cum îți spusei, nu voi putea împlini osânda, căci voi muri mai înainte.

El n-apucă să termine când judele intră...

Legea o voia: îl condamnară la nu știu cât timp de pușcărie; dar el nu putu face nici un minut, căci scoase un țipăt înăbușit și căzu pe scânduri.

Ieșii atunci afară mai trist de cum intrasem și, mergând pe străzi, cugetam astfel:

„De ce, oare, acesta să fie atât de nenorocit? Ce să fie cauza atâtor rele ce bântuiesc societatea? Sărmană lume?...

Bogatul este tare.

Săracul e disprețuit.

Cel care trăiește spre a împila pe proletar e onest.

Cel care cată a-și revendica un drept e hoț.

Cel care fură 5 lei e pungaș.

Cel care fură milioane e patriot.

Cel care spune *Adevărul* e nebun.

Cel care minte e *complezant*.

Cel care crede că va veni vremea când acestea se vor schimba visează.

Cel care voiește a fi stăpân pe omenire e nobil”...

Și multe de felul acesta...

Tocmai cugetam astfel, când intrai acasă; șezui pe un scaun, deschisei revista Literatorului și găsii aceste versuri, care îmi umplură inima de speranță:

Și va veni o vreme de muncă, de frăție,

Când nu va mai fi-n lume prisos, nici sărăcie![1]

[1] Al. A. Macedonski (n.a.).

O VICTORIE

În vălmășagul acesta al luptelor politice, în acest vălmășag în care oamenii cei mai lipsiți de cinste politică se întâlnesc în ideile cele mai năprasnice, te cuprinde deznădejdea gândindu-te cum țara e-n veci înșelată în aspirațiile ei.

Astăzi toată lupta politicianilor noștri se reduce la o nenorocită chestie de digestie.

Alianțele cele mai ciudate, compromisurile cele mai neoneste se fac numai și numai pentru stomac, numai și numai pentru atingerea unui individ sau unei coterii pe movila bugetului.

Iar bietul alegător, deprins cu această priveliște scandaloasă, începe azi a se-ntreba cu mirare și dezgust: „Cine-i mai demn?”

Negreșit, pricina de căpetenie a acestei mizerabile stări de lucruri se datorește mai cu seamă terenului pe care sunt puse aceste lupte, sistemului nenorocit de a înlocui principiile cu indivizii.

Căci unde, întreb, este la noi acea linie, bine marcată aiurea, linia deosebitoare de nuanțe după idei?

Se va alege X sau Y, liberal sau conservator, pentru omul care-i cunoaște pe toți, această alegere este perfect indiferentă. X sau Y nu reprezintă decât un hoit mai mult pe un scaun din Parlament.

Principii? Idei? Nu-i bate capul lui Y sau lui X cu asemenea lucruri? Ele sunt bune pentru naivi și visători, rele pentru omul *practic*, rele pentru politicianul *inteligent*, care a pipăit pulsul cetățeanului alegător.

Văzând pe toți acești zvânturați politici, pe acești copii inepți ai ineptei mase electorale, te miri cum nu sufăr cu toții de dilatație de stomac! Atât de mult stomacul primează la dânșii toate principiile și toate chestiile privitoare la diferitele suferințe ale mulțimii.

Ne lasă pe noi indiferenți, reci ca la atingerea unui sloi de gheață toate frământările spasmodice ale lumii politice pentru că nu vedem în ele decât lupta pentru trai de la individ la individ, de la coterie la coterie.

Ne bucură însă peste măsură când vedem că poporul, amăgit de veacuri, începe să priceapă că a venit și rândul lui la banchetul vieții sociale.

Câteodată, prea arare, când din chiotele desperate ale vecinicilor îmbuibați - etern flămânzi, pururea cerșetori de putere - vibrează câte o notă clară, inima ne tresaltă de bucurie!

Suntem sătui de saltimbanci cu șapte programe, sătui de lihniții intelectuali, sătui de microbii necinstei și ai fățărniciei!

Ne trebuie să respirăm!

Și, trebuie s-o spunem, ne-am cuprins de bucurie când am aflat că sătenii din Roman și Iași au ales, unii cu majoritate, alții cu unanimitate, delegați de-ai partidului socialist!

În sfârșit, poporul, amețit de șarlatani, începe azi să cunoască pe adevărații lui prieteni, pe apostolii dreptății adevărate.

Poporul, sătul de cuvintele „libertate, ordine”, îmbrățișează astăzi pe aceia care luptă pentru dobândirea dreptului la viață, pentru ca muncitorul să fie stăpân pe *rodul întreg al muncii*!

Nu milă din partea boierimii trufașe, nu îndurare din partea claselor *de sus*, dreptul întreg al poporului, munca lui, tot pământul, toate instrumentele de muncă!

Acestea le voiesc sătenii din Iași și Roman, aceasta cer dânșii prin glasul delegaților Colegiului al doilea!

Felicitând pe tovarășii noștri, trimițându-le o călduroasă strângere de mână, zicem azi, cu ochii scăldați în lacrimi de bucurie: La luptă pentru drepturile omului! La luptă împotriva claselor asupritoare! Luptă sinceră, și în curând vremea șarlatanilor va pieri!

ÎNCEPE!...

Iată-ne, în sfârșit, în plină perioadă electorală!... Din mila regelui și cu voia lui Lascăr Catargiu, vom asista din nou și vom lua parte la cea mai dezgustătoare și cea mai barbară petrecere ce e dat, din când în când, țării să sufere. Cursele se deschid. Taurii guvernamentali, ațâțați de fanionul roșu al cârciumarilor și al starostelor de bătăuși, se vor repezi, în curând, în arenă. În lături, cetățeni!

Deschideți-vă, pungi boierești, care ați întesat, în curgerea anului, sudoarea țăranului lihnit de foame; deschideți-vă, cârciumi, căci intră însetate gâtlejurile libertinilor catargiești, și sunt însetați ca Bărăganul dogorit de luna lui cuptor, ca un burete li-e stomacul, e anul de când n-au mai fost alegeri, „vin n-au mai băut de-un an, bani n-au mai văzut de-un secol!”...

Plângeți, codri! Sobele de vară nu vă mistuie atâtea ramuri câte crăci au să vă rupă *ipistații*[1] prefecturilor: tot neamul bătăușilor are mâncărime-n palmă, tot neamul bătăușilor strigă ca un furnicar de Arhimezi:

„Dați-mi o bâtă și o spinare de reazim, și voi face țara conservatoare”[2].

Deschideți ușile de perete, tipografii, căci se anunță de departe un nour de programe, de manifeste, de profesii de credință! Scriitori necunoscuți, toate nulitățile din fundul provinciilor, pe unde nici n-a încolțit sămânța de stil, toți râioșii literaturii, pe care nici însăși Academia Română nu i-ar premia, toți al căror nume sună în escu și în eanu, toți constipații din născare apar acum ca scriitori, fiecare cu profesioara lui de credință, fiecare cu manifestul lui, ungându-și vorbele cu miere, jurând în numele tău, țară.

---

[1] Ipistat - subcomisar.

[2] Autorul face aluzie la afirmația lui Arhimede: „Dați-mi un punct fix în univers, și cu o pârghie pot mișca pământul”.

* * *

Dar ascultă-i, țară care-i suferi mută de durere! Ascultă cum toată vermina asta, care ți-a ros și măduva din oase, vorbește în numele tău prin întruniri, pentru ca apoi să te joace la club! Ascultă-i și te cutremură!...

Ascultă-i, poporule muncitor, și din chilia unde ești aruncat, de pe paiele mucede ale bordeiului bătut de vânt, te ridică și vin în mijlocul mascaradei ce se joacă deasupra ta; vino, Realitate crudă, Popor în lanțuri și în zdrențe, și pecetluiește, pe vecie molia ce te-a năpădit!

Voi toți pe care v-a nedreptățit orânduiala crudă a zilei de azi, voi, care suferiți, care tremurați, care plângeți, voi toți pentru care soarele nu încălzește și stelele nu lucesc, veniți la noi! Veacuri de suferință vă-ndeamnă, o mare de nevoi v-adună, vă-nlănțuie un noian de năzuințe!...

TOT REGELE, SIREACUL!

Motto: *De la rege vine toate îngrijirile ce se iau pentru bunul trai al soldatului. El se silește a îmbunătăți soarta noastră răsplătind pe cei buni și dând, în caz de infirmități, mijloace de viețuire prin legile ocrotitoare ce a întocmit!!*

(Catechismul soldatului, de colonel I. Năsturel și maior N. Băicoianu.)

Poftim! Și oamenii își mai bat capul să stabilească rolul regelui într-un stat constituțional! Iacătă că s-au găsit doi crai de la Răsărit, crai cu galoane și cu săbii, și au descurcat toată daravera asta, scurt și coprinzător. Ei, domnule! Mare lucru e să fie cineva geniu!

N-are nevoie nici să citească studii constituționale, nici măcar să știe două buchii de gramatică, și descurcă chestiile cele mai grele. Pac! o dată cu sabia și *ecce descurcătura*!

Așadar și prin urmare, de la rege *vine* toate îngrijirile, toate îmbunătățirile și toate legile ce se fac pentru soldați. Exemple:

Când Zadic intră-n casa lui Cojocaru ca să-i îmbunătățească nevasta, era la mijloc ochiul regelui... Bine că atunci când Cojocaru a dat cu bățul n-a spart ochiul maiestății-sale! Rămânea bietul vodă chior!...

Când maiorul Baldovici cere căprarului Ovici să-i trimită pe soră-sa ca s-o îngrijească, tot regele și-a băgat augusta-i coadă!

Când căpitanul Ghelț ucide pe un căprar cu sabia, cât de colo se vede voința m.-sale, care nu vrea să piardă nici o ocazie de a face legi protectoare!

Când cutare torturează pe țărani la Bordeni, gândiți c-o face de capul lui? Aș! M.-s. regele și-a vârât coada-i regală pentru ca să aibă ocazia de a da țăranilor torturați „mijloace de viețuire pentru infirmități”!

Apoi așa rege mai rar, nene! Dacă un soldat ia ghionți în fălci, dacă altul dezertează de mare fericire, dacă al treilea se-mpușcă, dacă trăim ori dacă murim, dacă ne naștem ori dacă botezăm, cauza nu-i decât coada protectoare și îngrijitoare a marelui căpitan. Fericită și blagoslovită coadă! Așa coadă aș vrea și eu! E mai bună decât tichia lui Aghiuță ori decât inelul fermecat.

Numai de un lucru sunt eu nedomirit: dacă tot ce se vede în blagoslovita asta de țară este opera cozii încoronate, atunci la ce mai slujește Camera și la ce mi-i

bun Senatul? Mincinoșii spuneau pân-acuma că toate legile se fac de către Cameră și Senat. Când colo, iată că adevărul a ieșit la maidan și că s-a descoperit adevăratul autor! Ar trebui atunci suprimată clădirea din Dealul Mitropoliei și cea de lângă muzeu. Căci dacă nu fac legi, atunci ce fac? Vax? Să le ținem numai așa pentru ca Popovici-Răcăciuni să ia diurnă? Foarte mulțumim de pricopseală! Mai bine diurnele tuturor deputaților și tuturor senatorilor le-am da regelui, căci... cine muncește, ăla trebuie să și mănânce. Deci, ca om și ca socialist, fac această propunere.

Atunci o să poată trăi și bietul rege mai omenește. N-o să mai vândă brânză și n-o să-și mai întoarcă chipiul pe dos.

Iar domnilor colonel Năsturel și maior Băicoianu, descoperitorii adevăratului fabricant de legi, propun să li se ridice câte o statuie în fața palatului regal, pentru ca posteritatea să nu-i uite. Pe statuie ar putea fi săpată inscripția următoare:

Colonelului I.NĂSTUREL
și
Maiorului S. BĂICOIANU
Descoperitorii
Adevăratului fabricant de LEGI
PATRIA RECUNOSCĂTOARE!

Dumnezeu să-i pomenească în veacul veacului, că deștepți bărbați au mai fost!!

Și nu ca să-i laud, dar au fost! Mai dați-mi unul ca ei, și fac România Imperiu; dar imperiu, nu glumă! Să facem marț pe Rusia!...

ȚARA FERICITĂ!

Caracteristica veacului în care trăim este că pretutindeni, în toate colțurile lumii, se agită chestiunile de viață și de moarte pentru clasele apăsate. Ca-n ajunul unui 1789, mai formidabil și mai măreț decât al veacului trecut, popoarele se frământă în dureri și-n lupte fără preget, și din aceste frământări, din luptele acestea, din zgomotul, din înfierbințeala, din fierberea veacului nostru va trebui să se nască pruncul visat, societatea viitoare. Una câte una se mătură dărâmăturile clădirii de azi, a cărei tencuială cade încetul cu încetul sub ciocanul nemilos al vremii nouă...

Acum o jumătate de veac, Chateaubriand, credincios prejudecăților epocii și cuprins de deznădejdea evlaviosului în fața șuvoiului vrășmaș ce se urcă amenințător, scria: „Europa merge spre democrație... De la David și până în vremile noastre, regii au fost chemați, națiunile parcă sunt chemate la rândul lor... Societatea veche piere cu politica din care a ieșit... Era popoarelor a venit”...

De atunci și până acum curentul a crescut, curentul se urcă mereu, ca marea. Popoarele, sătule de apăsarea claselor îmbogățite din munca robilor, conștiente de chemarea și de drepturile lor pe lume, își strâng rândurile tot mai tare, și tot mai tare duc lupta.

Europa întreagă e zguduită de mișcarea aceasta. Ca freamătul unei păduri uriașe, ca valurile spumoase ale unei mări tulburate răsună miile de glasuri, deșteptate la viață și de viață doritoare...

Și, cu toate astea, ca niște sălbatici de prin ținuturi necălcate de picior de om civilizat, oamenii politici din țara lui Mihai Viteazul n-aud murmurul surd al vremii. Și pe când Europa-ntreagă își ațintește urechea și mintea

buimăcită la zgomotul valurilor ce se apropie, mai amenințătoare ca pădurea de la Birnam, iscusiții noștri politicieni își văd în pace de bucătăria lor politică, ei toacă în tihnă carnea electorală pentru gustosul și neasemănatul caltaboș bugetar. E o frenezie adâncă, un extaz uimitor în toată ceata, căci masa se va întinde în curând, bugetul cere să fie mâncat, și e dulce bugetul!...

Că țăranul moare de foame, că muncitorul rămâne fără lucru, că toată clasa celor apăsați cere dreptul la viață, toate astea nu îngrijesc pe iscusiții noștri politicieni. Nu e mai important pentru ei că Pache s-a unit cu Sturza, că Lahovary e-n farmecul beției de dragoste cu Carp, că Lascăr Catargiu n-are mai duios prieten decât pe cioclu-i de odinioară? Iată destulă materie pentru agitat țara, iată marile revendicări în jurul cărora poporul va trebui să facă zid de apărare, iată pentru ce poporul umilit și sărăcit va trebui să-și arunce volnic spinarea sub ciomagul Ulmenilor, să-și plece fruntea sub blagoslovirea lui Popa-Tache!... „Te admir, progenitură de origine romană!”

CALM

Suntem în plină sesiune parlamentară, și, cu toate astea, atmosfera politică e învăluită într-o pâclă deasă; o monotonie covârșitoare, o liniște de mormânt apasă asupra tuturora. S-au dus vremile de agitație, s-a sfârșit cu zgomotul, cu viața, cu mișcarea ce de regulă însoțeau sesiunile parlamentare.

De ce? De ce, nimic mai simplu. Este știut că băuturile alcoolice, haciciul, opiul aduc, mai întâi, o surescitare însemnată în organism, dar apoi se observă la individ o moliciune cumplită, o slăbire colosală a voinței, simptomele unui ramolisment iminent.

Alegerile sunt opiul pe care extravaganții noștri politicieni îl iau în doze respectabile atunci când „națiunea” e chemată să-și exercite „liber” dreptul de vot. Sub stăpânirea acestui puternic excitant, politicianii sunt de nerecunoscut. Cei mai trufași de obicei sunt atunci cei mai plați; disprețuita și batjocorita *populace* devine „poporul suveran”; tarabele cele mai ocolite ajung „domiciliul inviolabil”; vinul cel mai borșit se preface în argument electoral; e un freamăt, o frenezie, un extaz în toți, de la vlădică până la opincă, pentru că... „nu mai sunt privilegii, revoluția de la 48 ne-a făcut egali; trăiască libertatea, trăiască cetățenii!”

Dar alegerile trec, vinul se bea, bancnotele rupte-n două se lipesc, domnii deputați devin gravi, Cleone cel fără de rușine se spală pe mâini, își reia toga părăsită și cugetă cu dezgust la nenorocita invenție a sistemului parlamentar. Atunci reacțiunea opiului începe, ramolismentul își înfige ghearele-i nemiloase.

* * *

Și cum să nu fie așa? Căci, nenorociților politiciani, ați amețit lumea în vremea alegerilor cu băsici de săpun - și ce săpun prost! - și acum, când a bătut vântul, băsicile s-au evaporat. V-ați păzit ca de foc să intrați în miezul chestiunilor care ar fi putut pasiona și încălzi lumea, și acum... culegeți ce ați semănat: nimic.

În alte țări, unde o burghezie, mai conștientă de rolul ei de clasă și de primejdia ce așteaptă o clasă atunci când în sânul ei încolțesc factorii transformatori, își dă seama că vremea concesiilor de făcut poporului a venit, deschiderea sesiunii parlamentare e un eveniment, agitația începe atunci cu mai mult foc, lumea se-ntreabă atunci mai cu patimă: „Ce facem? Unde mergem?”

În Franța, desființarea cultului în ateliere; în Germania, colosala reformă școlară; în Belgia, votul Universal; în

Anglia, uriașa grevă a minerilor; toate astea fac lumea să fiarbă, toate astea sunt motive puternice pentru ca poporul să se agite, pentru ca Parlamentul să atragă toate privirile. Acolo, în adevăr, lumea *are de ce se pasiona*.

Dar la noi! Nu cumva ședințele noastre parlamentare, seci ca o ședință de-a Academiei, pot să intereseze milioanele de suferitori? Ori poate congresul librarilor și al liberalilor? Ce? Scrisoarea d-lui Fleva? Retragerea d-lui Stătescu? Ori, poate... mai știi? Demisia d-lui Vrăbiescu? Astea să agite milioanele de români lipsiți de drepturi și de pâine?

* * *

UITE CE SCRIU ZIARELE: PUTEREA IAR A ÎNCEPUT SĂ SE MĂNÂNCE CU OPOZIȚIA...
EXTRAORDINAR! ȘI EU CARE CREDEAM CĂ LA NOI NU-S CANIBALI...

Serios vorbind, cu cât observi mai mult atitudinea, cu atâta trebuie să te convingi că adevărații amici - conștienți sau nu - ai guvernului conservator sunt tocmai liberalii. Căci cu o opoziție atât de lipsită de idei, atât de incapabilă de a pasiona lumea cu vreo cerință adânc simțită de mulțime, va fi de ajuns guvernului conservator să nu facă acte prea flagrante de reacționarism ori să aducă vreo

doua-trei legi-paleative pentru ca să-și asigure cârma încă pe 12 ani.

Ba și-ar asigura-o pe vecie, dacă în mersul istoric al omenirii nu ar fi o putere fatală care crește din zi în zi și care e reprezentată de *democrația socială*.

SFÂNTA FILOFTEIA

Zilele trecute s-a petrecut în orașul nostru un fapt care-njosește veacul în care trăim și asupra căruia nu putem trece cu vederea. Față cu seceta de care sufereau câmpurile s-au adus de la Curtea-de-Argeș așa-numitele moaște ale sfintei Filofteia[1]. Și atunci, popi în haine de carnaval, femei bătrâne și câțiva bine-credincioși creștini au făcut un soi de plimbare în tovărășia moaștelor, la care s-au rugat cu toții să le dea ploaie.

Nu știu câte parale au binevoit să primească moaștele pentru această consultație; dar ceea ce știu este că nu le-a părut rău creștinilor de banii pierduți: moaștele s-au purtat cinstit, și o ploaie abundentă s-a revărsat asupra pământului arendașilor și proprietarilor; ba încă moaștele n-au primit să trateze *à forfait*[2], ci au dat ploaia cu două ceasuri înainte de a fi scoase la plimbare.

Dacă ar fi vorba aci numai de o superstiție a poporului, pe care onorabilii stăpânitori îl lasă în întuneric, am căuta numai să luminăm pe cei rătăciți și nu ne-am revolta. Dar e la mijloc ceva mai mult, e o șarlatanie ordinară, pe care

---

[1] Sfânta Muceniță Filofteia (limba greacă *iubitoare de Dumnezeu*) este una din sfintele mucenițe care sunt amintite pe teritoriul României. Ea a trăit la începutul secolului al XIII-lea pe teritoriul actual al Bulgariei. Moaștele sale se găsesc în biserica mănăstirii din Curtea de Argeș, iar prăznuirea ei se face la data de 7 decembrie.

[2] Conform învoielii (fr.).

autoritățile bisericești o joacă pe spinarea nenorociților credincioși.

În adevăr, oricine știe că onorabilul mitropolit n-are decât să se uite la barometru și să-și lanseze moaștele atunci când vede că arată la ploaie. L-aș fi poftit să scoată acum două săptămâni trei camioane de moaște și să vedem dac-ar fi plouat. Jocul e însă periculos. Se știe că adeseori barometrul face farse și că arată la ploaie fără ca să plouă; sfătuim deci pe onorabilii preasfinți să nu se joace cu focul, căci adeseori moaștele au pățit rușinea luându-se numai după barometru.

Dar este un alt mijloc, mai simplu și mai popular, de a cunoaște dacă are să plouă sau nu. Mitropolia n-are decât să-și procure - dacă n-o fi și având - un cazan cu apă, în care să bage un brotăcel, iar din cazan să se-nalțe în sus o trestie. Când vremea va fi a ploaie, brotăcelul se va sui pe trestie, și atunci... ordin să se scoată moaștele! Lucrul acesta îl cunosc perfect țăranii, care au, în fond, mai multă-ncredere în brotăcelul lor decât în farsorul barometru și-n puțin apetisantele moaște.

Dacă nici mijlocul acesta nu convine, atunci să-și aducă aminte de povestea cu țăranul care a făcut marț pe astronom, încrezându-se în paiele cărate de porc...

Poate însă că toate astea nu sunt de ajuns? Atunci facem cunoscut savanților clericali că-n zilele noastre se poate produce ploaie după voie. N-ai decât să urci pe cineva, pe un Ravachol oarecare, într-un balon încărcat cu dinamită, și, balonul ajungând în nouri, produci descărcătura și ai ploaie, fără să fii nevoit a mai face ziua-n amiaza mare exibiții de acestea, care-ți amintesc fetișismul sălbaticilor.

Prin urmare, ar fi de dorit ca atunci când sunt atâtea mijloace, unele științifice, altele populare, de a se cunoaște cum va sta vremea, să nu se mai dedea nimeni la operații de acestea ridicule, care pălmuiesc știința cu atâta sfruntare și dau atâtea parale - vreo câteva mii de franci - în buzunarul... moaștelor.

Iată ce ne revoltă. E o barbarie care n-are nici măcar scuza sincerității. Se prostește poporul, și se prostește în mod conștient, e o perversitate interesată care nu se poate ierta.

Și, cu prilejul acesta, se creează o altă serie de eresuri. Așa, se spune că unele moaște au uneori capriciul - capriț de moaște! - de *a se lăsa greu*, așa că nici douăzeci de oameni nu le pot ridica. Iar impresarii acestei comedii inventează atunci tot soiul de motive pentru ca să explice acest zbeg al moaștelor.

Cadrul acestui articol nu ne iartă să ne întindem pe larg asupra explicațiilor de dat acestui fenomen. Pe scurt, însă, iată: e pur și simplu efectul unei halucinații. Cel dintâi care scoate vorba că moaștele *s-au lăsat greu* e adeseori un șarlatan, care vrea să escrocheze naivitatea celor ce-l înconjoară; uneori e chiar de bună-credință, și se poate întâmpla ca starea de congestie a creierului, hotărâtă de poziția capului, să joace un rol puternic în halucinația aceasta. Ceilalți urmează apoi ușor - sugestia prin grai, contagiunea produce tuturora aceeași părere.

De altfel, s-au văzut multe *epidemii de halucinație*, și știința ni le-a lăsat neexplicate. În anul 1889 s-a întâmplat în departamentul Dordogne din Franța o epidemie colosală de halucinații: mii de oameni pretindeau că văd pe Maica Domnului prin crăpătura unui zid ruinat, în fundul unui paraclis de aur, luminată de lucirea faclelor. La 1885 a fost la Corano o altă epidemie, tot atât de mare. Și n-a trebuit prea multă filozofie ca să se învedereze că ori contagiunea, ori sugestia prin viu grai a zăpăcit toate capetele...

Cu toate astea, autoritățile noastre tolerează specula aceasta scandaloasă asupra minților mărginite, și nici un glas cinstit nu se ridică să lumineze pe nenorociții înșelați, care își încuibă-n cap cele mai sălbatice eresuri și-și cheltuiesc banii pe promenade în compania moaștelor.

Nepăsarea asta la cei ce nu cred și, totuși, nu intervin e o crimă. Cât pentru aceia care cred, aceia sunt în adevăr

de plâns. Ei trăiesc în mijlocul civilizației moderne cum ar trăi un figian la Opera Mare din Paris.

Căci credința asta în miracolul moaștelor nu-i măcar o credință metafizică mai modernizată, nu, ci e un fel de fetișism primitiv, care-ți amintește triburile cele mai sălbatice cu obiceiurile lor. Nu-i vorba aci numai de puterea ce se atribuie spiritului, ci de o credință mult mai primitivă că orice proprietate caracteristică a unui agregat este inerentă fiecăreia din părțile integrante. Ce deosebire atunci între civilizații de astăzi, care au licee și universități și între locuitorii insulelor Sandvici[1], care păstrau oasele picioarelor, ale brațelor, și uneori chiar craniul regilor, cu gândul că aceste moaște le vor sluji de păzitori? Locuitorii din Lifu, din insulele Loyalty, care păstrau o unghie ori un deget de-al șefilor și aduceau ăstor moaște toate ofrandele posibile, dacă ei se bolnăveau, sunt oare mai înapoiați decât ploieștenii din luna lui mai 1892, care se roagă la moaștele sfintei Filofteia să le dea ploaie?

Diferența nu se prea vede.

Dar atunci, pentru ca să fie o urmare logică, desființați liceele, desființați laboratoarele de fizică, desființați institutul meteorologic, și zidiți în locul lor un templu părintelui Omakurn, dătătorul de ploaie, ca sălbaticii din Polinezia; iar în locul profesorilor puneți un Dalai-Lama oarecare.

De altfel, asta ar conveni perfect stăpânitorilor, pentru că ar încuiba mai mult frica în spirite și - cum zice Spencer - *frica de cei vii* este punctul de plecare al guvernământului politic; *frica de morți* este punctul de plecare al guvernământului religios.

Aceste explicații trebuia să le dăm. Știm bine că credințele greșite nu se pot scoate dintr-o dată, dar cel puțin nădăjduim că mulți din cei ce nu-și explicau „minunile” moaștelor ne vor fi recunoscători. În tot cazul,

---

[1] *Sandwich Islands* - grup de insule hawaiiene denumite astfel în anul 1770 de James Cook.

dacă ești om cinstit, o speculă odioasă cu conștiințele-ntunecate te revoltă.

FURT... FĂRĂ EFRACȚIE

Este, oare, nevoie să mai spunem ce credem noi despre dotațiunea făcută de Camera burghezească prințului moștenitor?

Între multele jafuri autorizate de stat, cum sunt birul personal, dările indirecte, întreținerea armatei, a clerului etc., se mai adaugă acum un articol nou: luxul de a avea un moștenitor al tronului! Băiatul României se însoară. „Trebuie să-l înzestrăm!” a zis domnul Take Ionescu. Iar Camera conservatoare și liberală - afară de cei câțiva nedisciplinați - s-a grăbit să sublinieze cu bani peșin din vistieria statului aceste elocvente cuvinte ale copilului de pripas al conservatorilor.

Așa e. Băiatul se însoară. Dar câți băieți nu s-or fi însurând în aceeași zi, băieți săraci, băieți muncitori, harnici, a căror viață întreagă a fost jertfită muncii, ridicării producției naționale! Și, cu toate astea, cine se gândește să-i înzestreze, măcar că părinții lor sunt tot atât de săraci ca și dânșii?

Însurățelul ce se însoară la Londra are, slavă Domnului, de cine să fie înzestrat. El a fost luat de suflet de un om bogat, îmbogățit din spinarea țării, și de pe urma căruia nu va rămâne nici o pisică... De ce dar augustul unchi nu-și înzestrează singur nepotul? De unde dreptul acesta să-l înzestrăm noi, să-l înzestreze muncitorimea sărăcită, țăranul ajuns în sapă de lemn?

Băiatul României burgheze se însoară - să-l înzestreze burghezia, căci al ei este băiatul, pe dânsa o reprezintă, pe dânsa o apără, din ea este născut, în ea trăiește și în ea va

muri. Ce caută la noi, ce caută la banul săracilor milogul acesta de carnaval, care stă pe saci cu aur și strigă că i-e foame?

Pesemne nu degeaba cântă *Biblia* lor; talantul să se dea aceluia care are mai mulți!

* * *

Obrazul subțire se ține cu cheltuială.

Burghezia românească a vroit să-și plătească luxul regalității și al unei dinastii ereditare - apanagii, liste civile și dotațiuni sunt azi fatale.

Numai un lucru: noi, care nu ținem deloc la acest lux burghezesc, noi, care ne putem dispensa și de vodă și de moștenitor, n-am putea fi, oare, scutiți de această nouă contribuție? Tânărul care se înzestrează cu japca ar face bine să se adreseze la aceia care l-au născocit, nu la biata țară, care nu-i întru nimic vinovată de apariția junelui la picioarele tronului.

Într-o bună dimineață, lui vodă i-o veni pofta să adăposteze o droaie întreagă de dălhăuci[1] - nu cumva țara asta trebuie să-i înzestreze pe toți? Cel puțin dacă vodă *i-ar face*, l-am premia în baza legii pentru îmbunătățirea rasei; dar așa, cine nu știe să adopte? Și când adoptezi, trebuie să porți singur cheltuielile.

Altfel, generozitate cu banii altuia, cine nu știe?

* * *

Nu ne mirăm deloc de noul bir ce ni se impune și nu ne miră nici fraza *Constituționalului* că „suma ce se oferă ca dotație e încă prea mică pentru prestigiul cu care o țară ca a noastră trebuie să înconjoare pe acel ce va purta coroana României”.

---

[1] Dălcăúc, dălcăuci, s. m. Bătăuș, scandalagiu; om de nimic, haimana.; Poreclă dată agenților electorali de pe vremuri.

Sunt cheltuieli, sunt risipe de acestea care nu se pot despărți de organizația socială actuală. Burghezimea monarhistă *trebuie* să-și plătească acest lux, altfel, regalitatea se deoache.

Noi socotim dotațiunea aceasta ca o răpire a banului public, și ne facem datoria de a protesta împotriva ei.

Nu putem pierde însă prilejul de a spune că acești 300.000 lei sunt o sumă neînsemnată pe lângă furtul ce se săvârșește zilnic de către clasa stăpânitoare. În fiecare zi această clasă își face singură o dotațiune mult mai mare decât cei 300.000 lei ce se dau lui Ferdinand de Hohenzollern. Această dotațiune, care a ajuns o hoție normală, apărată de legile economiei politice burgheze, ne revoltă mai mult decât violarea celor 300.000 lei.

Când vom fi făcut să înceteze sistemul acesta al dotațiunilor silite, dotația lui Fried'l va înceta de la sine.

300.000 LEI

Când vor apărea rândurile acestea, dotațiunea moștenitorului tronului va fi votată. Putem dar vorbi ca de un fapt împlinit.

A mai spune că suntem împotriva acestei risipe ce se face cu banii țării este a spune aceea ce toată lumea știe. Pentru noi, această dotațiune este o risipă, dar nu mai mult. Ea dovedește încă o dată că statul, pe care un socialist l-a botezat „conspirația minorității împotriva majorității", nu caută altceva decât să-și întărească stâlpii pe care se reazemă toată organizația lui.

Societatea modernă, admirabila societate pe care infamii de socialiști vor s-o schimbe, are nevoie pentru menținerea ei de o mulțime de instituții care de care mai drăguțe. Armata, regalitatea, prostituția, toate aceste drăgălășii în

numele cărora se închină burghezul cuminte, nu sunt altceva decât niște factori inerenți organizației moderne.

Într-o societate întemeiată pe exploatarea omului, pe jefuirea muncii celor mulți, puteți oare să vă-nchipuiți lipsa armatei? Aș! Ce-ar face atunci mojicii?

Într-o societate în care familia are niște baze atât de solide, în care nenorocita ceea care se numește dragoste e lăsată doar pe seama nebunilor de poeți și-n care femeia e socotită ființă inferioară, *chair à plaisir*[1] ori roabă economică, vă puteți închipui dispariția prostituției? S-ar cufunda pământul, domle!

Același lucru și cu regalitatea. Cine are barbă trebuie să aibă și pieptene, cine are burghezie, armată și prostituție trebuie să aibă și un vodă... Cum ar rămâne altfel fără stăpân aste trei podoabe?

Văd de aici pe republicani zâmbind:

— Dar Franța? Franța n-are burghezie? Și unde are rege?

Așa e. Numai că nu haina face pe călugăr. Ilustrul Carnot[2] nu e rege, dar e un fel de rege. El domnește peste aceleași frumoase instituții, are-n slujbă aceiași soldați ca Napoleon și vroiește tot „menținerea proprietății private, a armatei oficiale, a prostituției publice". Deosebirea e că poartă frac în loc de tunică și pantaloni fără vipușcă... Încolo... Celestin e Floridor.

* * *

Și astfel, grație acestei minunate organizații sociale, *der arme Fried'l* va intra în posesia a lei 300.000 pe fiecare an.

Câte nu s-ar putea face cu 300.000 de lei pe fiecare an în țara asta? N-avem școli, n-avem șosele, n-avem spitale, totuși, trebuie să luam pâinea din gura fiilor și s-o dăm

---

[1] Obiect de plăcere (fr.).

[2] inginer, deputat, ministru, a fost ales Președinte al Republicii franceze în 1877, asasinat în 1894.

câinilor. Am văzut mame care ies la plimbare gătite după ultimul jurnal, pe când copiii le merg la școală desculți...

Așa vroiește vremea în care trăim. Și aci sunt de acord toate partidele istorice care țin la tron și la dinastie. Liberalii au dat unchiului, conservatorii dau nepotului, ba de astă dată și liberalii sunt oficialmente de acord; cei care cârtesc nu sunt disciplinați.

Armonie, armonie!

* * *

Pentru noi, încă o dată, dotația prințului este o risipă, dar nimic mai mult. Cine zice monarhie, cine zice societate burghezească trebuie să zică în același timp și „cheltuială de întreținere". Nu cumva regele are să guverneze numai *pour l'amour de l'art*?

Este un jaf în banii țării, da. Dar acest jaf este foarte neînsemnat față cu jaful permanent ce se face pe spinarea muncitorilor de către clasa stăpânitoare. Oriunde există muncă, oriunde există salariu, există și jaful. Dacă am socoti laolaltă cu cât sunt jefuiți toți salariații pe fiecare zi, de câte sutimi de ori s-ar acoperi suma de 300.000 lei!

Iată pentru ce, declarând că socotim dotația făcută de Camera burghezească viitorului ei șef ca un furt săvârșit în dauna țării, nu ne putem opri mult timp asupra acestui *caz izolat*, ci privim mai departe, la *hoția permanentă*, pentru desființarea căreia organizăm pe cei furați.

Cauzele - nu efectele.

BĂIATUL ROMÂNIEI

Am să vă spun o poveste autentică și foarte interesantă. Aveam un prieten, și prietenul ăsta era rus, și rusul ăsta ținea un birt...

Pân-aici nimic interesant, nu-i așa? Dar ascultați mai departe. Într-o zi, prietenul meu ședea plictisit la tejghea cu un alt prieten - să-i zicem Vaxinsky - și vorbeau nu știu despre ce. Pe tejghea era, între alte *articole*, o strachină cu crenvurști.

Intră un soldat.

— Câte parale perechea de cârnați?

— Douăzeci de bani, răspunde rusescul meu amic.

Soldatul se scărpină după ceafă, se uită la cârnații nemțești și... pleacă.

Vaxinsky se înfurie și începe a trage o morală țapănă prietenului:

— Cum se poate să fii așa de infam? Auzi, mă rog! Bietul soldat poate că n-a mâncat toată ziua, și tu te uiți cum pleacă!...

Și imediat Vaxinsky strigă pe soldat, bagă mâna-n strachina cu cârnați, scoate câteva perechi și le dă gratis bietului militar.

— Ei, frate... așa deja și eu generos cu crenvurști de la altul! îmi spunea prietenul, povestindu-mi galantomia lui Vaxinsky.

Și vorba asta a rămas clasică într-un cerc de prieteni.

* * *

Mi-am adus aminte de ea când am citit discursul d-lui Take Ionescu:

„Băiatul României se însoară, trebuie să-l înzestrăm!”

O fi, Tăchița dragă, dar... așa deja și eu generos cu crenvurști de la altul!

Că se-nsoară Fried'l nu-i nimic de zis; să pață și altceva, treaba lui - *il a la tête pour cela*[1]! Dar să ne-n-țelegem la vorbe: de unde și până unde „Băiatul României"? Că e băiat, se poate; dar că e al României - vax!

Și apoi, cine l-a rugat să se-nsoare? Subscrisul Kinderfus, fiu al României, declară sus și tare, cu mâna pe conștiință, că nu e părtaș la *famelizarea* băiatului. Deci din birul subscrisului nu-i drept să se dea nici o lețcaie chioară junelui Fried'l.

Drept ar fi să poarte cheltuiala tata-socru și petitorii - noi nu.

Dacă d. Take Ionescu vrea să fie generos cu prințesa Maria, să fie sănătos; dar ce nevoie are de grațiosul concurs al crenvurștilor noștri?

Când se va-nsura subscrisul - bate-te peste gură, Kinderfus, să nu zici într-un ceas rău! - contribui-va Fried'l cu ceva sume? Și dacă-i vorba de băiat al României, apoi subscrisul are pretenția - modestia mă omoară! - de a fi un băiat mai levent decât Fried'l.

Apoi, dacă-i așa, pentru ce subscrisul ar contribui - financiarmente vorbind - la căsătoria lui Fridelache?

Iată-mă ajutând, fără voie, la întemeierea unei *famelii*... Iartă-mă, Dumnezeu al părinților noștri, că, parol, nu-i cu voia mea!

Dar, vorba turcului: *haram gheldi, haram ghitti*[2]! Banii adunați de haram au să facă ei o poznă. Și atunci... „să te ferești, băiat al României, de cui străin în casă"!

---

[1] La atâta îl duce capul! (fr.)

[2] Și cum au venit, așa s-au dus! (turc.)

PENTRU REPREZENTANȚII ȚĂRII

Domnilor senatori,

Domnilor deputați,

Este atâta timp de când urmăresc cu multă atențiune discursurile pe care le rostiți în sacrosanta incintă a Parlamentului țării. Dacă fac aceasta, este că nu pot rămâne impasibil față cu aceste scurgeri parlamentare, ca să zic așa, ce vă caracterizează.

Am simțit însă o mare mâhnire, dacă pot să mă exprim astfel, ca om și ca român, când am văzut că mai întotdeauna țineți discursuri proaste. Dar ce proaste, proaste foc!

Atunci mi-am zis în sinea mea cu glas tare: „O, Kinderfus! Tu, care ești fiu al României, tu, în ale cărui vine fierbe sânge verde de urmaș al lui Traian, tu, care mai presus de toate ții la patria-mumă - căci înainte de a fi om ești român - de ce nu vii să salvezi pe reprezentanții țării?”

Și zicând acestea, am cugetat. Când deodată o idee îmi trecu prin minte: „Mă voi face fabricant de discursuri parlamentare!” îmi zisei eu, și o lacrimă luci în geana mea.

* * *

Domnilor senatori,

Domnilor deputați,

Nu vreau să lingușesc pe nimeni, căci românul nu știe a linguși, dar vă spun curat că vă faceți de râs cu discursurile pe care le țineți.

În urma războiului glorios pentru independență [...], România a dobândit un loc de onoare în concertul european. Ei bine, nu compromiteți acest concert cu discursurile dv.?

De aceea cred că cel mai nimerit lucru pe care l-ați putea face, și pentru care țara v-ar fi recunoscătoare, este să veniți la subscrisul să vă facă discursurile.

Pentru acest nobil scop vă alătur carta mea de vizită.

La Floarea retorică
KINDERFUS SOHN & COMP.
Mare asortiment de discursuri parlamentare
opozante și guvernamentale
- NEC PLUS ULTRA[1]-

Se primesc și comande En Gross pentru ocaziuni solemne. Prețuri moderate *à la carte* și cu abonament.

Cabinet rezervat pentru fiecare pacient în parte.

Discrețiunea fiind unul din principiile fundamentale pe care se bazează stabilimentul nostru, ca și al doctorului Thor, ne facem o plăcere de a asigura pe numeroasa noastră clientelă că nu noi vom fi aceia care vom divulga secretul profesional.

La magazinul nostru se va găsi întotdeauna un bogat asortiment de discursuri în toate genurile: chestiuni prealabile, incidente, interpelări, întrebări, moțiuni, chestiuni reglementare, pentru închidere, contra închiderii, asupra punerii votului, amendamente, discursuri pentru și contra indigenatelor, răspunsuri la mesagiu, replici la întreruperi etc.

De asemenea, a sosit o cantitate mare de discursuri solemne pentru toasturi, inaugurări de școli, dări de seamă, către alegători, precum și discursuri funebre pentru alegători sau soțiile lor, ori pentru bărbații marcanți care au pus umărul la formarea scumpei noastre Românii.

---

[1] Nu mai departe (lat.). Se întrebuințează de regulă spre a arăta că ceva este de neîntrecut.

* * *

Domnilor senatori,

Domnilor deputați,

Oameni suntem cu toții și trebuie să ne ajutăm în lume. Onorariul meu va fi foarte modest, căci nu câștigul material mă împinge la acest nobil act, ci dorul de țară. Știu că nu sunteți mândri și că veți primi să încurajați întreprinderea aceasta națională. Din parte-mi, nu voi cruța nici o osteneală spre a satisface pe deplin onorabila clientelă.

În numărul viitor vă voi da o mostră de discurs, care sper că vă va convinge pe deplin de ce poate face o voință de român. Dacă nu v-o plăcea, să nu dați nici un ban... cum nu dau eu pe discursurile dv.

MODELE DE DISCURSURI

UN OPOZANT

Domnilor deputați,

Nu voi abuza mult timp de răbdarea domniilor-voastre în această cesiune care preocupă deopotrivă pe orice român, și nu pun la îndoială patriotismul nimănui. Dar îmi place a crede - și nu mă sfiesc a o afirma sus și tare - că s-au găsit unii care să ne acuze pe noi - *risum teneatis*[1]! - de ușurință, ca să nu zic mai mult, în această cestiune.

Dar să anvizajăm cestiunea mai de aproape. Nu voi face personalități, domnii mei, dar vă asigur că nu eu voi fi acela care voi ascunde adevărul. *Tant pis* pentru cei interesați în cauză...

[1] Poți reține râsul! (lat.).

O voce: Numește-i pe nume!

— *Nomina odiosa*! Dar să trecem mai departe... Într-un regim parlamentar nu trebuie să fie decât două partide: unul de guvernământ și altul de control... Văd pe onoratul nostru coleg d. Chițulică surâzând... Nu zâmbiți, dle Chițulică*, rira mieux qui rira le dernier*[1]...

O voce: Dar d. Chițulică e absent!...

— Nu vă rejuisați, domnii mei: *ab uno disce omnes*[2]... Voi continua dar... Dorința expresă a generației de la 1848 a fost categorică, și nu dv. veți putea abima întru ceva marile acte comise de acei bărbați cu care țara se poate făli!... Dar aș întreba pe onorabila bancă ministerială: ce gândește d-sa în această gravă afacere? Care-i sunt părerile? Și dacă ele-i sunt într-un fel ori într-altul, pentru ce nu le avuează? Din această dilemă încurcată nu puteți ieși. Această cestiune atârnă deasupra capetelor d-voastră ca sabia lui Damocles.

Atunci vă întreb: unde vă sunt convingerile? Ce vorbeați când erați în opoziție? *Verba volant, scripta manent*, și țara n-a putut uita cuvintele dv., căci ele s-au scris în conștiința națiunii!... Și când zic națiune, înțeleg țara, căci nu trebuie să facem confuzii regretabile, pe care apoi le-am plăti prea scump...

Un cuvânt și termin. Îmi aduc aminte că odată m-am întâlnit cu m.s. în tren.

Președintele: Nu atacați coroana, domnule deputat!

— Această observație nu mie mi se cuvine, domnule președinte, ci acelora care au atacat coroana în întruniri și pamflete... Ziceam dar că am întâlnit pe Maiestatea-sa în tren. Aci îmi veți da voie să fac o paranteză.

Președintele: Veniți la chestiune!

— Iau act de parțialitatea biuroului!

---

[1] Cine râde la urmă, râde mai bine! (fr.).

[2] E suficient unul pentru a-i cunoaște pe toți (lat.).

Președintele: Nu aveți dreptul să calificați atitudinea biuroului!

— Atunci cer cuvântul în cestiune personală!... Vă voi arăta eu dv. ...

Președintele: Nu aveți dreptul să amenințați!

— Ba am!

Președintele: Ba n-ai!

— Ba da!

Președintele: Ba nu!

— Ba da! Fac apel la domnii deputați... iar dacă voiți să-mi închideți gura cu asemenea procedeuri bizantine, aceasta dovedește că am lovit bine... Istoria ne va judeca... Am zis.

UN GUVERNAMENTAL

Domnilor deputați,

Nu aș fi luat cuvântul în această gravă cestiune, căci nu văd importanța ei; dar onorabilul preopinent a făcut apel la mine...

Preopinentul: Dar n-am făcut nici un apel!

— Așa e, dar puteați face... Domnii mei, despre ce este vorba în specie asupra cauzei ce ne preocupă? Onorabilul preopinent a acuzat, dar n-a dovedit nimic. Ei! E ușor să acuzi. Un mare autor englez a zis: *La critique est facile*[1]... Veniți cu fapte, domnilor, căci țara e sătulă de vorbe. Și nimeni mai mult decât noi nu ar dori ca această dezbatere să se lumineze cu o oră mai-nainte!

Voi intra dar în fondul afacerii... Acum 2.000 de ani, un mare filozof grec a zis: „S-a suit scroafa-n copac!” Prin urmare, domnilor, unde vede onorabilul meu preopinent reacționarismul guvernului? Fac apel la banca ministerială,

[1] A critica este ușor... (fr.)

să ne spună ea însăși dacă actualul guvern este reacționar! Iată ce va să zică a acuza fără probe palpabile!... Eu cred, domnilor, că pentru prestigiul acestei Camere, opoziținea nu trebuia să aducă aci această cestiune. Ce să mai zică străinii de noi dacă noi înșine nu avem încredere în guvernul nostru!

Prin urmare, cum rămâne cu alegațiunile onorabilului reprezentant al colegiului X de Y? Așa-i că ele cad la prima analiză?

Dar să trecem mai departe. Dacă chiar am presupune că guvernul e culpabil, unde vedeți dv. vina lui? Eu, unul, vă mărturisesc, domnii mei, că n-o văd. Concluziunea logică este dar că bine a procedat guvernul în această cestiune vitală... Și în Anglia, țara clasică a constituționalismului, se acuză guvernele, dar acuzațiunile nu merg niciodată până la incriminațiuni! Așteptați dar să ne vedeți la lucru, lăsați să se facă lumină, și numai după ce aceasta va avea loc, numai după aceea, zic, pronunțați-vă... Și după ce guvernul va cădea, fiți siguri, domnii mei, că vom fi noi cei dintâi care îi vom da vot de blam!

Răposatul Manolache Costache zicea: „Partidul conservator trebuie să fie sau să nu fie”. Da, domnilor, vom zice și noi: „Ori suntem, ori nu suntem”. Unde vede dar onorabilul preopinent greșala guvernului?

Într-o țară eminamente agricolă ca a noastră, ar trebui să ne dăm bine seama de ce facem, căci nu se știe dacă mâine nu va fi prea târziu!... Țara ne-a trimis aici ca să-i facem interesele, nu ca să combatem guvernul; prin urmare, la ce se reduc toate acuzațiile gratuite ce ni se aduc?

Îmi place a crede, domnii mei, că nu se va găsi în această Cameră nici o inimă românească care să nu recunoască imediat că guvernul nu poate fi făcut culpabil

într-o cestiune unde a lucrat în mod patriotic... *Á bon entendeur, salut*[1]!

NUNTA ENGLITEREI CU ROMÂNIA

(Prin fir telegrafic)

[1] Cine are urechi de auzit, să audă! (fr.).

Prințul Ferdinand era în uniformă de vânător. El a îmbrățișat cu dragoste logodnica sa, care avea aerul cel mai plăcut și cel mai vesel...

(*Agenția română*)

Îmi este cu neputință să descriu ce s-a petrecut la Sigmaringen cu ocazia sosirii a.s.r. principelui Ferdinand de România. Era grandios, și pana mea se refuză, ca să zic așa, să aștearnă cu cerneală violetă sentimentele ce însuflețeau în acele momente solemne pe toți asistenții.

Curțile regale și imperiale tresăreau de o dulce emoțiune, doamnele din suită, palpitau, înșiși caii jandarmilor, cu lacrimi de recunoștință în ochi, nechezau într-un mod solemn.

Când prințul Ferdinand se coborî din vagon, prințesa Maria se aruncă în brațele lui.

— Ah! exclamă prințul, în fine, te revăd, angel dulce al vieții mele!

— Fried'l!... Atâta putu să exclame blânda copilă, și în geana sa luci o lacrimă.

— Da' amu și-o găsit ăștia de hârjoană? În fața lumii? Irra! Mai lăsați zbegu, plozilor! mormăi bătrânul Lascăr Catargiu[1], pe fruntea căruia se zăreau crețuri sinistre.

Iar în fund, generalul Manu exclamă cu o voce în care regretul cel mai sincer vorbea:

— Dacă nu e puterință, ce mai chichirez gâlceava?

Un moment, și trăsurile porniră ducând în sânul lor perechile fericite

Mulțimea care se adunase într-un mod considerabil - erau peste cinci regimente de soldați - începu a striga din adâncul plămânilor:

— *Hoch*!

---

[1] Lascăr Catargiu sau Lascăr Catargi (n. 1 noiembrie 1823, Iași - d. 30 martie 1899, București) a fost un om politic român, prim ministru al României pentru patru mandate.

La auzul acestui cuvânt, toate capetele se descoperiră. Singur Lascăr Catargiu, întorcându-se cu fața spre mulțime, începu a amenința cu pumnul:

— Da' ci-i bre? Ați turbat amu? Ne luați cu *ho*? Ho vouă, șuilor, bezmeticilor, nemți cu coadă! Păcat că n-am adus pe Teleman cu mine, că v-arăta el vouă!

— Câinii latră, caravana trece! strigă Alexandru Lahovary cu un gest disprețuitor, care făcu să înghețe zâmbetul pe urechile regalului mire.

Iar d. Mitiță Sturzea, rănit în tot ce poate avea omul mai patriotic, începu refrenul cunoscut:

Neamț, c....urajos,
Lasă pușca-n jos!...

* * *

Dar caii mergeau înainte, fericiți de a trage pe tinerele perechi răsturnate în trăsură...

Când ajunseră la poarta castelului, tunurile începură să bubuie. Imediat a.s.r. își închise urechile în formă de abajur. Numai generalul Manu, după ce făcu o inspecție minuțioasă pantalonilor săi istorici, exclamă cu un gest marțial:

— Aceste tunuri nu mă pot înspăimânta. Ele sunt oarbe!

La poarta castelului, o bandă de lăutari români, sub conducerea vestitului Stănică Bârlează, începu a intona tradiționalul cântec de nuntă:

S-a suit mireasa-n prun,
Sus, nune, sus,
Și i-a dat un țep...

La auzul acestui cântec, în care și cel mai aprig antidinastic ar fi putut vedea unirea României cu Anglia, toți izbucniră în lacrimi...

— Plângeți, copii, strigă regele Carol, căci lacrimile te mai ușurează!

— Ba, sire, întrerupse generalul Manu, pe mine nu mă ușurează numai lacrimile...

.....

Peste o oră, potopul de lacrimi inundă totul... Când veniră măturătorii primăriei, înarmați cu lighenele necesare, ei nu găsiră decât o mare de apă, în mijlocul căreia numai urechile a.s.r. pluteau ca un memento regalo-imperial, părând a zice tuturor:

— Trecătorule, mergi de spune la Sparta că ne-am udat de emoțiune.

MENAGERIA REGALĂ

LASCĂR CATARGIU

RACUL (*Îndărătnicie, necurățenie, tulbureală*)[1]

Nu-i așa că-i potrivită?

Natura face uneori pocinoage, pentru că de aia-i natură. Ea pune pe umerii unui rac moral un cap de om și îi dă și trupul tot de om. E un capriciu pur și simplu.

Gravura de mai sus are de scop să îndrepte această lacună divină și să dea racului ce este al racului.

Omul al cărui cap îl vedeți figurând cu atâta succes între cele două picioare de rac, este - cum desigur l-ați ghicit -

[1] În această rubrică, intitulată *Menageria regală*, Anton Bacalbașa critică pe unii dintre politicienii bine cunoscuți în epocă. Articolele satirice sunt însoțite de desene sugestive: un rac, având capul lui Lascăr Catargiu; un vultur, al cărui cap nu este altul decât al lui Alexandru Lahovary etc.

primul ministru al m.-s. regelui. Dacă i-am dat un trup de rac, este pentru ca să ne conformăm legendei - legendă calomnioasă, cum zice *Timpul* - cum că stimabilul în chestie nu știe să meargă decât *nazat*[1].

Într-o mână ține un codru de mămăliguță de Golășei - prima calitate brevetată în vremile când partidul conservator suferea de tignafes[2] politic și se retrăsese pe unde putuse.

De altfel, cunoașteți desigur legenda racului. Când Cristos era să fie pus pe cruce, racul s-a dus și a furat un cui. Caută ovreii în dreapta, caută în stânga, n-au putut găsi pe hoț! Cui să-i dea în gând că racul merge de-a-ndărătelea? Pesemne pe vremea aia nu se cunoștea teoria reacțiunii! Dar de atunci racul a fost sfințit și blagoslovit ca să fie mâncat în zile de post.

Cu racul nostru se întâmplă tot cam așa: când vodă vrea ca să postim de libertăți, ne trimite la putere cogeamite racul pe care-l vedeți.

O singură deosebire este de observat între racul veritabil și racul nostim de la Golășei: pe când racul obișnuit se roșește dacă-l fierbi, racul-ministru nu se roșește cu nici un chip. Ce n-a pățit? A fost fiert la 1875, a fost prăjit, pus pe grătar, făcut maioneză 12 ani de zile; l-a fiert pe urmă P. P. Carp, l-a ars Lahovary, când cu porto-franco, și, cu toate astea, n-a dat nici un semn de roșeață. Sigur că are pielea cutrată cu dracu știe ce comedie și nu prinde roșu. Orice i-ai face, el răspunde:

— Amu... aiasta... i-om regularisi noi pi tăți!

În țara noastră racul a schimbat numai două culori: la 1870 a inventat *crucea de tibișir pe spate*, iar *la 1891 chinorosul*. Amândouă au rămas legendare și au să rămână încă multă vreme.

---

[1] nazát adv. (rus. nazád. V. zatcă). Strigăt adresat cailor ca să se dea înapoi.

[2] Emfizem pulmonar la animale, mai ales la păsări.

Încolo, semne particulare nu prea are. Sunt prostii de alea fără nici un gust, care nici nu te fac să râzi. O întinzi, o întinzi, și degeaba! Greu ajungi să scrii o coloană de gazetă despre ele.

O singură calitate a avut; se zicea despre el: „Ei, domnule, spuneți că-i prost. Așa e, l-a ferit Dumnezeu să fie deștept. Dar, cu toate astea, trebuie să recunoașteți că-i cinstit.” Așa ziceau prietenii cei mai devotați.

Cu toate astea, și calitatea asta i-a zburat acuma: a trecut bietul rac prin atâtea combinații de la 1888 încoace, că, să fi fost un rac veritabil, ar fi ajuns *scordolea*[1]. A înșelat în dreapta și în stânga, a păcălit, a spus palavre, a făcut tot ce nu-i capabil să facă un rac onest.

Și i-a mers bine; uit-te cum s-a agățat de banca ministerială și cum stă tolănit, greoi, de crezi c-are să facă icre.

Să nu zic într-un ceas rău! Așa raci, lasă mai bine să le piară sămânța! Și, cu toate astea, dacă ți l-ar da la birt, ai face scandal și ai da în judecată pe birtaș ca otrăvitor; iar pe banca ministerială îl rabdă o lume și nu zice pis!

[1] *Scordolea* - sos preparat din miez de nucă pisat, pesmet și usturoi, care se pune peste raci fierți etc.

SPANACHIDISM

Spiritele mari se impun și supun; ele fac totdeauna școală: Platon - platonismul, Darwin - darwinismul, Schopenhauer - schopenhauerismul, Spanachidi - spanachidismul.

Ce este Spanachidi? Este un bărbat politic, un bărbat de aceia care apar așa, deodată, ca o cometă neașteptată, pe orizontul social, ca să eclipseze toate constelațiile bătrâne. El vine cu o idee nouă, cu vederi noi, cu o metoda nouă, cu o sistemă nouă, cu o programă nouă, cu o ținută nouă, care „nu trebuie să fie un cui străin în casă”! Iacă omul!

Ce este spanachidismul? Este școala pe care a creat-o marele om. Cine o dată a îmbrățișat-o, la întrebarea eventuală: „Ce ești dumneata?” poate răspunde cu mândrie: „Sunt spanachidist”.

Care sunt principiile acestei nouă școale? Iată-le: Democrațiunea cu Națiunea, prin Națiune pentru Națiune; însă adevărata democrațiune a poporului, republicană cu domnie română, iar nu falsa democrațiune a politicianilor, a dinastiei străine, neromâne, catolice, papistașe și ereditare; căci, din momentul ce străinul nu e român, din momentul ce dinastia este și ereditară, atunci suveranitatea națională devine un nonsens, în cazul cel mai bun o literă moartă.

Iată pe scurt tot fundamentul spanachidismului. Cu cât cineva știe dezvolta mai pe larg, atât prin grai, cât și prin condei, aceste mari principii, în Cameră, în întruniri și alte localuri de petreceri publice, în ziare, broșuri și alte publicațiuni și republicațiuni, cu atât el este un mai desăvârșit spanachidist.

De aci vine fenomenul îmbucurător al unei vaste literaturi politice, științifice și beletristice, al unei întregi

avuții retorice de genul pur spanachidist - ba încă ni se promite și o expoziție de pictură.

Vivat spanachidismul! Iată o școală de mare viitor!

MENAGERIA REGALĂ

ALEXANDRU LAHOVARY

ULIUL-ERETELE (*Obrăznicie-cruzime*)

Figura de mai sus - o cunoașteți ca și mine - a pătimit un accident nenorocit; nenorocit nu pentru cap, ci pentru corp.

Desigur, e o greșeală. E cu neputință să se fi pus cu intenție capul lui Alexandru Lahovary, excelență ce a mâncat la Sigmaringen broaște fripte, pe un corp de vultur.

Auzi, Alexandru Lahovary vultur! Ca ce? Vulturul înfățișează, precum se știe, măreția pe drept, libertatea, independența. Despre vultur a zis Bolintineanu:

Astfel e vulturul ce pe piscuri zboară,
Aripile taie-i că ar vrea să moară!

Apoi să ne înțelegem, domnule caricaturist! Ce are a face Alexandru Lahovary cu vulturul? Lui Lahovary poți să-i tai nu numai aripile, dar și urechile și coada, și tot nu renunță la bunătățile „băncii de durere” pentru țară!

Slava Domnului, îl știm câte parale plătește! Liberalii l-au făcut cu ou și cu oțet, de se retrăsese în fundul munților la Vâlcea, și nu mai auzeai de el ca de popă tuns! Apoi

unde ați văzut vreodată vultur ascuns în gaură de șarpe? Asta-i curat vorba cântecului:

Cine dracu a mai văzut
Iepure vara la plug!

Mai pe urmă, actualul personaj ilustru a ieșit la maidan când a văzut că s-a întărit opoziția și că are pe ce se sprijini.

După căderea liberalilor, acest pseudovultur a suferit toate zgardele posibile și imposibile, că, de ar fi fost altul, ar fi făcut bătături la gât! Apoi ați văzut undeva vultur cu zgardă?

Atunci, pe ce o fi vultur, zău așa?! Poate pe aceea că e obr... îndrăzneț? Dar, slavă Domnului, noi știm un animal și mai îndrăzneț, care a vrut odată să zbiere ca leul. Cu toate astea, nimeni nu s-a gândit vreodată să facă din posesorul unor urechi piramidale un vultur!

Sau poate - mai știi minune! - pentru că are unghii și e rapace! Așa se poate, dar că rapacitatea excelenței-sale nu trece limitele unei găinării! Cred dar că corpul ce i se cuvenea este un corp de *uliu* sau *erete*. Asta-i tot ce i s-ar putea potrivi.

Uliul este, în adevăr, foarte șiret, ar putea semăna cu un om mincinos. Și, dacă-i vorba să vorbim, subscrisul crede că excelența-sa este un palavragiu de clasa I. Aduceți-vă aminte ce spunea la „Orfeu”, pe vremea opoziției unite. Atunci era contra convențiilor comerciale, contra fortificațiilor, contra domeniilor coroanei; dar... cum a plecat cloșca, jupân *uliul* s-a repezit și a înșfăcat puiul de minister!

Și priviți-l cum stă acuma acățat de bancă, cu buzele pline de fulgi, cu frățiorii căpătuiți, parc-ar fi luat banca în arendă pe toată viața!

Apoi nu șade rău să compromiteți bunătate de vultur?!

Prin urmare, jos *Vulturul!!! Sus Uliul!!!* Dar voi, cloști de familie, păziți-vă puii!

SPANACHIDI

Copilăria, trecutul, prezentul, viața și operele sale

Primim nenumărate scrisori prin care suntem rugați, conjurați și imprecați să ne lămurim, să fim categorici și să explicăm ce este Spanachidi și spanachidismul, pe care mulți îl iau ca o imaginație a noastră și nu ca ceva real.

Ei bine, ne vom explica.

Spanachidi, doamnelor și domnilor, nu este un om, ci *un tip*. Nimeni nu știe de unde a ieșit, deși fiecare știe unde ar vrea să-l vâre. Din Iași sau din Corint, din Galia ori din Golia - Spanachidi poartă trăsături caracteristice.

El apare răpănos, pârlit, bocciu, umil, dar printr-o miraculoasă putere de rezistență ajunge să se strecoare oriunde, de preferință în partidele unde talentele sunt mult apreciate și mai ales mult căutate.

O dată ajuns, Spanachidi pune pe cap pălărie-naltă și-și umflă nările. Acesta este momentul când larva spanachidoferă se încarnează și se încanaliază într-o adevărată viețuitoare.

Redactor la vreo gazetă, Spanachidi profită de biletul de liberă intrare pentru a-și expune nările și pălăria - armele-i de luptă - în toate localurile publice.

Opinii politice n-are; totuși, pentru că neam de neamul lui nu-i român, el e un Rrrrromânist de calitatea-ntâi. Atunci, să vă feriți, domnilor socialiști! Din pana lui curg valuri de spanac patriotic: socialiștii sunt vânduți, [...] ei n-

au nimic sfânt, ei nu respectă nimic, ei murdăresc totul... până și nările lui Spanachidi!

Convins de rolul mare pe care e chemat să-l joace în „țara noastră”, Spanachidi scrie broșuri, care fac mult zgomot când le întrebuințezi: ce fâșiitoare hârtie!

Școala pe care o face Spanachidi se numește spanachidism. Ea are mulți aderenți, pentru că e greu de intrat în ea, și trebuie să ai o adevărată vocațiune, să fii spanachidist din naștere, pentru ca să poți izbuti să te înscrii într-însa.

Că Spanachidi are talent, asta nu mai încape îndoială; dovadă că el se cazează repede, precum zice și franțuzul:

Un spanaque trouve toujours
Un plus spanaque qui l’admire[1]!

Și acum, Spanachidi al sufletului meu, vino de-mi mulțumește că te-am explicat, că te-am făcut cunoscut acestei lumi de ingrați, care te nesocotește!

Iar voi toți, amici și emuli ai veritabilului Spanachidi, strigați cât puteți: Spanac suntem, Spanac să murim, Spanac să mâncăm!

HOLERA MITROPOLITULUI

Nu mai este holeră!!! Vindecare sigură și radicală!!! Aici, domnilor, aici!!!

Așa ar trebui să strige Î.P.S.S.T.U.V.Z. mitropolitul primat, care, în sfârșit, a bătut pe toți doctorii din lume.

---

[1] Un spanac găsește întotdeauna un mai spanac ca el care să-l admire! (fr.). Parodie după un cunoscut vers a lui Boileau, din Arta poetică: *Un sot trouve toujours /Un plus sot qui l’admire*. (Un prost găsește întotdeauna pe unul și mai prost care-l admiră.)

I.P.S.S. a descoperit leacul împotriva holerei. Și dacă nu credeți, n-aveți decât să citiți următoarea rețetă pe care a trimis-o către toți felcerii cu potcap:

1. A se cântă în toate duminicile, după vecernie, *Acatestul Maicii Domnului*, pentru ușurarea alteței-sale regale, principesa Maria.

2. Față de epidemia ce bântuie multe localități din țară, să se facă în toate bisericile anumite rugăciuni pentru boalele epidemice coprinse în leturghie.

Toți preoții care se vor constata că au neglijat îndeplinirea acestor ordine vor cădea în grea răspundere.

Lăsând deoparte ușurarea alteței-sale regale, prințesa Maria, dintr-un sentiment de pudoare și de dinasticism lesne de înțeles, mai ales că nu vedem ce are a face ușurarea asta cu holera, ne vom ocupa de paragraful al doilea.

Va să zică, Scurt-preasfântule, mata crezi că de acuma am scăpat de holeră dacă s-ar turna la institutele bisericești rugăciunile prevăzute în leturghie!

Bravo-bravo! Numai o mică explicație am dori noi s-avem:

Vezi, că nu pricepem cura asta de rugăciuni antiholerice. S-o luăm în hapuri, ca pe Cascara-Midi, în fricții, ca mercurul, în formă de injecții Brown-Sécard, sau, în fine, *a posteriori*, în formă clisterină?

Aici nu ne deslușim.

Noi știam, până acuma, rezultatele miraculoase ale antipirinei, fenacetinei, glicerinei, chininei, dar de minunile leturghiei nu auzisem încă.

Necredincioșii spun, iubite sfânt, că te-ai cam făcut de râs cu ordonanța asta, care nu mai are trecere decât la băbuțe. Cât pentru oamenii care nu sunt măicuțe - căci sunt bărbați care sunt măicuțe rău de tot - aceia se tăvălesc de inteligența medicală ce se ascunde sub mitra pe care o porți pe cap.

Drept aceea, te-aș ruga, cu evlavie și cu cuviință, să-mi spui și mie de unde ai scos leacul ăsta: din vremea preasfântului Ghenadie, făcătorul de copci, ori din vremea sfintei cuvioase Paraschiva, făcătoarea de ciorapi de *fildicos*!

Zece cuvinte plătite.

MARELE CĂPITAN

Fost locotenent în armata prusacă. Venit în România, a îmbrățișat cariera de domn, ca voluntar.

Nu cunoaște teoria, nici practica. În loc de mânuirea armelor știe mânuirea sforilor.

Când merge călare, parcă-i *Moș Teacă* în Dobrogea.

Partizan al bătăii în armată, bate... apa în piuă, își bate capul să facă parale, bate toba despre binefacerile lui, e *bătut* de noroc și bătut la cap. Odată a fost bătut la Iași cu mere bătute.

În timpul campaniei, a dat dovezi de o enormă vitejie: a văzut zdrobite sub el cincisprezece ocheane.

Comersant clasa I, nu plătește patentă. Acționar la mai multe fabrici și reacționar în politică.

Galantom peste fire, împarte în dreapta și în stânga *Bene-merenti*[1] oricui îi face un serviciu, întocmai ca *țalul* de la „Bulevard”, care plătește la casă cu *mărci*.

Partizan al anonimatului în presă, nu iscălește niciodată articolele prin care se laudă în *Monitor*.

---

[1] Ordinul *Bene Merenti* a fost instituit de regele Carol I prin Decretul Regal nr. 314 din 20 februarie 1876 (după calendarul iulian), pe vremea când era numai domnitor. Ordinul era prima medalie civilă și avea la bază modelul Ordinului Casei de Hohenzollern, din 1857.

Iubitor de reforme, își dă la reparat în fiecare an tunica, pantalonii de mare ținută și mesagiul de deschidere a corpurilor legiuitoare.

Prieten nedespărțit de Duca, are să ceară acestuia un mare serviciu în curând: deja e *pe ducă*.

DON MAIOR FRITZ

Maior la alegere, nu la vechime. Unchiul a ales până a cules. Se zice că natura nu face salturi, prinții însă fac grozav.

Băiat tânăr și frumușel. Urechi nedeciuplinate. Părul blond, barba rade... pentru că nu crește.

Amator de parăzi - ca un Tecușor; amator de rachiu cazon - ca un aghiotant.

A studiat la școala vieții, unde nu se dau examene. Cunoaște ortografia inimii și întrebuințează *pluralul* în loc de *singular*.

Comandă batalionul de vânători de acasă.

Cunoscător în istoria țării, admiră *Luptele românilor de Văcărescu*[1] .

A găsit mijlocul de a-și face palat la Cotroceni fără parale: melitarul nu dă bani, leat!

În privința cunoașterii limbii românești, se împodobește cu pene de... Păun. Ia parte la ședințele Senatului, unde sforăie reglementar.

Membru al tuturor societăților savante din țară și în special al societății de geografie, cunoaște perfect Sinaia și drumul la Urlătoarea din Poiana-Țapului.

Suferă de galantomia ereditară despre partea unchiului.

Semne cazone: trage nădejde că are să guverneze în țara românească - cum trage nădejde spânul de barbă.

NOULUI-NĂSCUT

Nu vei domni!
Macbeth

Spun poveștile bătrâne că la fiecare naștere vin ursitoarele să prorocească pruncului norocul sau restriștea ce-i rezervează viitorul.

Și iată că astăzi se trâmbițează tuturora - ca de răsărirea unei Mesii - nașterea unui copil, care - spun magii poliției - schimbă cu totul mersul normal al istoriei acestei țări.

Nu știm ce or fi prorocit ursitoarele; dar precum marele romancier al Franței, Alphonse Daudet, dedică pe *Sapho*

[1] A. Bacalbașa se referă la volumul *Luptele românilor în rezbelul din 1877-1878*, scris de generalul Theodor Văcărescu.

copiilor lui „când or avea douăzeci și unu de ani”, așa scriem și noi rândurile astea pentru copilul lui Ferdinand Hohenzollern - „când o fi în vârsta în care omul poate cugeta”.

Tu te-ai născut, copile, în mijlocul luxului și al bogăției, în același ceas în care se năștea pe lume mii de prunci în colibe sărmane, fără vraci aduși din Anglia, fără îngrijiri și fără mângâieri; alții se năștea pe câmpul ars de soare, sub biciul vătăjeilor. Părintele tău, crescut și el în lux și fără să știe ce e munca, s-a bucurat de nașterea ta nu pentru iubirea ce-ți poartă, ci pentru că prin tine îi e asigurată lui și neamului lui domnia peste o țară îmbelșugată. Părinții miilor de nenorociți născuți cu sărăcia la cap, sunt oameni muncitori, care fac să crească holdele bogate, al căror rod îl stăpânesc ai tăi!

Vei fi crescut, copile, în îngâmfare, în dragostea de tine însuți, în disprețul gloatelor necăjite, în ura potrivnicului, în egoismul cel mai rușinos.

Și vei ajunge în vârsta în care ți se va încredința grija de a te conduce singur prin valurile vieții...

Părinții și dascălii tăi îți vor fi spus până atunci că cerul ți-a încredințat ție menirea de a cârmui peste un popor de cinci milioane de suflete - suflete blânde și îndelung răbdătoare. Ei îți vor fi zugrăvit națiunea ca pe o păpușă de ceară, care se poate modela în toate chipurile, după voința unsului lui Dumnezeu; îți vor fi arătat viitorul tău senin ca un cer albastru; îți vor fi spus că ai în tine puterea de a trece prin viață fără tulburare; te vor fi cântat ca pe un mag în stare de a zdrobi stâncile, de a ocoli furtunile, de a înfrânge toate piedicile, veacul chiar!...

Ei bine, în ziua când vei deschide ochii și vei voi să pui stăpânire peste tronul făgăduit, nu vei găsi în locul lui nici urma că odinioară a existat!

Carol al doilea, nu vei domni!

De azi în douăzeci de ani omenirea va fi scuturat de mult povara monarhiilor, ea va fi șters rușinea unor veacuri de stăpânire sălbatică, va fi intrat în deplina ei putere.

De azi în douăzeci de ani, copile, omenirea liberă și civilizată va fi izgonit din domeniul faptelor prezente pe falșii ei păstori, pe aceia care o împing la vrajbă nejustificată, la măcel și la moarte.

Deja pe fața tuturor acestor cârmuitori se scrie soarta moșneagului rege Lear.

Popoarele, îngenuncheate până azi tiraniei unor cuceritori, încep să cârtească împotriva acelora pe care i-au tolerat până acum. De pretutindeni se urcă până la treptele tronurilor plângerile celor umiliți, care mâine se vor transforma în strigătul revoltaților.

Și pe ruina tronurilor sfărâmate, acolo unde azi domnesc îngâmfații și trântorii, se va ridica mâine statua liberării omenirii; în locul sceptrului - lumina; în locul coroanei - pacea, liniștea și armonia universală!

Coroana pe care azi o poartă pe fruntea lui orice degenerat, ajutat de o mână de lachei, o va purta mâine obștea celor ce muncesc și fac să răsară din rărunchii pământului toate bogățiile lumii.

Dascălii îți vor spune că ești chemat să domnești peste țară; tu nu-ți pleca urechea la lingușirile fățarnice ale celor plătiți să-ți amețească închipuirea. Ascultă vuietul ce iese din câmpiile muncite de mizerie și de robie; ascultă valul popular, care geme înfuriat, și înțelege din șoapta tăinuită că viitorul tău nu-ți arată calea stăpânirii!

Nu vei domni, Carol al doilea, pentru că vântul vremii va spulbera tronul înainte de a fi sunat ceasul domniei tale!

RĂSPUNSUL LA MESAJ

Domnule Carol,

Mai întâi de toate, doresc ca mica mea epistolă să te întâmpine în momentele cele mai fericite ale sănătății matale. Cât despre mine, vei ști că m-am tăvălit de râs când ți-am citit mesajul.

Ia ascultă-mă, nene, știu eu că ești rege și că un rege nu poate să spună tot ce are el pe suflet; dar, să-ți spun drept, nu m-am așteptat să le torni așa late cum le turnași în mesajul de ieri. Le-ai turnat... l-aș... (sic!) parcă erai tocmit cu ziua.

Să ți-o spun: și eu spun multe mofturi cititorilor, că de-aia-mi zice Rigolo, dar ca d-ta nu sunt în stare să le ticluiesc.

Mai întâi zici că însurătoarea amicului Fritz și nașterea puiului de Carol au bucurat țara.

Ei, aș! Spune drept; crezi vreo vorbă din toate astea?

Cu mine nu umbla să faci politică și diplomație, pentru că eu nu te spun la nimeni, și nici rege n-am să mă fac, ca să zici că umblu să-ți iau locul. Dar, uite, aș da mult să știu ce crezi în conștiință când citești poliloghia aia pe care ți-o scrie Lahovary și vezi cum te aplaudă gogomanii.

Eu, să fiu ca tine, nene Carol, m-aș apuca odată și i-aș înjura de mamă, numai așa, de gust fistichiu, ca să văd: tot au să mă aplaude?...

La urma urmei, de ce ai fi rege dacă nu ți-ai permite câteodată să faci o farsă lacheilor?

Mi-a părut întotdeauna rău că nu te pot găsi într-un colț, ca să-ți spun toate astea verde-n față, cum ți le scriu aici. Se zice că nu ești tocmai Tănase și că numai te faci Gheorghe, dar, altfel, din fire nu ești Enache. Ei bine, eu aș vrea să te întreb un lucru: pleci de la palat înconjurat de jandarmi, ajungi la Mitropolie, asculți sfeștania

mitropolitului, apoi mergi la Cameră de-ți citești fițuica aia tipărită.

Pe drum nu te salută nici dracu, la Cameră te aplaudă numai guvernamentalii; spune drept: când te-ntorci acasă ce gândești? Cum îți pare țara asta? Cum îți par deputații lachei?

Eu, vezi, dac-aș fi rege, n-aș da două parale pe toate fleacurile astea, pentru că știu că ele se fac oricui are slujba asta, nu *personal mie*. Uite: dacă mâine ar veni cineva și ar face rege pe Nicu Metz, ori pe Costică Kneazu, eu sunt sigur că ei ar avea întocmai onorurile pe care le ai tu astăzi.

Lumea noastră e a dracului. Câțiva au pus mâna pe putere, și pentru că nebunii vor totdeauna să aibă câte un staroste, și-au pus în cap un rege. În fond, însă, regele nu-i altceva decât alesul unei cete care ține în mână pe cei mulți și toate bogățiile.

Acuma, dacă-i bal, bal să fie. Din momentul ce știu că nătăfleții ăștia au nevoie de mine - că altfel s-ar lua a doua zi de chică între ei - eu mi-aș plăti odată luxul să-mi bat joc de sufletul lor; dar știi, frumos, fără perdea, să le placă și lor!

Pe mine mă bate gândul că gândești tot ca mine. Dacă e așa, nu pricep de unde-ți vine încăpățânarea asta de catâr, ca să ții musai să fii rege pe viață... La urma urmei, ai făcut destule parale, încât ai putea pleca pe aici încolo, ca să petreci unde ți-ar fi lumea mai dragă. Ce zor să faci păpușerii, să te faci de râs, să te admire copiii și să lași să te ocărăsc eu cum îmi place!

Nu te-ai mai săturat de paradă, de tunuri, de jandarmi și de deputați? Adică, serios vorbind, ții mult să te aplaude Popovici-Răcăciuni, Dobrescu-Chitanță și Take Ionescu? Ții mult să ai un balamuc întreg în cap?

Nu ești om serios, vere Carol!

Am văzut mulți nebuni și mulți pasionați în lumea asta. Unul s-a împușcat pentru o actriță, altul a înnebunit

căutând să afle patratul cercului, un al treilea s-a spânzurat pentru că n-a reușit la examen... Cum îți spun, am văzut tot soiul de nebuni. Dar, ca om teafăr și cu parale fiind, să-ți faci capul calendar de bunăvoie și să discuți politică înaltă cu Catargiu numai tu ești în stare.

Ce-ți folosesc toate astea, poți să-mi spui?

Reclama? Dar cu banii pe care îi ai ți-ai putea face o reclamă strașnică, fără să recurgi la maimuțării proaste ca alea de ieri...

Fugi de-acolo, că nu te mai înțeleg; parol, nu te-nțeleg!

Nu vezi că, la urma urmei, vă trageți pe sfoară unii pe alții? Parcă ăia care te-au aplaudat ieri te iau în serios; ori tu pă ei?

Moft!

Îți spun eu: mai bine apucă-te de alt negoț și nu umbla cu spanacuri regale, că s-au deocheat!

Crede-mă pe mine, că eu nu-ți vreau răul!

VALI 2010
JURNALUL NAȚIONAL
DOM' SERGENT, N-A LĂSAT DECÂT UN BILET PRIN CARE A SPUS CĂ S-A GRĂBIT S-O FACĂ PÂN' NU MICȘOREAZĂ B CU 25% ȘI AJUTORU' DE ÎNMORMÂNTARE!

BĂTAIA ÎN ARMATĂ[1]

În vălmășagul vieții de toate zilele, încercăm adeseori decepții, deziluzii sfâșietoare; mi se pare adeseori că e zadarnică lupta pe care o ducem și zadarnică truda noastră. Atunci noi cădem în scepticism și încetăm de a privi cu încredere izbânda viitoare.

Dar sunt minute care ne înviorează, care readuc în inimile noastre entuziasmul de altădată și ne fac să trăim plini de speranță, să muncim înainte. Niciodată minutele acestea nu sunt mai puternice, mai hotărâtoare ca atunci când ne găsim în mijlocul dv. Văzându-vă cum ați venit, în număr așa de mare, stând în contact cu entuziasmul sincer care vă însuflețește, simțim ca un potop de viață nouă invadând în sufletele noastre, ca să curățe toate decepțiile și tot amarul de care suntem cuprinși.

Întrunirea de azi, impunătoare cum e, ne dă mai mult curaj decât orice altă împrejurare fericită din viață. Priviți-vă singuri. Vechile partide, acelea care au la îndemână, unele, poliția, alții, banii, nu izbutesc niciodată să aibă un public atât de numeros și, mai ales, atât de simpatic. Ați văzut alte întruniri? Sala plină de scaune, oratorii opăriți, bietul public - microscopic și adus de silă - ascultă cu răceală.

Fără îndoială, s-au schimbat vremile. Evoluția care s-a săvârșit în întreaga noastră viață socială se arată și în starea morală și intelectuală.

Dacă nu mai departe decât acum cincizeci de ani ai fi spus boierului *tabetliu*[2] că în anul mântuirii 1894 n-o să mai meargă de la București la Ploiești cu diligența ci cu

---

[1] Conferință ținută în sala *Dacia* în ziua de 9 ianuarie 1894. A fost publicată în *Adevărul* din 12 ianuarie 1894 și apoi în broșură în cursul aceluiași an.

[2] *Tabet* - viață comodă, confort (turc.).

trenul; că o să bată telegraful de aici la Paris; că o să poată sta acasă și să audă opera de la Londra cu ajutorul telefonului, tabetliul ți-ar fi spus că ești nebun.

Ei bine, minunea s-a săvârșit, Anticrist s-a arătat pe pământ!

În ordinea politică, același lucru: odinioară, nu mai departe decât acum cinci-șase ani, noi, socialiștii, eram tratați de dinamitarzi, petroliști, farmazoni, câte și mai câte! Iar azi socialistul vine să vorbească în fața câtorva mii de oameni, și nici oamenii nu-și fac cruce, nici Dumnezeu nu-l trăsnește!

Mai mult, până mai ieri muncitorimea era roabă. Nimeni n-o băga în seamă, ea nu avea nici un soi de drept și nici un soi de lumină. Iar azi, muncitorii vin în întruniri să aplaude, alături cu oameni din clasa de sus; ba mâine ei vor merge să voteze cu toții, cot la cot cu boierii, căci votul universal nu poate să întârzie.

Neîndoielnic, a venit vremea de apoi.

Dar nu acesta e subiectul cuvântării mele.

E o simplă paranteză, pe care nu puteam să n-o fac înainte de a vă vorbi despre bătaia în armată.

* * *

Ați cetit desigur și dumneavoastră că în armată se bate. Știți ca și noi că aceea ce se petrece în cazărmile noastre e înfiorător. Pentru cele mai mici așa-numite greșeli de disciplină, pentru fapte care aiurea n-ar avea nici o însemnătate, oamenii sunt insultați, umiliți, bătuți, torturați. Uneori barbaria e împinsă până dincolo de margini, uneori nenorociții sunt uciși!

Nu am vreme să insist asupra tuturor sălbăticiilor monstruoase din cazărmi: le știți ca și mine, și, ca și mine, v-ați simțit înfiorați când le-ați aflat.

Dar e firesc să vă întrebați: cum se explică atâta mișelie, atâta infamie, atâta cruzime? Cum se face că în cazărmi

domnește altă judecată, altă morală, altă simțire decât aceea pe care o-ntâlnim în mijlocul lumii civile? Cum e cu putință ca-n mijlocul civilizației noastre să se petreacă sălbătăcii așa de crude?

Iată atâtea întrebări naturale la care trebuie să răspundem.

Eu cred că, în primul rând, trebuie învinovățită educația cazonă. E o educație care nu poate da alte rezultate decât acelea pe care le vedeți.

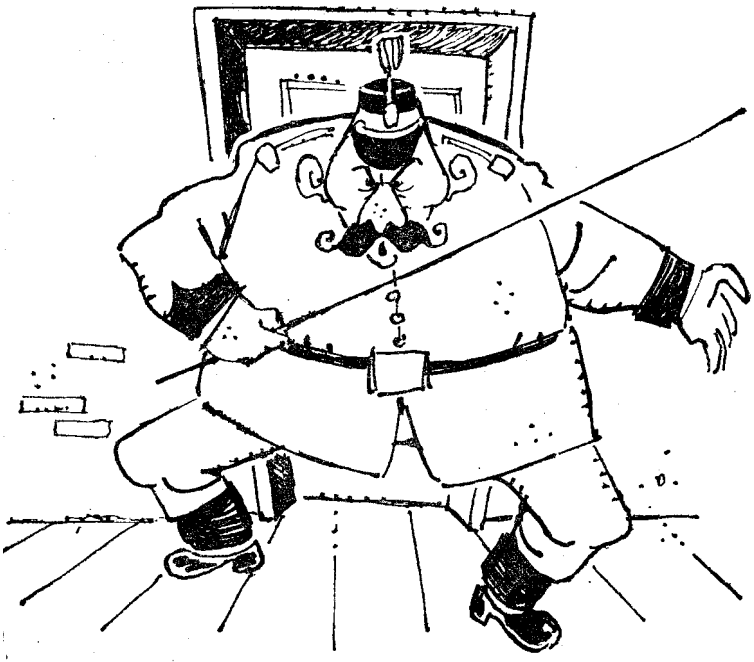

Închipuiți-vă numai: iei pe om de acasă, sănătos, zdravăn, cu mintea întreagă - cel puțin așa l-a constatat consiliul de recrutare - și, după șase luni, îndată ce nenorocitul s-a făcut căprar, ia câmpii, începe să creadă că el are dreptul să taie și să spânzure pe toți cei ce n-au la mână două galoane de lână și pe toți civilii.

Să facem puțin psihologia lui Stan Păpușă, vârât în cazarmă.

Când l-au luat de acasă, era cu minte, ca noi toți. L-au dus în miliție. Îndată au dat ordin să-l tundă cazon - când s-o izbi musca să facă plici! - și...

— Nu umbla cu plete, leat, că tu ești melitar, nu ești țivil!

Bietul om rabdă, tace și nu pricepe.

După asta, îi scot hainele lui și-i dau altele; haine pe care întâlniți toate culorile: tunică albastră, nasturi galbeni, la mânecă roșu ori verde, fireturi galbene... mă rog, parc-ar fi la bal mascat. Acela care-l îmbracă are grija să-i spună:

— Ai îmbrăcat livreaua statului, leat! De-acuma nu te mai îmbraci ca țivilii, să te cunoști că ești catană!

Stan Păpușă sufere și asta și tot nu pricepe. A doua zi, don căprar vine și... îl învață să umble! De, omul știa, că umblase și pân-atunci, că doar nu era olog. Dar căprarul îi strigă:

— Calcă pă note, leat, că de-aia ești melitar! Talpa la pământ, răcane, că nu mai ești țivil!

„Ce-o mai fi și asta?" se-ntreabă Stan Păpușă. Dar, îndată ce vrea să cârtească, don căprar îi strigă, cu un strigăt cazon, bineînțeles:

— Nu răspunde, leat, că eu sunt căprar! Știi tu ce-i un căprar?

Și așa trece zi după zi. Soldatul se scoală *după semnal*, se îmbracă *cazon*, calcă *pă note*, mănâncă *pă două rânduri*, salută *reglementar*, fumează după *deciuplină*, se culcă numai după *orden*... În sfârșit, toate alea se fac în armată după anume convenții, după *tiurie*.

Mai adăugați la toate astea vorbele vestite:

— Când ăi întâlni un țivil pă drum, dă-i cu cotu, să te vadă că ești melitar!

Mai adăugați apoi:

— Supirioru ți-e și tată, și mamă!

Mai adăugați faptul că adevăratul militar nu are altă preocupare și altă grijă decât *să avanseze*, adică *să fie mai*

mare ca alții, și veți vedea dacă e cu putință ca mintea cea mai sănătoasă să poată rezista.

În așa împrejurări, Stan Păpușă începe să slăbească la cap după câtva timp, începe să creadă în adevăr că el e altceva decât muritorii de rând. Și, îndată ce se face căprar, el ia câmpii, el începe să imite pe vechiul don căprar, căci:

— Căpraru e leat cu Dumnezeu!

Atunci începe și el să toarne la *ploton de pedeapsă*, *cu cățeaua-n spinare*, să strige: „Cheamă pă dracu dă la lampă, răcane", să săvârșească toate păcătoșiile și toate nelegiuirile închipuite și neînchipuite.

Aceasta e psihologia adevăratului militar, aceasta este educația cazonă, care zăpăcește mințile, care întunecă seninătatea conștiinței, care face dintr-un om sănătos o ființă ridiculă. Căci nu-i puțin lucru să crești pe un biet muritor cu gândul că el e om superior tuturora, că nimeni nu-i ca el.

Și ceea ce se petrece de la soldat la căprar urmează înainte până la cel mai înalt grad, toată educația militară fiind întemeiată pe principiile ce am arătat. Mai mult, educația asta crește, se dezvoltă în mod uriaș de-a lungul carierei unui militar.

S-ar părea, cetățeni, că toate astea nu au decât partea ridiculă. E de râs, nu-i așa?

Ei bine, asta ar fi o mare greșeală. Nu-i o farsă ridiculă aceea ce se petrece în cazarmă. E o farsă odioasă, e o dramă sfâșietor de reală, e cea mai îngrozitoare tragedie omenească, în care victimele se sting sub o imensă durere.

Știți bine că ocna militară, pe care au numit-o cazarmă, e înconjurată cu un zid chinezesc: nici o rază de lumină și de dreptate nu pătrunde acolo, și numai rareori străbat până la noi tânguitoarele glasuri ale celor ce sufăr și pier! Călăii au avut grijă să păzească riguros aceste ocne, deasupra cărora, mai bine decât deasupra iadului, ar trebui înscris versul lui Dante:

Lăsați orice speranță, voi, care intrați aci![1]

Știți bine că nenorocitului bătut și umilit nu i se lasă nici dreptul de a se plânge, dreptul acesta care le era dat și robilor din vechime. Năpăstuitul trebuie să ceară voie tot de la cel care l-a asuprit, să ceară voie „pe cale ierarhică”, altfel, închisoarea e gata, și e aspru consiliul de război... când e vorba de un inferior nedisciplinat!

Cu toate astea, deși s-au îngrădit așa de bine, sunt atâtea barbarii, atâtea cruzimi care au ajuns până la noi, încât ne-ar trebui volume ca să le putem înșira pe toate.

Vă voi aminti numai de una.

Cunoașteți vestita crimă de la Ștefănești, a căreia victimă a fost nenorocitul brigadier Eftimiu. Omul acesta, torturat într-un mod îngrozitor de căpitanul Căliman și de sergentul-major Georgescu, a murit în urma schingiuirilor suferite. S-a spus că el s-a sinucis! Fie. Dar atunci pentru ce nu s-a făcut o contraanchetă? Pentru ce nu s-a admis autopsia medico-legală cerută de noi? Și apoi, chiar sinucidere de-ar fi, nu s-a constatat destul de clar că nenorocitul s-a sinucis *din cauza barbarelor maltratări?*

Eu am fost acolo și am văzut cadavrul nefericitului. Am să țin minte întotdeauna ziua ceea tristă de toamnă. Pe covorul de frunze, în pădure, zăcea întins, cu ochii mari deschiși, cu trupul plin de vânătăi, fostul apărător al țării, ucisul de camarazii superiori!

Eu n-am uitat-o. Și dacă am adus cu mine impresii de groază și de milă, nu pot să nu vi le spun dumneavoastră, cetățeni liberi, singurii judecători în care ne punem toată încrederea!

Am văzut cadavrul nenorocitului aruncat în pădure, să-l bată vântul, să-l mănânce corbii, părăsit și după moarte, așa cum cineva nu și-ar arunca nici un câine la care ar ține. Și m-a uimit ticăloșia asasinilor.

---

[1] *Lasciate ogni speranza, voi ch'entrate*.

Ei bine, cu toată oroarea faptului, rezultatul l-ați văzut: tribunalul militar, educat și el în aceleași principii cazone, n-a dat sălbaticilor decât o pedeapsă ridiculă, cea mai mică pedeapsă ce se găsește în cod. Dacă s-ar fi prevăzut un minimum de cinci lei amendă, ar fi acordat acel minim!

Și să nu credeți că avem a face cu niște judecători miloși *în genere*. Deloc. Vă aduceți aminte că tot consiliul de război a judecat acum câțiva ani pe un soldat care aruncase cu o piatră într-un maior. Atunci, deși s-a constatat că soldatul era nebun, judecătorii militari l-au osândit la muncă silnică pe viață!

Vedeți bine deosebirea. De unde vine ea? Ea vine din creșterea militară care falsifică judecata omenească și face pe „superior" să vadă în inferiorul în grad o *ființă inferioară*, față cu care nu merge să fii nici drept, nici uman!

Și judecata asta cazonă se pune mai presus de legi, de Constituție, de tot, pentru că e militară, și atâta ajunge.

De pildă, sunt țări, cum e Rusia, în care bătaia este prevăzută în lege. Acolo superiorul are dreptul să ordone pedepse corporale. La noi însă s-a schimbat vechea „condică penală ostășească" în care bătaia era consfințită. Mai mult, actualul „cod de justiție militară" pedepsește pe superiorul care lovește pe inferior. Și totuși, bătaia nu numai că nu s-a desființat de fapt, dar constituie un obicei zilnic.

Bătăușii sunt deci și antilegali.

În funcțiunile civile, unde nu există o morală de corp, funcționarul care nu-și poate împlini datoriile *după cum prescrie legea* își dă demisia; în armată, nu. Ofițerul bătăuș știe bine că legea îl oprește de a bate, și totuși, departe de a-și da demisia, atunci când vede că nu se poate achita de obligații fără să calce legea, el lovește, brutalizează, torturează.

Ce să mai vă spun de Constituție? Superiorul, care crede că e „leat cu Dumnezeu", nu vrea să știe de asemenea moft

țivil. El crede că, o dată ce e militar, soldatul a încetat de a fi cetățean. Inviolabilitatea persoanei? Astea or fi bune pentru țivili, dar nu pentru oamenii care își au legile, moravurile, tradițiile și morala lor aparte!

Și, dovadă că toate aceste monstruoase barbarii, care pălmuiesc civilizația ce ne-am dat, nu sunt cazuri izolate, ci urmările unei doctrine întregi, unui întreg sistem, aveți cuvintele rostite de apărătorii lui Căliman. Ați auzit cum căpitanii Lambru, Milicescu - și alți Alexandri Machedoni - au afirmat că toți bat, ca și cum ar fi voit să ne spună că e un fapt foarte natural.

Nu e vorbă, ei n-aveau nevoie să ne convingă despre asta. Căci chiar în ziua când consiliul de război judeca pe Căliman, într-o cameră de jos a tribunalului militar un soldat gemea de bătăile primite de la un superior. Și nu se găsea doctor, și nu se găsea ofițer de serviciu, ca să trimită pe bietul om la infirmerie, căci de spital nu mai vorbesc: ca să intre acolo un soldat, trebuie un arsenal întreg de forme.

Cunoașteți povestea pân' la sfârșit? Soldatul a murit peste două zile, iar socialiștii, care divulgă asemenea fapte, sunt niște trădători de patrie!

Căci tot judecata cazonă, această faimoasă judecată croită pe un anume calapod, încearcă să stabilească legenda idioată că nu mizerabilii și asasinii sunt rușinea neamului nostru, ci aceia care descoperă și înfierează fărădelegile lor!

Se-nțelege, ne pasă prea puțin de părerea scelerașilor despre noi, pentru că avem credința nestrămutată că apărăm o cauză dreaptă, cauza celor mai nenorociți robi, și nu câteva fraze neroade, ori câteva amenințări caraghioase au să ne schimbe convingeri atât de adânci.

Noi ne facem datoria pentru că așa credem, pentru că așa simțim, și ne-o vom face întotdeauna, oricât de mari ar fi jertfele, oricât de serioasă ar fi primejdia!

Viața mizerabilă ce se creează soldatului în cazarmă nu putea să nu impresioneze adânc lumea dinafară.

De unde mai-nainte vreme se cânta viața de soldat ca o viață fericită, pentru că relele îndurate nu se comunicaseră în afară, astăzi tinerii fug de cazarmă cu groază. Cărei cauze credeți că se datorește faptul că nu se mai găsesc candidați pentru școlile militare? Fără îndoială, numai regimului la care e supus elevul, căci tortura există, sub alte forme, și în școala militară.

Și dacă așa gândesc cei de la oraș, vă puteți închipui ce e la țară. Acolo, cetățeni, e o adevărată panică atunci când vine vremea sorților. Plâng satele de groază și de milă; convoiul de robi, convoiul de militari, e petrecut ca un alai de mort. Căci fiecare știe când pleacă, dar nimeni nu știe de se va întoarce, de nu-i va ieși în drum un Căliman, care să-i stingă viața în pădurea de la Ștefănești!

Și spaima asta de miliție nu-i nouă, pentru că nu de ieri, nu de azi datează suferința celor încazarmați. Poporul a-nțeles așa de bine amarul vieții militare, el a simțit așa de greu povara traiului cazon, și atât de mult l-a îndurerat robia ce se numește „tributul de sânge”, încât în cântecele lui, în plângerile acestui neam de asupriți, *cătănia* e zugrăvită tot așa de negru ca ciocoimea.

Ascultați cum cântă poporul:

Cine m-a făcut cătană
Să nu-și mai dea de pomană;
Că pomană și-a făcut
Când mi-a pus pușca de gât.
. . . . . .
Cine-o stârnit „hai la sorți”
Putrezi-i-ar carnea-n gros
Și ciolanele pe șes!...
Vinde-ți, maică, boii toți
. . . . . .

Și mă scoate de la sorți.
Vinde-ți, maică, ce-i putea
Și mă scoate din belea!...

Iar mama răspunde:

De la sorți și de la moarte
Maica nu te poate scoate!

Iată poezia sfâșietoare a poporului când e vorba de armată! Negreșit, poeziile astea nu sunt minuni de versificare, poporul nu face artă pentru artă. Dar în rândurile acestea e închegată toată durerea țărănimii, ai căreia copii sunt dați celei mai grele dintre robii.

Poporul nu are teorii multe. Dar, fără s-o poată exprima clar, el a-nțeles că armata permanentă e un jug. În toate poeziile poporului se cuprind durerile care-l apasă, și între aceste dureri armata ocupă un loc de căpetenie.

* * *

Fără îndoială, este ceva putred în armată, și acel ceva e armata însăși. Așa cum e organizată armata permanentă, ea nu poate naște decât chinul și desperarea.

Credeți oare că acei ce bat și torturează sunt oameni în fața cărora trebuie să te închini? Deloc.

Cunoaștem mulți băieți, care, neputând face nimic în școală, au fost dați în armată; cunoaștem ucenici, care, nefiind capabili să rămână meseriași, și-au găsit refugiul iarăși în oștire. Și toată vermina asta, toți avortonii școlilor și ai meseriilor folositoare, toată mișuna incapabililor și inutililor, vin, în urmă, să pălmuiască, să umilească, în puterea *gradului* lor, tot ce neamul nostru are mai sănătos și mai folositor, pe copiii țăranului!

Și ei, care muncesc, care întrețin pe ofițer, care produc și aurul ce el poartă pe umeri, și sabia cu care-i lovește și

hârtia pe care-i scrisă legea lui - robia lor - el trebuie să-și închidă ochii și să-și închidă demnitatea, să-și rețină ura ce le clocotește în piept, durerea care-l zbuciumă... Și să nu poată lovi pe mizerabil!!

Cum să mi-ți explici dezertările și sinuciderile, aceste revolte pasive, aceste manifestări ale desperării soldatului?

Citiți *Monitorul oficial*, și vedeți cum soldații dezertează, cu grămada; citiți statisticile sinucișilor, și aflați că armata este aceea care produce cel mai mare contingent de morți silite.

Poate cineva să nu creadă tot ce spunem noi, poate să ni se spună că exagerăm necazurile din armată; dar cifrele vorbesc de la sine, ele zugrăvesc mai bine decât orice discursuri traiul de nesfârșite mizerii al apărătorilor patriei!

Și când te gândești că tot lanțul acesta de chinuri se strânge în numele disciplinei și al așa-numitei „onori militare”!

Onoarea militară? Dar credeți că poate avea onoare un om care lovește pe un inferior, care torturează fără milă?

Nu, domnilor. Să vă povestesc un singur incident din crima de la Ștefănești, pentru ca să vedeți ce temei trebuie să punem pe onoarea asasinilor.

Câteva zile după ce am istorisit în ziar toată drama înfiorătoare, al căreia trist erou a fost căpitanul Căliman, el a căutat să mă-ntâlnească, pentru ca să-mi spună că nu-i nimic adevărat din tot ce scrisesem.

Se înțelege, i-am răspuns că informațiile mele sunt foarte exacte. Atunci căpitanul Căliman mi-a dat *cuvântul lui de onoare* că niciodată n-a lovit pe Grigore Eftimiu, pentru că acesta era un căprar foarte înțelegător.

Vă mărturisesc că, deși aveam amănuntele cele mai precise, și deși văzusem cadavrul nenorocitului, am avut un moment de îndoială. Îmi ziceam că un ofițer, un om în definitiv, nu-și poate da cuvântul de onoare cu atâta ușurință și având convingerea că minte. A venit procesul.

Ei bine, știți ce a spus acolo Căliman? El a declarat că, în adevăr, a bătut pe Grigore Eftimiu, că l-a umplut de sânge! Veți înțelege cum m-a uimit atunci naivitatea acelei clipe de îndoială.

Ce-ai făcut cu cuvântul tău de onoare, mizerabile torturator? Aceasta este întrebarea pe care trebuia fatal să i-o pun a doua zi.

* * *

Dar trebuie să trec la o altă parte, asupra căreia iarăși s-ar putea scrie volume.

Dosarul bătăilor și torturilor militare e așa de mare, încât el nu poate fi citat într-o cuvântare. Trebuie însă să nu uite nimeni că dosarul acesta crește zi cu zi și că începutul lui este începutul armatei permanente.

Ei bine, toate partidele politice care au guvernat peste țara asta făcut-au ele ceva ca să împiedice bătaia în armată? Nimic, absolut nimic. Ba, mai mult decât atâta, ori de câte ori noi ne-am ridicat să înfierăm pe schingiuitorii soldaților, am fost tratați de trădători ori de doritori de scandaluri. Când publicam crima de la Ștefănești, ziarele lor ne spuneau că publicăm romane fanteziste.

Nu e aci locul să explic pe larg pentru ce partidele burgheze s-au arătat întotdeauna partizane ale bătăii în armată, pentru ce ele au tolerat toate cruzimile și toate sălbăticiile.

Pe scurt, atâta pot spune: că o clasă socială care are nevoie de sprijinul armatei permanente nu poate să nu acorde protecție și încurajare șefilor torturatori. Armata se menține și cu forța, și cu prestigiul. Și prestigiul acesta e așa de elastic, încât în virtutea lui s-a ocrotit Anghelescu, Maicanii, și toți ceilalți, cât s-a putut de mult! Cine are idoli trebuie să și-i îngrijească.

De aceea nici nu trebuie să ne gândim vreodată că politicianii burgheziei au să ia ei singuri măsuri ca să

stârpească bătaia în armată. E un lucru pe care nu li-l poți cere, pe care nu-l pot acorda. Care partid politic, sprijinindu-se pe armată, ar putea lovi în cei ce comandă armata?

* * *

S-ar părea, după toate acestea, că bătaia fiind inerentă organizației armatei permanente și, în același timp, neexistând putința ca partidele politice s-o desființeze, ea nu poate să dispară decât o dată cu desființarea armatei permanente.

Ar fi o greșeală de s-ar crede așa. Și, de altfel, modul acesta de a judeca chestiunea ar conveni de minune bătăușilor. Eu am auzit mulți ofițeri bătăuși zicând:

— Suprimați armata, dar nu ne vorbiți de suprimarea bătăii!

Da, este foarte adevărat că educația militară a născut pedepsele corporale; da, este foarte adevărat că aceia care au interes să aibă cete gata de a le apăra exploatarea nu pot șterge bătaia din moravurile cazone.

Dar să nu uităm un lucru: aceea ce nici clasele stăpânitoare, nici superiorii militari nu au interesul să facă au tot interesul și pot s-o săvârșească cetățenii.

Dacă noi toți ne-am hotărî să ne facem datoria până la capăt, vă asigur că n-ar trece multă vreme, și o mulțime de năravuri sălbatice s-ar șterge. Pentru ce n-am duce înainte agitația împotriva bătăii în armată? Pentru ce nu ne-am gândi noi singuri la toate mijloacele prin care să facem să înceteze odată aceste barbarii rușinoase?

Ați văzut că se înființează atâtea și atâtea *ligi*, unele folositoare și altele nu. Ei bine, de ce, oare, cetățenii nu ar face o mare ligă contra bătăii în armată? Să ne înțelegem. Nu-i nevoie de o ligă cu statute, cu comitete și cu tot soiul de forme. Dar să ne hotărâm la o acție comună.

Să-și ia fiecare obligația de a denunța tot ce află asupra torturilor din cazărmi, și să ne luăm fiecare îndatorirea de a ne susține în lupta asta, care e o luptă sfântă.

Să nu uitați că mai toți, câți și-au luat sarcina de a înfiera sălbătăciile cazone, au căzut ei înșiși victime ale brutalităților acestor *pahonți*[1] oficiali.

Ce ați făcut dumneavoastră, cetățeni liberi? Ce? Aplauze prin întruniri? Ce? Entuziasm care ține cinci minute? Atâta nu-i de ajuns. Trebuie să învățăm cu toții la școala jertfei și să ne facem și noi solidari când e vorba de apărarea unei cauze ce tuturora ni-i scumpă.

Muncitori! Să nu uitați că până ieri erați robi cu toții și că, grație luptelor date de părinții voștri, ați scăpat de o parte din robie. Aveți dar datoria de a face jertfe și pentru robii care au mai rămas, pentru robii din cazarmă, dacă voiți să lăsați urmașilor voștri o moștenire sfântă!

Iar voi, tineri culți, de ce stați? Nu vedeți că balurile mascate, că petrecerile, că viața burgheză vă așteaptă?...

Dacă nu vi-i inima tocită, dacă nu vi-i mintea întunecată de farmecul dulcii destrăbălări, veniți cu noi, luptați pentru cei ce sunt dezmoșteniți, pentru cei ce zac în întuneric și în robie!

Adevărații eroi în luptă nu suntem noi, care ținem discursurile și scriem articolele. Noi avem partea noastră de glorie egoistă în toate astea. Dar eroii cei mari sunt acei ce luptă și pier necunoscuți.

Ca zidarul care pune temelia casei și nu știe dacă-i va vedea sfârșitul, și nu știe dacă mai sus nu se va rupe schela, și nu știe dacă în toată casa asta va găsi un colț unde să-și adăpostească bătrânețile, dar care totuși muncește fără preget, așa pentru cauzele mari trebuie să muncim cu toții, nu cu gândul la succes, dar la datorie. Căci adevărații viteji nu sunt întotdeauna cei ce înfig steagul în redută, ci acei care au căzut necunoscuți, dar au

[1] Pahonț - soldat.

format puntea de cadavre peste care șirurile din urmă au ajuns la victorie!

DICȚIONAR ROMÂNO-TURC

Mulți cred că în limba turcească nu există o mulțime de termeni, pe care îi avem noi în românește. Opiniunea aceasta se întemeiază pe o părere, aceea că turcii n-ar fi ajuns la gradul nostru de civilizație.

Ei bine, nu se poate ceva mai fals. Îmi iau, deci, însărcinarea de a dovedi că limba turcească este tot așa de bogată ca a noastră. Iată aci o pagină dintr-un dicționar româno-turc, care, dacă nu s-a făcut, s-ar putea face:

Parlament - tembelâc.

Constituționalism - rahat.
Diurnă - bacșiș.
Ministru externe - pehlivan.
Diplomație - pișicherlâc.
Lascar Catargiu - Aman.
Radu Mihai - Berlig.
Opoziție unită - Mazar-pașa.
Liberal-național - geanabet.
Conservator pur - Saadè.
Regalitate - mosafirlâc.
10 Mai - caraghiozlâc.
Mitropolie - crailâc.
Mânăstire de maici - harem.
Revista nouă - fakir.
Viața - hai clistir.
Direcția teatrului - berbantlâc.
Ofițer - bași-buzuc.
Grevă - bucluc.
Rigolo - Bacalbașa.

Aș putea da un volum întreg. Mă mărginesc însă aci, rezervându-mi dreptul de a pune „va urma” sau, pe turcește, *èvala*.

MORȚII LA VOT

Nu cunosc idee mai pe dos decât aceea că este o crimă să pui pe morți să voteze. Ideea asta e și crudă, și învechită.

Mai întâi de toate, eu nu văd pentru ce răposații n-ar interveni și ei în afacerile noastre din momentul ce noi intervenim într-ale lor. De câte ori n-auziți că se înalță

statui și monumente, că se țin discursuri, că se bea în onoarea cutărui sau cutărui mort! Oare morții au fost consultați în toate operațiile astea? [...]

A venit însă vremea ca ei să fie răsplătiți, și felicităm consiliul comunal că a dat o justă satisfacție celor decedați întru Domnul.

De altfel, pe noi, democrații, lucrul acesta ne bucură și din punctul de vedere al programului nostru. Un mare bărbat a zis că „numai în ziua când toată lumea va avea dreptul de vot, numai atunci vom avea votul universal". Această înțeleaptă maximă se realizează acum, deoarece nu numai viii, dar chiar morții votează.

„Nu vei muri de tot!" a zis apoi un filozof antic. Și iată că, după aproape 2.000 de ani, se împlinește vorba. Nu, nu vei muri de tot; vei muri tu, vor muri ai tăi, vor muri ideile tale, dar votul tău va rămâne; el va pătrunde în urna cu gaură, pentru ca de acolo să strige urmașilor consternați:

— Sâc, că și mort votez!

Iar vestita poezie populară:

Toată noaptea bat la poartă
Și tu dormi, dormir-ai moartă

se va schimba în:

Toată noaptea bat la poartă,
Tu votezi, votar-ai moartă!

TĂMBĂLĂUL DE IERI

Nu știți! Ieri am auzit pe regele Carol citind românește la Cameră.

Ce a citit știți bine, iar eu am știut și mai bine, de vreme ce v-am dat mesajul înaintea tuturor ziarelor.

Vreau însă să vă spun ceva despre progresele pe care le-a făcut regele în arta de a vorbi... limba românească.

Nu mai știu în care piesă este un belgian care spune următoarele: „Ce curioși oameni sunt englejii! Închipuiți-vă că eu învăț englezește de doi ani, și tot nu știu buche. Ei bine, am auzit că în Anglia până și copiii de doi ani vorbesc englezește.”

Cam așa trebuie să-și facă socoteala și regele nostru. Omul acesta stă în blagoslovita noastră țară de 29 de ani, și, cu toate astea, pronunță și azi tot: *tomnilo’ tepuătaț* parc-ar fi un neamț despachetat de o zi pe pământul lui Traian.

Și, cu toate astea, unii au pretenția că bucherul acesta, pe care eu l-aș fi lăsat repetent 29 de ani la românește, e băiat deștept.

Un cetățean turmentat, care asculta din tribuna publică a bătăușilor conservatori, rămânea cu gura căscată de câte ori scotea vodă câte o vorbă. La urmă am auzit pe un cetățean spunând unui vecin:

— Mă neică, mă!

— Ce-i, mă?

— Tu ai înțeles ceva?

— Înțeles, pă dracu!

— Vezi, ai dracului ciocoi! Toți știu talienește!

— Sâc, dă nuntă! Ascultă și ei la vodă; da’ crezi c-a-nțeleseră ceva?

Oi zice și eu ca cetățeanul:

— Înțeles, pă dracu!

SPANACHIDI

(Fragment)[1]

În seara aceea el era trist. Fără să vrea, simțea cum sufletu-i se-mbracă-n doliu, culoarea mormintelor și a călugărițelor; simțea cât e de mic în fața vremii eterne și cât este de naiv în fața nedezlegatului mister al vieții.

Gânduri care de care mai funebre îl apucau.

„Dacă m-aș sinucide singur?”

Ideea aceasta îi surâse.

„Cel puțin, zise el, nu voi muri ucis de alții! Nu voi muri învins! Voi avea și eu o victimă, voi zdrobi și eu o viață, destul tot alții m-au zdrobit!”

Își luă inima-n dinți și țigara-n mână, privi în juru-i cu îngrijire și nu zări nici un obiect cu care să-și poată tăia „firul vieții”. Cugetă un moment să se înăbușească punând capacul la sobă; dar geniul său cel bun îi spuse numaidecât că este o lașitate să pui capacul atunci când nu-i foc în sobă.

Dar dac-ar cumpăra de cincizeci de bani șoricioaică? Însă nici cugetarea asta nu-l ademenea. Șoricioaică?

Și-apoi? Ce va face el de țigări? Cu cincizeci de bani se poate mai ușor cumpăra un pachet de tutun!

„A, prost ce sunt! exclamă el. Eu mă gândesc cum să mă sinucid, și nu mi-am făcut programul! Să mor fără să se știe cauzele tristului eveniment? Dar aceasta ar însemna mai mult decât o sinucidere!” Luă condeiul, se așază la masă și începu să scrie cu cerneală roșie:

---

[1] Sub titlul *Spanachidi*, autorul acestui fragment scrie un roman umoristic care va ieși în curând în volum (n. a.).

PROGRAMUL SINUCIDERII MELE

În momentul când scriu aceste rânduri eu nu mai sunt printre cei vii. Scriu cu sângele meu acest manifest, cel din urmă poate, și în care cetitorii vor afla cu cea mai adâncă părere de rău încetarea din viață a valorosului nostru amic și colaborator Mișu Spanachidi... Da, eu am murit dar numele meu va rămâne.

Cauza morții. Până în momentul de a pune sub tipar cauza fatalului act este încă necunoscută. Se bănuiește că un mister se ascunde aci. Parchetul, sesizat de mai mulți vecini și de opiniunea publică alarmată, a descoperit o scrisoare *olografă*[1] și scrisă chiar de autorul ei, din care rezultă că sinucisul n-a fost asasinat.

La Cameră. Se crede că mai mulți deputați, amici ai defunctului, vor interpela guvernul asupra acestei barbarii. La urmă se va vota o moțiune, prin care se va cere ca înmormântarea să se facă pe socoteala statului.

Onoare acestor reprezentanți ai țării!”

Dar de-abia sfârșise de scris aceste rânduri, când auzi o bătaie în ușă.

Spanachidi tăcu.

O a doua bătaie, de astă dată mai țare.

— Cine vine să turbure locașul morții? strigă el.

Ușa se deschise și apăru servitorul casei.

— A venit o madamă cu scrisoarea asta, domle...

— Bine, zise Spanachidi. Du-te!

Și servitorul ieși.

Fostul sinucis luă scrisoarea, o desfăcu cu grabă și o lacrimă i se ivi în colțul pleoapelor.

„Așadar, ea mă iubește! Și eu, ingratul, tocmai pe ea o uitasem! Să mai citesc o dată”...

---

[1] *Olograf* - testament scris în întregime chiar de mâna testatorului.

Scrisoarea era simplă, scrisă cu o ortografie necunoscută, dar cu mult sentiment. Ea cuprindea rândurile următoare:

„Mișule dragă,
Nu uita că te aștept diseară în grădină la Icoană. Are să fie și Luța cu musiu Barbancioc al ei. Mergem ambii patru la «Rașca», la Dinicu.

Te sărut dulce,
Sița”

Spanachidi sărută scrisoarea, îi rupse cămașa ca să facă pe ea un „fapt divers” pentru a doua zi la ziar, apoi puse restul în cutia lui de scrisori „Margareth Mill”, unde ținea - cum zicea el - „Anuarul amorurilor mele”.

Acum era vesel. Sița îi depărtase din minte toate gândurile negre și-l făcuse să uite că trebuia să se sinucidă. Și apoi, la ce s-ar fi sinucis? Ce motive avea pentru asta? Ce nemulțumiri? Nici una! Ziarul la care colabora era mulțumit de el, el era mulțumit de ziar și presupunea că chiar cititorii sunt încântați. Tânăr era, viitor avea, și iată că Sița venea să-i pună pe frunte cununa fericirii.

„Ce inimă bună e Sița! exclamă el singur, cu glas de «aparte». De un an de când e bonă la maiorul Ursu mă iubește cu un amor exact. Oricând poate, ea-mi scrie să ne întâlnim. Ah! de-ar mai dura manevrele, ca maiorul să fie concentrat!”

Și, zicând acestea, Spanachidi luă în mână un ziar „adversar”, pe care-l lua regulat de la redacție, ca să polemizeze.

Își aruncă ochii pe pagina a treia și citi:

„INFORMAȚII

Sinuciderea din capitală. Aseară s-a sinucis în locuința sa tânărul X. Y. Cauza funestei hotărâri nu este cunoscută. Vom da mâine și alte amănunte.”

„Ce prost sunt informați! zise Spanachidi. O sinucidere fără amănunte! Lasă, că le arăt eu mâine”...

Și, luând condeiul, transformă articolul cu *Sinuciderea lui Spanachidi* în alt articol: *Sinuciderea din capitală*.

„Au să crape de necaz când or vedea că numai eu am scrisoarea olografă, scrisă chiar de autorul ei!”

Apoi își luă pălăria, scoase colțul batistei afară, se privi în oglindă, își drese mustățile și-și examină punga: „Seara asta o să mă ție probabil vreo zece lei: consumații la «Rașca», chetă la lăutari, bacșiș chelnerului, poate câteva alune prăjite... Dar nu-i nimic; mâine iau de la administrație «cheltuieli de reportaj»; trăsură la casa mortului, vizită la morgă, bacșiș defunctului”...

Își luă bastonul și ieși.

La colț tocmai venise tramvaiul. Dete douăzeci de bani:

— Pân’ la Icoană!

ACEL CE TACE

O, taci! taci!
Diferite drame

„Vorba este de argint, iar tăcerea de aur” - iată singura vorbă de aur. A ști să taci, a avea talentul de a tăcea, mai ales la momentul oportun, este darul cel mai mare.

Omul care știe să tacă este omul viitorului. Mai ales în politică, o tăcere prețuiește enorm, dovadă marele bărbat de stat Gr. Triandafil, al cărui glas nimeni nu l-a auzit

vreodată, și despre care toți spun că este o somitate în toate.

Arta de a vorbi scoate oratori; *arta de a tăcea* scoate însă parale - oratoria cea mai plăcută.

Sunt oameni cărora nu le spui „cât să-ți dau să vorbești?”, ci „cât să-ți dau ca să taci?”. Aceia ajung departe.

Vorba cere o sumă de calități stupide, precum talent, cultură, tact, organ simpatic și altele; tăcerea însă trăiește prin ea singură: pentru ca să taci, nu ți se cere să ai nici măcar voce.

Popoarele au apreciat întotdeauna tăcerea, dovadă vorba: „dacă tăceai, filozof rămâneai”, dar n-am auzit niciodată zicându-se: „dacă vorbeai, filozof rămâneai”.

Omul care tace sistematic este presupus că însușește toate calitățile din lume. Toți spun despre el: e adânc, e șiret, e deștept, meditează, cugetă... și, astfel, Jack Negruzzi trece drept un om cu multă judecată, fiindcă niciodată n-a dat ocazia de a fi judecat.

S-a zis că „tăcerea este o afirmare”. Și, în adevăr, dacă *vrei să te afirmi*, taci.

Femeile pierd enorm din cauza maniei de a vorbi. Sunt unele care nu sunt urâte, și or mai fi având și alte calități, dar, Doamne, cum le taie gura săbii!

Poeții au înțeles valoarea tăcerii; de aceea, când vor să descrie fericirea unui moment ei spun... „totul tace”. Dacă ar tăcea și ei, fericirea ar fi completă.

Sunt convins că dacă toți oamenii ar fi muți, n-ar mai exista certuri... Măi, taci!

CE ESTE CONSTITUȚIA

Soarta a vrut ca Moș Teacă să apară în urma lui Napoleon I, așa că acesta a definit constituția mai înainte decât mine. „Constituția - a zis micul caporal - este ceea ce ne ocupă mai mult și observăm mai puțin.”

Dacă n-ar fi zis-o căprarul franțuzesc, Moș Teacă ar fi fost azi original spunând el acest mare adevăr.

În adevăr, nu cunosc decât două chestii care pasionează mult publicul român: prețul grânelor în portul Brăila și constituția în întreaga noastră patrie; pe când însă de grâne se preocupă mai mult negustorii de cereale, constituția este calul de bătaie - măcar că constituția e de genul feminin - al tuturor negustorilor de piei de cloșcă.

Mă rog, să ne înțelegem puțin: ce este constituția?

Unii afirmă că e „pactul fundamental al unei națiuni”, alții că e „legea legilor”, alții că este piatra tutelară, fiecare român are câte o definiție, și nu așteaptă nici măcar să fie întrebat pentru ca să ți-o comunice.

Să nu se supere apărătorii acestei pietre, care nu-i bună nici măcar de pavaj, dar mie mi se pare că e un simplu moft național, inferior chiar unei găini, căci poate fi călcat și de claponi.

Odinioară, oamenii se închinau la lună, la stele, la capete de câini, la coroane mai mult sau mai puțin scumpe; astăzi, fiindcă zicem că ne-am civilizat, ne închinăm la constituție. În fond, amorului acesta orb pentru bucata de hârtie prevăzută cu ștampilele cuvenite i se poate aplica versul lui Scarron:

Je suis de mon amour pressé cruellement,
Mon esprit s’en altere et mon corps s’en constipe[1].

[1] Sunt apăsat de dragostea mea în mod crud,/ Spiritul mi se tulbură și trupul mi se constipă (fr.).

Și dac-ai întreba pe fiecare-n parte „de ce atâta dragoste?”, ar da din cap - presupunând că ar poseda asemenea inutilitate fizică - și ar fi mai încurcat decât dacă l-ai întreba cine a fost primul papă la Roma. Atâta este de adevărat că amorul pentru constituție e un amor mai *constituțional* decât unele boli, cu care ne naștem fără să fi avut meritul de a fi lucrat pentru dobândirea lor.

Vă mărturisesc că, în ce privește credința în constituție, eu sunt ateu. Și aici, de acord cu reacționarul Thiers, cred că „o constituție, oricare ar fi, dă întotdeauna rezultate conforme cu starea prezentă a spiritelor”.

Mai pe românește: când o constituție *poate* fi călcată fără ca domnii călcători să fie imediat călcați și ei, înseamnează că nu suntem copți pentru altă constituție decât pentru... călcare.

Presupuneți că mâine, în loc de constituție, bărbații de stat se adună și ne dăruiesc un cauciuc oarecare. Ne-am uita la el, l-am admira poate; dar n-am face revoluție dacă ni l-ar lua înapoi. De ce? Pentru că, pasămite, nu prea prețuim cauciucul sub toate formele.

De altfel, lege fixă și cunoscută: nimic necesar nu dispare, și nimic nu dispare dacă dispariția nu-i necesară. Pentru ce a dispărut diligența? Pentru ce au dispărut opaițul, *mucările*[1], poșta lui Vilner, șalvaragiii și alte ingrediente de astea intime ori sociale? Pentru simplul cuvânt că n-a mai fost nevoie de dumnealor la un moment dat.

Tot astfel - să iertați de vorbă proastă - poate dispărea o constituție, pe dată ce ea nu face parte integrantă din noi înșine, din viața sufletului nostru.

Și cum se poate dovedi că o constituție nu e înrădăcinată în națiune? Natural, prin însuși faptul că oricine o poate

---

[1] *Mucări* - unealtă (un fel de foarfecă) cu care se curăță mucul ars al unei lumânări.

călca, fără ca această călcare să atragă altceva decât unu sau mai multe banchete ori parastase.

Invit pe Conu Lascăr să meargă în Anglia și să calce acolo constituția, dacă vrea să încerce ce vrea să zică „Anglia, țara clasică a constituționalismului”.

La noi însă, l-aș invita să sporească birurile, și am vorbi atunci! Cât pentru constituție, apoi nici Faustin Hèlie al francuzilor, nici Ilie Foloștină al nostru nu-i țin de cald ori de frig.

PRĂSILA REGALĂ

Poveste cu tendințe antidinastice

A fost odată un împărat. Și împăratul ăsta era calic de mama focului. Își întorcea chipiul pe dos când se învechea, făcea negoț de brânză și de unt proaspăt, aducea până și vaxul de ciubote de la Viena, pentru că acolo era mai ieftin și transportul nu-i ținea nici o lețcaie chioară; mă rog, era calic de parcă trăsese pe dracu de coadă toată viața și tocmai acuma se îmbogățise.

Cu viața era mulțumit ca prostu, că nici deștept nu era, măcar că era șiret ca o vulpe crescută la călugărițe; numai un necaz avea și el, că nu-i dăduse Dumnezeu copii. Pesemne că Dumnezeu n-a vrut să ne înmulțească neamul lighioilor calice.

Așa, ce s-a gândit împăratul? Zice: „Măre, copii nu-mi trebuiesc, că prea țin parale multe. Nu-i vorba, de îmbrăcat i-aș îmbrăca eu ușor, că tot rămân haine de la vizitiii care ies la pensie; de mâncat iar n-ar fi greu: aș cere *probele* de la garda palatului în fiecare zi, da’, oricum, tot te sfănțuiesc copiii! Mai bine, haidi să iau unu făcut gata de altul!”

Și, cum sta el așa pe gânduri, ce-i trăsni prin cap? Și-și aduse aminte că are un frate și că frate-său ar scăpa bucuros de o potaie de copil, că e un netot.

Cum s-a gândit, așa a făcut. A scris lu frate-său, care i-a trimis puiul de băiat cu ăl dintâi tren de marfă.

Când l-a văzut împăratul că vine, sfrijit și jerpelit, cu urechile pleoștite, era p-aci-p-aci să-l trimită la Han-Tătar, că prea era urâtă jigodia, de speria lumea. Câinii îl lătrau, găinile se ascundeau, până și vornicul începuse să urle a pustiu. Da' mai pe urmă ce s-a socotit împăratul? Zice: „Lasă, măre, că și eu eram slut când eram țingău și am venit în țara asta; da' pe urmă s-au deprins toți cu mine, că, de la o vreme, se deprinde omu și cu ciuma".

Îl luă deci pe băiat, îl trimise la baie, îl înțoli cu un rând de straie de la un bucătar al palatului, care tocmai murise fără moștenitori, îi mai potrivi urechile și-l puse lângă el pe tron.

— Să fii cuminte, băietane, îi zise împăratul, să faci și tu ce-oi vedea că fac eu. Ai căzut pe chilipir, aicea-i țară îmbelșugată (adică eminamente agricolă), iar sfetnicii sunt niște găgăuți, de joacă cum le cânți... Doar nu te-am adus aici de dragul urechilor tale, da' m-am gândit că avem neamuri multe, și decât să procopsesc pe vreun târâie-brâu de aiurea, mai bine pe unul din neamul meu.

— Lasă, unchiule, răspunse băiatul, că știu eu cum să mă port!...

* * *

Și zău c-a știut! Cum s-a mai înviorat puțin, a început să calce pe urmele lui unchiu-său; nu te-ai fi lipit de el să-i scoți un gologan măcar să fi crăpat dracu! Își întorcea și el chipiurile și aduna bani în colțul ciorapului; iar când se făcea grămăjoara mai mare, haidi! o trimitea în țara lui. Ce-și zicea el? Te pomenești că te ia odată la goană de aici

cu nepusă masă! Ce te faci atunci dacă n-ai acasă nici sfanț chior?...

Cu toate astea, băiatul începuse a slăbi. Unchiu-său băgase de seamă că nepoțelul se sfreja mereu, dar nu știa ce are. Măi, ce să aibă băiatul? Te pomenești ca dă ortul popii, și atunci alt bucluc, să mai aduci altul, să-l mai înveți și pe ăla!

A întrebat împăratul pe la toți vracii și pe la toate babele, dar nimeni nu știa ce are Fridelache, că așa îl chema. Ba că a mâncat laur și o să turbeze, ba că are streche regală, ba că a prins igrasie la cap din pricina învățăturii, ba că trebuie operat la urechi, că-i atârnă prea greu, nimeni nu știa ce are. Numai ce vine, tocmai la urmă, un șoltic de bătrân, care înșelase și pe Muma-Pădurii în viața lui, și zise:

— Ce mi-i da, maistate, să-ți spun eu ce are flăcăul?

— Îți dau ce vrei, numai scapă-mă, că-i păcat de bunătate de parale pe care trebuie să le dau pe coroana de la dric...

— Apăi... să-mi dai... aista... ministeriul, și... aiasta, disolvarea!

— Dăruite să-ți fie!

— Amu, zise șolticul bătrân, băietanu matale, c'coane maistate, n-are nimic la cap... are la... aiasta...

— La care?...

— La... pardon, la călcâie... Îi hamurezat...

— Cum se poate?

— Iac-așa!

Cum a auzit împăratul, s-a făcut foc. Și s-a pus de pândă.

Într-o noapte, tocmai pe când cântau cocoșii, l-a și prins pe Fridelache cu dragostea în traistă.

— Ptiu! Mascara! Ucigă-te toaca! Flachflucter! Și eu credeam că ai ingrasie la cap... Auzi, amorezat! Amor îți trebuia, urechilă? Și încă cu cine - cu o fată săracă! Apoi, dacă faci copii, carne cu urechi? Vrei să rămâie moștenire banii tăi în țara asta? N-ai destule fete în țara ta, să te

însori până ce n-ăi mai putea? Să piei, că te ia mama dracului! Adevărat vită de pripas!

A doua zi de dimineață l-a și pornit în țara lui, să-și caute fată. Peste câtăva vreme, Fridelache a găsit una de ținea de trei împărății și a făcut o nuntă de s-a dus pomina de câte parale a cheltuit țara în care era moștenitor. Iar șolticul cel bătrân era în fruntea bucatelor.

* * *

Și unde mi s-a pus Fridelache al meu pe făcut copii, dar ce copii! Care cum ieșea din ghioace striga: „Dotație!” Și țara trebuia să le dea la toți, că n-avea încotro: sfetnicii erau toți ca și șolticul cel bătrân.

Așa, de la o vreme, s-a luat țara de gânduri, că nu mai rămăsese moșii nedate prințișorilor. Și numai ce s-a adunat norodul într-o zi și... să te ții, pârleo! L-a înșfăcat pe unchi, l-a legat de-un cal neînvățat, cu un sac de nuci, și i-a dat drumu... Și unde cădea nuca cădea și apanajul...

Dar când să caute pe Fridelache, ia-l de unde nu e! Hoțomanul prinsese de veste și o tulise în țara lui, unde deschisese zărăfie: dădea bani cu împrumut pe amanet cu sută la sută și făcea tot soiul de daraveri. Am fost și eu pe-acolo de-am dat niște nădragi vechi, că-mi trebuiau parale. Când i-a văzut, i-a cunoscut că sunt din țara unde fusese moștenitor. Și unde l-a cuprins o jale, de-i tremurau crenvurștii în burtă. Săruta nădragii și se văicărea întruna:

— O, pantaloni ai țării mele adoptive! Primiți lacrămile mele de cel mai sincer regret! Că de mai ședeam un an în țara aia, o aduceam cu totul la casa mea de schimb!

Și încălecai pe-o roată și vă spusei o minciună adevărată - și cu prorociri de viitor.

GEOGRAFUL GORJAN

Polemică postumă, rușinoasă și plină de adevăruri goale

Dacă este o știință care mă plictisește pe mine grozav, e, desigur, geografia. Am profesat pentru ea întotdeauna un dispreț suveran, și cu drept cuvânt. Căci să vă spun păcatul:

Pe vremea când eram eu băiat, la noi la școală, ne dădea *domnu* să învățăm geografie după cartea lui August Gorjan. Cartea asta e așa de drăcoasă, încât autorul ei a ajuns general; iar eu, care n-am putut-o pricepe, am rămas un nepricopsit.

Acuma, fiindcă m-am pornit pe destăinuiri intime, dați-mi voie să vă citez și dumneavoastră câte ceva din geografia pe care am învățat-o eu când eram un copil, odată, mic ca dumneata.

* * *

Deschidem cartea la întâmplare. De pildă, la pagina 9:

Apa este licuidul care acopere trei din cinci părți alle suprafaçiei pământului.

Cu alte cuvinte, când îți aduce madama un pahar cu apă, iei „licuidul” în mână, te uiți să vezi dacă acopere trei din cinci parți „alle suprafaçiei” pământului, și, dacă da, atunci zici că-i apă. Dacă nu, să știi că-i gaz. Dar țara știți ce este? Să vă spună tot don August Gorjan:

Regiune (Țéră sau statu) este tot pământulu a căruia locuitori se suppunu de ordinariu acelluiiași guvernământu, care se numesce națiă seu popor; avêndu mai toți aceea-așĭ limbă și legi

și alle cărei differite părți sunt împreunate și cunoscute sub acellu-ași nume comunu.

Sau, mai bine, dacă vezi mai mulți oameni având aceeași limbă și cu diferite părți împreunate, scoate-ți căciula, Ghiță, că aia-i națiă! Asta se mai cheamă și altfel pe românește, dar s-o lăsăm încurcată și să vedem mai bine ce o fi Europa, de care auzim atâta vorbindu-se pe la întruniri.

Europa este o peninsulă a Asiei appusală și cea mai mică parte a lumii!

Ba bine că nu! Dacă n-ar fi fost Asia, rămânea Europa fără definiție; așa, însă, noi știm că ea este o peninsulă a Asiei și cea mai mică parte a lumii, mai mică chiar decât Mizilul. Dar, așa mititică cum e, Europa are destul loc pentru ca proștii să avanseze în ea.

Să fugim deci de ea și să facem o vizită în America.

Mai întâi să vă recomand pe americani. Știți cine sunt americanii?

Americanii suntu păgâni și se numesc eschimoși.

Uit-așa, de necaz! N-ați știut asta pân-acuma? Eu am cunoscut chiar pe unul Edison, un eschimos de-ăia urâții, care a inventat fonograful și câte și mai câte drăcii, că de aia l-a făcut statu eschimos!

Să părăsim însă geografia propriu-zisă și să trecem la alte capitole.

De pildă, să vă spun ce e clima, fiindcă poate să vă prindă bine vreodată:

Întinderea unei țêri coprinsă între doue paralele și ai cărei locuitori au dilele mai lungi seu mai scurte decâtu a veciniloru loru se numesce climă.

Vorba ăluia: trage birja în pivniță, că mi-e dor de A. Gorjan!

Ca să afli ce-i clima, iei o țară și o vâri pentru 24 de ore între două paralele. După aia, faci o anchetă pe la cetățeni și-i întrebi:

— Măi leat, cum ți-s ție zilele? Mai lungi ori mai scurte decât ale vecinilor?

Și ori or fi mai lungi, ori mai scurte, tot un drac; tu îi zici climă, ca prostu, după aia saluți, și mergi să găsești o sferă... paralelă.

Pentru asta nu faci un drum lung. Ci întorci numai la pagina 104 a *Geografiei* lui Gorjan, și poftim sfera paralelă:

> Sfera este paralelă cându este pusă astu-felu ca ecuatorulu să fîe paralelu cu orizontulu, și *popolii* cari locuiesc polii au acéstă posiție a sferei.

Să mă bați la... popòl dacă am înțeles vreo buchie. Pe ăia care stau cu popolul întors la orizon și cu ecuatorul pe dos îi presupun eu nițel, fiindcă am mai citit niște cărți de astea de măscări; dar tot n-am înțeles cu cine e paralelă pârlita aia de sferă.

Să trecem dar în alte sfere. Bunăoară, să vă probez că pământul este rotund. Geografia iubitului meu Gorjan ne învață așa:

> Cându cineva se apropie de unu munte, i se vede mai întêiu vârfulu, pe urmă mediu-loculu și apoi pòlele lui.

Adică, o iei rara spre munte. Atunci ți se vede „vârfulu”, pe urmă „mediu-loculu”, și la urmă hop și poalele. Se înțelege, să nu-ți dai poalele peste cap, că atunci curat că se vede rotund!

* * *

Și acum, spuneți-mi dacă eu, om serios, incapabil să citesc altceva decât *Biblia* și pe *Moș Teacă*, puteam să învăț o știință ca *Geografia*, care ne vorbește lucruri de rușine și ne arată la orizon gogeamite popolul paralel cu ecuatorul și cu alte infamii *ejusdem farinae*[1]!

A trebuit să se găsească un ministru ca V. A. Urechiă, care să pună patriotismul mai presus de geografie, pentru ca să aprobe această operă română „fiindu folositóre junimei studióse”. Ca patriot, salut și eu pe d. V. A. Urechiă; dar vorba e că, oricum, don general Gorjan prea a înaintat spre munte și i s-a văzut ecuatorul!

ANUL NOU

Acest prunc nu este singurul pe care l-au avut părinții săi. Maica sa, o femeie de condițiune, Materia, iar tatăl său, un bărbat lung, Spațiul, au colaborat la mulți feți ca el, dar pe toți i-a înghițit Vremea (un pseudonim sub care se ascunde cunoscutul nostru amic Saturn, copilofagul).

Anul nou se prezintă de astă dată în niște condițiuni de slăbiciune analoage cu condițiunile fraților săi dispăruți, ceea ce ne face să prevedem că nici el nu va avea o viață lungă: îi dăm cel mult 365 de zile, plus nopțile corespunzătoare.

El a venit aducând cu sine viscolul, această tragedie care face să înghețe inimile omenești, această doină care îngheață apele, această idee care aprinde focul în inima oricărei sobe.

În ceea ce privește mediul, putem spune că 1897 n-are noroc. El se naște într-un moment când bătrânul Bismarck e categorisit, când șahul Persiei a murit, când *Li Hung-*

[1] Din aceeași făină (lat.).

Ciang[2] este amendat ca un simplu macagiu, când bătrâna Europă, înarmată până-n dinți, își dă poalele peste cap și-și arată urechile.

Aceasta în ce privește politica exterioară.

În interior, și mai și. La cârma statului avem un guvern slab, venit la putere în post.

Biserica este scăldată în sânge și cu pidalionul sfâșiat de lupte intestine.

Justiția și-a clădit acareturi cu trei caturi, ca dovadă că face „afaceri” strălucite.

Armata și-a compromis pamponul, înarmată fiind cu ciomagul Mannlicher, ca în vremile de tristă pomenire ale lui Silaghi, San-Marin, Zaharia și alți diplomați.

Școala este compromisă prin numeroșii elevi care se dedau la vițiuri rușinoase, precum: scoaterea de reviste literare, confecționarea versurilor cu mâna și alte turpitudini, care fac să degenereze rasa.

În mijlocul acestei corupțiuni totale, singur *Moș Teacă* bravează secolul și aruncă o zâmbire disprețuitoare peste Anul nou, ca și peste cel vechi.

Și nici un bacșiș, fie el oricât de mare, nu ne va face să ne schimbăm ideile.

BĂIEȚII LUI BRĂTIANU

Subscrisul, domn Rigolo, român, major, domiciliat în câmpul vast al Democrației, am deschis ochii politici, ca să zic așa, pe la 1885.

---

[2] Li Hung-Ciang (1823-1901) - om politic chinez. A reprezentat statul în diferite împrejurări, printre care și la încheierea păcii cu Japonia (1895).

Era pe vremea când marele bărbat de stat Radu Mihai făcea scamatorii cu ceasornicele, ca un al doilea proroc al lui Andronic-Apă-de-aur.

Ca orice tânăr cu viitor, citeam ziare și mergeam la Cameră în zilele când se dădeau reprezentații „furtunoase”.

Ei bine, trebuie să spun aci că grozav mă uimea marele cetățean Ion Brătianu! Avea el, în felul lui de a spune lucrurile, un ce special, pe care nimeni nu l-a putut moșteni.

Îți spunea că lumea a avut întâi pictura și pe urmă arhitectura; îți vorbea de războiul lui Traian cu turcii; te pisa cu Gorciakov[1], cu Napoleon și cu Cavour[2] când era vorba de Maican, și așa mai încolo.

Cinic de felul meu, nu pricepeam cum toată lumea aia, Dimancea, Epurescu, Robescu și toți asociații lor puteau să asculte, și să admită, și să aplaude comicăriile bătrânului cu părul creț.

Făceam reflecții în gura mare asupra acestei nedomiriri.

Ei bine, regulat venea câte un cetățean matur care-mi spunea:

— N-are a face, tinere. E el așa cum e, dar trebuie să-l tolerăm... fiindcă e Ion Brătianu.

Și cetățeanul mă părăsea, crezându-mă convins, pe când eu eram mai sceptic ca oricând.

...Sunt de atunci atâția ani. Și din nou presa îmi semnalează o sumedenie de prostii oficiale:

Unul inundă Galații și apoi pune pe olandezi să pompeze apa cu o tulumbă mare și cu o cheltuială și mai mare;

---

[1] Gorciakov Alexandru (1798-1883) - om politic rus, diplomat care a reprezentat Rusia la multe congrese.

[2] *Cavour Camillo Benso* (1810-1861) - om de stat italian, ideolog și conducător al nobilimii liberale moderate și al burgheziei monarhiste piemonteze. Ca adversar al Austriei și aliat al lui Napoleon al III-lea, *Cavour* a susținut Unirea Țărilor Române.

Altul anunță reforme teribile și, când colo, dă un kilogram de tutun lui Gogu Cantacuzino și lui Tache Protopopescu;

sau:

S-apucă să-nvețe el, pârciul cu caș la gură, pe arheologii țării superioritatea istorică a cazanului asupra Porților-de-Fier și așa mai la vale.

Stau și mă-ntreb:

— Cine sunt ăștia? Cum îi suportă lumea? Ce are Kirițopolu, Dimancea și Epurescu de se închină așa ăstor băieți cu părul creț?

Dar din nou un cetățean matur vine și-mi spune:

— N-are a face, tinere. Sunt ei așa cum sunt, dar trebuie să-i tolerăm... fiindcă sunt băieții lui Ion Brătianu.

...În inima mea de Rigolo o indignare se naște, și strig:

— Dar bine, la ce generație o să se amortizeze odată privilegiul brătienist? Dreptul la prostie e oare sacru, inviolabil și etern?

PĂPUȘILE MAIESTĂȚII-SALE

Am anunțat, împreună cu toate ziarele, că m.-s. regina va pleca, foarte-n curând, la Neuwied. Augusta poetă Carmen Sylva, cu spiritu-i inventiv, s-a hotărât, precum se știe, să ducă de aci din țară o colecție de păpuși.

Ideea s-ar părea stranie și plină de aluziuni malițioase la țara latină de pe țărmurile lui *schönes blaue Donau*[1].

Cu toate astea, intențiunea suveranei-poete este cu totul inofensivă. Maiestatea-sa dorește pur și simplu să expună la castelul părintesc mostre de costumele noastre naționale, din toți timpii și din toate ținuturile.

---

[1] Frumoasa Dunăre albastră (germ.).

E delicat, precum se vede, e naiv și e chiar util istoricește.

* * *

Dacă maiestatea-sa regele n-ar avea un spirit mai sobru, mai auster și mai pozitiv, ce colecție admirabilă de păpuși ar putea duce la castelul de Sigmaringen!

Imitând exemplul nevinovat al grațioasei noastre suverane, m.-s. ar putea expune ceva mult mai interesant pentru studiul moravurilor și spiritului acestui popor, de curând liberat de sub turci.

Un vicleim[1] întreg!

Păpuși de cauciuc care joacă după cum le cântați; păpuși care duc mâinile la piept și se încovoaie de spinare; păpuși votătoare (votează cu o repeziciune vertiginoasă credite, apanagii, trădări, diurne, pensii viagere, legi restrictive, privilegii de furnituri, concesii nelimitate - toate fără nici un discernământ); păpuși docile sau turbulente, după cum le așezi, pe moale ori pe tare; păpuși care-nchid ochii și deschid buzunarele; păpuși mari, mici, brune, blonde, masculine, feminine, chiar și neutre!

Un singur fel lipsește din bogata colecțiune a maiestății-sale - și asta nu din vina noastră - păpuși care să stea drept și să nu clipească din ochi.

Este drept că suveranul a avut și asemenea rarități, dar le-a eliminat din probar, deoarece m.-s. are o vădită aplicație pentru cele mișcătoare, îndoitoare și schimbătoare.

* * *

[1] Veche dramă populară de origine creştină reprezentând naşterea lui Cristos, jucată la ţară, în perioada Crăciunului, de către flăcăi costumaţi.

Marele dramaturg norvegian Ibsen a creat un tip nepieritor în marea lui piesă *Nora*, tradusă de unii sub titlul *Casa de păpuși*.

Nora este tipul femeii din zilele noastre, care nu judecă, nu simte, nu trăiește decât din convenții sociale. Originalitate n-are acest specimen, cugetarea proprie îi lipsește, ea este o jucărică în mâna bărbatului, care o iubește, dar ca pe un copil, care o alintă, o protejează, dar nu o stimează ca pe o ființă.

Observând colecția de păpuși a suveranului nostru - colecție pe care nu e nevoie de multă imaginație ca s-o concretizezi în lumea noastră politică - ajungem și la un titlu nimerit: *țară de păpuși*.

M.-s. ar putea uimi Germania când i-ar prezenta acest bogat asortiment, propriu micului stat latin de aci.

Asemenea colecție nu se poate găsi nici în Anglia, nici în Germania, nici în Bulgaria. Pretutindeni, oamenii politici prezintă alte caractere, altă independență, alt fason intelectual. Ai noștri au această tristă particularitate, că nu pot ține nici un moment fruntea sus în fața voinței regale.

În Germania, unde dinastia este legată de țară prin tradiții vechi și prin tradiții comune, încă se găsesc nu numai individualități, dar chiar partide-ntregi care să se ridice, la un moment dat, cu o energie clasică și să respingă proiecte de legi susținute în mod fățiș de împărat[1].

Păpușile noastre, confecționate dintr-o pastă docilă, n-au niciodată veleități de independență. Le poți scoate ochii din căpățâna de faianță, le poți vărsa câlții din piept, le poți găuri golul din țeastă, mașina lor merge cum ai strunit-o.

E drept, însă, că sunt îmbrăcate-n mătase.

---

[1] Evident, este o exprimare confuză a lui Anton Bacalbașa, care a fost un aprig adversar al monarhiei. Dinastia din Germania nu era „legată de țară prin tradiții vechi și prin tradiții comune”, ci era impusă țării.

Ce frumos le-ar sta în castelul feudal de la Sigmaringen!

LA VĂCĂREȘTI - NU LA FILARET!

...Și vor să serbeze pe 1848!

În deșert caută bunăvoința noastră să găsească sufletelor lor vreo înrudire cu mișcarea generoasă de atunci; în deșert ne frământăm să le aflăm dreptul de a se arăta lumii ca urmași ai acelei generații de eroi - căci ne este cu neputință!

Cu neputință să concepem legătura sufletească dintre Kogălniceanu și Bursan, dintre Eliade și Carada, dintre Bărnuțiu și Bianu. [...]

Dar este o nebunie [...] să iei pe domnu Palade drept urmașul lui Nicolae Bălcescu!

Și fiindcă îndrăzniseră să spere că vor atrage în alaiul lor pe Costache Bălcescu [sic], ia să răsfoim istoria și să vedem ce asemănare ar putea fi între geniul care a scris *Cântarea României*[1], acel mare și unic poem al nostru național, și între burta care a comis ultima mișcare în magistratură.

Cu talentul lui neîntrecut, cu erudiția lui desăvârșită, Nicolae Bălcescu a jucat la 1848 un rol de frunte.

Avem de la dânsul comori literare și istorice neprețuite.

Iar la 1852 sufletu-i divin s-a stins, în vârstă de 33 de ani - tocmai când vroia să scrie capitolul 33 al operei lui de căpetenie.

Bălcescu a murit la Palermo, „pe plaiu-nstrăinării", într-o ospelărie săracă, având drept avere treizeci de lei!

---

[1] Disputa asupra paternității operei *Cântarea României*, după cum se vede este foarte veche. Părerile că ea aparține lui Nicolae Bălcescu, și nu lui Alecu Russo, formează și azi obiectul multor discuții.

Și pe când de pe urma lui rămânea țării un neprețuit tezaur de cântare și de lumină, rămășițele lui pământești zăceau pierdute pentru totdeauna în groapa sărăcimii siciliene.

Ce ziceți de această viață astfel trăită, așa pierdută?

Recunoașteți în ea vreunul din caracterele ocultistului nostru, care se dă drept copil al lui 48?

Vedeți în poema trudnicei vieți a marelui nostru poet, a generosului revoluționar, a entuziastului și muncitorului istoric ceva care să semene cât de departe cu *poșidicul*[1] care parodiază la primire pe revoluționari?

Văzut-ați ocultist muncind să cânte patria?

Văzut-ați ocultist să-și piardă vremea ca să ne învețe gloria lui Mihai?

Văzut-ați ocultist murind în sărăcie?

„Fiii fărădelege triumfează în toate părțile și întemeiază spurcata lor tiranie. Sufletele generoase, zdrobite și rănite de moarte, văd apuind din vederea lor ziua mântuirii.”

Așa spunea Bălcescu la 1850, și așa ar spune astăzi, dacar trăi să vadă mascarada coțcarilor deghizați în băieți de familie.

Toată mișuna asta ticăloasă, în capul căreia n-a încolțit vreodată o idee, în inima căreia n-a palpitat nicicând un sentiment, în sufletul căreia n-a vibrat o durere străină; toată ortaua[2] condusă de vilul[3] metal al băncilor și iuțită de frica gârbaciului - asta pretinde, români, să ne înfățișeze la 11 Iunie și pe Eliade și pe Kogălniceanu, și pe Bărnuțiu, și pe Bălcescu!

Înțeleg revolta oamenilor de inimă, care - întâmple-se ce s-o întâmpla! - vor merge să izgonească de pe câmpia Filaretului pe acești pretinși moștenitori, veniți să uzurpe o memorie ce nu le aparține.

---

[1] Om mic.

[2] Ceată, clică.

[3] Josnic, mârșav.

Ei la bănci, la poliție și-n pușcării! Acolo e de ei! Să manifeste în contra directorului de penitenciar, ca să le dea tainul cât mai mare, dar nu să parodieze cu o bucată de madipolon, boită în trei culori, steagul libertății!...

Să taie sare-n fundul ocnelor - după ce au tăiat cupoane în beciul băncilor - dar nu să taie gogoși, ziua-n amiaza mare, și să prostească un neam întreg, căci satul are câini!

OAMENII LUI '98

Voi sunteți urmașii Romei, niște
răi și niște fameni?
I-e rușine omenirii să vă zică
vouă oameni!

Eminescu

Într-un fel ori într-altul, peste câteva zile vom serba data de 11 Iunie 1848.

Pentru că nu mai avem decât vreo câteva zile pân-atunci, credem că este bine să facem aici constatarea situației sufletești a contemporanilor noștri.

Observăm de la început că în serbările de care se vorbește 11 Iunie 1848 ocupă un loc foarte puțin însemnat și că ceea ce importă mai ales este 11 Iunie 1898.

Fiecare se simte preocupat nu de a da serbării o strălucire cât mai mare, ci de a compromite cât mai puțin din „afacerile" lui.

Această aniversară, care ar fi trebuit să se celebreze în mijlocul celui mai mare entuziasm, se va serba în mijlocul celor mai egoiste porniri.

Și nu vorbim numai de guvern. Guvernul, preocupat de scopurile lui electorale, de slăbiciunea și de amărăciunile lui, nici nu putea face altceva decât o mascaradă polițienească.

El n-are public, n-are o simpatie, n-are nimic din ceea ce i-ar trebui ca să organizeze niște adevărate serbări populare.

Dar vorbim de lumea noastră politică în general.

După cincizeci de ani de la acea mișcare generoasă - în care unii și-au jertfit privilegiile lor de clasă, alții și-au jertfit liniștea, și chiar viața - ne găsim astăzi într-o atmosferă de afaceri, de negustorie și de scârboase preocupări materiale.

Ideile au fost izgonite din câmpurile de luptă ca netrebnice, și tot mai mult au fost înlocuite cu cele mai meschine patimi.

Politicianii au pus stăpânire pe toată viața statului, pe tot sufletul neamului și au ofilit orice entuziasm.

La 18 ani suntem decemviri, la 21, deputați cu diurnă permanentă, și la 25, nu ne mai poate mulțumi decât un portofoliu ministerial.

Și, ca să ajungem aci, toate căile sunt bune, afară de calea serioasă a culturii și a simpatiei populare.

Atașarea pe lângă personajele deja ajunse, lingușirea, lacheismul cel mai degradator, iată mijloacele de parvenire în acest mizerabil *struggle for*[1] leafă!

Băieți care în alte vremuri ar fi luat steagul și ar fi ieșit în uliță ca să lupte pentru o idee de care erau într-adevăr înamorați, astăzi visează să participe în consiliile de administrație ale creditelor.

Iar când îi întâlnești, la un colț de uliță, cu servieta doldora la subțioară și ai naivitatea să-i întrebi dacă vor onora națiunea cu grațioasa lor prezență la serbarea revoluțiunii, îți răspund: „Să vedem... nu știu... Comitetul

[1] Lupta pentru... (engl.).

nostru se cam opune... Șeful nu e pentru agitație... Regele e în contra stradei... Să nu ne compromitem situația”...

Poftim de insistă, și te va lovi cu fraze diplomatice băiatul. [...]

Altul, purtând ochelari numai așa, „de al dracului”, măcar că distinge cale de o poștă polul de liră, îți joacă pe blazatul. El te asigură că a îmbătrânit, că e om de cabinet, că nu e făcut pentru acțiune, că se simte și cam surmenat, dar că tu ai face foarte bine să te agiți... singur.

Ia-l pe acest ridicul monșer și-l scutură puțin, și vei vedea că surmenajul și bătrânețea nu-l împiedică deloc să figureze în zece consilii de administrație și să mănânce zece lefuri.

Când e vorba de lucrul public, face pe damblagiul; dar când e vorba să dea raita prin bugete, aleargă ca un ogar.

Ce vreți însă? Nu poate să-și compromită „situația!”

...În așa condițiuni se va serba anul 1848, anul marii mișcări politice și sociale, care a schimbat fața lumii și a născut generații de viteji.

Politicianismul-industrie, iată boala care ucide societatea noastră, iată ce stinge orice avânt și întunecă orice ideal!

Cel mai mare om al societății noastre contemporane va rămâne acela care va avea destul talent și destulă virtute ca să provoace o reacțiune în contra curentului comercial al vremii...

OCULTA ȘI INTELIGENȚA

(IV)

Oculta nu se poate lăuda că disprețul ei financiar pentru tot ce este talent n-a provocat și din partea talentelor o aversiune adâncă împotriva ei.

În vreme de entuziasm și de glorie, când liberalismul avea ziariști de valoarea lui C. A. Rosetti și a lui Cezar Bolliac, se scriau satire în contra acelor care nu vroiau să se supună progresului politic. Aceia erau *tombaterele*.

Dar de când liberalismul s-a transformat în ocultism, lucrurile s-au schimbat. Copiii *bonjuriștilor*, travestiți în samsari de procese scandaloase, nu numai că nu știu să înstrune lira părintească, dar au devenit ei niște adevărate tombatere, obiectul tutulor satirelor.

Dac-ar fi aici locul să facem un studiu întreg, și dacă n-ar trebui să ne mărginim la cadrul restrâns al unei reviste de ziar, am putea începe de la Eliade și de la Grigore Alexandrescu, care, și unul și altul, au zărit decadența ce avea să vină.

Am putea aminti pe Vasile Alecsandri, spiritul cel mai senin din literatura română, dar care și el n-a putut să nu se revolte în contra burghezismului ce mai târziu a fost numit ocultism.

Dar să luăm pe cei care trăiesc, neuitând încă, dintre cei dispăruți, pe eternul Eminescu, care i-a ars cu bici de foc și i-a însemnat pentru totdeauna ca pe niște „panglicari în ale țării”.

Trăind atâta timp între ei, Delavrancea nu s-a putut, totuși, aclimatiza în atmosfera lor. Și când a vroit să zugrăvească un *Parazit*, a luat pe unu dintre dânșii.

Caragiale i-a imortalizat în atâția eroi, înfățișându-ni-i în toate postùrile - puteți citi chiar „toate postùrile” - dar veșnic ridiculi.

Ori de câte ori un artist a intrat în câmpul politic ori a atins un subiect care să aibă vreo relație cu politica, și-a ales modelul dintre cetașii Ocultei, dacă a vrut să arate un șarlatan ori un ridicol.

Ceilalți, cei care au tăcut - cu toate favorurile ce uneori ocultiștii au revărsat asupra oamenilor, căci așa înțeleg ei să încurajeze arta - aceia n-ar fi în stare pe nici un preț să-i glorifice.

Artiștii lor se numesc Malla, scriitorii lor… Stecedum!

Au fost în țara asta campanii de presă memorabile. Ei bine, toate în contra ocultiștilor.

I-a biciuit Gheorghe Panu așa, că și azi, după doisprezece ani, au vânătăi pe trup.

I-au biciuit toți cei din generația mai tânără, după d. Panu - toți cu patimă, cu o pornire a întregului suflet.

În contra acestor burtă-verzi niciodată nu luptăm prea mult, și este aici locul să spun o impresie personală:

De mai bine de doisprezece ani, de când fac ziaristică în mod profesionist, am scris desigur multe lucruri pe care le regret și le dau în seama lipsei de experiență de pe vremuri.

Ei bine, nu retrag un rând, o iotă din tot ce am scris împotriva ăstor… oameni.

În fluctuațiile acestei vieți, mai ales într-un timp când ziaristica nu era stabilită, n-am scris niciodată un rând pentru ei, și țin atât de mult la titlul acesta, încât m-aș mulțumi să-mi fie consacrat ca epitaf: acest om n-a fost nici un ceas ocultist.

Și… mi se va ierta mult, căci mult i-am urât.

Am epoci, în viața asta oribilă de condei, când scriu patru și cinci articole pe zi, mai bine de o pagină de ziar. Ei bine, nu m-am plâns niciodată de lipsă de subiect: ocultă să fie, că subiecte - destule!

…Aceasta e singura răzbunare a intelectualilor împotriva asociației comerciale care operează cu capital străin și reușește să sufoce atâta gândire românească.

Pot să se îmbogățească. Dar din efracțiunile ce comit se aleg cu zgârieturi și cu semne, stigmate care vor spune veșnic originea acestei îmbogățiri.

PREFAȚĂ LA DON PALADU

Penultimul număr al revistei enciclopedice Larousse a fost consacrat unei monografii a lui Bismarck: viața, tinerețea, maturitatea, operele lui și așa mai încolo.

Nouă ne-a venit altă idee:

Dacă s-a făcut o monografie a lui Bismarck, de ce n-am face și noi o monografie a lui don Paladu?

Orice ar zice istoria, Bismarck n-a avut mai multă greutate decât don Paladu, care chiar la Sfântu Gheorghe trecut a venit vreo zece băniți.

Am zis dar: haide să tragem pe don Paladu în volum, căci la dumnealui volumul e tot.

* * *

În paginile ce urmează cititorii vor găsi istoria naturală a eroului nostru.

Cu o energie curat demnă de o cauză mai bună, am cules tot ce am găsit mai solid, mai serios și mai umoristic despre acest distins bărbat.

Era păcat că atâtea scântei de geniu, toate inspirate de abdomenul, de manierele, de caracterul, de principiile, de inteligența și de morala lui don Paladu, să se piardă pe la cele patru vânturi.

Noi le-am colecționat cu drag - cele mai multe fiind operele noastre proprii - căci am pus în ele o parte din inima noastră.

Nu s-ar crede, și totuși noi iubim pe don Paladu ca pe un prunc al nostru, prunc prea de tot *durd*[1] și cu cămășuța prea de tot compromisă.

Îl iubim pentru că am pus în el valuri de cerneală și scântei din suflet.

---

[1] *Durd* - grăsuliu, plinuț.

G. D. Pallade era un avocat de a zecea mână, secretar fără importanță, și fără șoșoni-galoși, al dlui Petrache Grădișteanu.

El mergea la tribunal, mai târziu a mers și-n politică, pleda la bară, vorbea prin întruniri, s-a ales deputat, a ajuns chiar ministru, dar toate acestea nu l-au putut aduce la înălțimea unei *individualități caracteristice*.

Avocați sunt atâția, deputații se aleg așa de ușor, miniștrii sunt atât de nuli în zilele noastre democratice, încât don Paladu ar fi putut rămâne multă vreme un necunoscut pentru istorie... de n-am fi fost noi.

Da, o spunem fără falsă modestie: *noi* am făcut din don Paladu aceea ce este astăzi.

Avea numai origine, și i-am dat originalitate; avea numai abdomen, și l-am făcut abdominabil!

Din înghesuiala gloatelor de politiciani noi l-am scos la iveală și l-am ridicat la rangul de personaj.

Dac-am vroi să punem și mai bine punctele pe *i*, am putea zice că am făcut din don Paladu pentru lumea civilă aceea ce am făcut din *Moș Teacă* pentru lumea cazonă.

Don Paladu este Moș Teacă civil, Moș Teacă teribil, care se amestecă la Domenii, la Justiție, la Finanțe. Moș Teacă atotștiutor, capabil să învețe pe pești ocenia[1], să poarte pe piele robă în loc de flanelă-iegăr, să rezolve „difițitu” bugetar cu tabla lu ăla... lu Pitagora!

Don Paladu, așa zugrăvit, este azi un tip special al României; de acuma încolo el aparține țării, el este al istoriei.

G. D. Pallade ar fi rămas în praful uitării - don Paladu stă deasupra ca-caimacu!

Grație muncii noastre de trei ani, putem zice azi că don Paladu este așa de popular - sau „populer” - încât G. D. Pallade a dispărut din limbajul românesc ca o terminologie ce nu mai corespunde la nimic, ci toată lumea cunoaște pe erou sub numele de „Don Paladu”.

---

[1] *Ocenie* - instrucție, exercițiu militar.

Don Paladu la abdomenii, Don Paladu cu palanța justiției, Don Paladu la ichilibrajul bugetar, Don Paladu la Zdrafcu, Don Paladu în tramcal, Don Paladu la fratele Berechet; iar G. D. Pallade - nicăieri!

Don Paladu a întunecat așa de groaznic pe G. D. Pallade, încât G. D. Pallade se mai păstrează azi doar în lumea oficială, în coloanele *Monitorului oficial*.

Dar și acolo îi stă așa de rău, și stă așa de șubred, încât amicul nostru Costică Iliescu, directorul *Monitorului*, îi zice în particular (cum ar fi la „partea neoficială”), tot *Don Paladu*.

* * *

Când lucrurile stau cum spuserăm pân-aci, cum voiți să nu iubim pe Don Paladu?

În judecata lui meschină, Don Paladu și-o fi închipuind ca noi îl urâm. El nu știe - biet cap de întrunire pe culori! - că avem pentru dânsul cel mai cumplit amor.

Cum Cervantes iubea pe *Don Quijote*, cum Victor Hugo iubea *Măgarul*, cum poporul iubește pe *Nastratin Hogea*, tot astfel noi avem un fel de iubire plină de pietate, pentru Don Paladu.

El reprezintă zile de tortură sufletească, nopți de nedormire, atâtea și atâtea ore de zbucium în căutarea unei noi blestemății.

Toma Blându, tramcalul, Niță Berechet, iahnia de mânătărci, toate acestea ne costă muncă sufletească, muncă creatoare, ceva din inima noastră.

Tot ce se vede în paginile următoare, epopeea vieții lui Don Paladu, este un capitol - și poate din cele mai interesante - ale istoriei politice și morale a României la sfârșitul veacului XIX.

Oferim contemporanilor noștri această operă - cu toată francheța - ca să mediteze asupra ei, și nu numai să râdă, căci nu e numai de râs.

MITIȚĂ SCUZA

Prefață originală

Începând culegerea sistematică ce ne-am impus asupra vieții și excentricităților lui Mitiță Scuza, ne vedem siliți să declarăm de la început că opera noastră nu va fi completă.

Nu va fi completă nu din cauza noastră, ci din cauza eroului.

Nu există om în țara lui Traian care să fi dat naștere la atâta literatură despre el; nu există om care să fi primit atâtea porecle; nu există om pe seama căruia contemporanii să se fi stricat atâta de râs.

Literatură și desen cu nemiluita, încât, dac-am sta să fim conștiincioși și să colecționăm tot ce știm și tot ce posedăm despre el, ar trebui să ne facem noi secretari la Academie, și să se bage el la *Moș Teacă*.

I s-a zis goril, macac, maimuță, roade-ruble, sparge-alune, pitic, baron de Hahn, trădător, Scuza, ignobil, leszenszky, Micloș Turzos și câte și mai câte!

Din acest calabalâc aruncat claie peste grămadă în istoria lui politică, noi am luat pe Mitiță Scuza.

Mitiță Scuza al nostru cuprinde și pe goril, și pe roade-ruble, și pe ignobil.

Suntem siguri că românii din regat, ca și cei din Macedonia, ca și cei din Transilvania ne vor mulțumi pentru monografia ce am alcătuit, ca una care va putea călăuzi pe istoric în privința acestui Nastratin național.

Am contribuit mult noi înșine, o știm, ca să vulgarizăm pe Mitiță Scuza; dar pentru aceasta nu reclamăm absolut nimic, dovadă că-l dăm ca supliment, cu totul gratuit, cititorilor lui *Moș Teacă*.

Meritul - dacă vreun merit poate fi - este pe de-a-ntregul al năzdrăvanului politic, care a reușit să se facă mai de pomină decât popa tuns.

Și acum, adresându-ne românilor, le zicem:

Primiți pe *Mitiță Scuza* așa cum este: nici mai bun, nici mai rău. Primiți-l din toată inima, căci numai sub forma asta nu face nici un rău nimănui. Primiți-l, căci e supliment!

SERVITORUL REGELUI

Din toate condoleanțele primite de familia regretatului Gogu Cantacuzino, una mi-a atras atențiunea cu deosebire: telegrama regelui.

Această telegramă, care a fost reprodusă de toate ziarele, zice:

DOAMNEI ELENA CANTACUZINO
BUCUREȘTI

Sunt adânc mâhnit de moartea iubitului vostru soț, în care țara pierde un bun patriot și Eu un servitor credincios și harnic; rog pe Dumnezeu ca să sprijinească pe domniile-voastre în marea voastră durere, la care Regina și Eu luăm cea mai vie parte.

CAROL

Pentru marea majoritate a publicului, rândurile suveranului nu cuprind nimic extraordinar: nici nu dovedesc vreun sentiment, nici nu par că acordă vreo importanță deosebită pierderii lui Cantacuzino.

Este o simplă telegramă de răspuns obligator, în care defunctul e calificat ca „bun patriot”, într-o țară-n care, desigur, toți suntem buni patrioți.

Și, cu toate astea, tocmai lipsa de culoare dă telegraficei proze un aer deosebit.

Și iată cum:

Mai întâi, sunt convins că orice româncă ar vesti regelui - sau oricui - încetarea din viață a scumpului ei soț ar primi un răspuns identic cu cel din telegrama citată... „sunt adânc mâhnit, doamnă; era un bun patriot; Dumnezeu să-l ierte!” Punct și iscălitură.

Nu este nevoie să fi fost un caracter, să fi însemnat o unitate valoroasă în epoca ta de slugărnicie și de apanagii, să fi semnificat virtutea însăși, pentru ca, după ce vei fi murit, familia ta să primească o depeșe ca cea de mai sus.

Bun patriot într-o țară în care istoria n-a înregistrat nici un trădător este sinonim cu „bună dimineața”.

Orice român ar subscrie asemenea telegramă, bineînțeles într-o românească mai corectă, întrucât nici un român nu zice „Dumnezeu să sprijinească pe domniile voastre” ci „Dumnezeu să vă sprijinească”.

Dar nu observați altceva mai caracteristic?

Pe lângă distinsul calificativ de „bun patriot”, maiestatea sa mai împodobește amintirea lui Gogu Cantacuzino cu încă unul, și mai distins: „Eu pierd un servitor credincios”.

După această suverană caracterizare, Cantacuzino ar rămânea definit astfel: „a fost un bun patriot și un servitor credincios”...

Protestează toți câți l-au cunoscut, desigur. Asta nu e stampa lui Cantacuzino. Servitori și patrioți mai sunt încă vreo câteva milioane, în tot cazul încă vreo câteva zecimi, și e păcat să ni se dea drept figura unei rarități o siluetă așa de comună!

Ce vroiți însă? Stilul oficial și sentimentul oficial, au asemenea taine, neînțelese de noi, simpli patrioți, și, Doamne ferește, servitori.

Noi nu putem pricepe cum, în zilele noastre de democrație conștientă, un om poate scrie despre el cu litere verzale: „Eu Mă Simt Mâhnit”... Nu putem pricepe

cum un om nu vede în toți locuitorii unei țări decât servitori ai Lui (servitori cu s mic și Lui cu L mare); nu putem înțelege cum un om care în treizeci de ani nu e apt să învețe românește, are servitori care într-un an ar fi în stare să învețe bine nemțește; nu putem pricepe multe...

Din nenorocire, asemenea lucruri se petrec, și se înghit.

Un om ca Gogu Cantacuzino, care numai servitor n-a fost, e tratat acuma ca atare, și asta nu pare anormal la 1898.

Și de ce?

Pentru că autorul telegramei s-a deprins să vadă în tot conglomeratul politic al țării un simplu... birou de servitori.

Un Gogu Cantacuzino, un Alexandru Lahovary, despre care e bine știut că n-au avut niciodată condicuță, sunt, totuși, trecuți la registru...

Și poate că vor trece ani mulți până ce să nu mai vie nici un salariat al țării să numească servitori pe oamenii mai puțini salariați...

CASA DE NEBUNI

Clienții doctorului Șuțu au scăpat din chiliile lor și au pus stăpânire pe guvernul țării românești.

Asta este impresia ce ne fac faimoșii noștri ocârmuitori în toate ocaziile.

Dar, cu ocazia grevei studenților împotriva noului proiect de lege a recrutării, ne-am făcut o convingere deplină că trăim sub regimul unor alienați.

Iată, în adevăr, faptele monstruoase ce s-au petrecut cu prilejul acesta:

Studenții s-au adresat mai cu seamă la trei autorități, expunându-le doleanțele lor: rectorului universității, ministrului instrucțiunii și primului-ministru.

Ei bine, fiecare din aceste trei autorități, care s-ar fi cuvenit să meargă în cea mai deplină înțelegere, au ținut studenților un limbagiu deosebit.

Rectorul universității, care este și vicepreședinte al Adunării legiuitoare, le-a spus:

„Legea împotriva căreia vă plângeți este o lege personală. Ea a fost votată de Senat prin surprindere. Vă asigur că, pe cât timp voi fi eu rector al universității, nu voi permite să se atingă drepturile studenților.”

Ministrul instrucțiunii - și de astădată avem chiar un text oficios, publicat de organul guvernului în chip de rectificare - a zis:

„Proiectul în contra căruia vă plângeți este pornit dintr-o inițiativă privată. Eu n-am avut nici o cunoștință despre el. Îmi iau angajamentul să lupt pentru modificarea lui.”

Iar primul-ministru, după ce în fața delegației studențești s-a mărginit să facă morală antigrevistă, a venit să răspundă dlui Fleva în Cameră:

„Proiectul este opera guvernului. El a fost discutat în Consiliul de Miniștri și nu va fi modificat, pentru că e un proiect foarte bun.”

Ce însemnează această duplicitate... sau mai bine această triplicitate.

Fără-ndoială, nimic altceva decât că avem un guvern care ne dă exact impresia unei case de nebuni.

Știm bine ce ni se va răspunde: că oamenii din fruntea guvernului sunt niște mari șireți, că declarațiile rectorului și ale ministrului de instrucțiune sunt făcute *în timpul* grevei, pe când declarația primului-ministru este făcută *după încetarea* grevei; că așa fiind, nu trebuie să căutăm armonie între ele, pentru că cei dintâi au urmărit un scop - înșelarea studenților - iar cel din urmă alt scop - menținerea proiectului incriminat.

Este oare această argumentare o dovadă de onestitate și de cumințenie politică?

Nicidecum.

Noi credem că, sub nici un pretext, un guvern nu poate să aibă purtarea unei asociații de făcători de rele care caută să înșele, și atâta tot.

Nu este permis unui guvern să umble cu chichițe, cu șarlatanii, cu vicleșuguri ordinare, pentru ca să dea aparențe înșelătoare unor fapte ce nu-i convin.

Șiretenia, în asemenea caz, este poate mai condamnabilă decât nebunia.

Consecințele morale ce decurg de aci sunt dezastruoase.

Cum adică? Să nu mai creadă studenții în cuvintele rectorului? Să-și facă ei convingerea că ministrul instrucțiunii este un păcălici de rând, care pentru obținerea unui rezultat dorit e capabil de o minciună?

Dar aceasta este o morală groaznică, pe care numai codicele ocultist o mai poate concepe.

Și pentru rușinea vremii în care trăim, noi convenim mai lesne a crede că a fost și aci o manifestare de demență, cum se arată în toate actele acestui guvern desperat.

E o tovărășie pe care n-o leagă nici o idee superioară, un sindicat de interese meschine, care trăiește din expediente și care, în total, e o casă de nebuni.

Să sperăm că țara va scăpa în curând de această aglomerație smintită.

DESPRE LITERATURĂ ȘI ARTĂ

PENTRU EMINESCU

Onor. P. T. Misir s-a supărat pe mine pentru că am îndrăznit să afirm că prea puțin îi pasă „Junimii” de suferințele lui Eminescu. Ca să-mi dovedească dimpotrivă, d. Misir se laudă pre sine și laudă pe junimiști, care ar fi făcut marea cu sarea pentru nenorocitul poet.

Vina că Eminescu suferă astăzi d. Misir o aruncă pe conservatori.

Pe lumea asta ce nu se poate susține când cineva are voință? Pentru mai bună înțelegere, însă, eu, „mititelul A. B.”, spun marelui P. T. Misir numai următoarele:

Decât te-ai lăuda cu generozitatea junimistă, domnule Misir, mai bine te-ai interesa de soarta bietului geniu zvârlit fără de milă în casa de nebuni!

Și de ai veni în București măcar pentru o zi, ai vedea, mare domn, că nimeni, dar absolut nimeni dintre ai d-voastră nu vrea să știe de cum trăiește Eminescu.

L-ai găsi slab, în mizerie, fără de nici unele, pe mâna unor oameni străini, mai nenorocit și mai pierdut de cum prevedea el când zicea de dânsul:

Luceferii de foc
Privi-vor din cetini
Mormânt făr’ de noroc
Și fără prietini!

Ei, dle Misir, ce dulce e să stai la lași, să fii sătul de toate, să te bucuri de plăcerile vieții și să ai încă vreme a

scrie de suferințele altuia „ca de dureri străine”, făcând pe camaradul, pe filantropul, pe sensibilul!

Dar când viața ți se stinge într-o casă de nebuni și când nimeni nu te întreabă de trăiești ori de ai murit, o, atunci se schimbă lucrul, o, atunci nu mai glumești!...

Un sfat:

Ai face mult mai bine, în loc să scrii pentru mine, să scrii amicilor dumitale, rugându-i să le fie cel puțin milă de Eminescu dacă nu altceva.

Cât pentru cele ce am afirmat în privința nepăsării d-voastră, d. dr. Șuțu v-ar putea da mai multe amănunte decât mi-a dat mie.

„DIN GOANA VIEȚEI[1]!”

În seceta ce arde câmpul literelor noastre, noul volum al domnului Alexandru Vlahuță cade tocmai la vreme. Amețiți de gălăgia politicii, amărâți de stârpiciunea literară ce-și rânjește dinții galbeni prin revistele de-o zi, simțim o adevărată mângâiere când răsare - și ce rar răsare! - câte o operă pe care să-ți poți arunca ochii cu folos și să ți-i poți opri mai multă vreme fără părere de rău.

Se produce puțin în țara asta. Și nu știu cine ar putea dezlega enigma: se produce puțin fiindcă nu se citește, ori se citește puțin fiindcă producția e proastă? Nu știu; dar ceea ce se poate constata ușor e că - afară de excepții rare - talentele reale ies în evidență și se impun cu toată rezistența mahalalelor literare, pătimașe și invidioase.

* * *

[1] *Din goana vieței* de A. Vlahuță, Editura librăriei E. Graeve et Comp., București (n.a.).

Volumul dlui Vlahuță, *Din goana vieței*, nu-i o lucrare *de longue haleine*, nu-i o lucrare din acelea care-s menite să facă zgomot și să rămână în literatură ca operă nepieritoare. E o colecție de bucăți mici, drăguțe, pe care le citești ușor și care nu trăiesc decât o viață foarte scurtă, menită numai să păstreze numele autorului, nu să-l mai înalțe. Dar, oricum, în bucățelele astea mici se vede cale de-o poștă mâna care le-a croit. Puiul de vultur, oricât de mic, nu se poate confunda cu bufnița, și o scânteie de lumină electrică face mai mult decât 10 lumânări de seu. E altă factură, e altă mână.

Sunt șapte profiluri în versuri: Daniil, bătrânul stareț, care s-a înfruptat cu vârf și îndesat din toate cele lumești și asupra căruia apasă acum, la bătrânețe, spaima morții, care-l face smerit; Mișu, cavalerul parfumat și sclivisit, care-și trăiește viața ca toți cei deopotrivă lui, spunând banalități cocoanelor pe la băi, ducând-o de azi pe mâine prin expediente și sfârșind prin a o șterge incognito, fără să fi plătit chiria, spre marea dezolare a păpușilor ambulante care se distrau cu Mișu cel politicos și burduf de codul manierelor elegante; Dancu, ofițerul care-și bate toată ziua vistavoiul[1] și care aleargă veșnic după vânătoare de zestre, până ce i se înfundă cu două palme pe care le încasează de la un rival, și își răzbună... bătându-și iar vistavoiul; vine apoi Sander, fantele de tobă, bogat, băiat de hagiu și dornic de noblețe. A luat pe nobila Aspazia, și aceasta îl tratează de sus, ca pe un mitocan parvenit; mai e Ramzes, vajnicul toreador al condeiului, criticul care ucide pe toată lumea, dar ale cărui victime sunt perfect de sănătoase; al șaselea e domnul Baraboi, care a fost pedagog, sufleur la teatru, jurnalist, birtaș, misit, iar acum a deschis un institut unde copiii sunt veșnic pedepsiți, ca să se facă economii la „ordinar” și pentru ca, a doua zi, bucătarul - complice cu Baraboi - să vândă copiilor

[1] Ordonanța.

mâncare pe sub ascuns; cel din urmă e Damian, poetul liric, trubadurul pesimist, care aleargă cu limba scoasă ca să atace pe oameni cu abonamente la revista lui, *Progresul*.

Și toate profilurile astea sunt scrise în niște versuri admirabile, armonioase, care uneori te umplu de o adâncă tristețe, cu toată nota veselă a subiectului. E o ironie crudă în versurile astea din profilul al patrulea[1], cel mai reușit, după mine:

Aspazio, Aspazio,
Sub blazonul tău mă ia
Și-ți voi pune sub picioare
Slava și viața mea!
.....
Și în urmă, ce viață
De mustrări și umilinți:
Nostalgiile nobleței,
Dorul vecinic de părinți

Și cuvinte-nveninate
Ce rănesc ca un cuțit!
Toată vina-i a lui Sander,
El știa că nu-i iubit...

Nu-i așa că-i, poate, de râs acest Sander, care, după ce a amețit lumea cu caii lui pe la curse și cu vorbele-i goale prin saloane, ajunge acum să fie tratat *du haut de sa grandeur*[2] de astă Aspazie, după al cărui blazon Sander a suspinat atâta, pe care n-a luat-o decât pentru „pergamentul aurit”? Și, cu toate astea, nu știu, factura versurilor, sensul lor, așezarea cuvintelor, e ceva care-ți dă fiorii unei triste adânci, mai puternică decât sarcasmul ce poetul aruncă asupra acestui sportmen celebru...

[1] În orig. greșit: al șaptelea.

[2] De la înălțimea măreției sale (fr.).

* * *

După profilurile în versuri vine o serie de schițe. Nu știu la care din ele ține mai mult autorul; dar aceea care-ți lasă o impresie mai adâncă, aceea care te pune mai mult pe gânduri e cea mai scurtă dintre ele: *La vitrina fotografiei Mandy*.

Autorul trece pe la vitrina fotografiei Mandy și se oprește un moment ca să privească. Aceea ce-l lovește mai mult sunt fotografiile copiilor costumați. „Figurine mici, palide și bucălate, sub largi tricornuri panașate, fetițe de câte 5 ani, aproape strivite sub găteala grea și umflată a unei *dame istorice*, țânci de abecedar, fuduli și zăpăciți în peruci pudrate, scoțând din gulerele horbotate un gât subțire ca mâna ș-un căpcean cât o portocală, cavaleri medievali, conți și Robespieri, mititei și speriați, cărora li s-a recomandat să stea frumos, să nu-și vâre degetele în nas și să-și păzească hăinuțele. Ce gătiți sunt, ce parfumați trebuie să fi fost și cu ce mândrie trebuie să se fi rotit a doua zi printre camarazii lor, care n-au fost nici prin vis străbătuți de asemenea senzații de moliciune și de bogăție.”

Parcă vezi, în aste câteva rânduri, întreg tabloul. Și acum, după ce a privit mult, autorul se întreabă cu drept cuvânt:

„Ce vor deveni acești copii răsfățați, ale căror simțuri se blazează așa de timpuriu, a căror atenție e absorbită de splendoarea luxului și gătelilor femeiești și ai căror nervi delicați își deschid gurile și pompează din atmosfera caldă a buduarelor toată moliciunea și frivolitatea unei rase decăzute!”

Fără îndoială, cugetarea asta, elanul ăsta nu-i al unui om obișnuit. Un domnișor oarecare, un donjuan care face versuri pentru ca să ajungă mai ușor subprefect ori pentru

ca să ia cu asalt zestrea unei june din lumea mare, ar fi exclamat în fața tabloului: *„Sont-ils gentils ces mioches*[1]!”

Vlahuță, însă, se revoltă, Vlahuță e cuprins de grijă în fața mascaradei ce se joacă pe spinarea nenorociților pe care niște părinți ușuratici îi îndrumează pe povârnișul prefăcătoriei și al luxului molatec.

M-a izbit adânc când am citit rândurile astea. Când eram mic, am fost și eu - adică m-au dus și pe mine - odată la o mascaradă de asta, care se poreclește în lumea *high-life bal costumé*. Ei bine, toți prietenii mei de atunci sunt azi niște nătăfleți incapabili de o muncă serioasă. Unul din ei s-a sinucis după ce a pierdut la Bursă, unul a fugit cu o actriță în America, având, bineînțeles, grija de a devaliza mai înainte contuarul lui tat-său, un altul e acum birjar la Viena, pentru că a tocat tot ce a avut în cărți și... în ce se toacă, al patrulea e căpitan și-și bate-n fiecare zi vistavoiul, ceilalți... duceți-vă-n orașul meu și-i vedeți: nasuri în vânt, pantaloni caraghioși, amețind lumea la alergările de cai, ca și cum vor și mai mult să arate că și caii pot face ceva pe lumea asta, numai ei nu!

Are dreptate Vlahuță!

Aveam de gând să scriu odată tot niște impresii de la vitrina fotografiei Mandy. Pe mine mă izbise altceva: toate femeile frumoase din București sunt expuse acolo, nu știu dacă intenționat ori ba; știu numai că e o exibiție de sânuri decoltate, de sprâncene făcute cu chibritul, de ochi dungați pe sub gene, o exibiție, care nu-i departe de exibiția cărnurilor de la măcelării. Ei bine, toate ființele astea, care ar fi putut, poate, să fie niște soții virtuoase și niște mame perfecte, care ar fi putut chiar să slujească în omenire unor cauze sfinte, sunt niște nenorocite din pricina educației ce au primit. Una, o frumusețe îngerească, e nevasta unui *monșer* sec ca însuși vidul, alta-i măritată după un ofițer brutal și înfumurat, o a treia își istovește frumusețea pe sânul unui bătrân decrepit, a

[1] Sunt drăgălași acești micuți! (fr.).

patra, ca să-și poată plăti luxul de care e nevoie în lumea lor, trece din mână în mână, păpușă atât de frumoasă și atât de nenorocită! Ce păcat de atâția ochi frumoși, care-și sting astfel luminile!

* * *

Urmează apoi *File rupte*, bucăți scrise în treacăt, note prinse zi cu zi, inspirații de o clipă, fără pretenții și fără nici un gând. Dar și din ele răsare aceeași notă de bunătate de suflet, de melancolie adâncă pentru cei ce suferă, de înduioșare tristă pentru durerile lumii. Și, mai presus de toate, o notă clară vibrează, iubirea nemărginită a scriitorului pentru nenorocitul țăran. Prigonit, înșelat de toți, lovit în viața de toate zilele de mâna nemiloasă a tuturor celor ce trăiesc din munca brațelor lui, săteanul are la Vlahuță nu numai un interes deosebit, dar în inima scriitorului toate durerile și toate amarurile săteanului se răsfrâng adânc și vibrează de un răsunet puternic, ale căror ondulații se scurg prin pana-i atât de viguroasă.

Este un punct de observat în *Goana vieței*. Din ce în ce Vlahuță devine omul *lumei nouă*. Începând prin a fi pesimist, el face din ce în ce câte un pas înspre ideile care zguduie lumea modernă. Vlahuță n-a fost niciodată mai *triumfător*. Poetul plin de talent, amărât până-n suflet, dezgustat de nedreptatea enormă a veacului și de enorma suferință a mulțimii, a făcut întotdeauna să vibreze coarda nemulțumirii. La început, slab și dibuind de-abia în lume, nemulțumirea-i se traducea în accente lâncede, plâns al unei inimi sfâșiate, dar slabe. Mai în urmă, poetul s-a înarmat mai mult, el a văzut bine de unde vine răul, care-i leacul și... *Curentul Eminescu, Unde ni sunt visătorii?* și *Din goana vieței* îl ridică mai sus de plângerile de poet, îl fac să vadă clar și să strige la deșteptare celor ce dorm...

Firește, ceea ce fac aici nu-i decât o recenzie, o bibliografie, nu o critică analitică. Un singur lucru am avut

de gând să limpezesc: să arăt volumul așa cum e el și mai cu seamă, plin de mulțumire, să constat că - încetul cu încetul - talentele reale și inimile bune nu pot să nu fie influențate de mișcarea uriașă, de grandioasa deșteptare a mulțimii apăsate.

Nici nu putea fi altfel: în inimile bune, în inteligențele superioare, orice impresie e mai puternică decât în mijlocia banală și searbădă.

„NOTE ȘI SCHIȚE[1]”

Când autorul *Nopții furtunoase*, al *Scrisorii pierdute* și al lui *Conul Leonida* a dat la lumină *Năpasta*, a fost o neîncredere aproape generală și anticipată în publicul care-l aplaudase cu câțiva ani în urmă. Din toate părțile n-

[1] *Note și schițe* de I.L. Caragiale, Editura librăriei Sfetea, București (n.a.).

auzeai decât: „Ei, aș! Caragiale și dramă! Auzi comédie!” Și neîncrederea asta a publicului, care nu putea ierta veselului Caragiale încercarea-i de a-l face să plângă cu Ion Nebunul, a continuat la unii chiar după ce au văzut ori au citit drama. Nu vreau să zic că din pricina asta a căzut *Năpasta*, ci numai caut să arăt cât e de ușuratică judecata obștii cititoare în materie de artă. Căci pentru puținii aleși din mulțîi chemați, *Năpasta* este și va rămâne cea mai merituoasă dramă românească ce s-a scris vreodată.

De la *Năpasta* și pân-acum, Caragiale caută, pesemne, să-nvingă credința asta a publicului cum că nu-i dat autorului *Nopții furtunoase* să-și încrețească fruntea, și - una după alta - au apărut *Făclia de Paște*, și *Păcat.* Acum în urmă - încă o lovitură - Caragiale a scos *Note și schițe* - cea mai mare parte publicate în răstimpuri prin unele gazete din București. Cu orice preț, spiritualul autor vroiește să ne aducă lacrimi în ochi. Și reușește.

Citind volumu-i din urmă, nu știi să spun care din doi e mai talentat: Caragiale care râde, ori Caragiale care plânge?

Iaca, de pildă, două bucăți: *În Nirvana* și *25 de minute*. Sunt ieșite din același condei, sunt publicate în același volum - puse, parcă, dinadins pentru comparație - și, cu toate astea, nu poți să spui că una ori alta din ele e cea mai bună - încât, la urma urmei, sentința atârnă de dispoziția ta sufletească, și nu poate fi privită ca judecată, ci ca părere. Un altul le va citi și el pe amândouă și va admira mai mult pe aceea pe care tu o găsești inferioară.

În *Nirvana* vezi toată amărăciunea unui suflet chinuit; tot amarul artistului care a înțeles pe Eminescu și care se vede el însuși aproape în aceeași stare, copleșit și întrecut de mișuna de secături ce se agață în sus, pe scară, până-n vârful piramidei, și privesc apoi, de acolo, cu tot cinismul târâtorilor cocoțați. Și atunci, într-unul din ceasurile astea în care artistul vede negrul ce-l înconjoară într-o țară de băcani sau de monșeri și privește cum se ating aceste două

extreme, într-unul din ceasurile astea el scrie despre colegul ce s-a stins, uitat de aceia pe care i-a adăpostit sub aripile lui:

«În capul cel mai bolnav, cea mai luminoasă inteligență, cel mai mâhnit suflet în trupul cel mai trudit! Și dacă am plâns când l-au așezat prietenii și vrăjmașii sub «teiul sfânt», n-am plâns de moartea lui; am plâns de truda vieții, de câte suferise această iritabilă natură de la împrejurări, de la oameni, de la ea însăși.

Acest Eminescu a suferit de multe, a suferit și de foame. Da, dar nu s-a încovoiat niciodată: era un om dintr-o bucată și nu dintr-una care se găsește pe toate cărările”...

Iar apoi - definitivă răzbunare și mângâiere slabă - el scrie plin de mândrie și înseninat de vedenia izbândei finale:

„Generații întregi or să suie cu pompă dealul care duce la Șerban-Vodă, după ce vor fi umplut cu nimicul lor o vreme, și o bucată din care să scoți un alt Eminescu nu se va mai găsi poate.”

Nu-i așa că suntem departe de explicația Conului Leonida asupra evoluției fandaxiei în ipohondrie! Și, cu toate astea, e aceeași mână, mână de maestru, care a scris rândurile astea, ca și pe acelea. În ziaristica noastră nu-mi aduc aminte să fi citit de multe ori un articol, atât de simțit și atât de „lucrat”, ca *Nirvana* asta a lui Caragiale. Și, cu toate astea, nu-mi aduc iarăși aminte să fi râs vreodată mai mult ca de cursul de istorie contemporană al Conului Leonida, care explică consoartei dumnealui cum papa a pus pe „Galibardi” de i-a botezat un copil.

Iar dacă-ntorci numai câteva file de la articolul ăsta, dai peste *25 de minute*. Povestea e scurtă: Vine vodă într-un oraș de provincie. La gară-l întâmpină autoritățile și cocoanele din societate (mă rog, nu toate femeile sunt din societate!). Între aceste cocoane e, firește, în rândul întâi soția locțiitorului de prefect. Venerabila matroană - parcă o văd! - știe că o damă care se respectă nu trebuie să tacă

din gură când se găsește în societate, ci să vorbească - fie chiar și prostii, numai să vorbească. Și deodată, nici una, nici două, începe a turna o serie de gogoși de salon. Și cum salonul în care onorabila și-a făcut „deducația” a fost, pesemne, în vreo mahala oarecare, discursul e de calibrul următor: „Am auzit, dragă, - zice doamnei, nevasta directorului - că ați fostără cam bolnăvioară! Mi-a părut grozav de rău... Încă îi ziceam lu dom profesor, amicul nostru, zic: vezi dumneata, dacă o prințesă, și tot nu se poate pune cu voia lui Dumnezeu, dar noi, ăștia! Dar acu te-ai făcut bine... Se vede... Fie, că frumoasă ești! să nu-ți fie de deochi! să trăiești!...

Totdeodată unul dintre copiii domnului director, care privesc foarte curioși pe suverani, își scobește o nară cu degetul. Mama îi dă o palmă peste mână: „Nu ți-e rușine să bagi mâna-n nas?! Șezi frumos! te vede madam Carol!”

Și așa mai departe, pe tema asta, urmează mai tot volumul: *Temă și variațiuni, A zecea muză* și *Din carnetul unui vechi sufleor*.

În toate, aceeași vioiciune de spirit caracteristică celui mai inteligent autor român.

Cu toate astea, tot spiritul acesta revărsat cu profuziune în volum nu-i în stare să întunece partea serioasă, *Nirvana, Ironia* și *Două note*. Asta-i o dovadă că talentul nu întreabă nici ce gen place publicului, nici de trecutul autorului. Și apoi, în orice manifestare a unui om de talent - fie ea în orice gen - se cunoaște marca fabricii.

Fără îndoială, Caragiale nu trebuie judecat după *Note și schițe*, oricât de bun ar fi volumul acesta. În țara noastră, unde nu o operă de artă, dar nici o gazetă nu se poate susține prin ea însăși - fac amendă onorabilă în ce privește *Universul* - o carte nu se scrie nici când, nici cum vrea autorul. Când știi cu câte piedici ai de luptat pentru ca să asiguri viață operei tale și cât trebuie să te frământi pentru ca să ți-o lansezi, nu-ți vine nici să publici pe alese, nici să stai mult la tocmeală atunci când prilejul ți se înfățișează.

Aș! Ai găsit un editor care se însărcinează să dea unei producții de-a ta viața vitrinei, repede la scris, și nu te codi mult, și nu sta mult să alegi, căci adeseaori un editor e mai variabil ca un barometru și te-i pomeni că-și schimbă gândul! Nu suntem în Franța, unde o carte bună are 50 de ediții, care-ți produc atâta cât să te poți odihni ani întregi și să scrii pe-ndelete, să ștergi, să adăugi, să faci toate preparativele trebuincioase unei nașteri fără pericol.

Așa fiind, e ușor de-nțeles pentru ce unele bucăți *Din carnetul unui vechi sufleor* nu sunt așa cum ar fi putut să fie - bucată de Caragiale. Editorul era găsit, vremea nu putea fi pierdută, căci nu se știe ce aduce ziua de mâine și nu se știe când va veni fiul omului, Editorul-Mesie. Când ai pățit-o o dată, când ai dat *Păcat* la *Universul*, n-ai vreme să aștepți „momente de inspirație" pentru ca să produci o lucrare care să te satisfacă și pe tine, și pe puținii aleși care știu să aprecieze bucățile de o valoare serioasă, reală.

Bineînțeles, astea toate nu însemnează că bucățile *Din carnetul unui vechi sufleor* nu merită să fie iscălite de Caragiale. Deloc; căci, precum am zis-o, marca omului de talent se cunoaște cale de o poștă în orice producție a lui, fie cât de neînsemnată. Vreau numai să explic celor ce s-ar întreba pentru ce Caragiale n-a publicat alte lucrări mai de valoare în volumul acesta. Atâta tot. Trebuie să cunoști *les dessous* în chestie pentru ca să-ți poți da seama de ce e așa și nu altfel.

De altmintrelea, cine cunoaște pe Caragiale, cu neîntrecutu-i talent de *causerie* spirituală, trebuie să fie perfect mulțumit că el și-a publicat crâmpeiele astea de amintiri. Citindu-le, vezi pe Caragiale veșnic în vervă, mereu gata să-ți povestească o amintire din vremea când întârzia jucând biliard, pe când Pascali îl aștepta la teatru ca să vină să sufle. Și toate aste a povestite de el, așa cum numai el știe.

* * *

Vorbeam deunăzi cu dânsul despre un birtaș din București. Și-mi spunea lucrul ăsta, amestec de ironie și de dezgust: „Acum 25 de ani, când am venit în București și am intrat sufleor la teatru și corector la *Telegraful*, a venit și Nae de a intrat băiat pă pricopseală la birt. Ce-am ajuns eu și ce-a ajuns el?”

Și așa e. Nae băiatul e azi om cu stare - cel puțin o sută de mii de lei capital - pe când Caragiale al nostru e proprietarul unei perechi de ochelari și... nici al volumelor pe care le-a scris, pentru că alea sunt acuma proprietatea editorului.

Nu-i așa că e deștept bărbat d. Danieleanu, profesorul universitar care scrie în albumul presei că n-ar voi să trăiască în altă epocă decât în cea actuală? În adevăr, mai nostimă epocă nici că se poate! Musiu Nae, care nu știe pe de rost decât „îndată!”, „vine!”; musiu Nae, care n-a învățat din gramatică decât numele de mâncăruri și din aritmetică numai adunarea, e azi dom Nae, alegător în colegiul I - pe când Caragiale, care și-a frământat toată viața ca să lase un monument cu care, odată și odată, ne-om putea mândri că la 1892 aveam o literatură serioasă, Caragiale e văzut de toată lumea lui dom Nae ca un zgârie-hârtie de rând, pe mâna căruia n-ai lăsa conducerea unui „magazin de coloniale și delicatese”.

Fără doar și poate, degeaba ne batem capul și cei cu mai mult, și cei cu mai puțin talent: e vremea băcanilor și a cârciumarilor, cea mai nesuferită rasă!...

Să nădăjduim, cu toate astea, că un curent serios se va forma și că literatura nu va mai fi numai un obiect de lux pentru câțiva *gourmés*[1] intelectuali.

[1] În sensul de rafinați intelectuali.

ARTA NOASTRĂ

Odată avusesem un vis frumos, și greu de împlinit, ca toate visele frumoase: un ziar literar în care să încapă toate ideile și toate direcțiile, unde să nu fie vrajbă și culise politice, un ziar care să atragă și să pasioneze toată armata de tineri ce se pierd prin redacții sau prin lume.

Făcându-mi-se azi cinstea deosebită de a mi se încredința direcțiunea literară a *Adevărului*, visul acesta, pe care nu îndrăzneam să sper a-l ajunge, s-a împlinit aproape.

Mulțumirea și nețărmurita mea mângâiere sunt ușor de înțeles de către toți aceia care, ca și mine, și-au purtat bagajul de proletar, puterea de muncă din tabără în tabără, umplând coloanele albe cu o proză al cărei dezgust nu te părăsește niciodată. Nu cunosc nimic mai sfâșietor ca dezgustul de propria ta proză.

De câte ori, în adunările noastre literare, în care câțiva ne întâlneam adese, nu ne-am exprimat cu toții mâhnirea adâncă și adânca desperare de ceea ce facem - sau, mai bine, de ceea ce nu facem.

Și lucrul e foarte explicat. Au apărut odată pe scena literară câțiva artiști despre care se vorbea cu mult entuziasm. Ce s-au făcut? Pe mai toți i-a înghițit politica[1]. Artiștii cei mai buni au dispărut, luând cu ei toată strălucirea care ne orbise o clipă. Și, ce e mai trist, au rămas o sumedenie de figuranți, o sumedenie de „domnule conte, masa este servită”.

* * *

Când trăiești în mijlocul societății și când nu ești străin de toată activitatea ei, revolta asta platonică împotriva

[1] Anton Bacalbașa se referă la politica burghezei contemporane lui.

politicii nu are caracterul unei simple nemulțumiri fără explicație.

În vremea-n care trăim, societatea trece prin niște frământări uriașe. Neegalitatea socială, cu toate relele ce decurg dintr-însa - asuprirea omului de către om, lupta crâncenă pentru eternul blid de linte, lipsa de cultură, imposibilitatea idealurilor transcendentale, distrugerea sentimentelor morale și artistice - nasc o nemulțumire generală. Aproape toate manifestațiile culturale și politice poartă pe ele marca acestei nemulțumiri.

Ziceți-i antisemitism, pesimism, socialism, anarhism, ziceți-i oricum, nevroza socială rămâne ca o caracteristică a epocii de descompunere în care trăim. Toate stările de tranziție, toate provizoratele sociale dau naștere la sentimente și la porniri care nu și-ar putea avea locul într-o stare normală.

Și, precum la boala modernă care se numește neurastenie factorii patogenici sunt excesul de zbucium al sistemului nervos și predispoziția creată de ereditate, tot astfel această uriașă nevroză a lumii întregi e datorită unei frământări excesive și unei predispoziții ereditare a organismului social.

Când dar vroim să vindecăm răul, combătând un fenomen local în loc să atacăm multiplele cauze care, laolaltă, alcătuiesc rădăcina bolii, facem o mare greșeală de tratament, pornită dintr-o etiologie[1] greșită.

Să porți cu tine dezgustul de politică, fără să-ți dai seama că politica asta este și ea urmarea fatală a unor împrejurări fatale, este să te condamni la inacțiune, să-ți impui pasivitatea tembelă a celor fără vlagă.

Vroiți în adevăr înmormântarea acestei dezgustătoare politici? Luptați să îndrumați tineretul - tineretul cel cu talent - pe alte căi.

---

[1] *Etiologie* - studiu asupra cauzelor lucrurilor. Ramură a medicinei care studiază cauzele bolilor.

Lipsei complecte de ideal, care este caracteristica politicii a cărei aspirații se mărginesc într-o subprefectură, opuneți idealurile mari și generoase, al căror triumf va îngropa sub năruiala întregii clădiri putrede și specia de politică a pântecelui.

Omenirea toată, care tremură și plânge, omenirea-n lanțuri și-n zdrențe cere un ideal, precum Faust cerea fericirea.

Poate arta singură să-i satisfacă acest ideal? Poți să dai tuturor nemulțumiților acestei epoci de lux strălucitor și de neagră mizerie himera unui *perpetuum mobile* sau consolația îndoielnică a nemuririi spiritului?

Nu. Ci dacă literatura se stinge, cerșetoare nebăgată-n seamă pe la răspântii, este că ea însăși e bolnavă de anemie. Neînfățișând nici un ideal, adresându-se numai celor care și-au atins idealul de clasă, arta nu poate atrage mulțimea celor ce sufăr.

„Arta este destul de mare ca să mai aibă nevoie de alte condițiuni” - e o vorbă foarte adevărată, dar nu pentru toate epocile. Astăzi arta, dacă nu voiește să piară, trebuie să iasă din salon, să nu se mai supună formelor seci și formulelor admise, ci să îmbrățișeze toată patima lumii, tot zbuciumul acestei vieți, cu aspirațiile, cu luptele, cu nevoile, cu lacrimile și cu bucuriile ei.

Și numai după izbânda idealurilor mari va veni izbânda artei, și va putea și dânsa să îmbrace haina senină a veseliei.

* * *

Toate astea nu exclud arta în sine și pentru sine.

Adevărul literar va fi o tribună liberă pentru toate direcțiile literare prevăzute cu marca talentului. Atât mai bine pentru cei ce vor putea face două lovituri dintr-o dată... *Felix qui potuit*[1]...

[1] Fericit cine poate (lat.).

C. DOBROGEANU-GHEREA[1]

Exemplul cel mai rar al omului impus prin propriile lui merite.

Const. Dobrogeanu-Gherea s-a născut la 21 mai 1855 în gubernia Ekaterinoslav din Rusia.

A studiat acolo până la vârsta de 19 ani. Convins de ideile de regenerare care cutremurau pe atunci, și cutremură și azi, împărăția țarilor, a fost urmărit de autorități - ceea ce l-a făcut să vină în România.

Viața lui aci este o întreagă epopee, în care mizeria și idealul se țin lanț. Și a știut să învingă toate primejdiile.

La 1877 a fost furat de spionii rusești din Galați și dus în Siberia. De acolo a fugit și a ajuns în Norvegia, de unde s-a putut întoarce în țară în urma intervenției lui C. A. Rosetti, care îi purta multă stimă și multă admirație.

Alte mizerii și alt zbucium.

A debutat în publicistică printr-o serie de articole economice în *Revista socială* de la Iași. Articolele lui, extrase apoi în broșuri, au pus temelia socialismului științific în România și au distrus toate clișeele economiștilor reacționari.

În literatură a creat critica analitică, pasăre necunoscută la noi, până la dânsul. Stomac *nec plus ultra*[2]: a înghițit pe Maiorescu și... a dezghițit pe Filipide.

Studiile critice l-au făcut cunoscut și admirat. Au făcut școală.

Urât de spiritiști, e iubit de oamenii de spirit.

În momentele de față are nostalgia Elveției, de unde s-a întors alaltăieri, și visul volumului al doilea din *Literatură și știință*, pe care-l va scoate în curând.

Îl iubesc toți, ca pe un frate mai mare - și mai cu minte.

---

[1] Articolul a apărut în *Adevărul* din 6 septembrie 1893.

[2] Nu mai departe (lat.). Se întrebuințează de regulă spre a arăta că ceva este neîntrecut.

Poartă ceasornic de argint și inimă de aur.

A moștenit de la ruși dragostea fără prihană, melancolia fără comentarii și ceaiul fără zahăr.

Se acordă un premiu cui o întâlni un om mai blând, mai iertător și mai altruist.

Semne particulare: îi lipsesc fumurile și un picior.

Autorii favoriți: Shakespeare, Tolstoi, Taine, Ibsen și Karl Marx.

BENE-MERENTI

Am citit mai zilele trecute în *Monitorul Oficial* că d. Cristu Negoescu a primit medalia *Bene-merenti* pentru lucrările sale literare.

Vă puteți închipui disperarea mea, nu pentru că d. Negoescu a primit o medalie, dar pentru că nu aflasem încă de lucrările literare ale medaliatului.

Să ai pretenția că faci și tu literatură, că, în tot cazul, urmărești ce se tipărește prin cărți și prin gazete, și, când colo, să nu știi că în țara ta trăiește un scriitor cu numele de Cristu Negoescu și că scriitorul acesta a produs atâta încât a meritat să i se dea din partea guvernului o medalie specială.

Și atunci... fuga la librării, fuga pe la prieteni.

— Mă rog, am să vă fac o rugăciune mare!...

— Ce e?

— Uite ce e... Dar să nu râdeți de mine... Mi-e rușine să vă spui.

— Lasă rușinea la o parte, între prieteni...

— Voi spune: știți voi ce-a scris scriitorul nostru Negoescu? Eu n-am aflat încă... Mi-e rușine...

În fața acestor întrebări și mai ales în fața confuziei mele, bieții prieteni au rămas și ei trăsniți: nu știau nici ei.

La librării, același rezultat.

Tocmai târziu, la pagina a patra a unei gazete am găsit catalogul unei librării din Ploiești. În catalogul ăsta am găsit *Bucăți alese* din diferiți autori, aranjate de Cristu Negoescu.

M-am luminat.

Dar confuzia mea s-a schimbat într-o adâncă uimire.

O fi oare de ajuns să culegi câteva bucăți din diferiți autori, pentru ca să capeți o medalie literară? Asta să însemneze *Bene-merenti*?

E drept că chipul cum marele Negoescu a știut să culeagă bucățile alese n-a fost deloc ales, așa că bietele *Bucăți* au rămas nevândute de atâția ani de când cutreieră rafturile tuturor librăriilor. Dar nu-i mai puțin adevărat că oamenii de talent au apreciat valoarea acestei opere: dovadă Institutul Negoescu, care a împins elevelor lucrarea omului de la Ploiești.

Totuși, eu am rămas nedumerit până în ziua de astăzi: ce are a face fosta retorică și cu *Bene-merenti*?

* * *

Atunci am început să mă gândesc: cine are în țara noastră mai sus-pomenita medalie și cine n-o are?

Și am găsit că n-a avut-o Eminescu, n-o are Gherea, n-o are Vlahuță, n-o are Barbu Delavrancea, n-o are - afară de Caragiale - nici unul din literații noștri de valoare.

În schimb, o găsim pe pieptul lui Pătrașcu, lui Zaharia Antinescu, [...] și lui Cristu Negoescu.

Atunci care este însemnarea acestei medalii? Pentru ce a fost ea creată?

Fără îndoială, aceia care au găsit că-i bine să se facă o medalie literară au avut intenția să distingă pe scriitorii cei de talent din cei nuli sau mediocri.

În cazul acesta, scopul, fără doar și poate, este atins: se va ști de azi înainte că *Bene-merenti* este distincțiunea pe care o capătă nulitățile și mediocritățile spre a se deosebi de scriitorii fără brevet, dar cu talent.

Lăsând însă gluma la o parte, sunt triste reflecțiile ce-ți vin în minte când observi cum cei de sus știu să aprecieze și să răsplătească pe scriitori.

E de ajuns să fii divorțat de talent, să nu fi produs în viața ta nimic alt decât o gălăgie infernală, să fi frecventat cu succes școala târâirii, să te fi plecat până la vârful ciubotelor celui dintâi stăpânitor vremelnic al unui minister, pentru ca să-ți curgă toate onorurile și toate favorurile care fac fala găgăuților.

A, e întristătoare școala asta oficială! Și dacă uneori o dreaptă revoltă ți se naște în suflet când vezi mulțimea nihiliștilor intelectuali năpădind ori pe unde e o cinste ușoară de căpătat, de la o vreme te cuprinde dezgustul de tot ce poartă ștampila stăpânirii.

Mai la urmă e mai de laudă un negustor care-și afișează medalia de argint obținută la expoziția cooperatorilor români decât toată puzderia asta de literați, care de abia știu a sloveni și care au căpătat, fără nici o onoare, o medalie de onoare. Cel puțin marfa negustorului a trebuit să existe și să fie supusă unui juriu. Literații ăștia însă n-au produs nici o iotă și n-au trecut prin mâna nici unei comisii examinatoare.

Atâta este adevărat, că nimic nu scapă neprihănit de încape pe mâna oficialilor.

IUBIREA ÎN POEZIE

Nu trebuie să surprindă pe nimeni faptul că, mai ales în versuri, iubirea joacă rolul principal, iar toate nenorocirile, toate durerile și toate năzuințele omenirii sunt aruncate pe un plan depărtat.

În marele tablou al lui Tizian *Amorul sfânt și amorul profan* sunt reprezentate cele două feluri de iubire: amorul sfânt e înfățișat printr-o femeie blondă, îmbrăcată, cu o privire gravă și gânditoare, în fundul unui peisaj se zărește un cavaler. Amorul profan îl exprimă o altă femeie - de astă dată nu-i blondă - voluptoasă, și care, încinsă doar cu o centură albă, privește la un copil ce se joacă în apă.

Ei bine, oricum am socoti iubirea, ea a jucat și va juca veșnic pe lume un rol pe care nici un alt sentiment nu-l joacă. De la concepția estetică a lui Platon și până la cea absolut fiziologică a lui Schopenhauer, amorul a trecut prin tot felul de speculații ale dialecticienilor, ale filozofilor și savanților.

Cu toate astea, oricâte transformări ar fi suferit concepțiile, sentimentul a rămas. Fără îndoială, acest sentiment, privind pe oameni, oglindește și el toate credințele și toată morala diferitelor epoci. Există un amor antic, unul medieval și unul modern; nu-i mai puțin adevărat însă că fondul pasiunii e același în toate vremile și la toate popoarele.

De pildă, Didon, Heloisa, Werther, Sapho, Nejdanov, deși iubesc în moduri diferite, sunt rezultatele aceleiași patimi. Păgânul Virgiliu, romanticii Rousseau și Goethe, naturalistul Daudet și gingașul modernist Turgheniev, toți sunt pătrunși de eterna simțire a dragostei atunci când concep pe eroii lor - deși fiecare e copilul veacului lui.

Și cum ar fi cu putință să fie altfel? Pentru ca o lucrare de artă să aibă valoare, cea dintâi condiție este, poate,

aceea ca artistul să o simtă, să fie încălzit de subiect. Și ce poate fi mai simțit decât acest

...instinct atât de van
ce se-abate și la pasări de vreo două ori pe an,

cum ar zice marele Eminescu, cum ar zice genialul Schopenhauer...

Ba, dacă iubirea se manifestă în toate lucrările, chiar și în acelea cu care se ocupă *Poșta redacției* noastre, lucrul e neapărat să fie așa. Căci emoțiunea fiziologică, care la unii se traduce prin versuri, la alții prin acte de domeniul medicinii, se arată de pe la vârsta de 12 și 15 ani; pe când ideile mari, gândurile de luptă socială ori politică vin tocmai hăt-târziu.

Precum e natural ca la vârsta de 3 ani să fii puțin convenabil cu dădaca, e tot așa de natural ca la vârsta de 15 ani să simți „instinctul pasărilor” - atât mai bine dacă te dedai numai la versuri.

Toți acești versificatori prin impulsiuni fiziologice ar putea să spună ca Pippo al lui Musset:

J’ai le coeur de Petrarque et n’ai point son genie[1]!

Și, pe câtă vreme Adam va fi mușcat din pomul oprit, iar Eva va fi „coastă din coastele lui”, toate teoriile grave și toate consiliile paterno-medicale nu vor fi în stare să oprească atentatele la bunele... versuri.

Ca să parodiez o vorbă a lui Schopenhauer, versurile sunt pentru băieții de familie „supapa de siguranță”. Deci lăsați pe copii să facă versuri... E un joc atât de inocent!

* * *

[1] Am inima lui Petrarca, dar n-am geniul său! (fr.).

Este însă un alt punct de vedere. Tendenționismul de care vorbesc nu exclude lirismul. Dar, precum în poezia păgână nu se vorbește de calitățile femeii; precum în solemnele bucăți ale cavalerismului femeia nu-i femeie, ci doamnă; precum în plângătoarele opere ale lui Chateaubriand ori ale lui Lamartine e vorba numai de frumusețe; precum în Sapho ori în *Le collage* al lui Paul Alexis e în joc numai voluptatea, tot așa noile concepții despre rolul femeii vor aduce în mod fatal o altă poezie.

Fără îndoială, nu poruncim tinerilor să-și închipuie iubirea altfel demn și-o închipuiesc. Dar când ideile noi vor fi pătruns proletariatul cult, din clasa căruia mai ales apar artiștii, atunci această poezie nouă, această nouă concepție economico-filozofică se va impune. Și lirismul va merge alături cu știința socială, el se va înălța de la o cântare de cocoș la cântul conștient al unei iubiri superioare.

Pân-atunci, frumoasă Venere, întinde-ți brațele de marmură!... Iubirea cea nouă nu-i rezervată unei tinerimi fără entuziasm. Nu fiii burghezimii, crescuți în atmosfera nesănătoasă a senzualității precoce, vor putea da iubirii eterna haină strălucită a unui sentiment superior, a unei măreție concepții.

Se va topi în vâltoarea patimilor bolnave generația istovită, care a moștenit, în mijlocul mizeriei celor mulți, lenea de gândire și moliciunea orientală a veacului de ghiftuiți, și va răsări o tinerime care va renaște poezia, renăscând toate sentimentele.

CONVORBIRE CU GHEREA-DOBROGEANU

Duminica trecută am profitat de libertatea câtorva ceasuri ca să mă duc la Ploiești. Nu-i prea mare rizic un drum de câteva ceasuri când e vorba să te întâlnești cu cel

mai superior și mai simpatic dintre scriitorii români, cu Gherea-Dobrogeanu.

Casa din care ies volumele de critice, care au atâta înrâurire asupra literelor românești, e într-un colț, aproape de barieră, pe drumul Bucureștilor. În curte sunt flori, e popușoi și o viță-de-vie de jur-împrejurul unui chioșc de vară.

Blondul și blândul critic era în odaia lui de lucru, o odaie mare, al cărui mobilier se compune dintr-un birou, câteva scaune de paie și două canapele. Acestea din urmă vor avea, desigur, o valoare istorică mai târziu: mulți refugiați politici și mai toți literații români de valoare au dormit adesea pe ele. Subscrisul a dormit și el - în calitate de refugiat economic.

Pe pereți sunt portrete ilustre: Sofia Petrowskaia, tânăra și eroica victimă a țarismului, privește din cadru-i simplu la fostu-i tovarăș rămas în viață.

Încolo, simplicitatea odăii are ceva din înfățișarea clasicelor cuiburi ale maeștrilor antiluxiști. Cele trei dulapuri cu cărți, unde Dostoievski se întâlnește cu Zola, Taine cu Melchior de Vogue, Ribot cu Richet, Karl Marx cu Adam Smith, Spencer cu Letourneau, Musset cu Shakespeare, toți, fruntașii tuturor genurilor și tuturor neamurilor, îți vorbesc de vastitate a cunoștințelor economistului-critic.

* * *

Primirea pe care ți-o face Gherea nu seamănă cu a nici unui om pe care l-am cunoscut vreodată. E o bucurie întreagă când își vede un prieten, o bucurie care se manifestă cu căldură, fără nici un fel de ceremonie.

Intrăm în casă, și cea dintâi grijă este să întrebăm ce face ceaiul. În așteptare, criticul înghite nedespărțitul bicarbonat de sodă.

Când vine ceaiul - fără rom și fără lămâie - începe interviewul:

— Când iese volumul al doilea din *Literatură și știință*?

— Cred că are să iasă prin noiembrie.

— Ce materie o să aibă?

— Cred că o să am articole de Delavrancea, de Vlăhuță, Voinov, Găvănescu, O. Carp, Stavri... și toți cei din numărul trecut.

— Dumneata despre ce ai scris?

— Eu am un articol *Artiștii-cetățeni*. Vreau să arat, cu date biografice, că toți marii artiști au fost și mari cetățeni, că ei au fost întotdeauna în fruntea curentelor de luptă socială. Vreau să arăt că se înșală aceia care cred că artistul nu se poate pasiona decât pentru arta pură.

— În privința asta, știi că am scris o serie de articole. Ce zici de tendințele în artă?

— Zic că nu poți cere unui artist să scrie într-un fel ori într-altul, îi poți cere numai să se pătrundă de marile curente moderne. Și când el va fi pătruns, atunci natural că opera lui de artă se va resimți. Arta reflectă mult personalitatea autorului. Când un artist va fi și un mare cetățean, negreșit că în tot ce va produce el se va vedea ce idei are.

— Venim, vrasăzică, iarăși Ia influența mediului social.

— Sigur că da. Numai, sunt oameni care n-au înțeles ce am zis eu despre acest mediu. Așa, de pildă, Caragiale, în conferința pe care a ținut-o astă-iarnă la clubul muncitorilor, a afirmat că Newton nu ar fi fost Newton dacă n-ar fi avut în el scânteia genialității - ori în ce mediu ar fi trăit.

Dacă ar fi citit cu luare-aminte *Criticile mele*, eu cred că n-ar mai zice asta. În articolul meu asupra mediului social și eu spun același lucru, cu deosebire doar că dau de exemplu pe Goethe. Firește că genialitatea atârnă de o sumedenie de fapte și factori. Un eschimos adus într-un mediu european nu va înceta de a fi un eschimos; dar asta

nu însemnează că mediul social nu influențează deloc, și cu încetul, asupra individului.

De altfel, aceia care nu cred în marea influență a mediului n-au decât să vin cu mine la Restaurantul Gării Ploiești, să taie șuncă, să facă de juma noaptea, să vază dacă varza e bine gătită, să păzească sosirea trenurilor, să aibă a face cu toți pasagerii - și am vedea atunci!...

Trebuie numai să ne înțelegem: eu nu zic că mediul social e un factor unic și atotputernic. Aici e chestiunea pe care mi-o impută și Delavrancea. La unul din cursurile lui, el spunea că a atribui totul mediului social și a nu studia personalitatea autorului este o greșeală.

Sigur că da. Și nu numai că așa cred și eu, dar am scris un articol întreg în sensul ăsta. Citește articolul meu din no. 1 al *Literaturii*. Știi că acolo am studiat personalitatea unei părți din scriitorii noștri tocmai pentru ca să pun în legătură personalitatea cu opera de artă. Mai mult decât atâta, eu cred că fiecare producție artistică este o impresie redată printr-o personalitate. Prin urmare, departe de a reduce totul la mediul social, eu dau și personalității autorului o mare însemnătate.

— Priceput. Ia spune-mi acuma, ce gândești despre publicul cetitor? Făcut-a el un progres, ori stă locului?

— Nici nu-i de vorbit că mergem înainte. Acuma se formează la noi un public cititor. Suntem într-o perioadă în care lumea, sătulă de banalități, dă năvală pe lucruri mai bune. Ea consacră pe scriitorii ei favoriți, după cum se poate constata din registrele librarilor și editorilor. E vremea să lucrăm. Nu ne mai putem plânge de lipsa de cititori; cei cu talent să lucreze.

— Încă o întrebare, și sfârșesc cu tortura interviewului. Nu crezi că e prea puțină solidaritatea între artiști? De ce nu s-o fi formând nici un cerc literar la noi?

— O, sunt atâtea cauze! E greu de răspuns în câteva cuvinte...

— Oricum, eu cred că luptele politice și sociale sunt între cauzele principale. Artiștii au pasiunile lor politice, așa că astea-i fac să se certe ori de câte ori se adună... De pildă, Delavrancea liberal, eu socialist, Caragiale... cum îl știi... Cum să ne înțelegem?...

— Aici ai dreptate. Dar luptele sociale au fost totdeauna. Negreșit, însă, că artiștii sunt oameni de temperamente deosebite, iar impresiunile și credințele se exprimă la ei mai violent. Totuși, explicația cu luptele politice este adevărată, mai ales că azi suntem în ajunul unei mari reforme sociale.

* * *

Aici se încheie interviewul, care, nefiind stenografiat, e greu, firește, de publicat întocmai.

Și, cu părerea de rău că nu am mai multe ceasuri de stat în Ploiești, îmi iau rămas bun de la omul care răspândește în jurul lui atâta seninătate sinceră, în lumea asta, în care artiștii sunt... artiști... un ceas petrecut cu Gherea te vindecă de multe neplăceri ale vieții. Te simți renăscut, te simți încurajat pentru încă o bucată de vreme!...

ARTA ÎNCURAJATĂ

Literatura românească trece azi printr-o fază foarte curioasă. S-a crezut un moment, după moartea nefericitului Eminescu, că se face în așa-numita opinie publică o schimbare de idei, că lumea asta, care se îndeletnicește toată ziua cu citirea intrigilor și mahalagismelor politice, începe, în sfârșit, să se arunce pe cărțile de literatură.

Gazetele noastre politice, rușinate parcă de meseria lor, de tăcerea ce păstraseră pân-atunci față cu literatura, și-au dat drumul cu patimă, au scris articole peste articole asupra sorții literaților, asupra nenorocului de a nu fi înțeles viața vulgară a poliției și a opoziției, și-au plătit luxul de a fi și literați într-o zi. Reporterii erau stângaci în ziua aceea: în loc să comunice unde a plecat d. Lascăr Catargiu și când se întoarce d. Carp, alergau în toate părțile, să întrebe ce a scris Eminescu, ce funcțiuni a ocupat, câte decorații căpătase. O făceau pentru că asta era marfa ce se căuta în ziua aceea.

Foc de paie. Peste o săptămână, toate intraseră în linia normală: Eminescu murise, politica trăia.

Dar, cu toată liniștea gazetelor, lumea n-a putut uita ușor evenimentul groaznic: poetul care trăise în mijlocul nostru și se stinsese în mijlocul mizeriei, după ce făcuse mai mult pentru țară decât toți miniștrii sinceri, decât toți blânzii prefecți, decât toți casierii cinstiți - iertați-mi paradoxele!

Și lumea a început să se intereseze de literatură și de literați. Fără îndoială, zgomotul făcut în jurul lui Eminescu a contribuit mult la mergerea înainte a literaturii.

Dar... dacă lumea, din inițiativa ei, începe a simți nevoia de citit, ce face guvernul pentru dezvoltarea gustului acesta?

N-am de gând să fac politică, dar aș fi foarte curios să aflu prin ce se manifestă stăpânirea noastră că pricepe însemnătatea literaturii câtuși de puțin?

Din câte știu eu, înaltul guvern face și cu lucrurile superioare tot ce face cu politica. Dacă se găsește o reptilă literară care să facă frumos, dacă se găsește vreun literat gata să fabrice osanale celor ce conduc statul, apoi oricât de anoste și de sălcii ar fi producțiile acestora, guvernul se transformă într-un generos Mecena - cu banii contribuabililor.

De aceea, toți puii de pripas în domeniul literelor capătă subvenții, diurne, misiuni, hatâruri și cinste, așa că, în loc să se încurajeze scrierile, se încurajează scriitorii - cei proști, bineînțeles!

Priviți: cine conduce muzeele, bibliotecile, teatrul? Cine e trimis să studieze organizarea școlilor străine? Cui se încredințează toate misiunile culturale?

Guvernul înțelege că a încuraja mișcarea culturală a țării însemnează a da diurne și subvenții autorilor - întocmai ca în politică! Și atunci, cine-și încovoaie mai bine șira spinării este sigur de izbândă.

Și în loc să taie, de pildă, taxele pe hârtia de tipar, în loc să reducă taxele de timbre poștale pe imprimate, în loc să voteze credite pentru biblioteci la dispoziția tuturora, ne pomenim cu câțiva avortoni literari, subvenționați... și asta se cheamă a încuraja artele, literele, știința!

E drept că guvernul, reprezintând numai elita socială, el nu poate simți nevoia unei literaturi naționale. Știe oare elita asta, care a rămas la Georges Ohnet ori la Alphonse Karr, că există o literatură românească?

Pun rămășag că nici unul din miniștri n-a citit măcar pe Eminescu.

AMINTIRI LITERARE. GENIALUL PĂTRAȘCU

Amintirea pe care o dau aci e foarte de curând, ea n-a împlinit nici un an, așa că mi-e cu putință să o transcriu cât se poate de adevărat.

Eram într-o seară adunați la Caragiale: dnii Barbu Delavrancea, Vlahuță, doctorul Urechiă, Artur Stavri și... mai era și d. Pătrașcu.

Caragiale, rău ca-ntotdeauna, uitase că e boierul de gazdă și se apucase să execute sumar pe invitatul său.

În tot timpul mesei a domnit veselia cea mai zgomotoasă. Numai d. Pătrașcu, melancolic *et pour cause*[1], spunea mereu pe glasul cel mai jalnic:

— Bine, Caragiale, tu uiți că ești amfitrionul... De aia m-ai invitat la tine?

Însă *grecul* nu se lăsa, el tăia în carne vie.

După masă, alt canon. D. Delavrancea a adus vorba despre articolul pe care eternul domn Pătrașcu îl publicase în *Constituționalul* cu prilejul sosirii prințesei Maria în țara noastră. Articolul era, cu adevărat, o comedie întreagă. Era vorba în el de niște suliți vrășmașe tocite de piepturile noastre, de niște dinasticismuri lirice și oribile, și mai ales de vestitele... poene misterioase.

D. Pătrașcu își avea articolul în buzunar... din întâmplare. Îl scoase, și discuția începu furtunoasă, zeflemistă, canonoasă, nimicitoare. Caragiale și Delavrancea strânseseră rău cu ușa pe autorul poenelor. Numai d. Vlahuță, diplomat ca întotdeauna, dădea mai mult fitiluri, fără să atace... taurul de coarne. Și bietul taur guvernamental scosese limba de un cot.

Peste un ceas, articolul era distrus, credeam că autorul va intra în pământ.

Dar Caragiale veghea, el nu se mulțumea cu puțin. Și deodată interpelă pe d. Pătrașcu:

— Bine, mă, ce știi tu să faci? Tu zici că ai talent? În ce?

— Da, da, să știi tu... am...

— Tu, mă?! Nu știi nimic! Ai fost diplomat la ambasada din Paris și nu știi două buchi de franțuzească!

— Eu, mă?

— Tu, mă, tu!

— Eu știu mai bine ca tine!

— Tu, mă?

— Eu!

---

[1] Și pe bună dreptate (fr.).

Curajul ăsta scoase pe Caragiale din toate răbdările. El propuse un concurs pe loc, *stante pede*, între dânsul și d. Pătrașcu.

Propunerea fu primită, și una din doamnele de față le dictă o frază în românește. O frază scurtă, de vreo patru-cinci rânduri. Pe cât mi-aduc aminte, se sfârșea cam așa: „Oricât ne-ar plăcea de mult surorile noastre”... „Preferăm pe ale altora”, am complectat eu.

În vreo zece minute, Caragiale a tradus-o în franțuzește; dlui Pătrașcu i-a trebuit s-o prescrie de vreo cinci ori în jumătate de ceas.

Când se desfăcură tezele, a lui Caragiale n-avea nici o greșeală. A dlui Pătrașcu era oribilă, îngrozitoare și miraculoasă. Cinstit vorbind, un băiat din clasa a doua de gimnaziu ar fi tradus-o mai bine. Avea greșeli elementare de ortografie, de limbă, de gramatică, de tot ce voiți.

Atunci a fost momentul decisiv. Vlahuță, doctorul, Delavrancea, toți și-au dat drumul inimii. Caragiale era măreț.

— Tu, mă?! Tu îndrăzneai să-mi vorbești mie?! Tu știi ceva?

Ești un... (aici urmează o înșirare de animale domestice).

* * *

Autorul acestor rânduri nu bea decât ceai. În seara aceea băusem vreo cinci pahare. Acuma, fie din cauza ceaiului, fie dintr-o simțire sinceră și nefabricată, știu că m-a apucat o milă adâncă de bietul om, pe care literații noștri îl sfâșiau așa de cumplit, pe când el, învinsul, se făcuse galben și de-abia îngâna:

— Bine, Caragiale, uiți că ești amfitrionul...

Nu mai puteam rezista torturii. Am ieșit în sală și - o spun cu toată rușinea - am plâns cum am plâns în timpul războiului - copil! - când am auzit că a murit primul soldat.

Caragiale, care m-a surprins în delictul ăsta de lirism, și-a bătut joc de mine și mi-a spus cam următoarele:

— Cum să cunoaște că ești tânăr! Ești mai liric ca o domnișoară... Mă, cu indivizi de ăștia nu trebuie să fii milos. L-ai văzut tu pe ăsta? (D. Pătrașcu plecase.) E un triumfător. Azi îi dai la cap, și mâine ți se cocoțează în cap. Din pricina microbilor ăstora cu poene misterioase băieții de talent nu se pot ridica.

* * *

V-am spus că lucrul nu s-a petrecut de mult. Ei bine, azi mi-aduc aminte de vorbele lui Caragiale și văd că a avut dreptate. Inima nu trebuie să vorbească în fața ăstor triumfători care se ridică întocmai ca reptilele, acățându-se. În lupta pentru trai adeseaori trebuie să calci peste cadavre, și - dacă e nevoie - calcă fără căință!

Închipuiți-vă că guvernul a înființat o școală de finanțe. Și pe când Caragiale e silit să deschidă berărie cu Mihalcea, pe când Vlahuță e plătit cu două sute de lei pe lună ca scriitor la Ministerul Domeniilor, pe când atâția alții, plini de talent și de pricepere, își sting viața în mizerie, cel dintâi om pe care guvernul s-a gândit să-l numească profesor - de limba franceză! - e... d. N. Pătrașcu!

Aș face aici o imprecație ca în Macbeth. Dar astâmpără-te, revoltă a sufletului! Țară de spanac și de reptile! Panait Macri la teatru, Neculai Pătrașcu în profesorat! Idioția acestui neam se ridică să întunece toate talentele, precum broaștele tulbură apa bălților ca să nu se vadă oglindindu-se în ea zborul măreț al vulturilor de sus!

[I. L. CARAGIALE]

Astă-seară se face înmormântarea lui I. L. Caragiale. Marele nostru dramaturg, omul căruia îi datorăm *Noaptea furtunoasă, Scrisoarea pierdută* și atâtea alte opere ce vor însemna în literatura astei țări o epocă mare, se îngroapă în astă-seară - poate pentru veci!

El, care a plâns pentru marele Eminescu, atunci când neîndurata Nirvana și-a deschis brațele ca să primească pe neuitatul maestru, nu va avea parte nici de această ultimă consolare, după care au aspirat și aspiră atâția!

Gonit o viață întreagă de nenorocire, urmărit de piazarea ce de la naștere nu l-a părăsit niciodată, Caragiale nu poate avea în lumea asta - în țara asta! - nici măcar un mormânt ca lumea, așa cum cel din urmă proletar poate să aibă.

Nu! În țintirimul trist în care artistul va fi închis astă-seară nu va crește nici plângătoarea salcie - mângâierea mormintelor - nici vântul nu va veni să cânte cu glasu-i sfâșietor de trist eternul poem al eternității, nici o mână amică nu va sădi o rază - nici un plâns, nici un oftat, nici o jale!

...Astă-seară se deschide în strada Gabroveni berăria „Mihalcea & Caragiale”!

* * *

Ce dureroase sunt reflecțiile ce ne vin în minte!

Se căpătuiesc în țara asta sumedenie de stâlpi ai ignoranței, o droaie întreagă de certați cu gramatica și divorțați de talent. Toate nulitățile aduse ca un potop de țânțari de prin bălțile mucegăite, unde se bălăcesc târâtoarele, și-au găsit un colț de adăpost în milostenia

blajinului buget. Caragiale, însă, n-a putut trăi în atmosfera asta de slugi și de slugarnici.

Răscoliți bugetele, cercetați operele de încurajare literară pe care le săvârșește guvernul, și veți afla tot soiul de sinecure și de avantaje oferite scapeților intelectuali.

Atâta este adevărat că niciodată contemporanii nu-ți pot ierta crima de a te fi înălțat prin gândire deasupra nivelului lor. Iar când acești contemporani sunt stăpânitori, atunci toată mediocritatea asta cocoțată în vârful piramidei n-are decât un dor, acela de a nu te lăsa să plutești pe deasupra căpățânei ei îngâmfate de propria-i înălțime.

Poate că aci stă explicarea întregii vieți de mizerii pe care Caragiale a îndurat-o toată vremea; aci e explicarea pentru ce în astă-seară găgăuții își vor putea plăti luxul de a bea în berăria unde Caragiale e tovarășul consilierului comunal Mihalcea, antreprenorul de berării și de alegeri.

O! Mutrele de acolo! Parc-am să văd consilierii comunali, burtoși ca poloboacele lui Luther, expunându-și rudimentul lor de cap privirilor altor gogoburți, lăfăindu-se ca «încurajatori ai berăriei artistice", privind de aproape pe Caragiale și spunându-i cu aerul ăla de ban protector, pe care am mai multă ciudă decât pe orice în lume:

— Mă, vere Caragiale, cum făcuși comediile alea? Știi ce? Să-mi faci și mie una pentru *dumneei*, că grozav e de mucalită la piesele altuia!

Și după ce halbele vor fi golite, cinstitul cap-de-gâscă își va putea permite chiar să strige:

— Mă, eu sunt negustor vechi! Pă mine să nu mă iei peste briceag, că te zmeiesc!

Șorțuri verzi, transformate în Wertheim cu mașină, mi-e silă și mi-e groază de voi!

* * *

Dar, dacă lași deoparte prietenia personală pentru Caragiale și admirația ce-ți inspiră autorul lui *Conul*

Leonida, ce dureros te impresionează faptul acesta al scoborârii lui Orfeu la tejgheaua unde Mihalcea e marele impresario și unde bacantele Consiliului comunal îl vor sfâșia mai ușor decât bacantele Infernului.

Neîndoielnic, Caragiale e un persecutat al norocului și al celor ce conduc norocul nostru în frumoasa societate pe care ne-o cântă ghiftuiți din drâmbă.

Dar... de-ar fi avut credință cât un grăunte de mușt ar, ar fi zis muntelui: mută-te - și s-ar fi mutat.

Ce departe suntem de la artiștii de felul lui Caragiale și până la adevărații amorezați de artă, care pot să moară, dar nu încetează de a fi ei.

Artiștii burghezi, aceia care nu scriu decât pentru dânșii, care nu trăiesc decât din succese, din satisfacerea eului lor egoist și plin de pofte, nu pot sfârși decât astfel.

Vine la vreme exemplul acesta, pe care, vai! ni-l dă Caragiale, pentru ca să lumineze încă o dată ce e arta pentru artă.

E clară situația: sau vă veți pleca fruntea cu umilință în fața potentaților, și veți căpăta, în schimb, satisfacerile burghezești de care v-a molipsit burghezismul, sau, dacă umilințele astea vă rușinează, atunci:

— Cât dai, nene Mihalcea?

Dar este o altă soluție, mare și frumoasă: Călăuziți-vă în artă de dorul de a fi folositori mulțimii obijduite; socotiți arta voastră ca un mijloc de a aduce lumină în ungherele întunecate unde stau acei ce tremură și plâng; încălziți-vă sufletul de focul sfânt al dragostei de umiliți, și veți avea o mângâiere supremă: aceea de a fi smuls din ghearele întunericului - și din ghearele mizeriei - un popor întreg de nefericiți.

Mângâierea asta, vedeți, vă va răzbuna de toate umilințele, de toate mizeriile, de toate rănile ce v-au însângerat inima.

Și sufletul îndurerat!...

ARTĂ PENTRU ARTĂ

Doamnelor și domnilor,

Înainte de a dezvolta subiectul conferinței mele *Arta pentru artă*, dați-mi voie să fac o introducere mică. Ea va părea nefolositoare, poate, pentru dumneavoastră, dar e de multă însemnătate pentru mine.

Voi avea nevoie pentru aceasta să fac puțină etimologie grecească, lucru puțin atrăgător, cum vedeți.

Sunt mulți care vin la Ateneu de atâția ani, fie la concerte, fie la conferințe, dar care nu s-au întrebat niciodată de ce acestei clădiri îi zice Ateneu, și nu altfel.

Zeița înțelepciunii și a artelor frumoase, Minerva, se chema la greci *Atheni*. Din cauza aceasta, grecii au numit *Athenaion* instituțiile culturale destinate acestor arte. Romanii, poate tot din cauza asta, au numit *Athenaeum* aceleași temple de cultură. În ele se predau diferite studii și mai ales arta oratorică.

Aceea ce a făcut întotdeauna caracteristica acestor instituții este faptul că ele erau neoficiale. Clădite mai înainte de împărați, ele se fac în urmă din inițiativa obștii. În Belgia, ateneuri se numesc astăzi liceele *libere*.

La noi, Ateneul este datorat subscripției binevoitoare a tuturora. Căci, dacă învățământul oficial are atâtea așezăminte, lumea a găsit că e nevoie să aibă și o tribună liberă, de unde să se expună vederi culturale emancipate de sigiliul oficialității.

De ce am făcut introducția aceasta?

Pentru ca să nu surprindă pe nimeni când va auzi, în astă-seară, păreri care contrazic tot ce se învață în școli, în școlile oficiale...

Și acestea zise, trec la subiectul meu.

* * *

O adâncă bucurie sufletească trebuie să simțim cu toții când vedem progresele ce săvârșește arta la noi. Redusă mai înainte vreme la discuții de cenaclu și de reviste necitite, ea părea apanajul câtorva privilegiați, diletanți ai artei. Diletanții aceștia, artiști și critici reciproci, socoteau arta un privilegiu al lor.

Dar iată că deodată arta scapă de sub tutela de clasă, se emancipează și vine, treptat-treptat, să se popularizeze la toți. Revistele se înmulțesc, ziarele sunt nevoite să se ocupe și ele de artă, toată lumea se pasionează, e ca un curent nou și puternic, care cere dreptul la viață, care se întinde peste tot.

Din curentul acesta face parte și conferința de astă-seară.

Dar, o dată cu lățirea curentului, se nasc și discuțiile infinite asupra chestiunii de a se ști ce este arta și cum trebuie ea să fie.

Cea mai însemnată dintre discuțiunile acestea este cea privitoare la *artă pentru artă*, în opoziție cu *arta tendențioasă*.

Astăzi discuțiunea aceasta e la ordinea zilei pretutindeni. În Franța, telegramele ce ne vin chiar astăzi ne spun că studenții au făcut manifestații ostile dlui Brunetière și au strigat: „Trăiască Emile Zola!” D. Brunetière este un mare vrășmaș al *artei pentru artă*; dar d-sa este, în același timp, criticul de la *Revue des deux mondes*[1], un critic reacționar, și care, dacă nu admite arta pentru artă, nu o admite nu din punctul nostru de vedere, ci pentru că ar dori ca arta să slujească ideilor reacționare.

Ce dovedește aceasta? Aceasta dovedește că se-nșală aceia care se tem să fie partizani ai artei tendențioase, socotind că aceasta este o chestiune socială. Deloc. Ea e o chestiune pur estetică - dovadă că poate fi îmbrățișată și de reacționari ca d. Brunetière.

---

[1] Revista celor două lumi (fr.).

În adevăr, ce este *artă pentru artă*?

Unul din apărătorii ei cei mai înfocați, Théophile Gautier, o definește astfel: „Arta pentru artă este pentru adepți o muncă scutită de orice altă preocupare decât a frumosului în sine”.

Iar Littré o definește astfel: „Deviza arta pentru artă este expresiunea desperată a acelora care nu aud ecoul răspunzându-le”.

Mai pe românește, aceasta însemnează: arta pentru artă este acea lucrare în care artistul, dezbrăcându-se de toate pasiunile și emoțiunile lui de om și de cetățean, ridicându-se în afară și mai presus de tot ce ne agită pe noi, și chiar pe dânsul, părăsindu-și, cu alte cuvinte, o parte din propria lui individualitate, se aruncă, în momentul creațiunii artistice, în... regiunea ficțiunilor impersonale. El face o operă din care nu se vede nici propria lui personalitate, nici înrâurirea mediului înconjurător asupră-i, nici senzațiile și ideile ce-l stăpânesc; el face o operă... frumoasă în sine, și atâta tot.

După noi, așa pusă discuțiunea, chestiunea artei pentru artă se reduce la o chestiune de psihofiziologie.

Și ne întrebăm: Este, oare, posibil să fi existat vreodată un asemenea artist, un asemenea om?

Dar ce este artistul? După esteticianii metafizici, arta fiind o *inspirațiune* transcendentală, artistul este un inspirat, o ființă extraumană și supraumană, care trăiește în alte lumi, în lumi eterice, vaporoase. El n-are nimic cu pământul pe care trăim noi, unde sunt lupte, pasiuni, zbuciumări și aspirații. Așa fiind, artistul nu are în vedere decât *frumosul* ideal, metafizic, transcendental, frumosul trăitor în mintea lui, pe care-l vede în ceasuri de sfântă inspirație și care scapă vederilor muritorilor de rând.

Dacă nu cu vorbele astea, dar desigur cu fondul acesta discută metafizicul.

Noi, însă, care nu admitem dubla personalitate; noi, care știm că artistul nu se poate lăsa deoparte pe dânsul nici

atunci când concepe, nici atunci când creează; noi, care știm că în fiecare operă tresare tocmai propria natură a artistului; noi, care știm că suntem cu toții rezultatele mediului în care trăim, susținem că, în orice operă de artă, natura morală și intelectuală a creatorului ei se arată la lumină. Mai mult, artiștii fiind naturile alese ale omenirii, ei sunt mai capabili de a primi impresiile, de a se emoționa, de a suferi, și, în același timp, lucrările lor vor reflecta tocmai adâncimea acestor impresii, emoțiuni și suferințe. În toate operele noastre, acela care trăiește mai întâi suntem noi.

Mergând la absurd, s-ar putea zice chiar: ce însemnează artă fără tendințe și în același timp cu tendința de a face o operă *frumoasă*? Oare *frumosul* nu este el însuși o tendință?

Și aici ne lămurim. Nu-i vorba de a nu avea tendințe, ci numai de a nu avea tendințe sociale.

Perfect, în cazul acesta, trebuie să lămurim bine aceea ce credem noi. Niciodată n-ar putea susține cineva că tendințele sociale pot încăpea în orice operă. Nu. Așa, poezia lirică este prin natura ei o operă intimă, individuală, personală; în ea se va descrie un sentiment individual, o mișcare de suflet în care ideile și tendințele sociale nu vor avea ce căuta. Natura artistului, ideile și sentimentele lui vor tresări și aci, desigur, dar inconștient, numai atâta întrucât artistul nu-și poate șterge personalitatea lui în nici un fel de operă. Cântându-și iubita, un artist o va cânta fie din punctul de vedere al frumuseții, fie din al inteligenței, fie din al ideilor comune amândurora - după cum artistul va fi un adorator al femeii-frumusețe, al femeii-om ori al femeii-cetățean. Dar, în nici un caz, lirismul nu se poate contopi cu un cântec social[1].

---

[1] Anton Bacalbaşa desparte în mod greşit „lirismul“ de cântecul social, deoarece ele fac parte din acelaşi univers literar şi din aceeaşi concepţie despre lume a poetului.

Există însă o altă artă, în care neapărat tendințele sociale trebuie să apară: îndată ce opera de artă atinge viața socială, ea trebuie să aibă și tendințe sociale.

Din punctul acesta de vedere, arta pură, arta făcută pentru frumosul în sine, nici nu există, nici n-a existat. Nu cunoaștem exemplu în toată literatura în care, descriindu-se viața socială, autorul să nu fi avut și o tendință socială. Ce este toată literatura în care se face apologia - romantică desigur, dar e tot apologie - a claselor stăpânitoare? Ce sunt regii buni și înțelepți pe care îi găsim descriși? Ce sunt conții și marchizele, inteligenți și simpatici? Conștient sau nu, din toate aceste lucrări reiese o tendință socială.

Și faptul e foarte natural. Trăind în mediul conților și al marchizelor, făcând parte din clasa lor, simpatizând pentru dânșii și scriind pentru dânșii, neavând dragoste pentru altă clasă și neavând alte aspirații, artistul a trebuit să lase în opera lui să se întrevadă iubirea ori admirația pentru clasa conților și a marchizelor.

De altfel, în privința asta, exemplele se pot lua de pretutindeni. Din cântecele oricărui artist reies ideile și tendințele lui sociale îndată ce el descrie viața socială. Poezia populară, opera marelui artist anonim care se numește poporul muncitor, ne arată, mai bine decât orice alt fel de artă, că artistul nu se poate dezbrăca de ideile lui sociale. Când poporul ne vorbește de iubire, el face lirism, de un alt gen decât al poeților noștri, dar tot lirism e.

Când însă se atinge de viața socială, atunci îndată el ne zugrăvește așa cum înțelege el nevoile, necazurile, năzuințele ce-l agită.

Deschid cea mai modestă colecție de poezii populare, aceea a lui Vasile Alecsandri, și ascultați:

Frunză verde baraboi,
Mă-ntâlnii cu un ciocoi:
— Bună cale, măi rumâne!
— Mulțămim, ciocoi de câine!

— Măi mojice, tu ești beat!
— Latră, ciocoi gulerat,
Că eu azi nici n-am mâncat.
— Măi mojice, mojic rău,
Las' că mi te-oi drege eu
Când o veni biru greu.
— Alelei, pui de ciocoi!
De te-aș prinde la zăvoi,
Să-ți dau măciuci, să te moi,
De piele să te despoi,
Ca să-mbrac cu pielea ta
Pistoalele și flinta;
Vântul să nu le pălească,
Ploi să nu le rugínească,
Ochiul să nu le zărească!

Sau alta:

.....
Dar-ar bunu Dumnezeu
Să umble și plugu meu!
Din baltag să-mi fac eu plug,
Pistoalele să le-njug,
Ca să brăzduiesc ales
Unde-o fi crângu mai des;
Să trag brazda dracului
La ușa bogatului!

Sunt nevoit să fac o paranteză. Recitate de altul, versurile astea n-ar avea decât însemnătatea unei citații; spuse de mine, ele se pot interpreta într-un sens pe care nu l-aș dori. De aceea trebuie să spun că sunt departe de a împărtăși vederile exprimate în ele; căci, după noi, muncitorii trebuie să meargă pe alte căi spre a-și cuceri *drepturile*[1].

[1] Anton Bacalbașa, ca și alți conducători ai mișcării socialiste din vremea aceea, era adeptul cuceririi drepturilor nu pe calea luptei

Dar am citat versurile acestea numai ca să se vadă că țăranul n-a făcut niciodată artă pentru artă. Nenorocit, umilit, asuprit, el a făcut cântece din propria-i durere și a căutat cu ele să-și răcorească sufletul amărât, ori să se îmbărbăteze la luptă. A suferit mai mult din pricina ciocoilor și a miliției? Aceste două nenorociri și le-a spus și-n versuri.

Ar trebui să cugete la aceasta toți câți ne vorbesc de farmecul poeziei populare și fac în același timp apologia artei pentru artă.

De altfel, mulți din apărătorii teoriei cu arta pură sunt inconștienți. Când scriu, ei singuri fac artă tendențioasă, fără să știe.

Și nu doar că acesta ar fi un merit al direcțiunii noi. De când e lumea - în tot cazul, de când o știm - au existat asupriți și asupritori. Era firesc, dar, ca plânsul acestei omeniri suferitoare să se simtă și în operele de artă. Cântecul de fericire al omenirii nu s-a scris încă pentru că omenirea n-a fost încă fericită.

* * *

Este însă o altă parte a chestiunii care trebuie atinsă, pentru că printre susținătorii artei pentru artă există și un element conștient de ceea ce face.

Am zis că arta trebuie neapărat să aibă tendințe îndată ce atinge viața socială.

Ei bine, lupta împotriva tendințelor în artă nu se arată decât atunci când apar tendințe mai înaintate decât ale stăpânitorilor.

Vroiți un exemplu?

Burghezimea a început cu arta tendențioasă. Voltaire, Rousseau, Diderot, produse ale ideilor mari care cutremurau lumea în cursul secolului trecut, au făcut arta cea mai tendențioasă posibil. Ei au ajutat cu operele lor la

---

revoluționare, ci pe o cale pașnică, „legală”.

izbucnirea și triumful marii revoluții, pentru că operele lor reflectau aspirațiile burghezimii în luptă cu nobilimea. Atunci grozav convenea burghezimii arta tendențioasă, arta ca factor revoluționar. Voltaire, Rousseau, Diderot au fost sărbătoriți de burghezime așa cum poate puțini oameni au fost.

Azi însă, când burghezimea a triumfat, când și-a atins aspirațiile de clasă, ea se revoltă dac-aude de arta tendențioasă! De ce? Nu din cauza principiului în sine, ci pentru că arta tendențioasă începe să fie întrebuințată de o altă clasă, pe care burghezimea o asuprește, de clasa muncitoare... Negreșit, lucrul acesta nu poate conveni celor ce au triumfat. Burghezii sunt prea puțin metafizici acum ca să apere un principiu ce le face rău numai pe motivul că odinioară au fost partizanii acestui principiu.

Se întâmplă cu arta aceea ce se întâmplă cu grevele. A fost o vreme când burghezimea răgușea declamând: „Libertate! Egalitate! Fraternitate!" Pe atunci vorbele astea aveau ceva magic, ele erau sfinte pentru burghezi, care le luaseră ca deviză. Nu triumfaseră în lupta lor de clasă. Dar de când au triumfat și-au schimbat vocabularul, înlocuindu-l cu „libera concurență, libertatea... exploatării, *laissez faire*[1]". Erau bune revoltele burgheziei împotriva nobilimii; dar muncitorilor nu li-i iertată nici greva, de vreme ce acum greva este dăunătoare burgheziei!

Acesta este adevărul. Criticii burghezi - vorbesc de cei conștienți de nevoile clasei lor - nu se revoltă împotriva tendințelor, ci împotriva unor anume tendințe. Dacă-i auzim strigând: „Artă pură, artă pentru artă, transcendentală, impersonală... impermeabilă", pricina

---

[1] Lasă-i să facă (fr.) Esenţa liberalismului economic exprimat în expresia „*laissez faire, laissez passer, le monde va de lui même*" (lăsaţi să se facă, lăsaţi să treacă, lumea merge de la sine sau, altfel spus, lăsaţi lucrurile să-şi urmeze cursul firesc). Semnificaţia concretă a acestei expresii constă în necesitatea înlăturării piedicilor si restricţiilor din domeniul producţiei si comerţului.

este că cele mai multe tendințe ce se arată acum în artă sunt tendințe antiburgheze.

Altfel, chiar azi le convin unele tendințe și le încurajează. Câte opere de morală burgheză, câte opere pline de apologia stăpânitorilor și a burghezismului nu sunt încurajate, lăudate și premiate de oficialii burghezimii! În prima linie nu uitați istoria oficială, care este cea mai tendențioasă operă posibil!

* * *

Așa pusă chestiunea, ea se simplifică. Nu mai este vorba să știm dacă arta trebuie sau nu să aibă tendințe, ci numai ce anume tendințe trebuie să aibă.

În privința aceasta, ar fi ridicul să dăm legi sau rețete literare. Nu-i vorba nici de una, nici de alta. De aci încolo nu se pot emite decât simple păreri.

Regula generală însă, principiul artei însăși, iată-l:

Din momentul ce artistul nu dă în opera lui decât propria lui personalitate, care la rândul ei este oglinda mai ales a mediului ce-l înconjoară, dacă voiește ca opera lui să nu fie falsă, și, deci, neartistică, trebuie să lucreze conform ideilor și simțirilor lui. Voind să susțină o anume temă, pe care n-o simte ori în care nu crede, el va face operă searbădă. Și atunci nu numai că procedeul va fi fals, dar nu va putea produce o operă de valoare, o operă artistică.

Cea dintâi condițiune a unei creațiuni artistice este ca ea să fie *văzută* clar, să fie adânc simțită de creatorul ei.

Pe de altă parte, menirea artei trebuie să fie și aceea de a face să pătrundă în sufletele altora impresiile pe care le-a simțit artistul.

Aci chestiunea e limpede: frumosul în sine, de sine stătător, mai presus de ideile și de idealurile noastre, nu există. Fără să vroim, judecata noastră despre alții, ca și despre lucrările lor de artă, atârnă de educația noastră morală și intelectuală mai dinainte făcută.

Aceea ce poate pasiona pe un proletar, cum ar fi, de pildă, zugrăvirea nenorocitei lui stări, va lăsa rece pe un burghez, care nu va vedea în aceasta decât o lucrare absolut în contradicție cu tot modul lui de a gândi și de a trăi.

Și-n cazul acesta trebuie să știm cui ne adresăm. O altă întrebare însă se ivește: poate, oare, artistul, om ca toți oamenii, cu aceeași organizație nervoasă ca noi toți, să rămână rece la tot ce se petrece-n juru-i? Când vede sumedenia de nedreptăți care apasă asupra unora, poate el să nu ajute, cu aceea ce poate, la stingerea acestor nedreptăți?

Tocmai aci se arată imposibilitatea artei pentru artă. Și istoria dezvoltării artistice este martoră ca să ne spună că toți artiștii mari, toate naturile alese au fost, în același timp, oameni care nu numai că au înțeles ideile mari ce frământau epoca lor, dar s-au pus în curent cu ele și le-au ajutat.

Aceasta a făcut chiar puterea operelor lor. Căci, pentru ca o lucrare de artă să ne impresioneze adânc, una din condițiunile principale este și aceea ca ea să ne reprezinte un adevăr. Ce ați zice despre un artist care, trăind în mijlocul unei societăți corupte, s-ar apuca să ne zugrăvească societatea aceea ca un ideal de societate, plină de castitate, plină de sentimente generoase?

Fără-ndoială, lucrarea lui fiind întemeiată pe o minciună, ne-ar impresiona într-un mod neplăcut și ar pieri.

Același lucru cu un artist care, trăind într-o vreme de exploatare nemiloasă a omului de către om, ne-ar zugrăvi armonia îngerească a claselor sociale.

Mai mult, societatea actuală este așa de frământată de luptele dintre clase, așa de preocupată de mizerii și de asupriri, încât orice operă de artă care ar avea un raport cu viața socială și ar trece peste luptele acestea este menită să dispară, să ne lase reci; pe când artistul care înțelege vălmășagul acestui război și care intră în el,

aducând în producțiile lui nota adevărată și plină de sentimente largi, altruiste, este artistul iubit.

Să lămurim printr-un exemplu deosebirile dintre un artist „pentru artă” și unul tendențios.

Iată doi artiști. Amândoi merg la țară. Și unul și altul văd o casă țărănească în mijlocul unei câmpii, și unul și altul o descriu. Presupunem, firește, că amândoi ar avea același talent, numai concepțiile le-ar fi diferite.

Ascultați cum arta pentru artă va descrie bordeiul țăranului:

„Am fost ieri la țară... În mijlocul câmpiei, o căsuță țărănească părea locuința unui poet retras de zgomotul lumii.

Ce liniște binefăcătoare respiră acel palat rustic! Desigur, înăuntru locuitorii trebuie să fie fericiți. Viața lor senină, ca cerul albastru care-i scaldă într-o atmosferă de pace, este mai fericită decât viața regilor... Desigur, painjenii, acești oaspeți ai singurătății, își torc rețelele lor fine ca niște gânduri de artist.

Se aude o gârlă povestind de liniștea și fericirea vieții pastorale... Acolo aș vrea să stau un secol, căci numai acolo viața trece lină, ca râul ce șoptește, ca nourii tăcuți, ca luna de pe cer”...

La rândul lui, artistul pătruns de mizeria țăranului va descrie aceeași casă în alt chip:

„Am fost ieri la țară... În mijlocul câmpiei bogate o căsuță țărănească părea, umilită și aproape în ruină, o vizunie de fiară. Mi-am adus aminte de Tantal, cufundat până în gât în bucate și blestemat să nu se atingă de ele.

Am intrat. Și am simțit în mine o revoltă adâncă în mizeria acelui bordei. Am văzut fețele alea bolnave, zdrobite de muncă și de pelagră, și am înțeles ce crudă ironie sunt toate operele care ne cântă de liniștea și fericirea vieții pastorale... În fiecare colț rânjea figura amarnicei mizerii...

De afară se auzea gârla, povestind durerea și amarul țăranului robit de veacuri.

Și am plecat cu sufletul îndurerat... Pentru voi, nenorocite victime ale muncii, toată frumusețea firii nu-i făcută decât ca să vă zugrăvească mai negru viața de necazuri!”

Și acum, închipuiți-vă că amândoi artiștii ar merge să citească țăranilor bucățile lor. Care va fi impresia ce va lăsa unul și care aceea pe care o va lăsa cellalt?

Vedeți, pe când artistul cu *arta pentru artă* nici nu se coboară înlăuntrul mizeriei din colibă - căci arta pură e mai presus de nevoile noastre - cellalt merge să-și caute inspirația tocmai în fundul bordeiului, acolo unde sufăr și plâng nenorociții.

Pe când artistul transcendental se impresionează de painjeni și nu cugetă la ființele omenești, artistul tendențios vede mai lesne durerea acelor iloți sfâșiați de un trai amar, de o nedreaptă orânduire!

Spuneți acum, care din aceste opere merită mai mult să trăiască? Spuneți, care ne va impresiona mai adânc? Care va viețui mai mult?

Răspunsul l-au dat aplauzele dv.

S-ar părea că e cu neputință ca un artist să rămână așa de nepăsător la tot ce se petrece-n juru-i, să nu se pasioneze de luptele dintre clase. Cu toate acestea, v-aș putea da un fapt foarte caracteristic.

După mulți literați, Théophile Gautier a fost unul din cei mai mari poeți ai Franței; sunt unii care îl socotesc chiar mai mare decât Musset și decât Victor Hugo. Neîndoielnic, el a fost un mare maestru al formei, un mare artist, și nu pe nedrept Baudelaire îl numea „*l’impeccable magicien ès-lettres françaises*”. Ei bine, Théophile Gautier n-a pasionat niciodată decât un cerc restrâns, un cenaclu. Astăzi, câțiva ani de la moartea lui, el este citat mai mult ca o curiozitate literară, ca un exemplu până unde poate ajunge perfecțiunea formei.

Ce a făcut Théophile Gautier pentru ca să merite atâta nebăgare-n seamă atât din partea contemporanilor săi, cât și din partea posterității?

Marele poet a fost unul din cei mai valoroși reprezentanți ai artei pentru artă. Nepăsător la tot ce se petrecea împrejurul lui, el a fost tipul cel mai perfect al omului fără nici un ideal social.

La 1871, în vremea represiunii Comunei din Paris, Théophile Gautier scria *Tableaux de Siège*. Pe când Parisul era în flăcări, pe când armatele versailleze se dedau la cel mai înfiorător măcel pe care îl cunoaște istoria contemporană, pe când burghezimea setoasă de sânge își asigura domnia prin îngrozitoare crime de care o lume întreagă s-a cutremurat, Théophile Gautier studia Parisul din punctul de vedere al artei pentru artă. Nici sângele care roșea pavelele, nici țipetele victimelor, nici agonia atâtor morți sub loviturile armatei brutale, nimic nu încrețea fruntea poetului. Nepăsător, înarmat cu o seninătate de cuget uimitoare, el trecea printre cadavre ca o umbră nesimțitoare; în inima acestui artist burghez nici o suferință nu găsea ecou, nici un glas omenesc nu vibra. Mamele despărțite de copii, pruncii puși în țeapă, bătrânii uciși - poate de copiii lor - în șanțuri, un oraș întreg transformat într-o vastă și groaznică măcelărie de oameni, toate astea nu meritau onoarea unei lacrimi, munca unui rând scris; toate astea erau niște teme mai puțin artistice decât aspectul unei colonade...

Vă mai mirați de ce a pierit așa de iute impecabilul maestru al formei? Dar în ce opera lui se adresează inimilor noastre pentru ca și inimile noastre s-o poată păstra?

Cunosc însă o altă operă, mai puțin impecabilă, dar care a rămas tocmai pentru că vorbește tuturor celor asupriți. Este o bucată de muzică, nu o capodoperă, la auzul căreia se cutremură și se înflăcărează și azi popoarele de la o margine la alta a lumii, pentru că este ca un strigăt de

raliare a umiliților. Ea trăiește, ea va trăi cât timp vor exista apăsați, cât timp vor fi revendicări de făcut. Este *Marseilleza*!

Din punctul de vedere al artei pure, asemănarea nici n-ar trebui făcută. Și totuși, dacă lăsăm deoparte concepțiile clasice asupra artei și prejudecățile noastre culturale în privința asta, lucrul ni se arată ca foarte natural. Căci este așa de firesc să ne emoționeze mai mult aceea ce ne privește mai de aproape, aceea ce se atinge de necazurile și de dorurile noastre, încât pe nimeni nu trebuie să mire judecata populară asupra unei opere așa de populare!

Mai la urmă, ne uimește părerea aceasta a artei pentru artă. Ce poate fi această artă de sine stătătoare și de sine trăitoare, care nu se coboară pe pământ între noi oamenii, care trăiește mai presus de tot ce ne agită și ne tulbură pe noi, care nu ține în seamă cele mai vii și cele mai sfinte aspirații ale noastre și care totuși ne cere s-o privim, s-o admirăm, să ne închinăm ei? Cine este acest zeu transcendental, care plutește deasupra noastră, pe care nimic nu-l mișcă și căruia ni se cere să-i facem jertfă de toate sentimentele noastre?

O lume întreagă suferă, o lume întreagă plânge ori se zbate în lanțuri de robie, și iată că ni se arată o lumină care nu ne atinge și căreia ni se spune că trebuie să ne închinăm. Cum! Să lăsăm noi deoparte lupta asta uriașă, idealul către care de veacuri tinde omenirea, să ștergem cu buretele istoria frumoasă a luptelor noastre și să ne ațintim privirea către un Ideal care nu vorbește decât fanteziei?

Mi se pare că este așa de utopică și așa de puțin normală cererea asta, încât ea nu va atrage niciodată mulți adepți. Se vor găsi, desigur, întotdeauna câțiva blazați sau câțiva utopiști care să cânte arta pentru artă; dar numărul lor va descrește întruna, ei vor face tot mai mult gol în jurul lor, vor rămâne din ce în ce mai izolați, ne vor fermeca din ce în ce mai puțin, și omenirea va trece

înainte, călcând peste visurile lor sterpe, cu ochii către alt țel, mai frumos, mai generos, mai uman.

Iar în ziua când noi vom atinge Idealul, pentru care vom fi luptat atâta și vom fi făcut atâtea jertfe; în ziua când acest mare Ideal social va fi o realitate, ne vom aduce cu drag aminte nu de aceia care au urmărit frumosul impersonal și transcendental, ci de adevărații artiști ai omenirii, de aceia care au ajutat cu arta lor la sfârșirea vechilor crezuri și nedreptăți, la întemeierea lumii noi!

* * *

Am arătat pân-acuma că se pot împărți în două categorii aceia care susțin arta pentru artă; mai întâi, aceia care au conștiință că tendințele noi ce se manifestă în artă sunt în vremea noastră tendințe antiburgheze, și al doilea, aceia care sunt pur și simplu niște victime ale răposatei estetice metafizice.

Cei dintâi - mai totdeauna critici, iar nu artiști propriu-ziși - dându-și seama că arta poate fi un factor social foarte puternic și că ea poate astfel înrâuri pentru transformarea societății burgheze, ne predică arta pentru artă numai ca să distragă atenția mulțimii de la lupta de clase. Aceștia sunt adevărați burghezi conștienți, cărora li se pare că au găsit un mijloc atrăgător spre a depărta pe muncitori de la idealul lor de clasă. Cu ei lupta nu se poate pune pe tărâmul estetic, pentru că ei au, ca și noi, credința că artă pură nu există, dar caută, pur și simplu, să ne ia din mână o armă de luptă socială.

Cei de-al doilea, victimele unei estetici dispărute, fac artă cu tendințe fără să-și dea seama. Ei cred că sunt foarte impersonali și foarte netendențioși pentru că nu pun cu intenție tendințele în lucrările lor. Dar ce sunt toate romanele moderne în care se descrie viața proletarilor? Dar ce sunt toate romanele în care ni se arată corupțiunea și degenerarea fizică și morală a clasei de sus? Nu sunt ele

cea mai puternică armă de luptă a celor asupriți? Nu sunt ele cea mai vie dovadă că arta pentru artă nu există decât în imaginația câtorva inși, conștienți au inconștienți de ceea ce fac? Evident că da.

* * *

Din nenorocire pentru artă, trebuie, însă, să constatăm un alt fenomen, de astă dată un fenomen întristător.

Neputând susține arta cu tendințe reacționare, pentru că nu se vor găsi mulți artiști adevărați care să se arunce pe asemenea cale, s-a inventat arta pură, arta pentru artă. Tribunele oficiale, școlile oficiale, revistele oficiale, toate ne predică această artă de sine stătătoare.

Atunci... s-au găsit mulți care, văzând că aceasta e teoria în vază la cei de sus, s-au repezit să o susțină. Arta pentru artă slujește acestora ca o scară spre a ajunge la onoruri, ca un mijloc de a se pune bine cu cei mari.

Și ne-am pomenit deodată cu o droaie de lipsiți de talent, artiști fără artă, care s-au făcut apostolii artei pentru artă, când toată arta lor este arta de a se urca prin agățare.

În mijlocul lipsei de caractere în care trăim, oficialitatea încurajând tot ce convine principiilor ei, n-a fost greu să se înjghebeze o sumă de nulități care să devină predicatorii teoriilor iubite de clasa dominantă.

Este de ajuns să faci la minister o hârtie prin care să declari că vei combate socialismul și tendințele sociale în artă, ca, oricât de nul ai fi, să ți se acorde imediat dreptul de a ține un curs la Universitate, pentru... luminarea tinerimii și salvarea ei de ideile subversive...

Este de ajuns apoi ca, sub pretext de artă senină și eterică, să faci o operă insipidă, în care poenele să fie misterioase, pentru ca oficialii să-ți acorde misterul unui *Bene-merenti*...

Făcut-ai, în fond, artă pentru artă? Deloc! Ba mai mult decât atâta, ai făcut numai tendințe, fără să faci artă... însă, precum spuneam, burghezimea nu mai e metafizică; ea nu ține la un anume principiu inviolabil; fie oricât de tendențioasă arta, ea o încurajează dacă acele tendințe îi convin, chiar când arta e cu desăvârșire exclusă.

Pentru pseudoartiștii aceștia - fructe nenorocite ale societății actuale - nimeni nu-și va pierde vremea să facă teorii. Pentru ei s-au făcut odată niște versuri care-i caracterizează de minune:

Când vezi crucea pe o casă, știi că este de vândut;
Dar la oameni, însemnează că vânzarea s-a făcut!

* * *

Să ne oprim însă un moment la aceia care sunt de bună-credință, care cred de bună seamă că arta nu trebuie să aibă nici o altă menire pe pământ decât aceea de a fi frumoasă, precum este frumos diamantul, cu toată inutilitatea lui. Sunt între ei oameni care ar putea produce lucrări de o mare însemnătate socială, lucrări care, nu numai prin valoarea lor artistică, dar și prin tendința lor socială, să fie niște factori puternici în mersul progresiv al omenirii. Totuși, închiși în cercul strâmt al câtorva formule clasice, ei fac niște opere pieritoare, a căror valoare se apreciază numai în rândurile câtorva adepți, admiratori ai frumosului în sine.

O chestiune morală se impune. Dacă acești artiști ar face parte din clasa celor ce stăpânesc, datoria lor de a veni să ajute pe cei ce suferă ar fi o datorie metafizică, fiind dat că li s-ar cere să lupte pentru o clasă străină lor.

Dar faptul real este că mai toți artiștii de acum sunt proletari intelectuali. Adeseori ei simt într-înșii toată revolta clasei lor, inima le este plină de compătimirea cea

mai adâncă pentru semenii lor, în sufletul lor vibrează durerea clasei întregi din care fac parte. Și dacă aceasta nu se dă pe față în operele lor de artă, cauza principală este tocmai aceea că se înfrânează pe cât pot, pentru ca să nu izbucnească. Ei se tem să nu confunde niște idei sociale cu ideea artistică, ei se tem ca operele lor să nu fie excluse de către aceia care dau tonul în literatură, ca și în politică, se tem, în fine, să nu fie excomunicați.

În cazul acesta, chestiunea morală de care vorbeam e următoarea:

Trebuie oare ca artistul, pentru un motiv de o ordine cu totul neartistică, să-și stăpânească revolta care clocotește-ntr-însul și să dea naștere unei opere searbăde atunci când ar putea crea lucrări care să-nsemneze enorm în marea luptă dintre oameni? Este oare moral ca un om care simte nedreptățile lumii, așa cum lumea e organizată astăzi, să pună frâu celor mai sfinte și celor mai generoase aspirații ale lui numai de teama de a nu fi exclus de către cei ce cârmuiesc?

Atunci care este deosebirea între un artist, căruia i se presupune o inimă mai largă și o mai distinsă sensibilitate, și un nenorocit oarecare, căruia nu-i e permis să cugete și să se manifeste în voie?

Suprema lașitate în lupta pentru trai este să dezertezi din luptă. Și dacă firilor neputincioase, bicisnice, deprinse cu înjosirea le scuzăm toate concesiile, nu putem face aceasta și pentru artiști. Este pentru dânșii o datorie sfântă de a da drum liber simțirilor ce-i însuflețesc, de a se lăsa călăuziți de sentimentele cele mai sincere și cele mai generoase ale inimii lor. Admirăm pe un necunoscut, admirăm pe un muncitor care-n fața mizeriilor, a asupririlor și a celor mai grele amenințări nu-și pleacă fruntea, și iată de ce nu putem lăsa pe artist să cadă pradă unei ridicule temeri. Există opere mari de artă, opere care se citează de secole și care vor rămâne încă multă vreme, opere care au fost scrise tocmai în mijlocul celor mai crude

prigoniri și-n care artiștii au pus toată revolta lor împotriva prigonitorilor.

Pentru ce credeți că au trăit atâta și continuă să trăiască aceste lucrări?

Nu-i numai motivul moral, dar și cel pur artistic. Evident că admirăm în creatorul lor pe omul care a știut să rămână hotărât în mijlocul greutăților și al primejdiilor prin care a trecut; dar în același timp ele ne sugerează admirația și prin puterea artistică de care sunt pline.

Căci, dacă este adevărat că una din cele dintâi condițiuni a[le] unei lucrări de artă, ca să ne cucerească sufletul, este și aceea ca artistul să o fi simțit mai întâi el, atunci desigur că nici o lucrare nu poate fi mai simțită decât aceea în care autorul a pus fâșii din propria lui viață, zbuciumul sufletului lui însuși în ceasuri de restriște; atunci desigur că autorul ne va transmite și nouă, prin opera lui, tot ce l-a încălzit, tot ce l-a emoționat, tot ce l-a zguduit pe el... Și când noi înșine vom fi în situația lui, când adică durerea, revolta sau aspirațiile lui vor fi durerea, revolta sau aspirațiile noastre, natural că emoțiunea va fi mai mare, vom plânge sau vom tresări, cum a plâns ori cum a tresărit artistul!

Este dar și un punct de vedere pur artistic, care exclude arta pentru artă, care îndeamnă pe artist să ne zugrăvească tocmai acele nenumărate și adânci furtuni din sufletul nostru, al tuturora.

Generalizarea aceasta a pasiunilor este ceea ce face tăria unei opere de artă. Cu cât vor fi mai mulți aceia cărora li se adresează lucrarea ta, cu cât adică vei pătrunde nu în inima unui individ, ci în a unei întregi și numeroase clase, cu atâta opera ta va avea mai mulți admiratori, va robi mai multe inimi.

Și aci este tocmai secretul pentru ce poezia lirică a trăit, trăiește de veacuri și va trăi în veci de veci... Oricât ar fi de personală, ea are darul să miște mii și milioane de oameni, pentru că milioane sunt cei ce iubesc... De câte ori nu am

plâns cu toții pe niște pagini triste, în care o inimă plângea! Și am înțeles cu toții patima celui nenorocit, pentru că toți am trecut sau trecem printr-o situație analoagă. Mai mult decât atâta, de ce nu ne mai farmecă romantismul și-i preferăm câteva strofe, adeseori naive, dar pline de realitate?... Pentru că romantismul e o simplă fantezie care poate varia în *sutimi de mii*[1] de feluri, după bogăția de imaginație a fiecăruia; pe când realitatea suntem noi toți, cu mici variante, dar mai totdeauna aceeași... Iar lirismul ce se revarsă din naivitatea aparentă și așa de tristă a strofelor, în care nu sunt nici comparații cu zefirul, nici asemănări cu zeițele, e mult mai dureros pentru noi decât toate romantismurile care pot fi meșteșugite, dar niciodată patrimoniul inimilor tuturor...

Ei bine, de ce numai în poezia lirică să se vadă sinceritatea asta atât de fermecătoare? Pentru că îndată ce trecem de la analiza *unui* suflet la analiza mai multora, la analiza unei clase întregi, să ne schimbăm procedeul? Pentru ce două sisteme cu desăvârșire opuse unul altuia?

Faceți același lucru și în arta socială: lăsați să se vadă în operele voastre aceea ce simțiți, fără preocupări meschine că veți fi excomunicați ori că nu vroiți să intrați într-o anume direcție.

Realitatea înainte de toate.

Și aci este locul unei mici explicări. Se atribuie artei tendențioase ideea că ea vroiește să dea niște anume teze, niște rețete literare, în conformitate cu care să se producă tot ce se produce. Ni se impută că vroim cu orice preț ca toți artiștii să descrie mizeria, coliba nenorocitului și așa mai departe. Este aci o mică neînțelegere. Niciodată noi n-am afirmat aceasta; niciodată noi n-am spus acelora care găsesc că societatea actuală este un ideal de organizație socială că trebuie să facă opere de artă în conformitate cu

[1] Corect ar fi „în sute de mii”.

vederile noastre politico-sociale. N-am spus aceasta pentru că ar fi și metafizic, și antiartistic.

Artistul vede prin prisma lui personală și redă impresiile primite prin modul lui personal de a reda. Cine ar fi acela care să ceară unui idealizator al câmpiilor să idealizeze fabricile? Sau cine ar putea cere unui om care vede în civilizația actuală un progres enorm față cu starea de lucruri din veacul ce s-a stins să ne cânte trecutul și frumusețile lui? Aceasta ar însemna să cădem tocmai în greșeala metafizicilor, care cred că artistul se poate dezbrăca de personalitatea lui ca de ceva care nu face parte integrantă din individualitatea lui, dintr-însul... Tocmai metafizicii întrebuințează procedeul acesta. Ei spun artistului:

„Tu trăiești pe pământ, în mijlocul oamenilor, vezi luptele lor, sfâșierile dintre dânșii, asiști la spectacolul războiului dintre clase, vezi pe unii pierind de inaniție, iar pe alții de indigestie; cu toate astea, fii nepăsător la toate durerile acestea, rămâi cu mintea într-o lume impersonală; iar dacă toate luptele acestea îți ating sufletul, tu lasă-ți acasă acest suflet în momentul creațiunii artistice, fii adevărat artist, adevărat meșteșugar, fără idei și fără pasiuni, fă artă... pentru artă, nu pentru oameni!”

Contrariu acestor sfaturi, noi zicem: scrieți aceea ce sufletul vostru simte.

Și tocmai aci se vede cât este de științifică și de omenească concepția tendenționiștilor. Împărțind pe artiști în clase sociale, noi știm că fiecare are, în majoritatea cazurilor, ideile și aspirațiile clasei din care face parte. Și de aceea nu vom spune niciodată omului încântat de ordinea actuală de lucruri: cântă-ne puțin și mizeria muncitorilor.

Noi ne adresăm artiștilor-proletari și le zicem:

„Dacă mizeriile și necazurile clasei voastre vă ating, și pe voi; dacă în inima voastră poate intra durerea clasei din care faceți parte, atunci nu vă îngrijiți nici că veți fi

excomunicați din Parnasul oficial, nici că nu veți putea mișca pe cei ce nu se mai mișcă de nimic. Dați-vă toată inima și cugetul întreg în operele de artă, ridicați-vă mai presus de preocupările înguste, meschine și neartistice, căutați ca între simțirea și între lucrarea voastră să nu fie contradicție, și atunci veți fi făcut o lucrare însemnată, veți fi făcut adevărată artă... Iar opera voastră va trăi, pentru că în ea vor fi întrupate simțirile voastre, simțirile noastre”...

Și cum suntem încredințați că este dreaptă cauza socială pe care o apărăm, iar, pe de altă parte, nu toți artiștii proletari înțeleg dreptatea acestei cauze, noi nu le spunem să apere o cauză pe care n-o înțeleg, nu le spunem s-o apere pentru că așa vroim noi, ci îi îndemnăm să intre de aproape în cercetarea relelor de care ne plângem. Când ei vor înțelege dreptatea acestei cauze, când se vor pătrunde de toate problemele care zguduie omenirea de veacuri și care așteaptă o soluție; când în inima lor vor încolți aceleași doruri care își găsesc loc în inima noastră, este neîndoielnic că vor veni să lupte cu noi. Și atunci nu vor face simple lucrări cu tendință, ci lucrări a căror tendință e adânc intrată în judecata și-n inima lor...

De altfel, nimeni nu va tăgădui că arta socială este menită să miște și să aprindă mai mult decât o artă al căreia scop e pur și simplu să fie o jucărie frumoasă.

De ce oare un tablou care ar reprezenta un colț de pădure, o bucată de cer ori o petrecere la un castel *ar fi mai artă* decât unul în care ni s-ar zugrăvi un bordei pustiit, o suferință omenească, o mizerie adâncă? Înc-o dată, comparațiile nu se fac decât la talente egale. Dar pe când cele dintâi tablouri ne vor distra un moment ochiul, ne vor face să visăm o clipă, cele de-al doilea ne vor face să gândim sau să suferim, vor naște-n mintea noastră o lume-ntreagă de idei, ne vor arăta cât e de nedreaptă și de crudă realitatea orânduirii de azi.

Și, dacă valoarea lucrării stă în raport cu cantitatea de emoțiuni ce va descărca, atunci desigur că tablourile acestea sociale, cu tendințe, vor fi pentru noi de o sută de ori mai merituoase. Ele nu vor fi o jucărie, ci o armă...

* * *

Societatea actuală trece prin niște frământări uriașe. Luptele ce se dau în mijlocul societății nu puteau să nu aibă o puternică înrâurire și asupra artei. Alături cu toate curentele politice și sociale ce se formează în focul ăstor lupte, se alcătuiesc și curentele artistice, tocmai ca o dovadă că arta nu poate scăpa de influența ideilor ce domină o epocă.

Astfel, vedem o literatură entuziastă, gata să ne zugrăvească păcatele clasei stăpânitoare și să-ndemne la luptă pe cei asupriți; o literatură pesimistă și nevrozată, care nu vede mântuirea decât în moartea vieții, și, în fine, o literatură decadentă, întocmai cum se petrec lucrurile și-n ordinea imorală.

Să insistăm puțin asupra literaturii decadente, pentru că ea este adevărata expresiune a artei pentru artă.

De unde vine ea și care-i sunt cauzele?

Originea ei ar putea fi căutată mai întâi în lipsa de curaj a unor artiști de a intră în luptele sociale. Vroind să fugă de aceste lupte, vroind să nu se expună nenumăratelor greutăți și jertfe pe care le cere un război așa de aprig, ei se retrag în frumusețea formelor artistice.

În fond, decadența nu-i altceva decât degenerare. Alături cu decadența morală crește și așa-numita decadență artistică.

În ce consistă, în adevăr, arta decadentă? Caracteristica ei este pustiul de idei, pe care se așterne nemilostivul potop de vorbe. Când artistul vroiește să fugă de analiză, de cercetarea amănunțită a relelor sociale; când el evită să

ia o parte sau alta în luptă, ce-i mai rămâne de atacat? Îi rămâne forma, îi rămân cuvintele.

Fără îndoială, nu trebuie să facem confuziunea de a crede că frumusețea formelor implică numaidecât decadența artistică; aceasta ar fi negațiunea artei însăși. Și toată lumea știe că toate operele geniale, acelea care trăiesc de veacuri, au avut întotdeauna această mare însușire de a uni laolaltă, de a armoniza fondul cu forma.

Dar aceea ce desparte pe decadenți de artiștii adevărați este faptul că ei exclud cu desăvârșire primul factor - fondul - sacrificând totul formei. Decadentul pornește de la ideea că arta nu trebuie să fie o utilitate socială, el consideră utilitatea ca o proză vulgară și caută să facă din arta lui un *nimic dulce*. Natural, cel mai bun mijloc de a nu fi util este acela de a renunța cu desăvârșire la fond.

O dată lipsit de unul din cei doi factori, care la artiștii adevărați sunt nedespărțiți, forma va suferi o adevărată tortură. De aci vine jongleria uimitoare a vorbelor, împerecherile ciudate de cuvinte, căutarea expresiilor celor mai ciudate, tot canonul acela oribil pe care-l vedeți în operele decadente.

Se înțelege, decadentul nu va recunoaște niciodată că, în fond, arta lui este ori lașitatea de a lua cuvântul în luptele sociale, ori incapacitatea de a se pătrunde de problemele care bat la poarta veacului în care trăiește. Avem în noi, instinctiv, pornirea de a ascunde întotdeauna propria noastră lașitate sau degenerare.

Și cum o mărturisire sinceră ar însemna pieirea, decadentul va arunca din înălțimea, sau, mai bine, din coborâșul lui, o sumă de teorii, prin care va căuta să se justifice, să ne convingă și pe noi că ceea ce face el este artă adevărată.

Cu toate astea, lumea, prozaică precum o știm, continuă a crede că Parnasul decadenților e un simplu spital, mai prozaic, în definitiv, decât ceea ce decadenții numesc proză. Operele lor, simple scamatorii literare, au stârnit un

moment curiozitatea admiratorilor de lucruri extraordinare; dar azi nici nu ne minunează, nici nu ne supără: trecem pur și simplu pe lângă ele, ca niște oameni grăbiți, care n-au timp să se oprească la scamatorul din drum...

În ordinea morală, spiritismul - în ordinea artistică, simbolismul. Oameni incapabili de a se încălzi pentru ideile mari ale veacului în care trăiesc și care, pierzându-și busola, dau fuga să dezlege întrebări transcendentale, se aruncă în aceea ce ei numesc spiritism...

Oameni incapabili de a-nțelege problemele sociale și de a se însufleți pentru ideile generoase care entuziasmează o lume, se aruncă în *simbolism*[1].

În unii, ca și-n alții căutați germenul degenerescenței.

Grație acestor concepții nepământești, nefirești asupra artei, asistăm la literatura asta fără vlagă, care nu emoționează pe nimeni, care nu spune nimic inimilor noastre și a căreia unică pretenție este aceea de a fi originală.

Nici nu putea fi alt rezultat. Fugind de orice idee, scăparea trebuia să fie fatal într-un abuz de formă ciudată. Așa pentru dânșii sunetele sunt... colorate, iar privirea obiectelor le produce intuiții auditive. Nu am la mine documentele necesare, că v-aș putea cita o mulțime de dovezi, care numai pentru normalitatea decadenților nu pledează. Mi-aduc aminte că am citit undeva, nu știu unde, descrierea unui salon. Autorul nu avea alte impresiuni de acolo decât că „mobilele scoteau niște sunete colorate ca o simfonie albastră a infinitului”...

Fără îndoială, e original!! Dar de asemenea originalitate să ne ferim, căci e primejdioasă.

Și când mai toate operele decadenților sunt de felul acesta, când oamenii aceștia nu gândesc și nu produc nimic care să ne poată pasiona, cum vroiți ca producțiunile lor să nu dispară?

---

[1] În ediția originală este transcris greșit *spiritism* în loc de *simbolism*.

În mijlocul frământărilor și luptelor noastre, în mijlocul acestui teribil război social, în mijlocul nesiguranței în care trăiește societatea întreagă, cine are vreme să adâncească aceste extraordinare împerecheri de vorbe, aceste cugetări pe care niciodată omul normal nu le va avea?

Societatea trece înainte, lăsând în urmă curiozitățile acestea artistice, care nu prezintă nici un interes superior pentru noi toți. Singuri specialiștii, aceia care se îndeletnicesc cu studiul tuturor anormalităților și degenerescențelor, le vor lua în cercetare. Dar nu pentru a studia operele înseși, ci pe autorii lor.

* * *

În mijlocul acestor dezerțiuni de la lupta socială, dezerțiuni ascunse din partea artiștilor sub pretextul artei pentru artă, o întrebare se impune pentru artiștii care fac parte din clasa proletariatului: care este rolul, care este datoria lor?

În admirabila sa conferință asupra *Crizei morale*, d. profesor Dumitrescu-Iași dădea un sfat pe care nu l-am putea urma. D-sa zicea că atunci când vedem contradicțiile dintre aspirațiile noastre și dureroasa realitate actuală a lucrurilor, aceea ce ne rămâne de făcut este să ne retragem la munte, pentru ca de acolo să avem orizonturi întinse, să nu fim supărați de nici un obstacol ce s-ar pune vederilor noastre.

Domnilor, sfatul excelentului profesor universitar este aproape sfatul unui sceptic, în tot cazul o declarație de slăbiciune.

Dintru-ntâi, dacă am lua *muntele* în înțelesul cel comun, am vedea întâmplându-se fenomenul următor: presupuneți că ne-am retrage la munte cu toții cei ce vedem reaua stare actuală. Ce s-ar petrece atunci? Neavând nici unul curajul de a rupe cu tradițiile - pentru că nu știm decât să fugim, iar nu să luptăm - am duce cu noi toate păcatele

orânduirii de azi, de care nu vom fi știut să ne scuturăm. Și ne-am pomeni cu aceeași organizație de care am vroit să scăpăm, ne-am pomeni că trebuie să ne coborâm la vale, ca să fugim de contradicțiile de la munte.

Ce s-ar face cu sărmanele noastre orizonturi? Și unde ar ajunge omenirea asta dacă toate naturile alese nu știu să facă altceva decât să dezerteze din fața luptei? Dacă din vremile cele mai depărtate, oamenii geniali, artiștii, cetățenii distinși ar fi făcut tot astfel, fără-ndoială, n-am fi avut să înregistrăm progresul pe care-l vedem în zilele noastre. Progresul nu s-a realizat de către aceia care au fugit la munte, ci de oamenii capabili de jertfe, de aceia care au pus mai presus de liniștea lor sufletească liniștea și fericirea tuturora!

Modul acesta de a judeca și, mai ales, de a se purta în viață poate conveni perfect clasei sătuilor, pentru că această clasă nu poate dori altceva mai bun decât să ne retragem la munte toți câți gândim altfel decât dânsa și să-i lăsăm în voie... exploatarea văilor!

Ei, nu. Este o menire mai mare, domnilor, menirea de a lupta. Și în loc să ne retragem noi, să facem să se retragă la munți aceia care sunt, în organizația actuală, cauza relelor sociale!...

Fără-ndoială, suntem într-o perioadă de tranziție. Societate a actuală, care a născut atâtea rele prin organizarea nedreaptă a producțiunii, nu poate suferi într-însa arta senină pe care unii o numesc artă pentru artă. Literatura-ntreagă plânge, pentru că e plângerea veacului care se arată dintr-însa. Și până când omenirea nu va fi liberă și fericită, nu va exista o artă care să respire seninătatea și fericirea...

Arta pentru artă, înțelegând prin ea o artă lipsită de zbucium, a cărei menire să fie încântarea omenirii, care să nu fie o armă de luptă, ci numai un mijloc de cultură și de recreare, nu va putea exista decât într-o societate

armonică, solidară, în care lupta pentru trai să nu fie unica preocupare. Veacul de aur al omenirii este înainte.

Și este de datoria artiștilor proletari să lupte pentru ca acest veac să nu întârzie...

Și este de datoria dv., artiști tineri, care vedeți pe semenii dv. răbdând lanțul celei mai grele robii, robia economică, umiliți, flămânzi și totuși năzuind spre niște vremi mai bune, să le dați ajutorul ce puteți cu operele dv.

Se sfârșește veacul acesta și vine un altul, care nu va fi veacul al douăzecelea, ci veacul întâi al fericirii omenești. Ei bine, destul plâns, destulă mizerie și destul amar! Fiecare din noi are în societate o misiune. Și când asistăm la încercarea uriașă a proletariatului de a sfârși cu zilele negre, datoria noastră e să fim alături cu el... Ci-n loc să plângeți pe ruina unui trecut ce nu se va mai întoarce din calea vremii; în loc să priviți nepăsători vijelia care vuiește la orizont, faceți, artiști plini de simțire, cântecul uriaș care, ca-n *Biblie*, să năruiască zidurile Ierichonului!...

1894

GRAMATICĂ!

Când eram la școală nu învățam nimic. Mă luasem de comedii, iar profesorii mei se luaseră de gânduri. Minutul când „domnu” intra în clasă mi se părea tot așa de îngrozitor ca minutul în care la ușa bietului condamnat apare gâdele. Nu mai vorbesc de clipa în care mi-auzeam numele strigat la catalog și însoțit de tradiționalul „ieși la tablă”.

Culmea notei la care m-am urcat la matematici a fost patru, nota circumstanțelor atenuante, nota de îndurare, nota de grație.

Și, cu toate astea, am avut două patimi mari, care uimeau pe toți colegii: limba latină și limba română. La română în special treceam de omul situației. Dascălu-mi spunea că am să ies un scriitor strașnic - fir-ar-fi fost ceasul blestemat când mi-a cobit așa de rău!

Da, am ajuns scriitor (las deoparte pe „strașnic”).

* * *

Au trecut anii, au trecut speranțele mele ca s-ajung doctor, și iată-mă-s mâzgălitor al sărmanei hârtii nevinovate, frecător al peniței, risipitorul blândei cerneli.

Și mi-a rămas patima limbii române, redusă mai ales la patima gramaticii. Dacă vrea să mă ucidă lucrătorul tipograf, n-are decât să facă într-un articol al meu câteva greșeli de gramatică, pe care corectorul să aibă amabilitatea de a le tolera și el. Asta ar fi pentru mine totuna cu distrugerea Franței de către Germania, cu torturarea mea, cu un cataclism universal.

Și credeți că din egoism? Deloc. O greșeală de gramatică într-un articol străin mă impresionează tot așa de dureros. Simt un rău organic, parc-aș pune mâna pe cretă, parc-aș curăți piersici, parc-aș scrie cu degetele în nisip.

Poate cineva să înțeleagă suferința asta? Răul cel mare este că-n viața de gazetar, în care citești vrute și nevrute, ai prilejul să dai zilnic peste sute de torturi de asemenea soi.

Eu, dac-aș fi rege, aș da afară din cabinet pe un ministru excelent care mi-ar face o greșeală de gramatică; pentru același cusur, dac-aș fi alegător, n-aș vota un candidat, oricare i-ar fi programul, dac-aș fi judecător, aș trimite la ocnă pe un om nevinovat când s-ar apăra fără o gramatică perfectă; dac-aș primi o scrisoare de dragoste de la Ileana Cosânzeana, i-aș răspunde cu un Himalaia de zeflemele de-aș găsi o greșeală gramaticală; pe eșafod n-aș muri de

cuțitul călăului, cum aș muri dacă mi-ar spune: „*S-a făcutără* pregătirile!”

E boală asta? Se poate; dar o prefer unei sănătăți care nu respectă tot ce-i mai dulce, mai suav, mai dumnezeiesc, mai sublim în ceruri și pre pământ: gramatica!

Am avut un cult pentru Bolintineanu, dar când am citit:

E *ca cele* păsări *ce* în noapte *zbor* —

am aruncat în noaptea uitării lebăda de la Bolintin, pe care am găsit o pană murdară. Las de o parte pe „*ca cele*” las pe „păsări *ce*” - dar zbor în loc de zboară e un ultraj, o crimă, un incest. Și-mi sună mereu în ureche:

Verbele de conjugarea întâi fac la persoana a treia plurală a indicativului prezinte, ca la persoana a treia singulară!

Asta-i o axiomă - și înțeleg mai lesne să calci o axiomă din matematici decât una din gramatică.

De câte ori n-am auzit însă deputați și miniștri scâlciind idolul „care ne învață a ceti și a scrie corect”! De câte ori n-am auzit pe unii din reprezentanții ăștia ai națiunii strigând cu un fel de entuziasm: „Oamenii este, oamenii suntără!”

Le-aș fi iertat și legile pocite, și birurile grele, și diurnele formidabile, și bâtele din care au izvorât, dar niciodată nu am să uit c-au îndrăznit să-mi pângărească unicul Ideal ce mi-a mai rămas.

Și dacă nu ierți asemenea greșeli - asemenea crime - unui ministru ori unui deputat, oameni care, la urma urmei, au dreptul să nu respecte legile, cât trebuie să fii de crud cu aceia care au meseria de a scrie și care își bat joc de meseria asta, de meseria care e și a ta!

Ce-ați zice de un zidar care ar așeza cărămizile pe dos? Ce-ați zice de un pictor care n-ar cunoaște combinația culorilor? Ce-ați zice de un croitor care n-ar ști să coasă un nasture?

Și, cu toate astea, nu ziceți nimic de un scriitor care nu știe gramatică!

Pentru mine un astfel de criminal poate să facă băcănie, deputăție, cărți de știință chiar, dar să nu se amestece în literatură, că-i foc.

Închipuiți-vă o nuvelă cu fondul „genial”, dar în care ați găsi fraza: „Contesa privea departe. Ochii ei *străbătea* în văzduh”...

...Aș trimite contesa în văzduh cu genialitatea ei cu tot.

LA STÂNĂ!

Unde ești, biată „Junime”, ori te-ai dus tu către nori, cum un fluture se duce ca zefirul printre flori?

Habar n-am! Dar știu că ziarul *Constituționalul* - chipurlea succesorul „Junimii” - își face strămoșii de râs. Ca dovadă că talentul sare întotdeauna o generație, *Constituționalul* nu face literatură; iar când face, mai bine... să te ferești, române, de literatură-n casă!

De pildă:

Zilele astea, organul junimiștilor decăzuți din gloria străbună are de colaborator literar pe un june român mort în Paris, care scrie de la Cheia și iscălește - Dumnezeul meu! - Armand Dumbrăveanu.

Acest Armand este un copil mic ca dumneata, ce-și iubea părinții și îi asculta. Acuma însă are un păcat: iubește proza, dar n-a ascultat niciodată pe profesorul său de gramatică.

Dovadă: bucata sa literară intitulată *La stână* și cu *motto* din Leconte de Lisle, un om absolut nevinovat de păcatele săvârșite cu fapta, cu cuvântul sau cu cugetul de tânărul Armand.

Mai întâi, iată gramatica amicului în chestie:

„Vârfuri de stânci *se-nec* în ceața plumburie; lungi fâșii de *nori*i albi *atârn*; vremei nu-i aminte (nu-i e aminte); hau *răsun* în patru părți; oile *calc* regulat; stergoaie și ferigi *crește*; țapii *mestec* în tihnă; ciobanii *alerg* la muls” și așa mai departe.

Și după măcelul acesta, mai îngrozitor decât măcelărirea pruncilor din Egipt, vă puteți închipui restul. E așa de oribil, încât autorul, printr-o fenomenală îndărătnicie, ajunge să ne vorbească de *„zbieretul mieilor*”.

— Armand, ia seama că vor protesta măgarii dacă le iei apanajul zbieretului!

CĂRȚILE DIDACTICE

Gheorghe Vasilescu era un băiat de zahăr. Blând ca un miel, prostuț ca noaptea, trecea prin școală ca gâsca prin apă. Îl urmărea însă nenorocul și-l persecuta de foc. I se părea Universitatea un sicriu, și cursurile o inchiziție; când vedea pe Dogele-profesor, umbra lui Marino Faliero îi

trecea pe la ochi ca o stafie roșie. Examenele începeau să-l înfioare și-l cuprindeau friguri de moarte.

Atunci a luat o hotărâre supremă: s-a zvârlit în politică, această *alma mater*[1] care cere de toate, afară de talent.

Profesorii săi, niște bărbați care pun adevărul mai presus de patimile meschine, s-au întâlnit cu el la clubul politic, i-au admirat calitățile de agent electoral și l-au împins să treacă fioroasele examene *magna cum laude*.

Mai târziu „partidul” a venit la putere, și Gheorghe Vasilescu, fost martir în diferite rânduri, a fost numit profesor.

* * *

Cea dintâi operație la care s-a dedat bravul profesor când a pus mâna - ca să nu zic piciorul - pe catedră, a fost să scrie „cărți didactice”.

Cărțile didactice sunt un comerț excelent. Dacă ai ceva prieteni la „instrucție”, ești sigur că au să-ți fie aprobate, oricâte nerozii ai vârî în ele. Fiind om cu influență, găsești numaidecât un editor, care-ți acordă sume respectabile; îți impui cartea la școli, apoi desfaci un număr de exemplare considerabil la împărțirea premiilor, și edițiile curg, și prostiile curg, și banii curg...

Din păcate, Gheorghe Vasilescu nu-i unu. Căci dacă geniile se nasc la câte un veac, iar talentele la un deceniu, proștii au calitatea de a se înmulți ca stelele cerului, ca nisipul mării.

Când apare o carte didactică, poți de mai înainte să te aștepți la ceva în genul Păsăreanu. Rar, foarte rar, aceste opere - menite ditai să lumineze tinerele generațiuni - împlinesc cu oarecare succes menirea asta; în genere, ele nu sunt altceva decât un mijloc pentru ca Gheorghe Vasilescu să-și îndestuleze parazitara și zgomotoasa dumisale viață, care ne interesează așa de puțin.

---

[1] Mamă bună (lat.).

Lucru curios, am putea susține că lucrările didactice fac și ele oarecum parte din caracterul nostru național, precum numai la noi se vâră în literatură o sumă de microbi care habar n-au ce-i gramatica; tot astfel, numai la noi se vede spectacolul acesta scandalos că o carte de școală e mai proastă decât o listă de bucate de la „Trei sarmale”.

Europenii n-or fi scăpat nici ei cu desăvârșire de prostia omenească; sunt și pe acolo Păsăreni, slavă Domnului! Dar... se găsește întotdeauna cineva care să-i oprească de „a lumina generațiile viitoare” cu toate năzbâtiile.

Când apare la noi o carte didactică, în loc să vezi dacă materia e bine împărțită, în loc să-i critici metoda, ești obligat să te ocupi de greșelile gramaticale și să-l înveți pe autor lucruri pe care aiurea le știu și elevii cei mediocri. O carte didactică în care ți se spune că *tinicheaua este un metal ce se găsește și-n stare nativă*, ori că *sulfurile arzând produce acid carbonic*; o carte didactică în care afli că melcul are *două* coarne... este, fără îndoială, o carte cu care nu poți discuta altfel decât cu o imensă zeflemea...

De aceea, *Adevărul literar* roagă frumos pe domnii autori și pe domnii editori să-i trimită operele dumnealor didactice. Noi ne-am procurat deja câte am putut și vom ține deschisă în permanență rubrica așa de interesantă a *Culturii oficiale*.

O să fie frumos.

POEȚI, CÂNTAȚI!

Pătrașcule, aține-te! Dacă nici acuma nu te-i procopsi, apoi neprocopsit rămâi!

Cu mila Domnului, și mai ales cu mila Sfântului Duh, prințul Ferdinand e azi tatăl unei perechi de copii: un băiat și o fată.

La nuntă, făcuși *poenele misterioase*, dar țara asta sceptică și ingrată și-a bătut atuncea joc și a trecut la ordinea zilei.

La nașterea prințului Carol, iarăși nici o ispravă.

Acuma e momentul oportun. Pentru nașterea unei fetițe, poeziile trebuie să curgă cu duiumul când fetița e fetiță de neam regesc.

Parcă-i văd pe toți Prodănești din zilele noastre repezindu-se „pe arena publicității” și țipând în versuri:

O fetiță de regină
S-a născut astăzi pe tron...
Țara-ntreagă îi închină
Al iubirii biberon!

Au să iasă sonetele, dedicațiile și acrostihurile din pământ, din iarbă verde.

Iar la urmă, ca încheiere, poetul care va izbuti să înjghebe nerozia cea mai mare nu va muri nici în exil, ca Ovidiu, nici în spital, ca Bolintineanu, ci într-o sub-prefectură oarecare.

Poeți ai țării mele, soarta vă surâde, nu mai umblați cu mofturi.

CE FACE CARAGIALE[1]

Vitrinele librăriilor, chioșcurile, toate sunt pline de opere proaspete apărute de sub presă. Întâlnești o sumă

[1] Articol apărut în *Adevărul literar* din 24 octombrie 1894.

de nume de autori, pe care nici nu-i bănuiai că există. Toți fac gură, toți țipă, copertele apar din ce în ce mai fantastice, mai urlătoare, mai atrăgătoare.

Numai de unul nu se mai aude, parc-ar fi dispărut de mult: e Caragiale. Și fiindcă socotesc că el n-a pierit decât în aparență, vreau să vă dau noutăți despre dânsul.

L-am întâlnit și mai ieri. Același. Cu veșnicii ochelari, care îl ajută să nu vadă pe oameni tocmai așa cum sunt, cu veșnicu-i zâmbet ironic, în care se oglindește el întreg, Caragiale se arată aproape tot cum l-ați cunoscut odinioară. A mai încărunțit puțin, dar nu s-a schimbat mult.

Pleacă la Buzău. Și m-am gândit că nu-i rău să-i cer câteva lămuriri:

— Ce ai de gând să faci acolo?

— Un lucru foarte serios: am luat în antrepriză birtul de la gară.

— De ce?

— Pentru că-mi place peisajul Buzăului.

— Dar altceva ce o să mai lucrezi?

— Altceva? Specialitate de patiserie și de ciocolată.

— Vorbesc de literatură...

— A, despre asta nu-ți pot spune nimic. Eu sunt comersant român...

* * *

În altă țară, plecarea unui scriitor de valoarea lui Caragiale în lumea comerțului ar fi un eveniment de cel mai mare interes. La noi n-are aproape nici o însemnătate. De-abia dacă noi, câțiva profani, admiratori sinceri ai talentului celui care a scris pe *Conul Leonida*, simțim o adâncă părere de rău că el ne lasă.

Ne-am întrebat adesea pentru ce Caragiale, cel mai original și cel mai puternic dintre scriitorii noștri, e dat uitării de către atotputernici. Academia e ticsită de nulități. Teatrul e condus de niște veterani fără „vlagă”, toate

instituțiile noastre culturale sunt lăsate pradă moliilor intelectuale, iar lui Caragiale nu i-a rămas decât să concureze la licitația birtului de la Gara Buzău.

Să fie, oare, oficialii vrășmași *din principiu* ai scriitorilor de talent? Lucrul ar fi cu putință, pentru că un talent prea mare scoate în evidență nihilismul intelectual al altora. Totuși, adevărata cauză a prigonirii ar putea fi alta.

Caragiale și-a ales genul cel mai periculos: satira. În fiecare lucrare a lui simți revolta omului superior împotriva „găgăuților și gușaților". Când țara e plină de Dandanache, de Ventureanu, de Leonida, cum vroiți ca originalurile acestor caraghioși imortalizați să nu jure război etern aceluia care i-a gravat așa de bine?

Și apoi, oamenii de spirit au avut întotdeauna specialitatea de a-și crea vrășmași. Un scriitor dulceag, care știe să rimeze „flori de nufăr" cu „cei ce sufăr"; un scriitor care face deliciul fetelor de pension la vârsta când încep să fie vizitate de pajul Cupidon; un scriitor care se îndeletnicește să afle dacă Ștefan cel Mare purta barbă ori barbă-n cioc are să fie oricând bine primit, mângâiat, ținut în puf. Să te păzească Dumnezeu însă să ridiculizezi o clasă ori o tagmă! Atunci, cu cât vei avea mai mult talent, cu cât adică lucrarea ta va fi mai caustică, cu atâta trebuie să fii mai sigur că ți-ai făcut vrășmași pe veci. Omul iartă orice mai lesne decât faptul că a fost ridiculizat.

Și numai atâta e? Caragiale a mai avut nenorocirea de a fi o personalitate puternică. Din pricina asta, el n-a putut trăi în nici o coterie, căci le-a găsit pe toate ridicule, și de aceea toate coteriile sunt bucuroase să-l știe dispărut. Aceia care i-ar fi azi prieteni, ca și vrășmașii naturali, simt în el o putere și se tem ca puterea asta să nu se întoarcă mâine împotriva lor.

* * *

Amice, te du la Gara Buzău. Și când îi auzi locomotivele fluierând, gândește-te că fiecare coterie e o locomotivă tot așa de automată: neputând să gândească, fluieră...

ADDENDA

1893

Intrăm în anul 1893. Însemnătatea anului nou este de astă dată foarte mare, pentru că în același timp se împlinesc o sută de ani de la data când, propriu-zis, s-a făcut declarația drepturilor omului, când omenirea a scuturat printr-o sângeroasă revoluțiune domnia feudalismului.

Se împlinesc o sută de ani de când Ludovic al XVI-lea a fost judecat, osândit și executat de Convențiune, și opera Convențiunii ieste, desigur, tot atât de mare ca și opera Constituantei de la 1789.

Domnia burgheză s-a inaugurat prin teroare. Iacobini, ca și girondini, toți autorii reformei, toți capii militanți ai revoluțiunii au căzut ei înșiși victime, Danton, ca și Robespierre. Dar libertatea, egalitatea și fraternitatea au fost întronate, cu toate intrigile și cu tot sângele vărsat. Adevărații democrați, aceia care vroiau să reformeze lumea după principiile filozofice ale lui Rousseau și Voltaire, au fost executați de Danton, aliat un moment cu Robespierre; ei au unit, prin moarte, sângele lor cu sângele reacționarilor care se opuneau curentului progresist.

Din toată acea mișcare, romantică și generoasă, utopistă și sentimentală în scrierile ei, au rămas învingători așa-numiții moderați, aceia care se numesc azi reacționari…

* * *

Ce au ajuns astăzi descendenții legiunii revoluționare de

la 1793? Ce s-au făcut frumoasele principii ale lui Jean-Jacques? Întru ce mai seamănă triumfătorii de azi cu strămoșii lor revoluționari?

A răspunde la aceasta este a face bilanțul societății burghezo-capitaliste, și pentru această analiză ne-ar trebui volume enorme.

La 1789-1793, poporul muncitor s-a luptat, alături cu burghezimea, pentru dărâmarea feudalismului; dar din toată această luptă n-a ieșit decât triumful burghezimii, care și-a întărit puterea ei de clasă, iar muncitorii au schimbat doar forma de serv în aceea de salariat. În locul stăpânirii de drept a feudalului, muncitorul are astăzi să îndure stăpânirea de fapt a patronului; în loc de lanțul politic, e lanțul economic; în loc de stăpânirea prin drept, e stăpânirea prin ban.

Clasa burgheză, stăpână, cuceritoare peste lumea întreagă. Își bate joc azi de aliații de la 1789-93, și puterea ei bănească crește în raport direct cu mizeria clasei apăsate.

Fabricile mari au ruinat și au desființat pe micii producători, producțiunea de obiecte trebuitoare s-a transformat în producțiune de mărfuri, dominația prin puterea capitalului se întinde din ce în ce mai tare, crizele de supraproducție ruinează cu sutimile de mii pe muncitori, capitalismul este teroarea muncii îngenuncheate.

Și când această clasă trădată, batjocorită, umilită, ridică glasul ca să strige nedreptatea ce o apasă, atunci burghezimea, care s-a întărit cu un arsenal întreg de legi și de organizații, scoate înaintea celor nemulțumiți poliție, judecători, armată… Căci nici un tiran nu este mai fără scrupul decât conspiratorul ajuns reacționar!

Burghezimea asta, care a ajuns clasă stăpânitoare prin revoluție, prin conspirație și prin eșafod, nu iartă azi celor învinși nici dreptul de a se plânge, nici dreptul sfânt de grevă, nici dreptul de a blestema lanțul care-i sugrumă.

Ea are învățați subvenționați din fonduri necurate. Învățați a căror însărcinare este de a spune progresiștilor de azi: „Sunteți visători, sunteți iluzioniști, nu cunoașteți mersul istoric al omenirii; după o revoluție trebuie să urmeze o tiranie, *laisse faire*...”

Iar când se dovedește că acești învățați sunt divorțați de cinste, și uneori chiar de carte... atunci armata nu are de scop numai apărarea de pericole externe, dar și restabilirea ordinii interne.

Iată unde au ajuns copiii baricadelor și ai eșafodului... Au început ca revoluționarii de stradă și o sfârșesc ca criminalii din umbră!

* * *

Cu toate astea! Ca animalul care moare pentru că grămădește prea mult seu la ficați, burghezimea se îneacă în propria-i grăsime. Concentrând capitalurile în tot mai puține mâini, armata proletară crește din zi în zi. Micii producători, reacționari fatali, trec în fabrici sau măresc armata de rezervă a proletariatului, munca se organizează de către înșiși exploatatorii ei. Contradicțiile dezvoltate de organizația burgheză se arată așa de pronunțate, contrastul dintre lux și mizerie e așa de viu, pe de altă parte aproprierea individuală rimează așa de rău cu producerea colectivă. Încât din aceste contradicții societatea burgheză pregătește ea însăși izbucnirea societății viitoare.

De la 1789-93 n-au trecut decât vreo 60 de ani, și muncitorii au înțeles unde-i răul și care-i leacul. Internaționala a fost semnul cel mai caracteristic al acestei perfecte înțelegeri. Și dacă ea a fost înfrântă o clipă, dacă războiul de la 1870-71 i-a dat o lovitură neașteptată, dacă după Comună a urmat teroarea, nu-i mai puțin adevărat că Internaționala trăiește azi, mai viguroasă decât la 1868, precum o arată congresele socialiste internaționale de la

Paris și Bruxelles, din 1889 și 189l.

După o sută de ani de la 1793, cum se prezintă astăzi aliații de atunci, burghezimea și muncitorii?

Un veac de domnie a fost de ajuns ca să descompuie această clasă, a cărei lozincă a fost dată de unul dintre ei: „Îmbogățiți-vă!”

Lăsând deoparte fatalitatea pieirii acestei clase din punctul de vedere al mersului istoric, concluzie la care ne duce materialismul economic, ce vedem?

Pretutindeni burghezimea e reacționară, și pretutindeni corupția a cuprins-o până într-atâta, încât scăparea de dânsa se impune ca o onoare pentru omenire și ca o dezinfectare a atmosferei sociale.

În Franța, burghezimea e înglodată în necurățenia afacerii Panama într-un chip atât de scandalos, că nimeni nu o mai poate scăpa, nici chiar solidaritatea de clasă. Miniștri, deputați, bancheri, elita societății burgheze trece acum în judecata tribunalelor. Învinovățită de furtuni ordinare.

În Germania, afacerea fondurilor guelfe caută să acopere strălucirea afacerii Panama. Iar marele conrupător, gazda și căpitanul hoților, este după arătările lui Vorwartz însuși guvernul. Însuși reprezentantul burgheziei semifeudale!

Pretutindeni se fură nu numai legal, nu numai după teoriile marilor economiști ortodocși, ci și după codul perfectului potlogar!

Și alături cu această descompunere, alături cu stârvul acesta care trebuie scos din casă, partidul socialist al muncitorilor crește. Își însutește vigoarea, se organizează și se pregătește pentru lupta definitivă.

Din sângele vărsat la Fourmise iese candidatura lui Lafargue, iar din moartea legilor lui Bismarck - 40 de deputați social-democrați!

Și așa pretutindeni: grevele din Anglia iau proporții uriașe. În Italia propaganda la țară se întinde. În Belgia

votul universal face pași uriași și se impune prin amenințarea unei greve universale… acestea toate sunt semnele vremii. Nu va trece mult, și toxinul va suna ceasul îngropării solemne, va suna pentru acest uriaș al hoției legale și extralegale care se cheamă capitalismul. […]

Când faci bilanțul stării actuale, e cu neputință să nu crezi în cuvintele lui Engels, care a zis că sfârșitul veacului acestuia va fi începutul erei socialiste…

* * *

Dar România?

Mai mult ca oriunde, la noi bate un vânt reacționar la cârma statului și, fără exagerare, mai mult ca oriunde putem fi veseli de succesele mișcării social-democratice.

Guvernul de astăzi este reprezentantul cel mai autorizat al trecutului de rușine și de doliu al țării. Nu-i vorbă, la noi guvernele au avut acest mare talent de a nu se fi deosebit prea mult unele de altele; dar, oricum, tendințele reacționare ale actualului guvern sunt aproape să egaleze ultimii ani ai regimului Ion Brătianu…

În atâtea și atâtea administrații se fură, sătenii sunt uciși la Dorohoi, iar guvernul făurește întruna proiecte de legi reacționare și aruncă banii țării în punga unei păcătoase monarhii…

Întrucât privește progresul ideilor noastre, el este enorm.

Începută de abia de câțiva ani - căci vremile de socialism studențesc nu prea contează - mișcarea între muncitori prinde din ce în ce mai mult. Astăzi avem două ziare și o revistă, 6 cluburi organizate, un deputat și mii de simpatii răzlețe, cărora nu le lipsește decât un avânt neașteptat care să le organizeze.

Azi, când suntem în ajunul primului congres socialist din România, ne place să sperăm că acest avânt va lua proporțiile necesare la toți prietenii noștri și că în special

cei desemnați sub numirea de pătura cultă vor veni să dea un sprijin mai eficace muncitorilor, care nu așteaptă decât atâta spre a-și întări organizația lor disciplinară social-democratică.

În momentul de față social-democrația română e într-o perioadă de dezvoltare fericită; nu putem dar face o urare mai sinceră tuturora, decât aceea de a-i vedea îndoindu-și energia, mărindu-și silințele spre a face ca această dezvoltare să progreseze.

În curând istoria omenirii va trece la o pagină nouă, și nu cunosc o mai mare fericire, un vis mai strălucitor, o mai sfântă năzuință decât aceea de a fi contribuit la scrierea acelei pagini.

AJUTOR!

Am crezut că, înainte de a se fi uscat sângele românesc, vărsat pe ulițele Bucureștilor, Trădătorul va fugi de pe locul ce a pângărit.

Am crezut că se va respecta durerea acestui biet popor român, și se va izgoni de la cârma statului netrebnicul mișel, sângerosul personaj, sceleratul fără suflet și fără rușine.

Am crezut că zorii zilei nu vor mai lumina încă o dată această mare rușine națională, sub care fața unui întreg popor roșește cu umilință.

Dar ne-am înșelat.

A căzut de sus o ploaie puternică și a spălat pietrele, ca să nu mai vadă ochii noștri oribilul spectacol, dar nici o piatră n-a venit din ceru-ntunecat să izbească tigva păcătoasă a ucigașului.

El stă pe locul unde au stat atâția patrioți, el stă ca o sfidare aruncată neamului nostru, el stă ca o cucuvaie pe un loc unde cineva a murit.

Vârful baionetelor ucigașe, care au străpuns piepturile românilor, a sfâșiat ceva mai mult: însăși inima acestei țări; și Trădătorul stă, și Trădătorul e sfetnicul regelui Carol, și Trădătorul ne umilește cu amiciția și cu protecția suveranului.

O îndoială se lasă pe sufletele noastre în acest dezastru național, și nu știm unde trebuie să-l mai căutăm pe rege: de partea națiunii insultate și batjocorite, ori de partea nemernicului asasin?

Lupta s-a încins așa de crâncenă, corp la corp, între România și Trădătorul ei, încât nu e loc pentru nimeni să stea între acești doi luptători fără să fie confundat cu unul sau cu altul.

Și atunci, nu cumva vom începe a ne întreba dacă există un rege al României ori un rege al Trădătorului?

Pasivitate și meditație lungă nu se încape când gloanțele plouă și lupta e cruntă.

Poporul român a fost trădat, poporul român a fost rănit, și nu este nimeni să-l răzbune, și nu este nimeni să-i lege rana sângeroasă…

ALEXANDRU III

De morți - spune o veche și milostivă vorbă - să nu zici inimic dacă nu poți zice de bine.

În relațiile de [la] om la om, filozofia asta îndurătoare poate avea cătare; ea ne învață să iertăm. În fața eternității morții, greșalele greșiților noștri.

Când însă mortul aparține istoriei, milostenia asta mistică nu-și mai poate avea locul. A uza de ea poate fi nu numai o greșală, dar uneori, chiar o crimă. Adevărul adevărat, iată care trebuie să fie călăuza aceluia care se îndeletnicește cu descrierea vieții și faptelor unui om al istoriei. Clemența nu ne-ar fi zugrăvit niciodată pe un Nerone, pe un Caligula, pe un Eliogabal[1] așa cum au fost ei.

Și iată de ce peste mormântul în care a încăput fostul tiran Alexandru III al tuturor Rusiilor, noi nu putem depune nici flori, nici epitafuri de laudă, căci s-ar revolta dreptatea, care vecinic ne-a călăuzit. Preferim ca în concertul de laude plătite, în gălăgia curtezanilor și lacheilor, să facem, ca democrați, să se audă o vorbă și despre alți morți, care s-au stins fără pompă și fără lachei, în singurătatea dureroasă a Siberiei sau a fortărețelor.

Când a luat cârma statului, la 188l, Alexandru III făcuse pe unii să creadă că el va contribui la îmbunătățirea soartei robitului popor rusesc. Însă iluziile acestea au fost de scurtă durată.

Subjugarea tot mai grea a mulțimii. Întărirea îngrozitoarei secții a treia, prigonirea celor ce luptau pentru trezirea simțului de dreptate politică, iată care au fost toate gândurile și toate faptele crudului împărat.

Sub domnia lui autocratică, *pohodul na Sibir* a crescut ca un potop; spionajul s-a întins, toți eroii constituționalismului au trebuit să piară sub cnut ori în ger. Acela care a citit fioroasele pagini ale lui Kenan asupra martirilor deportați, acela care a citit paginile lui Tikomirof sau ale lui Stepniak are întreagă istoria rușilor sub țari. Este cea mai dureroasă și cea mai cumplită epopee din luptele omenirii moderne împotriva tiraniei.

Alături cu prigonirea, eroismul creștea însă. Asasinarea

---

[1] Varius Avitus Bassianus, împărat roman (218-222), originar din Emesa (Siria). A încercat să impună la Roma cultul Soarelui Soarelui ca religie universală.

generalilor-inchizitori, comploturile împotriva autocratului creșteau mereu. Și dacă ele nu l-au ucis dintr-o dată, au infiltrat în el moartea picătură cu picătură. Atletul ajunsese mai înspăimântat decât un iepure. Nu mai călătorea decât ca într-o cușcă păzită de jandarmi, iar noaptea visurile-i erau turburate de sângeroase vedenii.

Epileptic, atletul a căzut sub nevroza care a pus stăpânire pe el. A murit, dar poporul a rămas tot în lanțuri, nevoit să lupte mâine cu alt țar.

O filozofie tristă ar putea izvorî de aci: la ce i-a slujit încăpățânarea de a nu vroi să cedeze în fața dreptății populare? Și-a grăbit moartea, și atâta tot.

Iată un monarh. Avea tot pentru ca să fie un om fericit. Și și-a răpit singur liniștea, și și-a zdrobit singur viața, pentru că n-a înțeles înțelepciunea veacului său, că nimeni nu poate pune stavilă uriașelor valuri pe care cerințele istoriei le aduc.

În locul lui va veni mâine altul; se vor schimba încă vreo câțiva țari, poate, pe tronul șubred, și nici energia lor, nici moartea lor nu va stânjeni din cale aceea ce e fatal să vie.

Mâine nimeni nu-și va aduce aminte decât cu groază că a existat un Alexandru III; iar poporul tot va triumfa, oricâte hârburi și oricâte tronuri i s-ar pune în cale.

ARMONIE!...

Serbarea zilei de 1 Mai ne înfățișează, în mic, icoana unui moment din societatea viitoare.

Astăzi, la aceeași oră, și, poate, în aceeași clipă, muncitorii din lumea întreagă se adună ca să afirme frăția și solidaritatea clasei apăsate de pretutindeni.

Iată cum, cu toate piedicile, cu toată vrajba și cu toată

ura semănată de stăpânitorii lumii, asupriții își strâng rândurile și se declară frați.

E o manifestare de simpatie universală, e un semn vădit al conștiinței de clasă, care se arată luminos și lămurit în vălmășagul luptelor dintre oameni.

Așa va fi în viitor. Numai, în loc ca solidaritatea să se manifesteze într-o singură zi, ea se va vedea etern, în fiecare act al vieții sociale. Negreșit, din punctul acesta de vedere, lumea de atunci nu va mai semăna de loc cu lumea de azi.

În locul războiului nemilostiv, în locul vânzărilor, urilor și crimelor dintre om și om, se va înălța măreț tabloul dragostei obștești… Și-n loc ca frăția dintre unii să însenineze lupta împotriva altora, ea va avea un caracter mai larg, mai generos…

Pân-atunci, cuvântul „*armonie*” rămâne doar un vis, ce n-a fost niciodată împlinit.

ART. 262 - COD. PENAL

Sărmanul articol 262 din codul penal a fost modificat - onoare lui!

Camera, găsind că epidemia corupțiunii morale și religioase se lățește peste patria română, a luat măsuri ca bunele moravuri să nu mai poată fi atinse. Se înțelege, e vorba de atingerile cu degetul sau cu gura - adică prin grai sau prin scris. Încolo, orice român e liber să profeseze moravurile care-i convin lui mai bine.

Astfel, nimeni n-are dreptul să se ocupe de faptul că un cetățean își vinde forul lui interior, sau că o cetățeancă își vinde ce vrea ea. Dar nici unul, nici altul nu va avea permisiunea de a face un roman sau un discurs prin care să descrie epopeea vânzării.

Mai mult, orice propunere rușinoasă trebuie să înceteze de a fi făcută verbal sau în scris; tot ce poți este să faci cu ochiul. Dacă însă suferi de ochi, ai dreptul ca, în loc să vorbești ori să scrii, să zugrăvești pe o hârtie scopul secretelor tale intenționi.

Guvernul speră că astfel va putea da un mai mare avânt picturii la noi.

De altfel, Moș Teacă nu-i de loc supărat de votarea acestei legi, pe care ziarele serioase s-au apucat s-o combată. Noi credem că era și vremea să se pună capăt scandalurilor ce se scriau prin gazete. Cu modul acesta, nu vom mai vedea descriindu-se viața miniștrilor și a elitei sociale.

Legea modificată va modifica, firește, și obiceiurile țării. Astfel, fiindcă e vorba să ne păstrăm bunele moravuri, cată să observăm dieta următoare:

a) Să nu mâncăm decât sărmăluțe, căci sunt acoperite cu frunză de viță.

b) Să nu citim frazele domnilor deputați, fiindcă sunt goale.

c) Ofițerii de cavalerie să-și facă tunicile mai scurte, sau să-și puie la spate, în josul tunicii, codul penal.

d) Să citim numai *Biblia* și pe *Moș Teacă*, opere care-ți înalță sufletul.

e) Să proclamăm că omul cel mai moral este ministrul care, pentru a-și acoperi partea rușinoasă, poartă șapte perechi de… (Codul penal mă oprește să spun ce poartă).

Toate aceste obiceiuri, greu de introdus dintr-o dată, vor trebui să-și facă loc treptat în cetatea românismului. Deocamdată, însă, reforma va fi aplicată la animale, asupra cărora se vor face experiențe, spre a se vedea dacă ele pot suporta noul cod penal. Se va începe cu câinii, care nu vor mai fi tolerați să se aglomereze în cete pe strade, afară de cazul când vor fi prevăzuți cu câte un aparat de siguranță, nu la bot, ca până acuma.

Un singur lucru mă mir: cum se împacă noul cod cu

legea minelor? Pe când codul ne vorbește de atentatele la bunele moravuri, legea minelor propagă, prin scris, sondarea, explorarea și exploatarea pământului pe la părțile cele mai ascunse!

Guvernul vorbește de moralitate, și guvernul începe prin a se da… de gol.

AUTORII RĂSCOALELOR

Discuția nu se mai sfârșește… Pe când în satele date pradă teroarei militare se consumă drame grozave - cunoscutele drame ale „ordinii”! - cărturarii de la oraș nu sunt preocupați decât de o problemă: Cine a răsculat pe săteni - cluburile socialiste, ori agenții conservatori?

Problema este demnă de timpurile bizantine. Sebastocratu presei române, care se joacă de-a cuvintele și încurcă judecățile, nici nu bănuiesc că există și alți agenți, mai puternici aceia, capabili să răscolească spiritele.

Pe acești agenți îi denunț judecătorilor, care, într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat, vor găsi vreme să dea și țărănimii horopsite o țâr’ de dreptate.

Denunț pe ministrul Ferechidi, care a aruncat asupra satelor o administrație mizerabilă, întotdeauna vitregă pentru săteni, făcându-i să despereze că mai există drept pentru dânșii.

Denunț pe prefectul de Olt, al cărui județ s-a transformat într-o Vlăsie oficială, unde săteanul este tratat ca rob pe pământul udat cu lacrămile lui și alor săi.

Denunț pe subprefectul Periețeanu, care s-a năpustit asupra sătenilor organizați legal în club politic, a arestat și a bătut pe conducători și a sechestrat tot ce a găsit.

Denunț pe agenții guvernamentali, mari și mici, pentru

care țăranii sunt niște prizonieri dați în exploatare.

Aceștia sunt autorii răscoalelor țărănești, nu mai căutați alții.

Țăranul, strâns între o neagră mizerie și o administrație cumplită, are, din când în când, pornirea de a-și îndrepta soarta prin mișcări de răzmiriță. Dar chiar dacă am admite că au înțeles greșit niște broșuri în care nici vorbă nu era de revoltă, ci de organizare; chiar dac-am presupune că cineva a pornit prin sate cu lozinca de a le răscula, încă rămâne în picioare faptul că trebuie să fie o dezastruoasă stare permanentă la sate, pentru ca primul venit acolo să le poată aprinde.

De ce nu auzim niciodată de revolta acționarilor Băncii Naționale?

Pentru că acțiunea de 500 lei s-a urcat la 2.600.

Vie toți nebunii din lume și încerce să revolte pe cineva împotriva unei stări de lucruri de care e mulțumit!

Trebuie însă ca satele românești să se găsească într-o amară situație, trebuie ca „ordinea” ce de regulă domnește în ele să coste teribil de scump pe săteni, pentru ca ei să fie gata în tot minutul să se despartă de ea.

Aceasta este elementar, și oricine o contestă este un om de rea-credință.

Ei bine, când pe o asemenea stare economică se mai cocoțează și o administrație extrem de păcătoasă, mă întreb nu cum este posibil să se fi revoltat sătenii azi, ci cum este posibil să se fi revoltat tocmai azi.

Pentru rușinea vremii în care trăim, suntem stăpâniți nu de un guvern civilizat, ci de niște adevărați basbuzuci. Se bate în armată, la oraș, se bate la poliție, în mijlocul orașului, și mai este nevoie să cercetăm ce va fi la sate?

Teroarea este acolo un principiu de dominație.

De aceea să nu mai caute nimeni agenți ocazionali, ci, dacă vrea să puie mâna pe agenții adevărați, pe turburătorii ordinii adevărate, să se lege la ochi și să dea roată prin administrația interioară a regatului.

COLEGIUL ȚĂRĂNESC

Poimâine se fac alegerile Colegiului al treilea.

Datori suntem și noi, socialiștii din București, care nu luăm parte la aceste alegeri, să ne spunem limpede cuvântul, să spunem ce credem despre păpușeria tristă ce se joacă pe spinarea poporului.

Sătenii vor avea în fața lor două soiuri de candidați: roșii și albi, liberali și conservatori.

Pe care din aceste două tabere trebuie sătenii să îi aleagă? Într-un cuvânt, noi zicem: pe nici unul!

Și iată pentru ce:

Roșii și albi - liberali și conservatori - nu înfățișează decât niște împuterniciți ai stăpânilor, ai celor bogați, ai ciocoimii. Căci, de pildă, d. Alexandru Catargiu este tot atât de ciocoi ca și d. Răducanu Ion. D. Alexandru Catargiu face parte tot din partida proprietarilor, din care face parte și d. Răducanu Ion.

Care este pentru săteni folosul de a alege pe unul sau pe altul din acești domni?

Fi-va unul mai cu durere de inimă pentru săteni, pentru opincă, decât cellalt? Gândi-se-va unul mai mult decât altul la îmbunătățirea soartei țăranului?

Nicidecum, căci și unul, și altul au de apărat interesele clasei de sus, și unul, și altul au interes ca săteanul să fie cât mai asuprit, ca proprietarii să jupoaie cât mai mult din pielea nenorocitei opinci!

Din punctul de vedere economic, din punctul de vedere al luptei de clasă, candidatul liberal și cel conservator au ceva comun, sunt și unul, și altul candidați boierești.

Și cu nici un preț, oricât de cinstit ar fi unul din aceștia,

nu vor putea face nimic bun pentru săteni, căci aceasta ar însemna a-și tăia lor craca de sub picioare.

Înainte de toate interesul de clasă. După cum un sătean ar fi un rău reprezentant al Colegiului I, tot astfel un proprietar, un albastru este un reprezentant falș al colegiului țărănimii.

Reprezentanții unui colegiu trebuiesc aleși din acei oameni care au aceleași interese cu colegiul ce-l trimite în Parlament. Altfel, alegerea este o păpușerie, alegerea este o jucărie de copii.

Dar ia să facem abstracție de lupta de clase, să judecăm lucrurile din punctul de vedere politic. Pe cine trebuie să aleagă sătenii între un candidat liberal și unul conservator?

Aceste două partide și-au arătat arama și unul, și altul, au dovedit că sunt incapabile să facă vreun bine pentru săteni.

Conservatorii, oamenii trecutului îndepărtat, sunt aceia care s-au împotrivit totdeauna atunci când a fost vorba de făcut ceva pentru săteni. Conservatorii vor face și de aci încolo ca elita, caimacul societății, să domnească asupra poporului.

Liberalii. În doisprezece ani de ocârmuire mișelească, au ținut pe săteni în robie și întuneric, n-au făcut nimic pentru talpa țării, au lăsat pe nenorocitul țăran în starea în care-l vedem astăzi.

Săteni, nu dați voturile voastre nici torturatorilor de la Bordeni, nici celor de la Jilava! Sângele celor torturați și uciși, acel sânge nevinovat, care a curs sub baionetele dorobanțului, cere să fie răzbunat, iar nu să fie șters sub voturile voastre.

Săteni, copiii și părinții voștri uciși de boierime vor trebui să tremure de groază în mormintele lor când voi veți încununa pe ucigașii lor!

Și liberalii și conservatorii dușmani au fost, dușmani sunt și dușmani au să fie săteanului pe care-l jefuiesc,

săteanului pe care-l ucid când își cere ce e al lui.

Știu că vor izbuti unii, știu că alegătorii săteni nu se vor pune-n grevă dinaintea urnei!

Dar aceasta - fie-mi iertat s-o spun - este vina noastră, a tinerilor socialiști, care n-am răzbit până astăzi în popor ca să răspândim sămânța dătătoare de viață a ideii dezrobirii desăvârșite a muncitorilor.

Cu prilejul acesta, găsesc nimerit a face un călduros apel la tovarășii noștri de idei, la aceia care au rămas credincioși steagului socialismului. Îndemnându-i să lupte în popor pentru luminarea lui.

Numai atunci liberalii și conservatorii vor trebui să lase-n pace colegiul țărănimii, în care n-au ce căuta.

Să gonim lupul din stână!

DE NUNTĂ

Mâine, după porunca oficialilor, capitala va fi în sărbătoare și se va veseli, după comandă, pentru căsătoria prințului Ferdinand de Hohenzollern cu domnișoara Maria de Edimburg. Arcurile de triumf s-au înălțat, negustorii au primit ordin să facă luminație, focul bengal și artifițiile nu așteaptă decât fitilul indispensabil. În cazărmi soldații sunt ghiontiți în vederea parăzii.

Regele își vede visul cu ochii, moștenitorul așteaptă actul de deces al unchiului, elita socială și-a gătit hainele de carnaval, sublimitatea ridicolului mai are o clipă până ce să răsară.

Și în mijlocul acestei mascarade oficiale, înscenată pentru a slăvi un act pe cât de omenesc în genere pe atât de caraghios în specie, țăranii vor fi aduși și ei ca să dea serbării caracterul unui ghiveci complet: când stăpânii

beau, robii trebuie să joace.

Liberali și conservatori, toți sunt în extaz în fața marelui act, cu toții se întrec să aducă mai multe laude însurățeilor-altețe, care mai de care își face o glorie a lui din împreunarea celor doi tineri.

În fața acestei hori burghezo-regale, situația noastră e foarte clară. Noi privim la aceste sălbăticii, pe care numai o morală primitivă le poate justifica, tot așa cum un om civilizat ar privi la nunta unor sălbatici din centrul Africii.

Ca parte socială, ne pare rău de banii ce se aruncă de sufletul dracului, și așteptăm zile mai bune, când asemenea farse de iarmaroc nu se vor mai petrece, când popoarele vor fi scăpate de burghezime și, implicit, de monarhie…

În concertul de lingușiri, în acest duo al îmbunătățirilor cu îmbuibații, desculții și flămânzii, batjocoriții și asupriții, înșelații și stăpâniții nu au ce căuta. La tot alaiul, la toată pompa, la toată înscenarea asta burghezo-monarhistă, poporul muncitor nu are ce căuta. Lăsat pradă sărăciei și necazului, împovărat sub greutatea unui trai de rob, muncitorul nu se poate bucura de parada poruncită. El știe că tot fastul și toată poleiala curții, toată găteala și toate pregătirile înaltei burghezimi sunt rodul muncii lui, stoarse prin legea stăpânirii.

Social-democrația, reprezentanta cinstită și conștientă a poporului muncitor, își bate joc de scena de mâine și e adânc convinsă că nu-i departe vremea când povestirea unor asemenea scene va stârni homerice hohote de râs la o omenire liberă, înfrățită, în care nu vor exista exploatatori sub nici o formă.

În mijlocul păpușeriei ce se joacă cu banii noștri, să ne gândim, muncitori, la ziua de mâine, la organizarea luptei de clase, singura care are pentru noi un farmec, pentru istorie - o putere de fatalitate.

DIN CRIMELE LUI TAKE IONESCU

Infamia de la Cameră

Unul din cei mai buni prieteni ai noștri, Ionescu Raicu-Rion, a încetat din viață. Pentru cei care l-au cunoscut, pierderea camaradului e o tristă și dureroasă știre. Rion era o natură blândă, prietenoasă, iubită de toți. Pentru noi, socialiștii, în genere, moartea lui lasă un gol care greu se va umple, căci Rion era unul din cei mai culți și mai devotați dintre amicii noștri.

Dar moartea asta nu ne inspiră nouă numai întristarea naturală la pierderea unui tovarăș prețuit; este aici ceva mai mult, o dramă socială, care s-a jucat pe tăcute, în liniștea mizeriei.

De un an de zile aproape, Rion încetase de a fi omul activ și comunicativ de odinioară; retras în singurătate, nu mai dedea știri despre dânsul, trăia pentru catedra pe care o suplinea la Târgoviște, și atâta tot. Aceia care îl cunoscuseră de aproape, care îl știau incapabil de a renunța cu totul la activitatea în folosul ideilor lui nu-și puteau explica schimbarea asta într-o fire devotată și setoasă de muncă.

Ni se va permite să povestim o mică scenă, asupra căreia am fost siliți să păstrăm tăcerea, dar pe care astăzi avem datoria de a o scoate la lumină.

Anul trecut Rion s-a prezentat la un concurs și a reușit al doilea, cu media aproape 9. Ei bine, deși erau trei catedre vacante, deși juriul l-a recomandat pe Rion, d. Take Ionescu n-a vroit să-l numească. Și de câte ori nenorocitul nostru prieten s-a prezentat la minister, răspunsul invariabil al celui mai cinic dintre miniștri era: „N-am ce-ți face, ai reușit, locuri vacante sunt, dar dumneata ești socialist, și eu nu te pot numi. Cel mult, îți pot acorda un loc de suplinitor.”

Dezgustat, covârșit de mizerie, el, care era singurul

sprijin a cinci surori și al unor părinți săraci, țărani din Vaslui, Rion s-a osândit la rolul de a vegeta o viață fără bucurii și de a renunța la orice altă activitate intelectuală…

Las pe alții să tragă concluzia. Dar nu se va găsi nimeni să nu facă deosebirea cuvenită dintre acest copil de țăran, pe care-l doare, pe care-l ucide imposibilitatea de a munci pentru ideile lui, și între fiul necinstit al unui necinstit târgoveț, care și-a vândut și trup și suflet pentru un blid murdar de linte, și care vroiește să coboare la decăderea lui morală pe toți.

D. Take Ionescu își face o glorie din faptul că poate zice: „*sunt un ex-mitocan*”. Convins că a atins cea din urmă treaptă a măririlor, nu are azi decât un singur dor; acela de a nu întâlni în cale tineri cinstiți, care să-l umilească prin onestitatea lor. E patima bătrânelor corupte, care, după ce s-au speculat pe ele, n-au altă pasiune decât aceea de a târî fecioare pe drumul pierzării.

Rion însă nu era din stofa celor ce-ajung la Văcărești sau pe banca ministerială. Natură incapabilă de vânzare a conștiinței, socialist cu fapta, cu cuvântul și cu cugetul, era fatal să moară în mizerie, dar să moară cum mor eroii, nu cum mor caracudele.

La sentimentele lui Take Ionescu nu ne gândim, căci până într-atâta de naivi nu suntem. Dar să se gândească singur la deosebirea pe care el a creat-o: Rion moare sărac, lăsând în urmă-i regrete adânci și admirația tuturora; Take Ionescu trăiește, și i se pare că are admiratori sinceri. Iasă însă din cercul în care se gudură, și va vedea că nu există în țara asta un om care să nu fie adânc dezgustat de cinismul și de degradarea ministrului-lipitoare.

Moartea unor tineri ca Rion trebuie plânsă nu numai de socialiști, dar de toți câți înțeleg devotamentul sfânt și onestitatea, așa de rară în lumea noastră, unde, pentru ca să trăiești, trebuie să te cobori, să decazi, să fii un Take Ionescu.

DUPĂ SERBĂRI

Uneori, când privești la cele ce se petrec în juru-ți și când nu-ți dai seama perfect de realitatea lucrurilor, când ești fascinat de aparențele înșelătoare, îți vine să disperezi de progresele democrației.

Asistăm de patru zile la o priveliște dezgustătoare: case împodobite, brazi aruncați cu ghiotura pe stâlpi de brad, petice de toate culorile așezate în chip de simbol, ruine și maidanuri sulimenite, gardiști în mare ținută de operă comică, tramvaiuri patriotico-englezești, apoi miniștri și demnitari în fracuri, soldați spilcuiți, ofițeri în fireturi și decorații, trăsuri care te amețesc, un zgomot, o învălmășeală, preocupări serioase pe toate figurile, carnaval ziua în amiaza mare.

Și toate astea pentru ce, Dumnezeule mare? Pentru că un tânăr, al cărui nume nu poate fi pronunțat de majoritatea celor gătiți ca să-l primească, s-a întors în țară, aducând ca trofeu, după o luptă de socoteli și de diplomație, o fată tânără și blondă, nici mai tânără, nici mai blondă ca zeci de mii de fete din țara asta.

La urma urmelor, lași deoparte toate considerațiile politice și sociale și te întrebi: oare omenirea asta, după atâta zbucium, după atâta frământare, aici a rămas?

Oare după ce am pornit de la antropofagie ca să ajungem la fonograf și la lumină electrică, am fost ursiți să rămână, în morala popoarelor, puncte care să ne apropie până într-atâta de triburile sălbatice? Ce fel! Am schimbat relațiile între oameni și între clase, am nimicit sumedenie de eresuri, am răsturnat privilegii și prejudecăți, am așternut în legiuirile noastre declarații altruiste și egalitare, pentru ca sub unele raporturi să fim încă niște piei roșii? Oare mint sociologii cei mai savanți și cei mai moderni când ne arată că evoluția morală se săvârșește continuu și stă în raport cu întocmirea socială a unei

epoci?

Căci, în definitiv, nu vedem progresul. Spectacolul la care asistăm de atâtea zile este demn de cafrii din centrul Africii. Nunta asta trâmbițată pe strade ca un act de cine știe ce vitejie, în fața căruia se cuvine să îngenuncheze poporul, nu ne ridică de loc în ochii moralei științifice contemporane! Ea ne amintește chiotele, ziafetele și strâmbăturile triburilor celor mai primitive cu cea mai rudimentară evoluție morală.

Cel puțin dacă aceia pe care îi serbăm cu atâta alai - și ce alai de prost-gust! - ar fi făcut pentru stăpâniții lor vreun bine din acelea care stârnesc recompensa și admirația!

Dar nu-i de fel așa! Ne găsim în fața unei dinastii nepopulare - și cea mai bună dovadă e succesul *Adevărului* - în fața unei dinastii a cărei muncă pentru țara asta e nulă, ale cărei fapte nu sunt de loc de natură a excita în noi admirațiune, iubire, cult pentru dânsa.

Și totuși, supuși unor porniri oarbe, inconștiente, ne grăbim a primi cu pâine și cu sare, cu surle și cu tobe, cu chiote de sălbatici încântați pe membrii acestei dinastii, pe care ni s-a zis că trebuie s-o cinstim, s-o iubim, s-o venerăm!

Ce însemnează lipsa asta de conștiință? Ce explicație putem da faptului că, pe de o parte, este de ajuns să ataci dinastia și monarhia prin presă, ori prin întruniri, pentru ca să entuziasmezi mii de oameni, iar pe de alta e suficient ca un membru al dinastiei să facă un act cât de comun, cât de firesc, cât de obicinuit la oamenii ajunși la o vârstă anumită pentru ca să vedem ulițele împodobite, casele gătite, gardiștii tremurând, de entuziasm ori de frig, sub coifurile de mare ținută!

Nu-i decât o explicație, una singură - în aceeași țară sunt două țări: una care se gudură pe lângă dinastie și o aclamă, și o tămâiază, și alta care o urăște și îi poartă război.

De o parte e țara lingușitorilor, a politicianilor văpsiți în toate fețele, a lacheilor fără judecată și fără scrupul, de altă parte e țara reală, țara încătușată și dornică de drepturi, de viață, de liberă cugetare și manifestare sinceră.

Iar tot fastul, tot alaiul care, de atâtea zile, ne defilează pe ulițe, este alaiul țării de cățeluși monarhici și dinastici; el nu are nimic de-a face cu sentimentele, cu gândirea, cu voința țării adevărate, în inima căreia dragostea de dinastie nu are loc, în mintea căreia erezia monarhică e în luptă cu judecata dreaptă și serioasă.

Iată pentru ce nu poți dispera de progresele democrației decât atunci când privești lucrurile numai la suprafață. Adâncindu-le, te poți ușor convinge că nu țara este aceea care se extaziază, ori se preface că e în extaz în fața căsătoriei de mai deunăzi. Nu! este o mână de borfași politici, mâna aceea de politicieni care fac toate păcatele, toate fărădelegile și toate rușinile în țara asta. E adunătura de actuali și viitori prefecți, de actuali și viitori comisari, de vecinic gură-cască și vecinic amatori de paradă cu banii altora.

Țara adevărată, țara muncitoare și serioasă, cinstită și cu minte nu e întru nimic vinovată de carnavalul ce ni se desfășoară, de atâtea zile, în fața ochilor.

Ea stă deoparte, ea aclamă orice manifestare democratică și antimonarhistă, și așteaptă, cu nerăbdare, ceasul când marea mulțime, horopsită și batjocorită astăzi, va fi destul de organizată pentru ca să răstoarne ordinea asta de lucruri, în vârful căreia stă cocoțat principiul monarhic, sfidând întreaga noastră civilizație.

EMBLEMA REGALĂ...

La 1881, când s-a serbat regalitatea, toți negustorii din București au făcut câte un car alegoric, reprezintând diferite bazaconii eroice.

Dintre toate carele, cel mai nostim era al unei fabrici de săpun. Onorabila făcuse bustul regelui și al reginei din săpun.

Ca dracu, se întâmplă că, tocmai când era defilarea carelor în toiul ei, începe o ploaie de parcă turna cu găleata. Suveranii de săpun, apucați de ploaie, făceau clăbuci la gură, spre marea veselie a onor. public cască-gură.

* * *

De atunci n-am mai văzut așa minune decât la diferitele întruniri publice, unde oratorii-ți toarnă niște băsici de crezi că le suflă cineva cu țeava.

Iată însă că se deschide *Expoziția cooperatorilor*. Un farmacist din Galați ori din Brăila - nu țiu minte bine patria cooperatorului - se apucă să-și expuie și el marfa.

Ce să expuie însă? S-a gândit și s-a răzgândit sărmanul apoticar, până ce i-a venit o idee genială: a luat capsule de Copahu și de unt de ricină le-a vopsit tricolor și le-a așezat în formă de Carol I…

Cine nu crede n-are decât să meargă la Cișmigiu.

Mă mir numai că don farmacist n-a pus să scrie deasupra: hoc vinces signo[1]! Încaltea să ajungem să vedem că balsamul de Copahu este emblema dinastiei. Curg emblemele de foc.

Pentru vârsta regelui, asta-i curat scandal tricolor!

FABRICA DE CIOCOI

Du-l, du-l, du-l la mânăstire,
Să-și vie boieru-n fire!

Se impune numaidecât că d. dr. Babeș să iasă din impasibilitate. Savantul nostru bacteriolog și-a câștigat deja o reputație europeană prin luptă glorioasă care o duce de atâția ani împotriva diferiților bacili; am putea zice

[1] *In hoc signo vinces* este traducerea în limba latină a expresiei grecești „ἐν τούτῳ νίκα”, en toutōi nika, care are sensul „cu acest semn vei cuceri”. Potrivit legendei, Constantin I a adoptat această frază din greacă, „εν τούτῳ νίκα”, ca motto după viziunea sa cu Monograma lui Iisus Hristos pe cer înainte de bătălia de la Podul Milvian împotriva lui Maxentius, 12 octombrie 312.

chiar că, de la bordei până la palat, toți îi sunt recunoscători.

A venit deci vremea să-și adune toate puterile, să facă o ultimă sforțare și să ne mântuiască de un nou microb care amenință țara, de microbul ciocoismului.

Din parte-ne, credem că-i venim într-ajutor denunțându-i cazurile suspecte pe care le-am observat.

* * *

E vorba de atacurile care au cuprins pe ziarul *L'Independance roumaine*. Dăunăzi, ziarul franțuzesc s-a dat la studii asupra ofițerilor noștri. Și - straniu lucru! - organul d-lui Claymoor a găsit că ei au origine prea brutală, prea mitocănească; a cerut, deci, să se ia măsuri energice ca numai aristocrații să poată intra în corpul ofițeresc.

Prin cercurile militare cererea asta a produs o impresie dezgustătoare. Noi, însă, am considerat-o ca o simplă zăpăceală de o clipă, ca un acces fără urmări serioase, și nu i-am dat mare însemnătate.

Iată însă că mânia face progrese. Același organ, vorbind de *ucazul* d-lui Take Ionescu asupra legii instrucțiunii, e cuprins din nou de delirul aristocrației. Blazații aspiranți după niște blazoane, pe care neam de neamul lor nu le-au avut, exclamă cu toată filozofia unor pretinși boieri cugetători:

Nu vedem nici un rău în faptul că învățământul clasic, care conduce la profesiile liberale, să fie dat în așa condiții. Încât să descurajeze pe copiii săraci…

Și tot articolul zbârnâie pe tema asta: copiii săraci să nu se facă avocați, doctori, ingineri, profesori; copiii săraci să-și vadă de meseria părinților lor; copiii săraci să nu se întindă la cașcavalul social…

Învederat, ne găsim în fața unei nebunii care progresează. În alte țări mania asta de a păstra neatinsă

„familia aristocratică”, deși este și acolo o utopie, totuși, s-ar mai putea pricepe. Dar la noi, unde niciodată n-am avut o aristocrație în sensul apusean al cuvântului, la noi, unde toți cioflingarii își dau ifose de ciocoi sadea, unde găgăuții și degenerații profită de vacanțiile din iulie pentru ca să se intituleze conți și baroni pe la băile din țări străine, este o adevărată sminteală periculoasă tendința asta de a tot vroi să ni se scoată înainte o aristocrație care nu există.

Mă rog, dacă copiii care n-au sânge albastru nu trebuie să învețe carte clasică, atunci din cine să se alcătuiască profesiile liberale? Care-i clasa din care s-ar putea recruta acestea? Slavă ție, Doamne, pe pretinșii descendenți ai protipendadei îi cunoaștem: ei au nobilul obicei de a socoti învățătura ca o ocupație mitocănească; ei nu cunosc decât arta de a moșteni, de a se însura cu zestre și de a toca apoi, în chipul cel mai stupid și în timpul cel mai scurt, moștenirea și dota. Aceștia numai la profesii liberale nu au gândul.

Ce au produs în țara asta aristocrații noștri de baltă? Am înșira nume proprii, dar ne rezervăm plăcerea asta pe altădată. Din clasele sărace a ieșit însă un Eminescu, un Conta, Lambrior[1], Creangă, Caragiale și toți cei câți fac fală neamului nostru. Am face odată o listă și am pune față în față pe glorificații și pe oropsiții organului fustelor scandaloase.

Ne oprim însă aci, uimiți de utopia, de ignoranța și de cinismul acestor gazetari care, ieșiți din te miri ce fund de mahala și salariați azi de cea mai nulă specie de pseudoboier, excomunică, la adăpostul anonimatului, o clasă întreagă de oameni, clasa lor chiar.

…Și dacă d. dr. Babeș nu va lua măsuri grabnice, dacă, dus de dorul de a vindeca numai boalele trupești, nu va descoperi un *serum anticiocoic*, atunci nu ne rămâne decât

---

[1] Alexandru Lambrior (n. 12 ianuarie 1845, Fălticeni - d. 20 septembrie 1883, Iași) a fost un filolog și folclorist român, membru corespondent al Academiei Române (din 1882).

să facem pentru bolnavii din halul „Independenții” un călduros apel la d. dr. Șuțu.

FOAMETEA

În momentele de față, Europa trece printr-o spăimântătoare criză. Recoltele sunt pretutindeni, afară de Ungaria și România, într-o stare mizerabilă. Foametea își arată dinții. În Rusia ea decimează populația, și săteanul, supusul mujic, deznădăjduit, amenințat de moarte prin inaniție, și-a ieșit din fire și a luat părul în mână pentru ca să-și capete codrul de pâne ce-i lipsește. Magazinele sunt atacate, satele pustiite prin foc, moartea-și plimbă spectrul în împărăția țarilor.

Dacă, din fericire - o fericire prea relativă - Statele Unite nu s-ar bucura în anul acesta de o recoltă excepțional de bună, Europa-ntreagă s-ar vedea supusă unei mizerii cum niciodată n-a înregistrat istoria. Și această foamete oribilă naște fatal o jacherie universală, neorganizată, de mii de ori mai groaznică decât aceea de acum câteva veacuri și, desigur, funestă nu numai păturii acaparatoare, dar și poporului.

* * *

Pentru domnișorii burghezi, care absolut habar n-au de cauzele adânci ale unei asemenea crize, pentru cuconașii care cel mult au cetit un „manual” de economie politică burgheză de clasa a III-a, singurul vinovat e natura sau Dumnezeu, care n-a dat ploaie la vreme.

Și, cu toate acestea. În asemenea crize se dau la iveală păcatele alcătuirii stupide și egoiste de astăzi.

Și iată cum:

Anarhia în producție, cu nenumăratele-i anomalii, face ca astăzi se pot naște crize de supraproducție, crize adică unde se produce mai mult decât trebuie. Ce se-ntâmplă atunci? Magazinele burgheziei fiind îndesate, ea își poate permite să plătească muncă omenească pe un preț de râs. Muncitorii sunt siliți să primească sau să rămână pe drumuri; burghezia nu-i strânsă cu ușa, ea poate adăsta.

Pentru a se evita asemenea crize, care sunt un dezastru, nu se produce decât strictul trebuincios.

Ei bine, cu ce se poate acoperi, în asemenea caz, golul pe care-l lasă un an rău, cum e anul acesta? Prin nimic, absolut prin nimic. Producție de rezervă neexistând, foametea își poate juca în voie calul.

Cine este dar vinovatul? Negreșit, reaua alcătuire economico-socială.

În societatea pe care o întrevedem noi, socialiștii, și pentru care luptăm, asemenea crize nu s-ar putea întâmpla, și iată pentru ce:

Într-o societate în care toată lumea ar lucra de-a valma și pentru societatea întreagă, nu numai pentru o mână de uzurpatori, crize de supraproducție nu pot avea loc. Abundența în producție ar fi un bine, în loc să fie, ca astăzi, o nenorocire. Așa fiind, o producțiune de rezervă ar exista oricând și ar putea oricând preîntâmpina eventualitatea unui an de secetă.

Iată pentru ce ziceam că pricina mizeriei provenite din secetă rezidă numai și numai în nedreapta și neînțeleapta organizare a producțiunii în societatea modernă capitalisto-burgheză.

* * *

S-ar întreba oricine, și cu drept cuvânt: ce face burghezia, ce fac statele față cu primejdia atât de amenințătoare?

Și răspunsul e foarte simplu: burghezia nu face nimic.

Pentru marii capitaliști, ca și pentru reprezentantul lor, statul, foametea nu poate fi, în tot cazul, o primejdie așa de mare cum e pentru muncitori.

Dimpotrivă, săteanul constrâns de mizerie, vecinul modern, lipsit de pâine, flămând și descurajat, va alerga la bogat, se va umili, va plânge și va fi silit să facă una din două: ori să se împrumute, ori să-și vândă munca pe un preț de nimica.

Împrumutul de la capitaliști se știe cum se face, chiar în ani buni. Pentru o chilă împrumutată primăvara, se înapoiază toamna două. Aceasta, am zis-o, se întâmplă aproape regulat, chiar în timpuri bune. Ce camătă vor cere bogații când vor vedea pe sătean strâns cu ușa, încolțit de mizerie și deznădăjduit?

Iată dar pentru ce bogatul capitalist bate din palme când vede recolta ofilită, câmpia arsă de soare, mizeria apărând printre glodurile pustii ale lanurilor pipernicite…

Iată pentru ce lor puțin le pasă când aud sunând toxinul foametei; iată pentru ce, pe când săteanul lăcrămează privindu-și holdele stinse, în lumea burgheză nu se vorbește decât de voiajul prințului de Galles, înconjurat de prințese și aclamat de mulțime… de soldați, de strănutatul sfânt al papii, de nașterea fericită a unui prinț cu origine îndoielnică, de amorurile prințului Ferdinand…

Ei au dreptate, burghezii noștri. Interesul a nimicit într-înșii până și umbra sentimentelor omenești. Anastassios, banditul care a jefuit un tren în Turcia, furând 200.000 de franci, e mai uman decât toată această aristocrație a banului, poleită, ca și lacheii ei, din banul luat tot cum lua Anastassios. Banditul, după ce a jefuit trenul, a dat 60.000 de franci pentru săraci. Burghezia nu e capabilă de asemenea sentimente.

Vom vedea numai dacă foametea, care grințează la ușa bordeiului calicit de veacuri, o va lăsa multă vreme să doarmă în pace pe laurii ei poleiți.

FUNCȚIONARII COMERCIALI

Camera a dat săptămâna trecută un vot care zugrăvește perfect ideile burghezimii. Ea a respins proiectul de lege asupra repausului de duminică.

Încă înainte de a se pune în discuție acest proiect, noi ne-am arătat neîncrederea că el va fi admis: când îți cunoști Parlamentul, poți să știi, prin anticipație, ce va face el. De aceea, nu scriem rândurile acestea ca să ne exprimăm mirarea, ci numai că să punem încă o dată în vedere celor nedomiriți încă chipul de a judeca și de a se purta al acestor mameluci transformați în judecători.

Două sunt argumentele principale pe temeiul cărora proiectul a fost respins și - cu rizicul de a da o întindere prea mare acestui articol - ne vom încerca să le discutăm.

D. Nicu Filipescu a arătat că conservatorii nu pot vota, pentru căci și-ar călca în picioare doctrina lor neintervențională, adoptând un proiect socialist; d. P. P. Carp s-a declarat protivnic… pentru că băieții de prăvălie sunt niște leneși și niște beți… Avem, deci, de o parte un punct de doctrină, de alta o grosolană injurie, un ciocoism îngâmfat și obraznic. Vom discuta cu fiecare așa cum se cuvine.

D. N. Filipescu a vorbit ca un mic Spencer. D-sa a confundat însă teoriile liberalismului clasic, reprezentantul neintervenționismului, cu doctrina conservatoare, foarte intervențională… în felul ei.

Dar nu asta ne interesează pe noi. Oratorul conservator a declarat că repausul de duminică e un punct socialist. Iată unde-i greșeala.

În adevăr, chestiunea asta poate fi susținută de socialiști, dar în același timp o susțin clericalii și… unii negustori chiar. Repausul de duminică nu-i numai o cerință economică, precum ar fi scurtarea zilei de muncă, mărirea salariului etc. E vorba aci de o părere pe care o poate

sprijini orice medic, orice preot și orice om doritor de cultură, căci, din toate aceste puncte de vedere, o zi de odihnă corporală și de instrucție morală și intelectuală pe săptămână este mai mult decât trebuitoare. Dacă socialiștii susțin și ei repaosul de o zi din șapte, pricina e că ei socotesc că-i drept să nu se istovească puterile productive ale acestei clase de muncitori.

Nu-i vorbă, prin urmare, de a întreba cine susține repausul duminical, ci dacă el e trebuitor sau nu.

Și aici d. Filipescu n-a adus nici un argument nou.

Este însă în discursul oratorului guvernamental o parte pe care o împărtășim și noi; aceasta este partea în care d-sa a combătut pe d. Dumitrescu-Mirea, care a susținut repausul de o jumătate de zi. D. Filipescu a arătat că acolo unde s-a reglementat repausul de o jumătate de zi acum se lucrează această jumătate de zi chiar și în atelierele unde mai înainte nu se lucra de loc.

Asta-i perfect adevărat, dar nu dovedește altceva decât că d. Mirea habar n-are de ce susține, măcar că are onoarea de a fi - prin fraudă, nu-i vorbă - președinte al societății funcționarilor comerciali din București.

Dar în genere discursul d-lui Filipescu ne-a făcut impresia unei cuvântări alăturea cu drumul. D-sa a studiat legislația tuturor țărilor, fără să se ocupe de soarta funcționarilor comerciali de la noi, care e mizerabilă, precum vom arăta mai la vale.

Dar dacă cu d. Filipescu se poate discuta, apoi cu d. Carp nu-ți rămâne decât să iei, ca Luther, călimarul cu cerneală și să-l arunci în capul satanei conservatoare.

Toată vremea secul reprezentant al fanfaronadei ciocoiești n-a făcut decât să înjure clasa funcționarilor comerciali. I-a făcut leneși, bețivi, trândavi care măsoară stamba cu cotul, uitând că ei sunt un factor important în comerț. În comerțul cu care burtă-verzimea se laudă atâta.

Dar să fie măcar adevărat că funcționarii comerciali nu muncesc din greu? Dacă excludem categoria contabililor -

care și aceea se abrutizează într-o muncă penibilă - apoi vedem că funcționarul comercial face în toată puterea cuvântului o salahorie umilitoare și covârșitoare.

Văzut-ai, domnule Carp, băieți tineri înhămați la căruțe ca animalele, ziua-n amiaza mare? Aceia sunt trântorii care cer o zi pentru beție?

Specie de ciocoi afumat, văzut-ai niște odăi-beciuri, în fundul unor maghernițe murdare, neaerisite, fără lumină și fără foc? Acolo dorm, câte cinci într-o chilie, trândavii de funcționari comerciali!

Știi tu, vecinic repauzatule - odihnească-ți-se prostia - că sunt oameni care n-au decât o zi slobodă la Paști și una la Crăciun, care muncesc de la 5 de dimineață și până la 10-11 din noapte? Sunt trântorii, sunt funcționarii comerciali!

Auzit-ai de oameni tocmiți cu anul pentru o leafă pe care tu o dai lunar vizitiului? Acei oameni sunt bătuți, sunt umiliți pentru fiecare greșeală; acei oameni sunt funcționarii comerciali care trândăvesc o viață întreagă.

Dar ce poți discuta cu o chintesență de impertinență? Ce poți discuta cu o ființă a cărei tigvă e așa de înfumurată, că dacă și-ar băga piciorul în cap l-ar scoate șuncă?

Discuția de principii, discuția senină nu-și mai are locul aci. Când cineva îți respinge din capul locului un proiect de lege pentru motivul că clasa care-l cere e o clasă de leneși și de bețivi, acel cineva, fie el chiar șeful junimiștilor, a pierdut dreptul de a fi ascultat, comentat și combătut pe calea principiilor. Să faci discuții științifice cu nebunii căptușiți cu nerușinare?

Dacă funcționarii comerciali ar fi mai energici, ei ar trebui să ceară direct socoteală furiosului grandoman, care se socotește tot pe vremile fericite ale robiei!

Lăsând însă pe nebun în apele lui până la ziua legării nebunilor oficiali, noi ne adresăm funcționarilor comerciali:

ați văzut că sistemul de a aștepta scăparea de la mila celor mari a dat roade proaste;

ați văzut că ei vă tratează ca pe o clasă conruptă și

păcătoșită;

ați văzut că burtă-verzimea ciocoiască nu vrea nici să audă de nevoile voastre.

Ce veți face dar?

Strângeți-vă rândurile dacă nu voiți să vi se strângă gâtul! Faceți asociații puternice, goniți dintre voi elementele care v-au purtat cu făgăduieli și v-au amăgit cu trecerea lor pe la puternicii societății burgheze.

Intrați în partidul muncitorilor, în armata proletară, singura care are aceleași nevoi și aceleași aspirații ca voi. Începeți o agitație însemnată, în care veți avea sprijinul social-democrației, și faceți ca să dobândiți prin energie aceea ce prin rugăminte nu ați putut căpăta.

Emanciparea claselor dezmoștenite numai de către dezmoșteniți se poate face. Lăsați tânguirile pe la scările celor puternici și veniți în rândurile celor ce sufăr ca voi, și ca voi se luptă; veniți la noi!

GREVA A REUȘIT!

Entuziasm fără seamăn domnește în ceasul de față în lumea muncitoare din Ploiești. După patru zile de luptă, greva lucrătorilor tăbăcari a reușit!

Au luptat patru zile acești lucrători, au rezistat tuturor ispitelor, au ținut piept vrășmașului, au strâns lanțul frăției și au izbutit!

Pentru Ploiești triumful acesta are o însemnătate colosală: este cea dintâi mișcare conștientă a clasei muncitoare spre cucerirea unei părți din drepturile ei.

Oraș cu desăvârșire burghezesc, pân-aci muncitorii nu se manifestară în Ploiești, niciodată ca clasă cu aspirații, cu revendicări deosebite. Și astăzi, pentru întâia oară,

clasa muncitoare se ridică, se organizează, se coalizează împotriva capitalismului asupritor.

În tot timpul grevei a domnit ordinea cea mai desăvârșită; nici un act de violență, nici un incident cât de mic care să-ntunece câtuși de puțin spiritul de disciplină al muncitorilor greviști. Ai fi zis că te găsești în fața unei organizații vechi, deprinsă cu lupta, conștientă nu de azi de drepturile, de rolul ei.

Cititorii vor găsi mai departe o dare de seamă a grevei. Se va vedea de acolo care au fost cererile greviștilor și ce au câștigat ei din mișcarea aceasta. Afară de alte puncte, ei câștigă douăzeci și patru de ore pe săptămână și odihna de duminică. De unde munceau 14 ore pe zi, vor munci numai 11; de unde lucrau duminică până la amiază, vor merge acum numai o oră la atelier.

Și un fapt și mai îmbucurător: s-a stabilit un program de sărbătorile de peste an, care vor trebui respectate în toate atelierele. Între aceste sărbători va figura ziua de 1 Mai (19 aprilie), serbarea internațională a muncii.

Succesul acesta este neașteptat, el se datorește mai cu deosebire unirii muncitorilor.

Toate breslele de muncitori din Ploiești aveau ochii țintiți asupra acestei greve. Lucrătorii-tăbăcari, o dată victorioși, curajul va crește în toate sufletele, inimile se vor încălzi și muncitorii de toate breslele se vor gândi să urmeze pilda tovarășilor lor tăbăcari, unindu-se între ei.

Mișcarea socialistă începe.

Am debutat printr-o izbândă, și izbânda aceasta ne va călăuzi în toate acțiunile noastre.

Cu prilejul acesta nu trebuie să uite muncitorii că toți panglicarii care rostesc numele clasei muncitoare prin întrunirile lor electorale au stat acasă la vremea grevei; nici unul nu s-a arătat, nici unul n-a venit să încurajeze pe muncitori atunci când aveau mai multă nevoie.

La postul de onoare, gata la jertfe pentru clasa celor apăsați, am fost numai noi, socialiștii. Ruginiții tuturor

vopselilor politice, prietenii claselor de sus, nici nu și-au arătat chipul.

Încă un învățământ: în greva aceasta de 200 de oameni erau reprezentate nouă naționalități. Și, cu toții la un loc, asupriții acestor nouă neamuri și-au dat mâna frățește, ca dovadă de câtă dreptate avem noi când afirmăm că între muncitori nu poate fi ură.

Și pe când patrioții de cafenele, aţâțându-și entuziasmul patriotic în „tavernele mohorâte", răgușesc semănând cu glasuri dogite vrajba între neamuri, muncitorii, adunați la clubul lor, pălmuiau printr-o alianță frățească exaltarea șovinistă…

A, de ce nu erați acolo, burților patriotice, ca să vedeți aseară, la lumina unei luni de argint, în imensa curte a Clubului muncitorilor, mia de muncitori strigând într-un glas: vrășmașul e capitalismul!

Ați fi înțeles atunci câtă dreptate au învățăturile noastre și cât de drept merg ele la inimă apăsaților de toate naționalitățile.

Astfel am învins.

Izbânda aceasta durează o cărare nouă, un început de mișcare uriașă, la care vor veni să se alieze toată sumedenia de muncitori ce-și istovesc viața prin ateliere.

Muncitori ploieșteni! Tovarășii voștri tăbăcari au suferit ca voi, și ca voi au îndurat toate mizeriile și tot amarul traiului de muncitor. Dar și-au priceput rolul, și-au înțeles puterea când sunt uniți și au izbutit!

Voi, care suferiți ca și dânșii robia cea mai grea, robia economică, voi, care în întunericul atelierului, între batjocuri și mizerie, visați la vremi mai bune, uniți-vă ca dânșii, și ca dânșii veți izbândi!

Trăiască lucrătorii tăbăcari!

Trăiască partidul muncitorilor!

INSTIGATORII!

Ce-o fi însemnând sistemul acesta necinstit al gazetelor guvernamentale de a nu vroi să discute serios nici o întâmplare, oricât de însemnată ar fi ea?

Ne găsim în fierberea unor răscoale țărănești, toată țara e alarmată, o lume întreagă îi cuprinsă de indignare împotriva asasinatelor oficiale, numai presa zgărduită e de un sânge rece uimitor, numai ea tratează chestia lăturalnic și caută să evite afacerea cea principală. Noi strigăm că se torturează și se împușcă țărănimea, iar foile stăpânirii ne țipă că „sunt instigatori”.

De ce atâta nerușinare? Dacă sunt instigatori, cine mai mult decât guvernul are puterea de a-i prinde? Ce păzește liota dv. de zapcii, de spioni, de mâncători ai fondurilor necurate?

Poate că faceți pe generoșii! Dar nu este mai mare infamie să arunci o acuzație pe care n-o poți dovedi, care știi bine că-i o simplă calomnie?

Sistemul acesta păcătos de a atribui vecinic mișcările țărănești unor agitatori - pe care guvernul are prudența de a nu-i prinde niciodată - trebuie să înceteze.

El este în tot cazul stupid. Ia închipuiți-vă, în adevăr, că ar exista instigatori. Ei și? Ce ar însemna asta? Ar însemna oare că guvernul nu împușcă pe țărani?

Ori, cel puțin, ar însemna că țărănimea nu se găsește într-o stare economică și politică mai mult decât nenorocită? Știu și copii că dacă starea sătenilor ar fi fericită, ei singuri ar trimite la balamuc pe „instigatorii” care ar veni să-i răscoale, precum nici un instigator din lume n-ar putea revolta pe Marghiloman ori pe Cantacuzino.

Dacă sunt instigatori, ei nu pot învăța pe țărani că soarta lor e mizerabilă, căci aceea o știu țăranii mai bine, și o știe și guvernul. Tot ce ar putea ei face ar fi ca să le spuie că

prin revoltă își vor îndrepta răul de care sufăr. Și aci am fi de acord cu toată lumea ca să se ia măsuri împotriva „instigatorilor”, căci nu este lucru mai mișelesc decât să arunci pe robi în foc ca să-ți împlinești niște meschine scopuri politice.

Dar… pentru asta trebuie ca mai întâi guvernul să ne spuie cine sunt instigatorii. Căci este ușor să arunci o bârfeală nesocotită pentru ca să scapi de răspunderi grave; dar e mai cinstit să faci să dispară pricinile adevărate ale unui mare rău social.

Și tocmai aci crește vina guvernului. De atâtea zile, gazetele dau la iveală ororile săvârșite de oamenii administrației, și stăpânirea tace. *Monitorul oficial*, gata întotdeauna să ne informeze de câte ori a strănutat copilașul pe care l-au zugrăvit de Paști ieșind dintr-un ou de rață, nu găsește de spus nici un cuvânt asupra atâtor sălbăticii care au sângerat satele și au stins viețile.

Iată de ce avem dreptul să socotim pe stăpânitorii noștri mai rău decât pe niște barbari care s-ar fi năpustit în câmpiile noastre ca să treacă tot sub foc și sub sabie. Ne găsim în fața unei invazii de lăcuste, împotriva căreia trebuie să dăm alarma.

Căci suntem uimiți de cinismul acestor guvernanți odioși. Pentru ei, a ucide țărănimea, de pe urma căreia își plătesc tot luxul și toate destrăbălatele lor rafinerii, este lucrul cel mai simplu din lume. Și - mai rău decât în vremea celei mai cumplite robii - li se pare că n-au de dat socoteală nimănuia. Îi acuzi că sunt niște ucigași ordinari, ei îți răspund: „au fost instigatori”, ca și cum… Mărunțelu ar acuza pe vecini că n-au lăsat pe victime să fie ucise.

Fără îndoială, trăim în niște vremuri triste și rușinoase. Mai bine de o sută de ani de când în Franța s-au proclamat „drepturile omului”, în țara românească sătenii sunt asupriți mai rău ca sclavii, batjocoriți de toate liftele ce se năpustesc asupra satelor, și apoi asasinați mișelește, ziua-n amiaza mare, fără ca să aibă cineva dreptul să cheme la

răspundere pe mizerabili.

De-ar face conservatorii tot binele de acum încolo - dacă binele poate fi făcut de către conservatori - dacă ar intra cu toții la mânăstire și s-ar pocăi, încă niciodată nu li s-ar putea ierta pagina rușinoasă ce au scris cu sângele țăranilor în istoria contemporană a țării. Democrația, proletariatul nu va uita niciodată că sub domnia acestor scelerați țărănimea a fost asasinată după ce a fost prădată.

LEONE

(Amintire)

L-am cunoscut în Brăila.

Pururea vesel, pururea nepăsător de ce-l așteaptă în viitor, el își urma înainte calea pe care i-o însemnase cetirea serioasă și îndelungată.

„Ce vrei să fac?” răspundea în veci acelora care îl sfătuiau să se lase de prostii.

Nici povețele tatălui său, nici rugăciunile surorilor nu-l puteau face să se astâmpere.

Îl vedeai cu câte o sumă de marinari, hamali, și alții, propovăduind ideile sale, sau mai bine ideile viitorului.

Pentru el nu exista altă plăcere decât propaganda, și nu propaganda de pe fotoliu, nici cea de gazetă, nu! Pătrundea în bordeiul săracului muncitor; acolo aduna pe mulți tovarăși de muncă, și glasul lui puternic începea să le arate mizeria vieții de astăzi și fericirea ce-i aștepta în viitoarea stare, când fiecare va avea după trebuințele sale și va munci după puteri.

Avea o putere de argumentație ce rar se găsește la un om ca el, care n-avea decât câteva clase gimnaziale.

Dar cetise mult.

Ziua cetea cât ocupațiile îi dedeau voie și seara, până într-un târziu - propagandă, apoi iarăși cetire. Era neobosit bietul Leone.

Eu, unul, am să-i mulțumesc mult, de la el am căpătat mult de cetit, tot el este care m-a făcut să învăț limba lui Cafiero, cu el am tradus frumoasa dramă Vera Zasulici.

L-am cunoscut din întâmplare la vestita cafenea „Valter”. M-a auzit discutând cu niște burghezi pe care voiam să-i fac să priceapă că socialiștii nu vor nici comunismul la femei, nici împărțirea averilor.

Parcă-l văd venind spre mine cu entuziasmul pe față și întinzându-mi mâna lui viguroasă.

— *Caro mio, sei un buon agitatore*!

Și de atunci am rămas buni prieteni.

Când voiam să fug de la școală, ca să scap de afurisitele de matematici, refugiul mi-era la Leone.

Câtă plăcere simțea la vederea mea!

Îmi arăta gazetele ce primise, scrisorile din țara lui și de aiurea, tot, dacă ar fi putut mi-ar fi arătat și ce avea în fundul inimii.

Stam ceasuri întregi cu el, fără ca să simt că vremea trece, și tocmai când trebuia să-și închidă „camptuarul”, mă întorceam și eu acasă, luând întotdeauna cu mine câte un ziar sau o broșură.

Acasă, dacă veneam târziu, mă pricepea că am fost la Leone.

— Iar ai fost la nebunul de italian? îmi zicea tata, și degeaba mă sileam să-l fac să priceapă că Leone era cel mai de treabă băiat!

* * *

Puseserăm noi multe la cale cu Leone.

Îi mai recomandasem pe prietenul Sol… și câtetrei aveam de gând să facem multe.

Într-o zi, însă, n-am mai auzit nimic de Leone. L-am

căutat pe acasă - nici un rezultat, pe la prieteni - asemenea.

Numai Linda, o soră a lui, mi-a zis cu lacrămile în ochi:

— Înot, să plângem împreună pe sărmanul Leone.

Biata Linda! În aceste câteva cuvinte m-a făcut să simt o durere vie.

Uitasem și nenorocirea lui Leone, și lume, și tot.

Nu vedeam decât pe Linda plângând.

Vorbirea ei italiană, accentul ei sonor mă turburase.

— Ce s-a întâmplat, Linda? o întrebai eu.

— Asculți. Înot, îmi zise ea, și începu să-mi descrie cum a venit ordin din Italia ca Leone să se ducă acolo la oaste și cum tată-său l-a trimis fără ca să-și ia măcar ziua bună de la prieteni. L-a amenințat că dacă nu pleacă îndată, înștiințează consulatul italian.

Ea m-a asigurat însă că soră-sa, Ersilia, va pleca în curând într-acolo și atunci vom ști cum o duce nenorocitul nostru *fratello*.

Am plecat rugând pe biata fată să se liniștească.

Dar când m-am dus s-o văd peste vreo două luni - căci mai des nu mă puteam duce - am găsit-o palidă și desfigurată.

Ședea la fereastră cu părul despletit și plângea.

— Ei bine, Linda?

— Sunt pierdută! îmi zise ea.

— Cum asta? Ce s-a mai întâmplat?

— N-am să-ți spun decât lucruri rele. Iartă-mă, prietene, așa este voința celor ce dispun de noi. Mizerabilă alcătuire a societății… Dar să schimbăm vorba. Tu ce faci? Te ții bine? Ești încă tânăr, nu pierde curajul…

— Dar tu ești. Îmi pare, mai tânără…

— Da, dar tu n-ai suferit. Tu nu știi nimic. Dă-mi voie să nu mai vorbim despre asta. Mâine du-te la poștă; vei avea o scrisoare poste-restante. Acum altceva. Ce ai de gând să te faci? Vrei să urmezi cu școala? Ai optsprezece ani. Peste trei ani te însori…

Eu credeam că a nebunit…

Când m-am despărțit de ea mi-a zis:

— Asta va fi cea din urmă… uită-mă!

Am voit să mă întorc înapoi, dar fereastra se și închisese.

Toată noaptea nu putusem dormi. Gândul meu era vecinic la Linda, la cuvintele ei pe care atunci nu le-am înțeles, la Leone, căruia cine știe ce i s-ar fi întâmplat. Ce putea fi ca Linda să-mi ascundă mie? Nu puteam pătrunde acest mister și mă mulțumeam să aștept ivirea zilei.

În sfârșit, s-a făcut și ziuă și m-am sculat.

Cea dintâi grijă a mea a fost ca să mă duc la poștă.

Am luat scrisoarea și am deschis-o neliniștit.

În scrisoare îmi spunea că tată-său o mărită peste trei zile cu un grec bogat de la Sulina, un negustor fără simțire, dar cu chimirul gros. Îmi zicea cel din urmă adio, ca și cum ar fi murit, și mă ruga s-o cred că nu iubea pe grec, dar eu trebuie să uit, nu însă și pe Leone. În scrisoare am mai găsit și un ziar, *L'epoca*. Am dat peste câteva rânduri subliniate cu creion roșu: Leone, deși soldat, luase parte la o manifestație a muncitorilor, strigase: „*E viva la Libertà*" și era osândit la doi ani de pușcărie.

* * *

De atunci n-am mai auzit nimic de bietul Leone; cât pentru Linda, am uitat-o, cum se uită.

Așa e lumea plăsmuită. Dacă n-ar fi uitarea, ce s-ar face omul? Biata lume! Numai câteodată, când, zdrobit de durerea prezentă, mă gândesc la trecut, Linda-mi apare frumoasă cum a fost, Leone-mi surâde, dar… visuri!

LIBERTATE ȘI ROBIE

Uneori, când observi câte se petrec în societatea modernă sub toate aparențele de civilizație ce ni le-am dat, și când te gândești la ce era odinioară sub forma brutală pe care o îmbrăca asuprirea, nu știi care din cele două stări e mai bună.

Necontenit, de când crimele de la Dorohoi ne pasionează, ideea asta ne vine în minte.

Omenirea întreagă se felicită că a scăpat de vremea robiei, aceia care au luptat pentru abolirea ei își fac mare fală din acțiunea lor, iar noi toți suntem gata să-i înălțăm la cer, să ne mândrim că am avut niște așa părinți.

Se poate. Sunt idei pe care le primim necontrolate și care, de la o vreme, se cristalizează așa în mintea noastră. Încât nici nu ne gândim să le distilăm, ci le socotim niște adevărate axiome.

Binefacerile robiei sunt una din ideile acestea. Ne-am deprins până într-atâta să înălțăm în slavă desființarea robiei, încât socotim că-i o crimă a nu cânta în cor cu ideologii și cu interesații: „Azi suntem cu toții liberi, egali înaintea legii” etc.

Dar să discutăm. Ce era un rob? Un om care aparținea de drept și de fapt proprietarului, un om fără pământ și fără drepturi, un om care putea fi ucis fără ca stăpânul să aibă a da seamă cuiva…

Ce-i un sătean liber? Un om care aparține de fapt proprietarului, un om fără pământ și fără putință de a-și exercita puținele drepturi ce are, un om care poate fi ucis în bunăvoie, sigur că ucigașul nu va fi pedepsit dacă face parte din clasa stăpânilor…

Vedeți deosebirea? Ea stă numai în vorbele de drept și de fapt. De drept, săteanul e liber să-ți închirieze sau nu brațele. Își poate da copilul la școală, alege deputați, e egal înaintea legilor cu stăpânitorul de pământ; de drept, el

poate petrece vara la Cannes și iarna la Opera din Paris, se poate urca cu balonul la planeta Marte… mă rog, are toate drepturile posibile.

Dar de fapt? De fapt, el e silit să muncească proprietarului în orice condițiuni, nu-și poate da copilul la școală pentru că n-are nici cu ce-l încălța, nici cu ce-i cumpăra cărți, e sigur că între el și stăpân întotdeauna justiția e de partea celui din urmă; de drept, el e robit unei vetre pustii, nu are nici putința de a emigra, nu are nici un drept, afară de acela de a muri de foame.

Și, pe deasupra tuturor acestor rele de care el suferă, starea de libertate îi mai îngreuiază viața și i-o face mai nesigură. De bine, de rău, robul își avea pâinea asigurată. Stăpânul știa că boul nehrănit și robul nemâncat nu pot trage la jug. Apoi, viața robului era sigură, pentru că-n catalogul averii boierești robii intrau alături cu vitele și cu uneltele de muncă în rândul capitalului. Care boier și-ar ucide boii cumpărați cu bani? Care boier și-ar fi ucis robii, care costau galbeni?

În starea de libertate, avem legi protectoare ale animalelor, dar pentru oameni asemenea legi nu există. Dimcea, Stroici, Paciurea… iată cine hotărăște de viață și de moarte.

În starea de robie, puteai fii ucis, dar nu te ucideau. În starea de libertate nimeni nu are dreptul să te ucidă, dar te ucide.

Vă admir, progres și libertate burghezească! Ați înlocuit robia de drept prin robia de fapt; ați pus unei societăți vechi o etichetă nouă; ați acoperit putregiunea hoitului păcătos cu purpură aurită, și acum vă făliți cu opera voastră cum se fălește un negustor șiret când își admiră etichetele poleite ce acoperă o marfă falșificată.

Era rea robia și era rușinoasă, desigur. Dar ce-i de invidiat în societatea modernă, în care - dulăi ai liberalismului - voiți egalitatea dar nu pentru căței!

E prea mică deosebirea între răul trecut și cel prezent,

încât uneori, când observi câte se petrec în societatea modernă, sub toate aparențele de civilizație ce ni le-am dat, și când te gândești la ce era odinioară, sub forma brutală pe care o îmbracă asuprirea, nu știi care din cele două stări e mai bună…

MESAJUL ȘI CRIZA

Vai de rob, vai de clăcaș
Bolliac

Zilele astea a fost arestat în Paris un individ prins în flagrant delict de cerșetorie. La percheziția făcută acasă la individ s-a găsit că el posedă nu mai puțin de 400.000 lei în bonuri. Bogatul cerșetor va fi osândit; iar până atunci psihiatrii au dreptul să facă tot felul de teorii asupra maniei de a cerși.

Acest fapt divers are o mare asemănare cu fraza următoare din mesajul regal:

Efectele crizei agricole, care, de mai mulți ani, bântuie toate țările, în cele din urmă s-au simțit și la noi. Din nefericire, o recoltă slabă a coincidat cu momentul cel mai acut al crizei prețurilor.

Adânc convins de bogăția încă neistovită a pământului românesc și de puterile de muncă ale poporului nostru, aștept cu încredere îndreptarea unor greutăți care nu pot să fie decât trecătoare.

Este drept că, de la o vreme încoace, criza preocupă pe toată lumea. În special *Adevărul* a făcut o întreagă anchetă asupra situației noastre economice.

Totuși, când vedem cu ce mâhnire regele milionar vorbește de criză în fața reprezentanților clasei avute, nu ne putem opri de a constata că și asta este o manie de a

cerșetori.

Criza există cu adevărat. Dar datează ea de ieri, de azi? Nicidecum. Dacă un an agricol rău a făcut ca și în pungile arendășești să sufle vântul sărăciei, asta nu dă regelui dreptul de a spune că efectele crizei sunt trecătoare, ca și cum pe noi ar trebui să ne preocupe numai o criză, aceea care lovește în cei bogați.

De ce nu cugetați oare la criza adâncă, permanentă, la criza veche de tot, care bântuie cu furie de atât amar de vreme peste nenorociții pe care, în batjocură, i-ați botezat „talpa casei”

A fost de ajuns să se resimtă puțin luxul arendășesc, pentru ca să vă alarmați și uitați că aceea ce se cheamă la bogați criză este numai o imposibilitate de a împinge până la nebunie risipa și desfătările lor obicinuite. La țărani, însă, criză se numește mizeria adâncă, istovirea, moartea de foame. Iar criza acestora nu-i un accident, nu-i o întâmplătoare „coincidență a recoltei slabe cu momentul cel mai acut al crizei prețurilor”. Nu. Este viața întreagă a țăranului, este povestea întreagă a unui neam de robi, este epopeea dureroasă a vieții țărănești.

Da, a cugetat regele și la săteni, iar cugetarea lui se exprimă în fraza următoare a mesajului: „*Adânc convins de bogăția încă neistovită a pământului românesc și de puterile de muncă ale poporului nostru*”…

Te cred, maiestate! Dv., toți care trăiți din plusvaloarea pe care v-o dă munca acestui „poporul nostru”; dv., toți câți faceți legi în tihnă cum ați face o poezie în ceasuri pierdute, pe atâta puneți temei: pe puterile de muncă ale poporului.

Aci stă toată filozofia raporturilor dintre capital și muncă în organizația de azi a societății. Muncitorul vine pe piață și își oferă puterea lui de muncă. În schimbul acestei puteri, pe care el și-o închiriază, capitalistul oferă atâta cât îi trebuie celui dintâi ca să nu moară de foame.

A fost batjocorită, a fost atacată de mulți legea aceasta

așa cum a formulat-o Karl Marx. Dar dacă ea este un mare adevăr economic în toată ordinea socială actuală, proprietarii și arendașii noștri au cristalizat-o în forme nepieritoare, ei ne fac s-o vedem cu prisosință în toată trista ei realitate.

Da. Faceți apel la „puterile de muncă ale poporului nostru”. Istovească-se puterile acestea, căci, dacă se istovesc în aparență, ele nu pier, ci se prefac în diamante. În diurne. În lefuri grase. În luxuri orbitoare, de care voi știți așa de bine să vă folosiți. Fiți pe pace, voi sunteți științifici, știți că în natură nimic nu se pierde, ci totul se transformă.

Și iată de ce, când vă vedem sperând că va fi trecătoare criza, înțelegem două fapte: că criza va fi trecătoare pentru voi și că, pentru a ajunge la dispariția crizei, veți preface amarnic „puterile de muncă ale poporului nostru”, în care aveți atâta încredere.

MUNCA NOASTRĂ

În sfârșit, perioada electorală, cu toate fierberile și cu toate agitațiile ei, a trecut. Țara reintră în obicinuitul ei calm, sub care se ascunde nemulțămirea adâncă a claselor apăsate, cum sub calmul mării liniștite se ascunde curentul care o va-nfuria curând…

Calmul acesta aparent cuprinde-n sine ura tăcută,

nemulțămirea tăinuită și dorul de luptă al celor apăsați, și vai acelora care, pe orizontul senin al păcii, nu văd semnele prevestitoare ale furtunii mijind în depărtare!

Noi, socialiștii, vâslași destoinici pe valurile societății moderne, vedem semnele acestea și dăm semnalul. E vremea să ne organizăm, e vremea să ne pregătim pentru lupta cea mare ce se apropie.

Socialismul cheamă sub cutele steagului său pe toți dezmoșteniții societății de astăzi. Prin dezmoșteniți noi nu înțelegem numai o clasă restrânsă de oameni, ci pe toți obijduiții, pe toți aceia care sufăr urmările nedreptei alcătuiri sociale. Muncitorul cu brațele sau cu mintea, de la țară ca și de la oraș, tot acela care produce bogății din care numai alții se înfruptă, tot acela care-n schimbul unei munci de salahor de-abia-și duce viața de azi pe mâine trebuie să vină la socialism, pentru că numai socialismul îmbrățișează pe cei ce sufer și arată calea dezrobirii tuturor nedreptăților.

Dar nu numai aceștia pot veni la noi, ci și oamenii care-și dau seama de nedreptățile lumii acesteia și care vor o îndreptare definitivă a răului. Tinerimea inimoasă și luminată, care nu și-a scontat viitorul și care nu râvnește trecătoarea glorie a parvenitului cu inimă tocită, să vie și dânsa sub umbra drapelului celor dezmoșteniți.

Ne adresăm cu deosebire celor din Ploiești și din Prahova întreagă. Inițiativa luată de câțiva socialiști de a se înființa și în Ploiești un club al muncitorilor este cel mai bun prilej pentru gruparea tuturor acelora care înțeleg că starea actuală de lucruri nu poate să mai dăinuiască multă vreme. Muncitorii care până azi n-au fost organizați, sau au fost organizați numai pe baze filantropice, au acum ocazia de a se grupa într-un partid al lor, deosebit de toate celelalte, și a se instrui asupra mijloacelor prin care soarta lor s-ar putea îmbunătăți. Pe de altă parte, toți aceia care cunosc socialismul numai din auzite, care nu știu despre socialism decât minciunile curente și calomniile ce

vrășmașii au binevoit să ne arunce cu atâta dărnicie vor înțelege, asistând la conferințele noastre, că socialismul, zugrăvit de vrășmașii noștri de rea-credință ori neștiutori, e cu totul altceva decât socialismul adevărat, așa cum îl înțeleg și cum îl propagă socialiștii.

În Europa întreagă socialismul are vrășmași, și vrășmași puternici; nicăierea însă ca la noi acești vrășmași nu sunt atât de necunoscători în ale socialismului; de unde rezultă că nicăierea nu ni se aruncă-n față copilării așa de ridicule ca la noi. Invităm, deci, și pe adversari, în interesul lor, să caute a ne ceti, a ne asculta, și apoi, de vor avea măcar un grăunte de bună-credință, ne vor combate altfel decât până acum.

Ascultându-ne, va fi, dar, un bine pentru toți. Cu deosebire însă, lumea muncitoare, clasa la care mai ales se adresează socialismul, are datoria de a se aduna la chemarea noastră.

Munca nesocotită și călcată-n picioare de veacuri trebuie să ridice sus fruntea-n fața capitalismului amenințător.

N-AVEM PROLETARI?

Cât e de mare încăpățânarea reacționarilor noștri și cum nu cred ei în putința unei radicale transformări sociale!

Când la 1844 s-au liberat robii statului și ai mânăstirilor, boierii noștri încă nu au crezut lucrul aievea, ei încă n-au putut socoti că măsura se va aplica și boierilor stăpânitori de robi. Și când la 1855 Grigore-vodă Ghica a dat teribilul ofis[1] prin care liberează robii ținuți de boieri împotriva legiuirii de la 1844, boierii au turbat, au rămas

[1] Decret domnesc, hârtie oficială, oficie.

înmărmuriți și au numit „autocrator”, prin condeiul istoricului lor Manolache Drăghici, pe domnitorul care cedase cerințelor vremii…

Urmașii reacționarilor înișlic de la 1844, domnișorii *high-life* de la 1891, tot așa croială de cap au. Le vorbești de socialism, ei rămân ca vițelul la poartă nouă, sau îți răspund cine știe ce nerozie, luată din marele magazin de nerozii al *Independenței* sau al altei nenorocite gazete… Această protipendadă incultă, acești savanți, care cunosc autorii moderni doar din *Instantaneele* lui Gil Blas, tăgăduiesc, cu desăvârșire, dreptul socialismului de a prinde rădăcini la noi în țară, tăgăduiesc existența unei chestii agrare, și, mai cu seamă, nu vor să audă de muncitorul industrial.

Și, cu toate acestea, mizeria există, ea e întreit mai mare la țară, în România, decât în orice mină, în orice atelier al străinătății.

Străinătatea civilizată n-a auzit încă de oameni care trăiesc ca eschimoșii, în vizuini, și care fug la apropierea altor oameni, holbând ochii cu mirare și cu spaimă. Cu toate acestea, la noi în țară, în județul Prahova, la o palmă de loc de Statua Libertății, veți găsi asemenea ființe…

Străinătatea n-a auzit încă de muncă țărănească de 17 ceasuri, plătită cu cinci parale pe zi. În țara noastră, însă, asemenea lucru a existat. Oricine își poate aduce aminte că, la 1883, *Emanciparea* a publicat faptul, care a fost adus și în Cameră.

În nici o fabrică a străinătății nu se plătește cu 30 de bani munca pe zi. Duceți-vă însă la Ploiești, și veți vedea aceasta.

Și câte! Și câte!

Ne înspăimântăm, civilizații de astăzi, când cetim cum erau iloții la greci. Și cu toate astea „Hoții” trăiesc încă. Îi avem în mijlocul nostru. Ei populează satele liberei României, ei sunt armata Belgiei Orientului. Iloții vechi n-aveau pământ și n-aveau drepturi politice. Iloții noi,

săteanul român ce are? Pământul îl are burtăverde, drepturile politice le are zapciul.

Karl Marx, descriind pe săteanul englez, îl arată ca trăind într-o stare arhimizerabilă, într-o căsuță care n-are mai mult decât trei odăi pentru o familie de șapte inși… Ce ar zice nemuritorul economist când ar vedea că în țara românească familii de câte șapte, și mai mulți, trăiesc sub același acoperiș, în aceeași încăpere de bordei, în pământ?

Negreșit, trebuie să fii mișel sau nebun ca să nu ți se strângă inima de durere, ca să nu recunoști adevărul ce-ți sare-n ochi, mizeria de neîndurat a țărănimii noastre.

Țăranul acesta, blând și îndurător în aparență, a dat dovezi că are momente când nu mai e nici blând, nici îndurător…

Pe la 1745, țăranii din Muntenia au fugit în țări străine, pentru ca să scape de jaful și neomenia boierilor, stăpânilor de robi. Numărul celor fugiți a fost colosal: la 1741 fuseseră 147.000 de familii, iar la 1745 rămăseseră numai 70.000, adică, în 5 ani, 77.000 de familii fugite. Reacționarii de atunci au dat hârtie că renunță la robie.

La 1888, țăranii s-au răsculat cerând pământuri. Și reacționarii au făcut o lege de vânzare a bunurilor statului, lege pe care nici până astăzi n-au aplicat-o.

Ce or fi așteptând încă reacționarii de la 1891?

O POVESTE TRISTĂ

La „Dacia” se face apologia trecutului, și la „Eforie” se cântă prezentul. Apărătorii celor două partide, care au ținut cârma statului de la 1876 până astăzi, sunt în război. Unii - desperați de ce au pierdut, alții - speriați de ce au să piardă, se aruncă în arenă cu hotărâre, și lupta e furioasă.

Dar, ca o bucată de plută aruncată în mare, lovitura lor nu mișcă decât un val de la suprafață. Cercurile apei sunt mici. Marea rămâne senină și liniștită în adâncurile ei.

Aceasta este priveliștea. Și pe când noi asistăm la hărțuielile astea convenționale, în mijlocul cărora fiecare luptător știe că are dreptul să fie, pe rând, când învins, când învingător, căci nu sunt decât două partide: unul de guvernământ și altul de control, nimeni pare că nu vede pe cel de al treilea, pentru subjugarea căruia se dă lupta.

Poporul muncitor, țara reală, în zdrențe și-n lanțuri, e lăsată deoparte, pradă tristelor mizerii. Durerile ei nu ating pe nimeni, nimeni nu se cutremură de suferințele ei, rămân reci cu toții la zbuciumările de groază, ca-n fața unor dureri străine, care nu pot face să vibreze nici o inimă, ca și cum ar fi un organism depărtat, răzleț.

Am arătat ieri o pagină din poema sfâșietoare a mulțimii obijduite. Țărănimea subjugată a fost împușcată la Huși; sunt oameni bătuți, torturați, femei batjocorite, femei ucise; sunt sate devastate; averi risipite; pretutindeni pe unde a trecut hordia militaristă, condusă de cea mai mare canalie din câte a îndurat pământul ăsta răbdător, de nemernicul Teleman, pretutindeni - măcel și moarte.

S-au dat prin ziare câteva vești. Dar care a fost rezultatul? Romanul lui Zdrelea și Mărunțelu a pasionat mai mult pe ziariști, a produs mai multă nevroză, a dezlănțuit mai multe patimi decât povestirea acelor îngrozitoare crime, în care bandiții oficiali, oamenii fostului ministru Jack Lahovary și a lui Lascar Catargiu, s-au arătat așa de brutali, așa de cinici, așa de mizerabili!

De a doua zi lucrurile au intrat în tăcere. Burghezimea își continuă chefurile, la palat decrepiții reînviază veacul de mijloc în port și în orgii, partidele politice discută înainte, cu cea mai mare seninătate de cuget, dreptul lor de a ne stăpâni într-una.

Iată cum stăm! De s-ar fi spart capul unui bătăuș, doritor de a-și sparge capul în schimbul unei subvenții cuvenite

martirilor electorali, luni întregi s-ar fi exploatat faptul, un partid întreg s-ar fi pus în mișcare, gazetele ar fi apărut cernite, s-ar fi ținut întruniri nesfârșite și s-ar fi făcut apologia împușcăturii asasinilor.

Pentru țărani, nimic. Ei trăiesc prea departe de noi, ei n-au drept de vot, ei n-au cuvânt în afacerile noastre, ei se pot neglija.

Și nu se gândește nimeni că nepăsarea asta vinovată este menită să stârnească mai tare ura de clasă, și nu se gândește nimeni că burghezimea își sapă singură prăpastia de uri și de violențe… Mâine, când țărănimea va vedea că de nicăierea nu trebuie să aștepte nici milă, nici ajutor, cine va fi acela care va avea răspunderea?

Este datoria democrației conștiente să organizeze pe muncitorii de la oraș, pentru ca aceștia să împuie ghiftuiților mai multă preocupare de soarta nenorociților săteni. Cât timp țăranii nu sunt luminați și cât timp organizarea lor nu-i posibilă, suntem datori noi să-i sprijinim în fața nepăsătorilor și a scelerașilor.

POLIȚIȘTII DIN IAȘI

Ieșenii trebuie să fi fost surprinși văzând că, deși *Lumea nouă* a anunțat că duminică 19 februarie se va ține o întrunire socialistă în sala „Pastia”, totuși, întrunirea nu s-a ținut. Suntem datori, deci, să le explicăm pentru ce nu ne-am pus în aplicare înștiințarea.

Am fost în Iași, cei care trebuia să luăm parte la întrunire, și am căutat să angajăm o sală. Spre marea noastră nedumerire, însă, n-am găsit nici una. Toți antreprenorii ne-au dat, în loc de local, niște pretexte, mai mult sau mai puțin ridicule. În dosul cărora nu ne-a fost

greu să găsim polițienească mână a d-lui Leon Bogdan, polițmaistrul celei de-a doua capitale a țării. Acest ilustru necunoscut s-a arătat la înălțimea lui Sandu Rășcanu, de lugubră pomenire. A chemat pe antreprenori, i-a descântat și i-a convins că socialiștii nu trebuie să vorbească publicului.

Să fim drepți însă. Noi nu aruncăm vina acestei odioase manopere în spinarea Bogdanului de la poliția din Iași. El este numai un fel de tist[1], care ascultă de poruncile extraordinarului Lascar Catargiu. Vina, deci, este a vedeniei preistorice din capul ministerului.

Și aceasta o putem dovedi. Înainte de întrunire am trimes unui amic din Iași o telegramă, rugându-l să închirieze o sală. Ei bine, timbromanul Cezianu a refuzat să-i dea curs, conform vestitului art. 7 din legea telegrafo-poștală, articol care, precum se știe, vorbește de „siguranța statului”.

Nu-i nevoie să fii filozof, pentru ca să înțelegi că același apoplectic Catargiu, care poruncește să se oprească o telegramă, poruncește și să nu se dea sala.

Iată cum, deși ne-am oferit să dăm orice sumă, a fost cu neputință să găsim în Iași un local de întrunire.

Să ne răfuim dar.

Mai deunăzi, d. Take Ionescu, avocatul titular al acelora pe care îi numea odinioară strigoi, amintea d-lui Fleva că-n vremea opoziției unite de-abia se putea găsi o sală, pe niște prețuri fabuloase, și se lăuda că astăzi sălile de întrunire sunt la dispoziția tuturora.

Am fi, oare, nepoliticoși dac-am spune avocatului că a mințit? Astăzi noi nu găsim sală nici pe sume fabuloase, pentru că mișelia celor de la putere e mai fabuloasă decât orice sumă.

Asta însemnează, însă, că trebuie să ne învățăm a nu pune nici un preț pe sforăielile dramatice și constituționale

---

[1] 1. S. m. înalt funcționar de stat. 2. S. n. Ofițer; comandant, căpetenie.

ale domnilor miniștri. Dar dacă facem această constatare nu-i ca să ne arătăm mâhnirea, ci pur și simplu ca s-o înregistrăm ca document istorico-ciocoiesc. În ce ne privește pe noi, am profitat de balul organizat sâmbăta seară de Clubul muncitorilor în sala „Pastia”, pentru ca să vorbim și de votul universal, și de legea expulzărilor, și de toate câte era să le spunem la întrunire. Prin urmare, oprirea sălilor a fost din partea stăpânirii o simplă stupiditate fără urmări.

Constatăm nătângia elitei sociale, și trecem mai departe. Tot ce am dori pe viitor ar fi ca onorabilii să înceteze de a se mai lăuda cu liberalismul.

PROCESUL BURGHEZIEI

Guvernele fac un mare serviciu democrației sociale aducând la fiecare deschidere de sesiune parlamentară câte un mesagiu asupra căruia se încinge discuția între reprezentanții diferitelor partide politice.

Oricât am zugrăvi noi de bine moralitatea, seriozitatea și cinstea acestor partide, niciodată nu vom izbuti să le depingem[1] așa de exact cum se zugrăvesc ele unele pe altele.

Ascultând aceste dezbateri, îți este cu neputință să nu dai dreptate și liberalilor, și conservatorilor, cu neputință să nu-i trimiți și pe unii și pe alții… la casa de corecțiune.

Seci de idei, incapabili de a formula un principiu, nepregătiți pentru o discuțiune fundamentală asupra reformelor de care se simte atâta nevoie, liberalii se agață vecinic de actele guvernului, de procedurile lui de guvernământ, de abuzurile și fărădelegile lui. Ei vorbesc

[1] a descrie, a reprezenta prin cuvinte.

atunci în aplauzele lor… și ale noastre.

La rândul lor, conservatorii sunt veseli că discuțiunea nu s-a întins asupra ideilor, temă pe care ar putea fi distruși, și se pun tot pe terenul liberalilor, atacând administrația acestora, păcatele, neomeniile de care s-au făcut vinovați. Și ei vorbesc tot în aplauzele lor… și ale noastre.

Ți se pare atunci că asiști la procesul lui Andronic. Negustorii acuză pe acesta că i-a înșelat cu apa de aur, escrocul acuză pe reclamanți că au făcut apel la concursul lui ca să-i îmbogățească în mod fraudulos.

Noi aprobăm că și unii, și alții sunt demni… de Văcărești.

Și cum n-ar fi așa? Toate acuzațiile pe care liberalii le aduc conservatorilor sunt tot atât de adevărate ca și toate acuzațiile pe care conservatorii le aduc liberalilor. Schimbați numai numele proprii, și discursul unuia se potrivește perfect în gura celuilalt. Liberalii, ca și conservatorii pot zice unul altuia fără teamă de a minți - o teamă pe care de altfel n-o prea au - „ați violat libertatea alegerilor, ați dat apanagii, ați jefuit țara, ați torturat pe săteni, v-ați îmbogățit prin fraudă”… etc… E chestia numai de date și de nume proprii.

Pentru noi lucrul e foarte îmbucurător. Căci, învinuindu-se unii pe alții, descosându-și trecutul cu atâta dreptate și arătându-și unii altora oglinda în care s-au întipărit faptele lor rușinoase, muncitorii au prilejul să-i vadă de-a binelea așa cum sunt.

* * *

Credem că este o urmă de metafizică politică să dai lecții de procedeuri parlamentare adversarilor. Utopiștii, grupările fără o sistemă și fără o bază științifică pot să facă apel la liberali, îndemnându-i „să abordeze calea largă a principiilor”. Noi nu putem face asemenea, jonglerie politică. Facă-și de cap liberalii, ca și conservatorii, atât

mai bine pentru noi: clasa muncitoare are un prilej minunat de a-i judeca.

Ce zor avem noi ca liberalii să discute într-un fel ori într-altul? Nu cumva ne prăpădim de dragostea lor? Nu cumva facem politică idealistă?

Fraza stereotipă, ajunsă clișeu, „veniți cu un program, domnilor liberali”, este o urmă de metafizică, pe care nu noi o vom întrebuința. Ne place să avem niște adversari „luminați și conștienți”, zic utopiștii, care fac politică romantică.

Noi zicem dimpotrivă: în lupta de clase, muncitorimea nu are să se ocupe să dea adversarilor instrucțiuni asupra celui mai bun procedeu de luptă. În război o armată se îndeletnicește cu instruirea vrăjmașului?

Sunt adversarii ignoranți, lasă ei să fie atacați tocmai din flancul cel mai slab. Atât mai bine; nu noi o să le vindem tunurile!

* * *

Și dacă liberalii nu se ocupă de principii, care-i primejdia? Mai ales în țara asta, unde programele n-au nici o însemnătate, pentru că ele sunt puse la coșniță când autorii lor vin la putere, noi nu putem pune temei pe fițuicile solemne din vremi de opoziție…

Vroim discuții de principii? N-avem decât să le facem noi. Valorosul nostru prieten Morțun[1] a expus în Cameră ideile noastre în mod strălucit, și nu avem nevoie să cerem liberalilor pomana unor așa numite discuțiuni de principii.

Rolul deputatului nostru a fost mare, căci el a putut afirma, pe de o parte, doctrina noastră, iar pe de alta a

[1] Vasile G. Morțun (n. 30 noiembrie 1860, orașul Roman - d. 30 iulie 1919, comuna Broșteni, județul Neamț) a fost un publicist, colecționar de artă și om politic român. El a devenit primul deputat socialist în Parlamentul României în 1888, trecând apoi în anul 1899 la liberali, cu „gruparea socialiștilor generoși”.

scos concluzii din acuzațiile ce pe drept și-au adus liberalii și conservatorii.

Când burghezii de toate văpselile se ocărăsc, nu avem decât să pecetluim dosarul și să-l punem la acte.

REFLECȚII

Stau și mă-ntreb: ce rost poate să aibă oprirea manifestației noastre de 1 Mai?

Guvernul vrea să arate numai că are puterea și că poate uza de ea pentru a călca legile? În cazul acesta, el cearcă să ne convingă despre am lucru pe care-l știam de mult. Caraghiosul prinț Laurent XVII, eroul din Masootta, a spus-o înainte de d. Lascăr Catargiu: „La ce mi-ar sluji puterea dacă n-aș putea abuza de dânsa?”

Ori poate stăpânirea vrea să ascundă existența partidului muncitorilor?

Dacă e așa, struțul e mai prost decât îl credeam. De lași în jos storurile când fulgeră pe cer, nu însemnează de loc că noaptea e senină, și, dacă e să te trăsnească, nu scapi închizând ochii. Astea sunt precauții zadarnice, care n-au puterea de a opri în loc ceea ce este să fie.

Existența noastră nu se poate nimici printr-un ucaz polițienesc, după cum toate poruncile din lume nu pot stăvili fluxul mărilor. Partidul muncitorilor trăiește; iar cea mai bună dovadă despre trăinicia lui e tocmai spaima ce cuprinde pe cei de sus. În metafizică pură se poate tăgădui orice; în viața reală, însă, e tot așa de copilăresc să negi aceea ce există, după cum e copilăros lucru să însuflețești în minte-ți o himeră.

Nu vom trece pe Calea Victoriei - foarte bine. Dar, ori pe unde om trece, câte unu sau câte o mie, noi tot spre

victorie mergem. Și când nu s-o mai ști c-a existat cândva o ființă căreia-i zicea „Lascar Catargiu”, de partidul nostru se va ști, și se va ști bine.

…Atunci, la ce-ți slujește, bietule om, faptul că la 1 Mai 1895 tu ai trecut pe unde ai vrut, iar noi nu?

SACANDAL!

De când ne-au mânat păcatele să-nființăm în Ploiești un club al muncitorilor, inteligența burgheză masculină, deprinsă pân-aci cu iscodirea prețuirilor curente ale cerealelor, iar cea feminină, cu observarea evoluțiunilor modei, s-au năpustit în politică, aducând și aci aceeași îngustime de idei - nu mai mare decât tejgheaua obicinuită - care caracterizează judecata acestei clase odioase.

Niciodată, însă, cugetarea burgheziei noastre nu s-a arătat mai bine în toată seaca-i strălucire cum s-a arătat cu prilejul manifestației noastre de 1 Mai. Reflecțiile cele mai hazlii atunci le-am auzit. Din toate aceste erupțiuni burgheze, ascultați una numai, una și bună:

— Manifestația a făcut un fiasco complet pentru că erau mai mulți țărani!

Și vorbele astea ieșeau alături cu un pachet de invective, care stăteau ca un nod în gâtul grăsuț al negustorului de brașovenii și de brașoave. Apoi, domnul Burtă-Verde și Inimă-Neagră se miră cum unii dintre noi, burghezi prin naștere, și, din nenorocire, trăind între burghezi, am putut trece prin stradele Ploieștilor alături cu țăranii, alături cu desculții, fără să ne crape obrajii de rușine.

Iată, în adevăr, o mirare la care trebuie să răspundem.

Când s-a-nființat Clubul muncitorilor, burghezii naivi și-

au închipuit că socialismul e pur și simplu o idee generoasă, care poate intra în orice căpățână și se poate aclimatiza în orice inimă. Socialism, umanitarism. Împăcarea claselor sociale, armonizarea intereselor, toate astea se confundau în capul bravului burghez într-o singură noțiune și-l făceau să gândească: „Poate că au dreptate băieții; sunt unii care asupresc prea din cale afară; așa e; sunt și eu socialist… în felul meu, *anch'io son' pittore*! Era, cum se vede, ceva vag, nedefinit, un fel de tendință către înmuiarea urii, o cerere de milă…

Dar au văzut la urmă că nu-i așa. Socialiștii nici nu visează să armonizeze, în societatea actuală, interesele d-lui Iorgu Cantacuzino cu ale țăranilor de pe moșiile dumisale; socialiștii nu cer milă boierilor, ei nu sunt numai niște inimi bune care se-nduioșează de suferința omenească, ei nu cer bogaților să dea celor ce sufăr firimiturile ce cad de la masa stăpânitorilor. Nu, socialiștii ne ridicăm sus, puternic ca însăși conștiința, și fac apel nu la apăsători, ca să se-ndulcească, ci la apăsați, ca să se unească. Socialiștii sunt mânați în lupta asta, desigur, și de o inimă altfel croită decât inima strâmtă a oricărui burghez egoist, dar sunt mânați mai cu seamă de o convingere adâncă și nestrămutată că acolo, la socialism, tinde societatea actuală în puterea unor legi tot atât de inevitabile cum sunt legile determinismului universal.

Și așa fiind, dându-și seamă că aceia cărora li e dat să-ndeplinească viitoarea revoluție socială sunt muncitorii, proletarii de tot felul, ei se adresează acestei clase. Îndemnând-o la unire, îndemnând-o la organizare pentru a duce cu folos și destoinicie lupta-ncinsă între clase. Nu, nu vroim împăcarea claselor sociale pe baza unor minime concesii, ci vroim desființarea claselor. […] Nu vroim încetarea luptelor de clasă - dorință care ar fi absurdă și cu neputință de realizat - ci ajutăm ca această luptă de clase să urmeze înainte, tot mai acută și mai acută, până ce dintr-însa va învinge majoritatea năpăstuită și întunecată,

și se va șterge din dicționarul cernit al omenirii cuvântul clasă. […] Dacă am fi avut inima căptușită cu gutaperca burgheziei, și dacă s-ar fi întâmplat să ne facem cultura în altă direcție, am fi stat și noi deoparte, ca toți nătăfleții care își sug pe bulevarde capetele bastoanelor, sau își plimbă nasul și pantalonii largi prin dreptul birjilor din care va răsări mâine zestrea și nevasta. Ori, și mai rău, am fi trecut, cu arme și bagaje, în rândurile vrășmașilor noștri de astăzi, am fi poruncit și noi împușcarea țăranilor, ori am fi făcut legi contra celor slabi.

Firește că așa fiind, domnul Burtă-Verde are tot dreptul să fie supărat pe noi și să vadă acum limpede că nu e nimic de făcut cu socialiștii, că ei nu glumesc, că-și iau rolul în serios, că sunt în stare să treacă pe uliție alături cu mojicii, cu desculții, cu țăranii. [..] Pot asigura pe onorabilii burghezi că bine fac să nu mai aștepte nimic de la noi, socialiștii. Între noi și ei divorțul s-a declarat irevocabil și definitiv…

SE DUCE RELIGIA!...

Pe lângă adânca părere de rău pricinuită tuturora prin moartea prietenului nostru Arghir Parua, evenimentul acesta întristător a avut și o mare însemnătate: pentru întâia oară în țara noastră s-a săvârșit o înmormântare civilă.

A fost o dovadă aceasta că muncitorii din București, tari în credințele lor, nu șovăiesc nici chiar în fața unei manifestări atât de îndrăznețe cum e afirmarea liberei cugetări.

Ce va fi zis burghezia, ce va fi zis popimea ignorantă și fățarnică nu știm; un lucru numai e foarte sigur: ei n-au

putut vedea cu ochi buni acest început de dărâmare al cultului pravoslavnic. Ceea ce trebuie să-i fi uimit mai mult este că manifestanții erau muncitori, oameni din popor, pe care biserica se întemeiază mai mult.

Când necredința a intrat și în popor, religia își poate face testamentul.

Drum bun!

* * *

S-a mai încercat odată în țara românească să se facă o înmormântare civilă, aceea a lui Nicolae Zubcu-Codreanu. Guvernul de atunci însă, guvernul așa-zis liberal, și-a trimis popii lui, care au năvălit asupra mormântului croncănind cântecele lor stupide, pentru batjocorirea memoriei aceluia care, în viață, fusese ateu convins și nestrămutat.

De atunci nu s-a mai încercat o înmormântare fără ciocli și fără jandarmi, fără popi și fără colivă.

Chiar la moartea lui Mircea Rosetti, ateu destul de cunoscut, s-a adus un potcapiu, parcă unul sau zece nu-i totuna în asemenea caz!…

Iată pentru ce înmormântarea civilă a lui Arghir Parua este un eveniment de mare însemnătate, un început de ținut în seamă, o scânteie de lumină curată în întunericul credințelor deșarte.

* * *

În lupta ce am întreprins, noi, socialiștii, ne prezentăm în numele științei moderne.

Și precum suntem siguri că învățăturile noastre economice sunt raționale și în acord cu știința, tot astfel și în chestiile religioase nu putem fi altfel.

Lume nouă, vederi nouă în politică, vederi nouă în totul. Orizontul intelectual începe a se lumina; facla științei, care a săpat munți uriași și păduri seculare; care a făcut

drumuri sub mare și urcări spre nouri; facla științei, atotputernică, va lumina și mintea mulțimii. Întunecată de basmele unor ignoranți sălbatici și vicleni.

SERBAREA DE AZI: HORIA, CLOȘCA, CRIȘAN

(Fragment)

Se împlinesc o sută zece ani de când Cloșca și Horia, capii revoluției țărănești întâmplate în Ardeal la 1784 au fost schingiuiți pe roată și uciși.

Ce a fost revoluția aceasta, al căreia caracter social au căutat să-l ascundă istoricii interesați, putem spune în două cuvinte.

Țărănimea prigonită, încărcată de dări nedrepte și neomenești, s-a răsculat ca să schimbe orânduirea crudă sub care gemea. În calea ei a întâmpinat însă împotrivirea clasei stăpânitoare. Clasa aceasta fiind alcătuită din unguri, a fost natural că răzvrătirea să ia în ochii multora o însemnătate pe care n-o avea în fond: o mișcare pur și simplu națională.

De fapt, însă, țăranii nu se ridicau împotriva magnaților fiindcă erau de alt neam, ci fiindcă asupreau în chip nelegiuit.

O a doua caracteristică a mișcării acesteia, și care trădează încă mai mult lupta de clasă, este faptul că boierimea românească, departe de a merge alături cu sătenii răzvrătiți, ea se maghiarizase de mult și s-a declarat solidară cu asupritorii, cu magnații unguri. Ca și preoțimea cea înaltă a amânduror neamurilor, boierimea a luat o parte rușinoasă la potolirea revoluției, la schingiuirea revoluționarilor.

Semnul acesta, care ne învață mai mult decât orice că a fost o mișcare economică și socială, iar nu numai națională, s-a arătat de altfel în toate revoluțiile mari și mici din țara Ardealului. La 1437, în muntele Bobâlna, ca și la 1514 sub Doja, și ca și la 1784. În munții Abrudului, toate mișcările țărănești, ungurești sau românești au găsit împotriva lor pe magnați, deși nici uneia din mișcările acesteia nu i se poate tăgădui un caracter național.

Aceasta nu spune oare, destul de lămurit că toată parada de patriotism pe care o fac cei de sus e falsă și că ea dispare de îndată ce-i vorba de interesul lor de clasă?

Evident că da. Și de aceea noi, socialiștii, cărora patrioții de carnaval și de contrabandă ne tăgăduiesc sentimentele naționale, zâmbim când îi vedem pe dânșii serbând datele mari ale istoriei, care nu sunt ale lor, ci ale noastre, ale proletariatului asuprit la 1895, ca și la 1785.

După o sută și zece ani, situația este aceeași. S-au lepădat formele brutale ale stăpânirii, dar nu s-a schimbat întru nimic fondul mizeriei sociale. Sub aparențele viclene ale libertății de a munci, salariatul de azi, fiul nenorocit al nenorocitului servaj, ține omenirea într-o tiranie tot așa de îngrozitoare ca și odinioară. Luptele omenirii, însemnate cu sânge în cartea neamurilor, sunt și azi tot atât de crâncene, și pentru aceea noi, socialiștii, ne asociem la serbarea ce se face în amintirea lui Horia, Cloșca și Crișan, martiri ai cauzei țărănești. […]

UNUL DIN MULȚIME

Eram deunăzi la o grădină cu mai mulți lucrători. Pe când vorbeam despre mizeriile și amarurile vieții de muncitor, se apropie de noi un nenorocit tânăr. Era ciung

de o mână, iar cu cealaltă întinse pălăria ca să cerșească.

Unul din lucrători făcu o „chetă” și ne-am cotizat cu toții. După ce plecă cerșetorul, un lucrător îmi spuse povestea:

„Vezi pe cerșetorul ăsta? Vai de capul lui! A lucrat vreo câțiva ani la fabrica «Progresul» a d-lui Gheorghiu. Într-o zi, o mașină i-a prins mâna și i-a rupt-o. Patronul i-a încredințat atunci slujba de portar la fabrică. Era plătit prost, dar, oricum, nu murea de foame. Când am avut serbarea de întâi Mai, l-a văzut la grădină cu cocardă în piept și i-a zis: «Ce, măi, și tu faci socialism? Am să te arunc pe drumuri!» Și i-a purtat sâmbetele. Acum o săptămână, nenorocitul a venit cu cinci minute mai târziu la slujbă. Patronul, cum l-a văzut, l-a bătut până la umplut de sânge și apoi l-a dat afară… Acum e pe drumuri, cerșetor!”

* * *

Povestea ăstui nenorocit, unul din mulțime, m-a făcut să mă gândesc mult. Societatea burgheză, după ce a dat unora arme puternice în lupta pentru trai, iar pe alții i-a lăsat dezarmați, acum își încrucișează mâinile și zice cu nepăsare: „Care o birui; nu mă amestec; contractul liber!”

Și ori de câte ori noi strigăm, ori de câte ori ne agităm pentru votarea unor legi de protecțiune a muncii, legi care ar putea să îndulcească întrucâtva soarta nenorociților zvârliți în ocna capitalistă, burghezia filozoafă și zâmbitoare ne cântă același cântec al celui sătul: „Nu vă amestecați, contractul liber!”

Ei, da! E liber acest contract nenorocit, care mă silește pe mine să-mi închiriez brațele celui dintâi antreprenor, care habar n-are de ce însemnează a munci! E liber acest contract, care mă nevoiește să-ți îndur toate batjocurile și toate insultele! E liber, e foarte liber contractul prin care, dacă rămân infirm, grămădindu-ți averi ție, trântore, ai

dreptul să mă arunci pe drumuri, bătut și umilit, schilod și nenorocit pentru toată viața! Negreșit, era liber Antonio să vândă o livră din carnea lui capitalistului Shylock!

Așa, vezi, a înțeles burghezia libertatea! Milionarii improvizați, ca și capitaliștii de contrabandă, boierii de viță, ca și cei încinși în funie de tei așa pricep morala, așa dreptatea. În ei nu judecă omul, ci spiritul de clasă. De aceea nu trebuie să ne mire când vedem burtă-verzimea asta scandaloasă pălmuind cu atâta sfruntare toate sentimentele omenești și bătându-și joc cu cinism de atâtea vieți! Ce le pasă ăstor saci cu bani ambulanți dacă o viață de om s-a stins sau se va chinui pe veci, agonisindu-le lor cu ce să-și plătească desfrânările murdare? Simt ei, parcă, în mijlocul orgiilor lor, lacrimile atâtor nenorociți?... Ce le pasă!

A, sunt momente când urăști burghezia asta din tot adâncul ființei tale! Sunt momente când parcă a încăput în tine o ură străveche, seculară, și când parcă prin graiul tău vorbește o vecie întreagă de dureri!

Căci este aici o chestie mai personală decât chestiile de principiu, o chestie a cărei pricepere nu implică un program întreg de cunoștințe, ci pur și simplu puțină inimă.

Înainte de a fi militar, cunoscusem ofițeri despre care auzisem vorbindu-se numai de bine. Li se zicea „amabili, complezanți, gentili, șarmanți” și tot soiul de complimente păsărești.

Ei bine, când am văzut pe acești gentili-amabili în cazarmă, la afaceri, stâlcind soldații în bătăi și înjurând cu aceeași ușurință cu care turuiau păpușilor din saloane complimente și paracomplimente, mi-am zis că nu trebuie să te rostești despre un om decât atunci când l-ai văzut acolo, la rostul lui, la treabă.

Cu orice burghez e același lucru. Sunt între ei care par „oameni de treabă”, mai modernizați, mai dați cu nasul de străinătate. Ei bine, nu, vecinic nu! Aibi afaceri cu ei,

relații strânse, relații de salariat și capitalist, și vei vedea îndată că burghezul e același, fie ruginit, fie poleit cu modernizeală. Zgârie puțin pojghița de spoială a oricărui burtă-verde, și vei da peste același spirit îngust, peste aceeași ură și același dispreț pentru clasa muncitoare, peste același fond de răutate, de cinism, de păcătoșie, de burghezism. În sfârșit. Nu există „burghez bun” și „burghez rău”; există numai „burghez”. Cine s-a burghezit o dată e pierdut pentru calitățile morale ale adevăratului om. Clasa lui face dintr-însul aceea ce a făcut din toți ceilalți. […]

VEACUL NOSTRU

Scepticismul, blazarea, nedreptățile, toate păcatele veacului în care trăim nu-i pot ascunde măreția, precum petele nu pot ascunde fermecătoarea strălucire a soarelui. Negreșit, e veacul cel mai mare din câte au trecut peste omenire. Numai aceia ce n-au credință în veacul lor, numai aceia nu-i pot simți măreția. Și aceia, lipsiți de focul sfânt al credinței, vor trece searbezi și clorotici prin veacul lor, ca și cum n-ar fi fost, și se vor stinge fără dureri și fără zgomot, monoton și banal, cum se stinge un fitil de iască sub clopotul unei mașini pneumatice.

* * *

Prejudecăți, încuibate-n minți de când lumea, dispar; se duc împărății de care tremura o lume; clase sociale, care au tronat mândre deasupra unei lumi de apăsați, încep a se clătina; cucuvaia sură a ignoranței își ia zborul dinaintea faclei științei; codrii seculari și munți necălcați de picior de

om devin căi de comunicație; pare că o nouă creațiune - conștientă și dreaptă de astă dată - se începe pe lume. E un freamăt, un zgomot, o lumină atât de mare. Încât noi, contemporanii, buimăciți de puterea ei și duși de curent, nici nu ne putem da seama de toată grandiozitatea lucrării. O lumină prea vie, un zgomot prea asurzitor nu se pot judeca decât în urmă, după ce clipa orbitoare a trecut.

* * *

Dar din toate acestea nimic nu-i mai impunător ca deșteptarea claselor muncitoare. Adormit de veacuri întregi sub călcâiul nemilos al capitalului feudal sau burghez, înșelat de toți și de toți batjocorit, Uriașul popular se deșteaptă astăzi cu un geamăt înfiorător… Pământul întreg se cutremură la deșteptarea lui. Și din toate colțurile lumii încep să se audă zgomote de luptă, preludiul unei zguduiri decisive.

Mâine Uriașul va ieși la aer liber și-și va aduna armata pentru manevră. Deja șopârlele și coropișnițele, deprinse să-l ciugulească, au început a scoate strigăte de desperare. Oficialii și gazetele lor dau alarma, pământul le fuge de sub picioare. Și pe când, armați până-n dinți și tremurători de spaimă, burghezii vor sta pitiți în casă, armata muncitoare va defila în rânduri dese sub cutele steagului roșu…

Salutați puterea veacului!

PENTRU CE LUPTĂM NOI SOCIALIȘTII

Conferință

Față de numărul cel mare de săteni ce văd în sală, îmi veți da voie să mă ocup mai mult de ei, mai cu seamă că ceilalți oratori s-au adresat cu toții lucrătorilor de la oraș.

Ieri noapte, preotul, ieșind din altar, v-a zis: „Luați, mâncați, vițelul este mare”. Ei bine, câți săteni au avut, în zilele acestea, nu vițelul cel mare, dar măcar bucata de pâine ca s-o dea copiilor flămânzi? Nu, săteanul n-are nimic. Îi lipsește pâinea. Îi lipsește îmbrăcămintea. Îi lipsește tot. Casa lui e un bordei, copiii lui sunt flămânzi, desculți, și nici la școală nu pot merge. Câinii bogaților trăiesc mai bine decât sătenii care produc tot ce avem noi. Iată pentru ce noi, socialiștii, copii ai albăstrimii, care ne-am lepădat de haina ce ni s-a pus pe umeri, venim în mijlocul celor ce sufăr și-i îndemnăm să se unească și să lupte pentru dobândirea drepturilor lor răpite. Făcând astfel, noi ne îndeplinim numai o datorie: plătim numai dobânda banilor cu care am putut merge la școli ca să ne luminăm, bani care tot din munca țărănimii au izvorât. Un simțământ de dreptate ne împinge la asta.

Și acum, pentru că e vorba de 1 Mai, cată să lămurim țărănimii care e rostul sărbătoririi acestei zile. Muncitori din toată lumea, pricepând că lucrurile nu mai pot sta pe loc, au hotărât să sărbătorească o dată pe an înfrățirea tuturor celor asupriți și să ceară atunci, cu glas tare, câteva din drepturile ce li se cuvin. Așa, cerem azi votul universal, ziua de muncă de 8 ceasuri (pentru cei de la oraș), odihna de duminică, devălmășia islazurilor, desființarea armatei permanente etc.

Noi ceștia, socialiștii, luptăm pentru o vreme în care omul va fi stăpân pe întreg rodul muncii lui, dar știm că asta nu se poate împlini deodată. De aceea cerem pe rând câteva îmbunătățiri, care, oricum, ar mai îndulci viața amară de astăzi a celor ce sufăr.

Săteni, ca și orășeni, toți câți vedeți că starea de lucruri de azi e nedreaptă, toți câți simțiți nedreptatea crudă a orânduirii crude de acum, dați-vă mâna frățește și luptați,

alături cu noi, pentru apropierea mai repede a unor vremi mai bune. Ziua de 1 Mai este aceea pe care muncitorii din lumea întreagă și-au ales-o; s-o serbăm deci și noi cu toții, asupriții de la țară, ca și cei de la oraș.

ÎMPOTRIVA NAȚIONALISMULUI

Cuvântare

Se cheamă la tribună prietenul Anton Bacalbașa, care, după ce exprimă adunării părerea de rău a directorului *Democrației sociale*, care n-a putut lua parte le serbare, vorbește despre chestiunea la ordinea zilei, chestiunea naționalismului.

Niciodată - zice oratorul - n-a fost mai nimerit să vorbesc despre chestiunea aceasta ca astăzi, când, din presă, din întruniri, din cârciumi - mai ales din cârciumi - curge șiroiul celui mai vajnic șovinism. Am fost osândiți să ascultăm toate platitudinile, să privim toate mascaradele patriotice; dar dv., venind în jurul nostru, lucrători de toate naționalitățile, ne răzbunați! Căci dv. faceți în fapt aceea ce noi am vorbit și am scris; proletarii de orice neam trebuie să fie uniți, ei nu au la ce să se războiască.

Vrajba ce pahonții politici încearcă să arunce între muncitori nu poate prinde. La 1868 ei au vrut să distrugă *Internaționala* prin lupta dintre naționalități; astăzi, când pretutindeni e același freamăt, aceeași fierbere, aceeași agitație pentru unirea tuturor proletarilor, zmeu politicii ne aduc la ureche zbârnâitoarea deșartă a șovinismului. Ca o doică istovită, care arată copilului o jucărie atunci când lui i-e foame, tot astfel paiațele noastre politice ne

îndeamnă la salturi naționale atunci când poporul flămând și asuprit cere pâine și libertate!

Ei bine, nu! Poporul muncitor nu se poate lăsa să fie ademenit. De aceea, voi toți câți ați venit aci, unguri, români, nemți; voi toți pe care vă mână același dor și același gând; voi toți pe care vă leagă aceleași năzuințe; voi, frați prin suferință și frați prin aspirații, ca o declarație de solidaritate a muncii, ca o palmă șarlatanilor și nebunilor care vă-ndeamnă la dezunire, să vă dați frățește mâna, unguri cu români, proletar cu proletar, frate cu frate! Și aci, sub cerul liber, să se audă într-un glas ceardașul unguresc și *Deșteaptă-te, române*; iar deasupra tuturora, ca învietoare a tuturor inimilor, cântarea proletarilor din toate unghiurile, chemarea la viață a celor ce tremură și plâng - *Marsilleza*. Și-apoi, cu toții, pătrunși de sentimentul celei mai adânci frății și al dragostei eterne pentru obștestile victime ale muncii, vom striga: „*Trăiască socialismul internațional*!”

Prietenul nostru se coboară de la tribună în mijlocul unor entuziaste și prelungite ovațiuni.

1 MAI

La 1868, lumea muncitoare, lipsită ca și astăzi de drepturi și de pâine, a organizat Internaționala, cea mai uriașă manifestare a proletarilor din lumea întreagă. Internaționala avea de scop lupta claselor muncitoare împotriva capitalismului burghez, organizat și asupritor.

Această grupare însă a muncitorimii a îngrozit într-atâta clasa stăpânitoare, încât, pentru ca să distragă privirea proletarilor de la țelul lor, burghezia franceză a declarat

război Germaniei. Se știe cum s-a sfârșit acest război, care a întronat de o parte și de alta a Rinului despotismul burghez. Comuna din Paris înecată în sângele a 35.000 de oameni, asasinați de micul Thiers, Internaționala nimicită, ordinea burgheză - ordinea lui Muravieff - stăpână pe lume.

Decât un lucru a uitat burghezia de la 1871: ideile; nu se pot ucide atunci când ele sunt rezultatul firesc al unor condiții care durează încă. Și, domnia burgheză, cu toate accesoriile ei, durând încă, ideile socialiste, ideile Internaționalei, departe de a fi ucise, trăiesc și au prins rădăcini puternice. Cuvintele de atunci ale lui Karl Marx „proletari din toate unghiurile, uniți-vă” sunt astăzi o realitate: proletarii din toate unghiurile sunt uniți.

La Congresul socialist internațional, ținut la Paris în anul 1889, s-a hotărât ziua de 1 Mai st.n. ca manifestare a internaționalismului clasei proletare; iar la Congresul de la 1891 din Bruxelles s-a menținut și s-a subliniat că ziua de 1 Mai nu trebuie să însemneze numai o manifestare pentru „8 ore de muncă”, ci o manifestare vie și clară a ideii internaționalismului.

Ziua de 1 Mai st.n.[1] (19 aprilie st.v.) se apropie. În ziua aceea, care pentru muncitorime are mai mult decât însemnătatea Paștelui pentru creștini, milioane de proletari vor îmbrăca haina de sărbătoare și, poate, în aceeași oră, în același minut, pe un continent, ca și pe cellalt, va răsuna același glas: „Trăiască revoluția socială!”

Cuvintele acestea nu mai sunt astăzi năzuința unor generoși visători, care se îmbată de propria lor iluzie, dându-i corp și viață în imaginația lor. Azi o clasă întreagă, conștientă și organizată, își dă perfect seama că nu-i departe ceasul când o nouă eră, strălucită fără seamăn, va

[1] Referindu-se la calendar, expresia **stil nou** (st. n.) se referă la *calendarul gregorian*, predominant în acest moment în lume. Denumirea stil nou este dată prin opoziție față de **stilul vechi** care corespunde *calendarului iulian.*

începe să domnească. Căci chiar dacă n-am lua întocmai prorocia lui Engels, că, la 1898, Germania muncitoare va da societății burgheze ultima și definitivă lovitură, totuși, pentru cine e câtuși de puțin în curent cu progresele democrației socialiste în lumea întreagă, e clar ca ziua că ceasul învierii nu-i departe.

* * *

Condițiile istorice și multe alte condiții, firești și fatale, au făcut ca România să rămână în urma altora în dezvoltarea puterii socialiste. Totuși, oricât am fi și oricât am părea că suntem de înapoi, vom serba ziua aceasta în toate orașele unde avem o organizație.

Ne adresăm muncitorilor prahoveni și-i îndemnăm să se organizeze pentru 1 Mai st. n. Lăsați până azi în întuneric, adormiți de frazeologia deșartă a politicianilor burghezi, muncitorii trebuie să se deștepte astăzi, când suflete cinstite se pun în slujba celor apăsați, când inimi necorupte de otrava politicianismului bat pentru dânșii, când glasuri sincere le strigă: „Muncitori de toate breslele, uniți-vă!”

ÎNVĂȚĂMINTE

Pe când partea gălăgioasă a țării se deda la spectacolul de bâlci al apoteozării șovinismului acoperind sub o hipertrofie de vorbe golul imens al ideii, în două localități ale țării se petrecea un fapt îmbucurător, care pălmuia cu vigoare mascarada desfășurată în zgomotul unor orgii de vorbe și de exibiții.

La Ploiești și la Galați, sute de muncitori români și

unguri înfrățiți de aceeași nevoie și de aceleași năzuințe călăuziți, au desfășurat cu entuziasm steagul revendicărilor lor comune, declarând solidaritatea clasei muncitoare pe deasupra prejudecăților de naționalitate și de rasă.

Români și unguri, muncitorii intrați în luptă împotriva capitalismului au aruncat cea mai puternică sfidare declamațiilor șoviniste, și numai astfel au izbutit.

La Ploiești, ca și la Galați, burghezimea cosmopolită de nevoie și șovinistă din interes ne-a aruncat anatema ei și s-a zburlit de atitudinea noastră.

„Când țara (?) se agită împotriva ungurilor, d-voastră vă manifestați cu ei?" ne strigă burghezia după o lungă libație cu bere unguréască.

Dar vorbele ei au răsunat în pustiu și muncitorii au purces înainte spre ținta lor, luminați de același ideal.

Învățătura ce trebuie să tragem de aci e clară: socialismul nu poate fi decât internațional.

În afară de factorii economici, pe care burghezimea îi are la îndemână în războiul ei cu clasele muncitoare care se luptă pentru căpătarea dreptului la viață, ea mai are o mulțime de prejudecăți, de eresuri politice și morale, pe care le aruncă în mijlocul clasei apăsate pentru ca să lucreze ca factor dizolvant chiar în sânul acestei clase.

Între aceste eresuri figurează cu mult succes prejudițiul patriotismului zănatic, ura între neamuri. Cosmopolită din creștet până-n tălpi în relațiunile ei economice și sociale, societatea burgheză alimentează ura între muncitorii tuturor neamurilor, pentru că ura aceasta îi slujește ei de minune. Firește, când muncitorii vor fi dezbinați, burghezia își va putea juca în voie calul și, legea concurenței ajutând, brațele vor costa mult mai ieftin, grevele vor fi ucise în fașă, capitalismul va triumfa, calul Troiei își va face odioasa-i meserie.

Exemple:

La Galați, ca și la Ploiești, jumătate din numărul

greviștilor erau străini. Dacă între acești muncitori ar fi existat lupta de rasă, atunci ei s-ar fi văzut dezbinați în două, și din această dezbinare ar fi ieșit că ori unii, ori alții ar fi intrat în lucru, iar capitaliștii nu ar fi capitulat. Cu jumătate din numărul obicinuit de lucrători, fabricile ar fi putut continua lucrul, și apoi cei rămași în grevă ar fi trebuit să reintre și ei, aducând cu dânșii, în ateliere, nu bucuria de a fi îngenuncheat trufia patronală, ci ura împotriva trădătorilor.

Mai departe, presupunând chiar că lucrătorii de aci și de la Galați ar fi fost cu toții români și că ar fi părăsit cu toții lucrul, dacă solidaritatea internațională nu ar fi existat, patronii ar fi găsit repede înlocuitori din străinătate, și atunci am fi asistat ori la o înfrângere a grevei, ori la o luptă sângeroasă între înlocuiți și înlocuitori.

Muncitorii străini ar fi venit, poate, pe un preț mai scăzut, sau, în tot cazul, pentru ca să nu dea pildă rea, pentru „ca să nu dea nas mojicului”, patronii ar fi fost în stare să le acorde un salariu mai mare numai ca să stârpească greva actuală și pe cele viitoare.

Pe când astfel, grație legăturilor internaționale dintre socialiști, sindicatele de muncitori din străinătate au fost vestite despre grevele de aci, și toate cererile și toate făgăduielile patronilor au fost întimpinate acolo cu un homeric hohot de râs.

* * *

Astăzi, când politicianii burgheziei plimbă din oraș în oraș spectrul Patriei burgheze hărțuite de burghezia ungurească; astăzi, când flecarii cinici și șarlatanii conștienți și-au dat mâna cu gură-cască și cu populația flotantă a cafenelelor, pentru ca să creeze o chestiune patriotică spre a acoperi arătarea vie a chestiunii sociale, muncitorii trebuie să se gândească bine că ei nu pot avea nici un rol în mascarada de iarmaroc ce se înscenează în

numele… țărilor subjugate.

Pentru muncitori nu există decât o singură țară subjugată, și aceea e **MUNCA**, un singur tiran: acela e **CAPITALUL**.

Acestei lupte, și numai acesteia, să consacrăm toate puterile și toate gândurile noastre. Restul, restul va veni de la sine.

ȚĂRANII LA ORAȘ

Zilele trecute s-au adus în capitală o serie de 32 „perechi de țărani” spre a fi blagosloviți, cununați și înzestrați de către augustul nostru suveran împreună cu însurățeii regali.

Dacă cele 32 de perechi de țărani - cum zic gazetele guvernamentale - ar fi fost aduse numai pentru a fi cununate și înzestrate, noi n-am avea nimica de zis. La urma-urmei, când se cheltuiesc sute de mii de lei de sufletul dracului, nu vedem pentru ce nu s-ar da câteva sute și unor săteni.

Dar nu-i numai atâta. Boierii erau veseli, boierii voiau să petreacă, și au crezut de cuviință că nu-i rău să-și plătească luxul de a avea la nuntă și țărani. Întocmai cum la chef aduc și lăutari.

Și acești nenorociți săteni, porniți de pe la case din porunca zapciilor, au fost colindați prin ulițele împopoțonate ale capitalei, puși să sărute mâinile altețelor lor, expuși privirilor cu ochelari ale boierilor și cucoanelor, tratați, în fine, că te miri ce bâzdâganii capabile de a stârni mirarea ciocoimii.

În cele din urmă, până și directorul Circului Sidoli a găsit prilej să-și facă reclamă prăvăliei cu nenorocitele

„perechi de țărani”, cărora le-a oferit 32 de loji, loja și perechea.

Ei bine, spectacolul acesta e scandalos, purtarea asta a boierimii noastre e și cinică și infamă, ea merită să fie înfierată cu toată energia posibilă.

Căci, domnilor ciocoi, dacă vroiți să petreceți, apucați-vă de turul pantalonilor și săriți în sus, dați-vă de-a berbeleacul, faceți pe August cel prost, jucați ta-ra-rabum, faceți ce v-o trăsni prin cap, dar nu vă bateți joc de țărani, socotindu-i ca pe niște lighioi vrednice de văzut pentru un leu intrarea.

E destul că țărănimea asta e jefuită și batjocorită zilnic la țară, e destul că acolo toate leprele și toate pușlamalele satelor petrec pe socoteala țărănimii; n-o mai aduceți și pe la târguri ca s-o expuneți privirilor obraznice ale cioclovinelor îmbuibate, lăsați-o necazului, lăsați-o amarului zilnic, acolo, în fundul satelor sărmane.

Ori, dacă vroiți cu orice preț să arătați miresei României oficiale că aveți și țărani care se bucură de cununia tinerilor moștenitori ai tronului, atunci luați țărani chiar dintre ai voștri. Luați pe Dobrescu-Argeș, pe Dincă Schileru, pe Mucenic Dinescu, luați pe acești țărani de carnaval, gata să se gudure și să dea din coadă după comandă.

Slavă Domnului, cum știu să facă pe maimuțele în Cameră, să ridice mâna ca la mașină, să voteze alb la alb, or și ei și să facă frumos la nuntă!

Căci, în definitiv, este o adevărată infamie să aduci pe bieții oameni de la sate, și să-i porți prin capitală, ca la menajerie, pentru ca să faci pe boieri să râdă. Și asta cu atât mai mult cu cât, aducând 32 de „perechi de țărani”, nu ați văzut țăranul în realitate.

Vrei, tânăra prințesă, să vezi țăranul român? Du-te acolo la țară, du-te în bordeiele sărace, bătute de vânt, du-te în câmpiile producătoare ale țării și vei avea ce vedea. Vei vedea mizeria îngrozitoare rânjindu-și dinții, vei vedea

foamea, vei vedea batjocorirea neamului, trufia ciocoiască, umilința norodului, sărăcia cea mai neagră în mijlocul celei mai strălucitoare bogății naturale.

Și-ți vei aduce aminte, atunci, de desculții Londrei, de paginile măiestre din care reies suferința și amarul poporului englez. Îți vei aduce aminte de ce vei fi cetit despre sărăcia dezmoșteniților țării tale.

Și vei înțelege atunci cât de departe sunt exibițiile de țărani de la Ateneu și de la circ, de adevăratul țăran român, așa cum e el: flămând, desculț, umilit, batjocorit, nenorocit.

Și atunci… nu vei putea face nimic pentru că nu ție-ți este dat nici să alini mizeriile lumii, nici să le vindeci.

Dar… într-o zi, când vei auzi că lumea veche se duce, că se cutremură clădirea zilei de azi, că flămânzii și dezmoșteniții, umiliții și apăsații vor să rupă-ncătușarea ordinii actuale, atunci vei pricepe pentru ce s-au revoltat și-ți vei da seama că nu poți împiedica marea să curgă, vântul să bată, poporul muncitor să se ridice…

ȚĂRANII

Au vorbit gazetele, miniștrii, și au mai vorbit și gloanțele.

Oratoria seacă a unora, îngrozitoare a altora, a fost menită să ne amintească tuturora că există și-n țara asta o clasă de nenorociți iloți, aduși la desperare de organizația nedreaptă a societății.

La ce să înconjurăm adevărul și la ce să facem politicianism meschin?

Țăranii s-au revoltat în mai multe județe, și s-au revoltat pe drept.

Nu este aici vorba să facem discuții platonice și socoteli de tarabă, cu câți lei vor plăti mai mult pe an sătenii în urma legilor lui Take Ionescu. Zaharicalele astea retorice să le lăsăm pe seama domnilor deputați, care atâta așteaptă: să vorbească vrute și nevrute.

Răul e mai adânc decât atâta. Este un glas teribil care trece peste țară, din adâncul văilor ca și din creștetul munților, este un glas care cere pâine.

Țăranul - de care se face atâta caz la paradă, când se face defilarea invalizilor; țăranul - pe care îl apoteozați în feeriile voastre politice; țăranul - pe care l-ați numit „talpa casei” tocmai pentru că peste el călcați, țăranul moare de foame.

Iată tristul adevăr.

Ați auzit de povestea lui Tantal, regele Lidiei? El a dat zeilor să mănânce din trupul fiului său, și zeii l-au azvârlit în iad. Acolo, pedeapsa lui cea groaznică era să ardă de sete și de foame, să înoate până în gât în toate bunătățile pământului și să nu se poată atinge de ele.

Povestea s-a împlinit. Țăranul vă dă copiii ca să-i faceți soldați, să-i bateți, să-i umiliți și să vă apere bunurile voastre. În schimb, voi l-ați prăbușit într-un iad de chinuri, unde stă până în gât în comori de care nu se poate atinge.

Sărac, fără pământ, fără unelte de muncă, bătut de jandarmii voștri, năpăstuit de primarii voștri, împovărat de dări pe care nu le mai poate plăti, el zace într-o vecinică agonie.

Iar când se ridică să vă spuie că e covârșitoare mizeria asta, atunci vă asmuțiți hordia de canalii gulerate, puzderia infamă de Telemani, și sângele muncitorului roșește câmpiile bătute de vântul mizeriei, de plaga ciocoismului.

Apoi, la Cameră, vă prefaceți în mironosițe cucernice, evlavia de *talpa casei* vi se urcă în obraji, și vă învinuiți unii pe alții, și inimile vă bat deopotrivă, și plecați, braț la braț, ca doi avocați ai altora, fii ai aceleiași clase.

Cine să vă mai creadă pe cuvânt când ați dat atâtea dovezi de ce sunteți în stare unii, ca și alții?

Mizeria neagră nu-i de azi, nici de ieri. V-ați perindat la putere și n-ați avut decât o grijă: să strângeți tot mai tare lanțurile robitului vostru țăran. V-ați înconjurat de legi și de oștiri ca să vă asigurați domnia în tihnă peste turma umilită; ați săpat tot mai adânc prăpastia dintre ea și voi, și ați socotit vecinic turma asta ca o proprietate a voastră.

Iată de ce ni e silă să apelăm la unii împotriva altora.

Vă sperie revoltele? Dar e o revoltă permanentă la țară, revoltă tăcută, dar plină de emoțiune și plină de dreptate.

Manifestările pe care le vedeți din când în când sunt numai semnele furtunii care se apropie, și pe care nu o veți evita nici cu discursuri proaste, nici cu pușți perfecționate.

Căci sunt în lumea asta lucruri mai presus de puterea guvernamentală.

PĂTURA CULTĂ

Socialismul modern, social-democrația organizată și militantă, a exclus din vorbirea ei o terminologie întreagă, care alcătuia dicționarul utopiștilor și al umanitariștilor; a exclus „poporul, libertatea” și alte vorbe mari care se întâlneau în gura revoluționarilor burghezi și de care se făcea atâta paradă.

Prin cuvântul „popor”, revoluționarul burghez, pântecos vecinic și revoluționar la zile mari, revoluționar de melodramă, înțelegea mai multe clase deosebite, cu interese opuse, și care se puteau uni când vroia burghezul revoluționar, ca să facă republică burgheză ori bulanjism. „Libertatea” însemna, iarăși, gălăgie multă, o femeie îmbrăcată ca la teatru și purtată pe umeri, dreptul tuturor

de a se plimba cu balonul până la planeta Marte…

Astăzi, un social-democrat nu mai vorbește de „popor”, care poate cuprinde și pe d. Fleva, și pe agenții d-sale electorali, ci de „clasă muncitoare”; cât pentru „libertate”, am înlocuit-o cu „solidaritatea internațională a proletarilor”.

* * *

Mi se pare, însă, că prefacerea dicționarului nu e completă. Au rămas de șters încă multe cuvinte care nu însemnează nimic și de care se abuzează. Între aceste cuvinte intră și „pătura cultă”.

Ce vrea să zică „pătura cultă”?

Cine zice „socialism” înțelege trecerea mijloacelor de producțiune din mâna exploatatorilor în mâna celor ce muncesc. Prin urmare, socialismul are în vedere numai clasa aceea de oameni care va avea să pună într-o zi mâna pe mijloacele de producțiune.

De la frazeologia socialismului utopic, care își întemeia lupta pe dreptul natural, pe morală, pe o serie întreagă de abstracții sau de principii juridice, și până la socialismul modern, care crede că societatea va trebui în mod fatal să ajungă la colectivizarea mijloacelor de producțiune cum a ajuns la colectivizarea muncii, e o prăpastie întreagă. Punctul de plecare al socialismului modern este lupta de clase, luptă inevitabilă, fatală, luptă de exterminare. Una din două trebuie să piară - *ceci tuera cela*[1].

Nu mai e vorba de „catastrofa iminentă” pe care o putem ocoli cu mai mult sau mai puțin umanitarism din partea exploatatorilor, ci de un eveniment social, care va trebui să ne sosească adus de legi tot atât de firești ca legea căderii corpurilor.

Aceasta o înțelege și o știe orice social-democrat care n-a rămas la Schaffle ori la Malon.

---

[1] Victor Hugo, *Notre-Dame de Paris*.

* * *

În terminologia noastră nu intră decât două clase: salariații-proletari și capitaliștii-burghezi. Prin urmare, încă o dată: ce este „pătura cultă”?

Dacă am înlocui cuvântul „pătură”, cuvânt împământenit de curând de aceia care fug de vorba „clasă”, prin cuvântul clasa, vedem că ne aflăm în fața unei a treia clase, pe lângă cele două… „clasa cultă”.

Și dacă cercetăm lucrurile mai de aproape, vedem că această „clasă cultă” nu stă nici în car, nici în căruță, e o clasă… declasată.

În literatura socialistă din Apus termenul acesta nu există, el este o invenție pur națională, românească. Așa fiind, să-l studiem la noi. „Clasa cultă” cuprinde pe membrii „Cercului studiilor sociale”, pe d. Maiorescu, pe toți profesorii universitari, pe decemviri, pe toți cei „culți”, căci toți câți au cultură sunt din „clasa cultă”. Ne-am întors, deci, iarăși la „Poporul” libertonilor… de astă dată însă la un „popor cult”.

Dar, precum între d. Fleva și „auditorul ordinar” există un antagonism de interese care-i face să nu poată sta la un loc, care face ca „poporul” să se despartă în moștenitori și dezmoșteniți, tot astfel „pătura cultă” nu poate încăpea toată la un loc. O parte din ea va tipări „pui de lei noi” și va intra în slujbă la d. Take Ionescu, o altă parte va sta de vorbă cu duhurile de pe ceea lume și va încasa profitul de pe lumea asta, o altă parte, în sfârșit - partea cea mică - va mări rândurile „Cercurilor studiilor sociale”.

Ei bine, ce poate fi comun între aceste trei părți din „pătura cultă”? Poate ea, „pătura” asta, să formeze o clasă și este cultura o condițiune după care se pot împărți oamenii? Un capitalist poate face parte din pătura cea mai cultă posibil, el poate fi un mare autor sau un mare descoperitor; totuși, ce poate fi comun între el și un bettel

Student oarecare, tot atât de cult? Cei culți pot forma cel mult o categorie, dar niciodată o clasă.

Încât pentru noi, care despărțim lumea în clase, care ne preocupăm de lupta de clase, nu de categorii, „pătura cultă” nu poate fi privită ca un tot, ca ceva aparte, cu legile ei, cu aspirațiile, cu nevoile ei. Pe cei culți, ca și pe cei inculți îi despărțim în două: salariați și exploatatori… Suntem cu cei dintâi și împotriva celor de-al doilea.

Și, cu toate astea, se pare că „pătura cultă” ține morțiș să formeze o clasă sau cel puțin o castă aparte. Întocmai ca muncitorii care, la începutul mișcării socialiste, ne răspundeau: noi nu suntem muncitori, ci… meseriași, „pătura cultă” nu vrea să se rânduiască în șirurile muncitorilor. Vedem că adeseori, chiar intrând în mișcarea socialistă, pătura cultă își păstrează bisericuța ei, scrie cărți, reviste, broșuri, ziare pentru ea, se socotește ca un neam aparte, care nu intră în rândurile armatei proletare.

Împotriva acestei tendințe mă ridic și trebuie să se ridice orice social-democrat militant, care înțelege rolul și menirea socialiștilor.

De zece ani de zile, de când se face în țara asta socialism, ce a produs „pătura cultă”? Vedem că, afară de Nădejde, Mille[1], Radovici și toți ceilalți, pe care îi cunoaștem cu toții, n-a mai răsărit nici un Miltiad. Pe vremea când a face socialism însemna a vorbi la cafenea despre revoluție, ori cel mult a ține o conferință highlife, nu puteai să-ți tragi sufletul de socialiști „din pătura cultă”. Dar de când s-a început o mișcare serioasă între muncitori, de când s-a văzut că a face socialism însemnează a jertfi multe bunătăți de-ale vieții burgheze, a sacrifica și bani, și vreme, și ceva din „scara viitorului”, o parte din „pătura cultă” socialistă a dat bir cu fugiții, iar cei care au rămas sunt cele șapte-opt nume de care se aude întotdeauna. Și,

[1] Constantin Mille (n. 21 decembrie 1861, Iași - d. 20 februarie 1927) a fost un ziarist, nuvelist, poet, avocat și militant socialist român, precum și un activist proeminent pentru apărarea drepturilor omului.

cu toate astea, se muncește mult pentru „pătura cultă”. Unde-i rezultatul?

* * *

Să nu se creadă că tăgăduim orice rol și orice însemnătate „păturii culte”. Vroim numai să spunem că rolul ei nu este de a sta deoparte și a se instrui a face socialism *pour l’amour de l’art*. Dacă „pătura cultă” voiește să fie folositoare, apoi să rupă cu cenaclurile și să se azvârle în mișcarea muncitorimii.

În conferința sa asupra Rolului păturii culte, prietenul Vasiliu zice: „A organiza proletariatul cât îl avem după modelul social-democrației din Apus și a-l face conștient de rolul său istoric; a organiza clasa țărănească și a o face să înțeleagă că interesele sale sunt deosebite de ale celorlalte clase… iată misiunea păturii culte în România, iată rolul istoric ce îl are de împlinit.” (Critica soc., nr. 5.)

În adevăr, mișcarea socialistă modernă se face pentru și de către muncitori. Prin urmare, oricine dorește să fie util acestei cauze între muncitori trebuie să vie.

Ca o categorie aparte, „pătura cultă” va rămâne o sectă. Ea trebuie să înțeleagă că nefiind o clasă, trebuie să vie acolo unde e clasa pentru care luptă.

Cerem, prin urmare, mai mult militantism și mai puțin doctrinarism.

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE

„D. A. Bacalbaşa dirija acum un an, cu talent şi cu mult brio, o foaie literară: „Adevărul literar“.

În această foaie, spiritualul scriitor îşi bătea joc cu multă vervă de văicărelile, de „pleurnişeria“ poeăilor eminescieni.

Dar A. Bacalbaşa scrie uneori versuri - şi versuri frumoase, şi în aceeaşi vreme, chiar cu sarcasmele împotriva plânsetelor poeţilor, Bacalbaşa a scris o serie de strofe în proză care denotă un temperament de poet. În aceste strofe însă se exprimau nişte sentimente atât de triste, întunecate, accente atât de plângătoare, încât întreceau pe ale multor eminescieni. Aici vedem deci cum chiar un om care pricepe neajunsurile unui curent literar ca atare dintr-un punct de vedere social mai înalt, când va voi şi va putea să-şi exprime sincer într-o formă artistică propriile sale sentimente, va dovedi adesea că sentimentele lui adânci sunt cele dominante ale epocii.“

C. DOBROGEANU-GHEREA. *Studii critice*. Vol. I. Colecţia „Clasicii români“. - Bucureşti. - Editura pentru literatură şi artă. - 1956. - Pag.389

„Numai aparent adversar al lui Vlahuţă, Anton C. Bacalbaşa (Toni, Rigolo, Wunderkind) din Brăila luptă, cu mijloace umoristice, pentru aceleaşi idealuri. La 18 ani publică poezii în „Literatorul“ (1883), apoi intră în redacţia „Adevărului“ şi conduce în spirit socialist „Adevărul literar“ (1893-1895), persiflat de „Viaţa“. Cu Caragiale, în 1893, redactase „Moftul român“, apoi scoase singur, de la 22 martie, „Moş Teacă“, jurnal ţivil şi cazon. Fusese invitat să scrie şi un supliment la „Vatra“, intitulat „Hazul“ (1896), dar nu dură. Era un om voios, febril, bun orator pentru muncitori, deşi firav, pamfletar neostenit, torturat de iubiri irealizabile. „Conspirator“ şi „jacobin ireductibil“. Tatăl lui Toni, poliţaiul şef din Brăila Costache Bacalbaşa, originar din satul Telea, jud. Gorj, s-ar fi chemat Telescu, şi ar fi luat numele nou prin înfierea de către un unchi din

Galaţi, bacalbaşă, adică staroste de băcani. Fusese înrolat ca soldat în oştirea Ţării Româneşti la 1 februarie 1834, devenise sergent-major în 1835 şi părăsise armata la 16 noiembrie 1841. Căsătorit cu Aneta Bobescu, avu treisprezece copii din care trăiră şase. Toni, născut în 1865 (poate la 21 februarie după data poeziei „*Aniversarea naşterii*“), făcuse numai trei clase de gimnaziu, cu note catastrofale, intrase voluntar în oştire la 17 ani, se căsători în 1896 cu Alexandrina Scărişoreanu (n.2 iulie 1875, mai târziu soţie a lui Nerva Hodoş) şi muri de pneumonie bacilară în vârstă de 35 de ani, la 1 octombrie 1899.

Opera lui e a unui bufon care se risipeşte, în goană după calambur. În „Hazul“ sunt glume de acestea:

„Firmă fainã: Brânză 9 de burduf“.

„*Judecătorul*. — Ce fel? Eşti condamnat la opt ani închisoare şi-ţi mai vine să râzi?

Condamnatul. — De, dom’le judecător, sunt optimist“.

Bineînţeles că originalitatea „mofturilor“ lui Bacalbaşa trebuie suspectată principial. Însă alegerea lor e a unui spirit căutător de enormităţi, a unui crud mistificator de burghezi. Jurnalistul e în curent cu literatura franceză şi a prins din aer tehnica umoriştilor ubueşti. Într-un joc de ghicitori, Popescu întreabă ce e negru, cu piatră-n mijloc şi stă atârnat în pom şi declară că nu e pruna ci soba, fiindcă nimeni nu te împiedică s-o pui în pom... Atunci Ionescu pune şi el o ghicitoare:

„...stă atârnată după uşe şi ne ştergem mâinile de ea.

Toţi se tăvălesc de râs.

— Ai făcut-o fiartă! Crezi că-i greu? Şi proştii dezleagă asemenea

ghicitoare.

— Da? Parol? Haidi, dezlegaţi -o!

— Prosopul! Prosopul! strigară toţi.

— Ba iaca nu-i prosopul deloc. E scrumbia.

— Ce scrumbie? Ai turbat? Dracu a mai văzut scrumbie atârnată după uşe?

— Da cine vă opreşte s-o atârnaţi?

— Foarte bine, s-o atârnăm; da cine îşi şterge mâinile de scrumbie?

— Ei, asta-i! N-ai decât să te ştergi. Cin'te opreşte?"

Ca poet, Toni eminescianizează, căutând totuşi o poantă fantezistă, ca în scrisoarea către Nelica, unde se autopersiflează cu emoţie:

Faţa de ceară, ochiul de mort,
Nici pic de high-life n-are la port,
Urât ca ciuma, prost peste fire,
Scurt şi subţire,
Când vine, şade parcă-i cu zioa,
Te asurzeşte, tot bate piua,
De-ăi trece pofta şi de mâncare
Şi de cetire şi de plimbare...
Are pretenţii ca toţi poeţii
Şi-i dă întruna cu „amarul vieţii".
Cu poezia lui Schopenhauer,
L-aş pune-n rame drept la Gebauer.

Popularitatea lui Toni Bacalbaşa a făcut-o „Moş Teacă", caricatură umflată a vieţii cazone, în persoana unui căpitan de modă veche, ignorant şi grotesc autoritar, în felul acesta:

„— Trăiţi don căpitan, răspunse aghiotantul , este apă în Dâmboviţă, s-a revărsat şi a venit mare.

— Cine a dat orden? strigă Moş Teacă răstit".

S-a dovedit că autorul se inspirase din „*Le colonel Ramollot*" de Charles-Leroy. În acea epocă de propagandă dreyfusardă, acel fel de literatură, în fond antimilitaristă,

era la modă şi culmină în opera lui G. Courteline. Ca socialist scria şi Bacalbaşa şi nu s-ar putea susţine că opera lui n-a avut efecte binefăcătoare asupra spiritului ofiţerilor.

Bacalbaşa încerca şi el de fapt, ca şi H. Monnier, să creeze un tip popular, un coleg al lui M. Prudhomme, „omul care în baza celor trei fire de sârmă galbenă, se crede atotştiutor, atotfăcător, atotputernic şi nu admite alte păreri decât pe ale lui“. Lărgind sfera umoristul declară că Moş Teacă putea fi *„cu aceeaşi uşurinţă prefect, profesor de universitate, medic, comisar comunal, arhimandrit, gardist, avocat, senator, comerciante de coloniale“*. Originale, fără discuţie, sunt „Amintirile din viaţa militară“, zugrăvind brutalităăile cazarmei, dar şi veseliile ei. Bacalbaşa nu e un scriitor cu stil, cu ceea ce se cheamă creaţie, ci un jurnalist fără pretenţii. Dar sprinten, cu o mişcare franţuzească a frazei, indicând o remarcabilă ridicare de nivel a presei. Memorabile sunt versurile locotenentului Topoloveanu, compuse după instrucţiile căpitanului căruia îi murise un copilaş şi voia să-i ridice un „monumentaş“:

Ah! Tu Bubi cum te-ai dus
Tocma-n cerul cel de sus!...
Eu eram la Târgu-Ocnii,
Iară tu la ţâţa doichii...
Sugeai lapte pentru viaţă
Şi gustai a sa dulceaţă...
Aveai ochii prea fierbinţi
Şi-ţi ieşiseră doi dinţi.
Când deodată Dumnezeu
Te luă la sânul său!...
Plângi, Mari , pe Bubişor,
C-a zburat ah! pe un nor
Şi nu mai vine la noi!
Căpitanul S. Gănoi.

Luptător socialist, lua poziţie în contra teoriei artă pentru artă, declarând că nimic din ce face omul nu-i fără tendinţă, frumosul însuşi reprezentând o tendinţă. *„În toate operele noastre, acela care trăieşte mai întâi suntem noi“*. Era departe totuşi de a vârî socialismul peste tot, excluzându-l din poezie şi ferindu-se de a da „legi sau reţete literare“.

„Cea dintâi condiţiune a unei creaţiuni artistice este ca ea să fie văzută clar, să fie adânc simţită de creatorul ei“.

> Călinescu G. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent.*
> Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti. - Editura Minerva. - 1982. - Pag.564-565

„Anton Bacalbaşa este unul din tipurile cele mai autentice şi mai caracteristice ale intelectualului român de la sfârşitul secolului trecut. Spirit liber, generos, nemulţumit de realitate, revoltat - şi totuşi cu o nuanţă de scepticism - încrezător în puterea cuvântului, natură ironică... el a rezumat, în felul nuanţei temperamentului său, o generaţie“.

> Ibrăileanu G. *Anton Bacalbaşa*. „Adevărul literar“, VI, 1925, nr. 238, 28 iunie.

„Trebuie să-l vezi vorbind înaintea muncitorilor ca să-i admiri toată puterea şi tot entuziasmul aprins de focul unor convingeri sfinte.

Istoria mişcării socialiste din România îi va păstra lui Bacalbaşa una din cele mai frumoase pagini. Cele două creaţii originale ale lui „Moş Teacă“ şi „Spanachidi“ îl fac nemuritor pentru literatura română“.

Intim (Traian DEMETRESCU), *Evenimentul literar,* 1894, reprodus în „Munca“ („Galeria socialistă“), an IV, 1894, nr. 51, 13 febr.

„Anton Bacalbaşa ni se înfăţişează mai ales ca un poet epic, unul din cei mai mari poeţi epici ai prozei gazetăreşti române“.

Barbu LĂZĂREANU. *Anton Bacalbaşa.*— Buc., 1924. - Pag.11

„În antologia românească a picat din condeiul lui perla unei poezii minuscule, din care citǎm pentru orientarea suficientă a cititorului un singur vers:

La Rosmersholm e frig şi ceaţă...

Se vede cât de colo, ce drum făcuse poezia românească de la «Rodica» lui Vasile Alecsandri până la Anton Bacalbaşa“.

Arghezi T. *Poezia.* - Progresul social, an. II, 1933, nr. 7, 20 iulie. - Pag. 501-502

„Luptător entuziast social, ziarist abundent şi plin de humor, orator cu zguduitoare elocinţă, cu profetică elocinţă, Tony Bacalbaşa a simbolizat pentru noi, duhul vremurilor ce erau să vie“.

Galaction G. *Tony Bacalbaşa.* - Oameni şi gânduri din veacul meu. - ESPLA, 1955. - Pag. 142-144

„Nouă ne rămâne imaginea unui Anton Bacalbaşa liric şi însufleţit de idei umanitare, a unui scriitor plin de vervă, al unui critic al epocii sale“.

Filimon D. *Prefaţă* la volumul *A. Bacalbaşa*. *Din cazarmă*. – Editura tineretului , 1957.

Avem în Țara Românească un singur gazetar: pe A. Bacalbașa.

B. P. HASDEU (Citat după: *Anton Bacalbașa. Moș Teacă și alte schițe*. Biblioteca pentru toți copiii, Buc., Editura Ion Creangă, 1976, pag. 9)

Mic, nervos și drăcos, se iritează extrem când glumești cât de inocent asupra socialismului științific - atunci devine mușcător.

I.L. CARAGIALE (Citat după: *Anton Bacalbașa. Schițe și articole*. Ediție îngrijită în redacție. Cu o prefață de Eugen Campus, Colecția „Biblioteca pentru toți”, Buc., 1957, pag. 3

Luptător entuziast social, ziarist abundent și plin de humor, orator cu zguduitoare elocință, cu profetică elocință, Tony Bacalbașa a simbolizat pentru noi duhul vremurilor ce erau să vie.

Gala GALACTION. *Tony Bacalbașa*, Oameni și gânduri din veacul meu, ESPLA, 1955. pag. 142-144

„Anton Bacalbașa, umorist de seamă de la sfârșitul secolului trecut, urmând exemplul unor scriitori valoroși, care au abordat și genul satiric (N. T. Orășanu, Hașdeu, Eminescu, I.L. Caragiale), este și fondatorul revistei „Moș Teacă”, publicație care duce mai departe satira corosivă din paginile publicațiilor anterioare: „Nichipercea”, „Aghiuță” etc.

Virgiliu ENE. *Prefață* la *Anton Bacalbașa. Moș Teacă și alte schițe*. Ediție îngrijită și prefațată de Virgiliu Ene, Buc., 1976, pag. 15

„Nouă ne rămâne imaginea unui Anton Bacalbașa liric și însuflețit de idei umanitare, a unui scriitor plin de vervă, a unui critic al epocii sale."

Domnica FILIMON. *Prefață* la volumul *A. Bacalbașa. Din cazarmă*. Editura tineretului, 1957

Schițele din viața militară, centrate în jurul lui Moș Teacă, reprezintă în fond, sub aspectul lor bufon, o critică socială aspră și adesea profundă. [...] Moș Teacă nu este numai un prost care s-a strecurat sub haina militară. Prostia lui, boroboațele pe care le face, sunt rezultatul mentalității cazone, mentalitate pe care o adoptau cu ușurință (pentru că li se potrivea de minune) feciorii de bani gata, ignari și infatuați dintre care se recrutau ofițerii de teapa lui Moș Teacă. Efectul comic al boroboațelor lui se răsfrânge deci asupra instituției și asupra regimului care a creat această instituție.

Pentru Moș Teacă, universul întreg nu este decât o cazarmă de proporții uriașe. De aceea, dacă e stăpân pe „reglement", nimic nu-i apare imposibil militarului care se înalță la rangul de supraom. Relevarea acestei pretenții ridicole stă la baza celor mai multe dintre efectele comice din lucrarea lui Bacalbașa.

Eugen CAMPUS, *Prefață* la *Anton Bacalbașa. Schițe și articole*. Ediție îngrijită în redacție. Cu o prefață de Eugen Campus. Colecția „Biblioteca pentru toți", București, 1957, pag.17

Puțini scriitori au dovedit verva umoristică și spontaneitatea inteligentă a glumei ca I.L. Caragiale și

Anton Bacalbașa. Așa se explică colaborarea lor îndelungată, angajarea comună în redactarea uneia dintre cele mai spirituale reviste, „Moftul român”. Tudor Arghezi scria cândva că Anton Bacalbașa „a sleit genul umoristic al categoriei în câteva numere din revista „Moș Teacă...”. Este adevărat că, exceptând autorul „Momentelor”, cu greu își găsește rival în genul umoristic. Revista „Moș Teacă” a fost scrisă ani de-a rândul de A. Bacalbașa, care a publicat în paginile ei articole, povestiri, anecdote, prelucrări în versuri, improvizând cu mult spirit. Anecdota și gluma, în viziunea sa artistică, au o finalitate politică, de luptă: criticarea vieții politice contemporane, a monarhiei, a instituțiilor parazitare, a culturii și literaturii decadente. După cum „Aghiuță”, „Satyrul” sunt adevărate opere de umor și de satiră ale lui B.P Hasdeu, tot așa „Moș Teacă” și „Moftul român” rămân pentru Bacalbașa și Caragiale (pentru a doua revistă) două veritabile creații ale genului. Resursele comicului sunt folosite cu abilitate pentru sesizarea și înfierarea anomaliilor vieții sociale. Ușurința de a improviza și de, a caricaturiza îl țin însă, uneori, pe Bacalbașa, la suprafața faptelor, anecdotele fiind lipsite de semnificație. Murind tânăr, Bacalbașa n-a ajuns la apogeul creației sale, rămânându-i, uneori, străine unitatea de concepție și fondul adânc de viață, caracteristice autorului „Scrisorii pierdute”.

> Marin BUCUR *Prefață* la *Anton Bacalbașa. Moș Teacă*. Ediție îngrijită și prefață de Marin Bucur. Colecția „Biblioteca școlarului”, București, Editura tineretului, 1961, pag. 12-13

Bacalbașa accentuează o trăsătură reală a acestei ofițerimi odioase și a sistemului care i-a dat naștere, sistem care nu este decât o simplă prelungire a vieții civile. Crud, brutal cu cei din păturile de jos, Teacă devine servil cu odraslele celor din protipendadă.

Nicolae SORIN. *Prefață* la volumul colectiv: *Din proza „Contemporanului”*. Colecția „Biblioteca școlarului”, București, Editura tineretului, 1961, pag. 17

Cei care au lucrat alături de Tony Bacalbașa, cum îi ziceau prietenii, ne-au păstrat - ici și colo - câteva trăsături răzlețe, din care abia se încheagă o schiță de portret: proletar intelectual, cu începuturi foarte grele, colaborează la „Lumea nouă”, apoi prim-redactor la „Adevărul” și cronicar literar și teatral la „Adevărul literar”; după ce părăsește mișcarea socialistă, pe care o sprijinea cu un condei ascuțit și cu un frumos talent oratoric, intră în gruparea lui Nicolae Fleva, unde și obține un scaun de deputat. S-a bucurat de prețuirea și prietenia lui Caragiale, lucrând alături de acesta la „Moftul român”. A creat un tip, pe Moș Teacă, despre care se vorbește și azi. A murit în 1899 în vârstă de 34 de ani, măcinat de o boală de plămâni. „Avea - spune unul din prietenii săi - ceva din fanatismul apostolilor. De aceea, în polemică era agresiv, personal, mai că am spune răutăcios. Ironia lui avea „ceva mușcător”, ceva din sarcasmul marilor satirici. În critica lui „era condus de un gust rafinat”. În pamflet era de o rară vigoare. Avea un particular simț al frazei, care-l deosebește de mulți din contemporanii săi. Ar fi, poate, o explicație acele mari preferințe pentru frații Goncourt și admirația pentru pamfletarul Paul Louis Courier, despre care ne vorbește un alt confrate al său. Goncourt și Paul Louis Courier la noi erau, pentru vremea aceea, rarități.

Aceste câteva note, culese la întâmplare, ar lămuri scrisul lui Tony Bacalbașa.

D. Lăzăreanu ne dă câteva extrase din opera ziaristică a marelui pamfletar, care trebuie reținute. Iată, de pildă, cum zugrăvește Tony Bacalbașa alegerile: *„Iată-ne în sfârșit, în plină perioadă electorală!... Cursele se deschid. Taurii guvernamentali, ațâțați de fanionul roșu al*

cârciumarilor și al starostilor de bătăuși, se vo r repezi în curând în arenă; în lături, cetățeni!... Deschideți ușile de perete, tipografi; căci se anunță de departe un nour de programe, de manifeste, de profesii de credință. Scriitori necunoscuți, toate nulitățile din fundul provinciilor, pe unde nici n-a încolțit sămânța de stil, toți râioșii literaturii pe care nici însăși Academia Română nu i-ar premia, toți al căror nume sună în escu și în eanu, toți constipații din născare apar acum ca scriitori, fiecare cu profesioara lui de credință, fiecare cu manifestul lui, ungându-și vorbele cu miere, jurând în numele tău, țară!".

Accente minunate, ritm viguros, frază sonoră - sub care simți zvâcnirea unei profunde indignări. Aiurea, pe același motiv - alegerile - Tony Bacalbașa zugrăvește un tablou mai sumbru: „*Vin băut, chiote înfiorătoare, fețe mânjite cu chinoroz, injurii sălbatice, capete sparte, teroare dezmățată de stradă, orgii fără sfârșit, torțe ilumineză fețele buhăite de băutură [...] munca poporului în zdrențe, aruncată pradă cârciumarilor, prefăcută cu bâte în mâinile sângeroșilor inconștienți. Iată-ți, poporule suveran, frumoasa săptămână a exercițiului dreptului de vot!*"

Ai crede, un colț din Roma decadenței neroniene. Și după treizeci și patru de ani - articolul e scris la 9 februarie 1892 - tabloul nu are nevoie de nici o retușare: e perfect actual, și ca stil și ca subiect. Iată-l demascând în zece rânduri, toată falsitatea libertăților și garanțiilor constituționale: „*Ați înscris în constituție libertatea presei și ziaristul trebuie să tremure cu condeiul în mână sau să ție revolverul lângă el; ați făcut tribunale pentru a pedepsi pe asasini și pe bătăuși și toată această lepră se plimbă slobodă pe stradă, ne-ați garantat prin constituție inviolabilitatea domiciliului și trebuie să tragem zăvorul intrând în casă, ori să ne ținem înarmați, ca-n vremurile de groază, când invazia era la ordinea zilei*".

În acești doi ani din urmă, de când „asasinii" se plimbă (iarăși!), slobozi pe uliță, de când „invazia e (iarăși!) la

ordinea zilei”, nimeni na scris nimic mai puternic decât acest fragment de acum trei decenii și mai bine.

Luptător iscusit, Bacalbașa își alege cu dibăcie armele: când adversarul nu e vrednic de accente violente, el recurge la ironie. Atunci vorbește de mamelucul care, intrând în Cameră, „își descalță vederile politice, precum își lasă turcii papucii la ușa bisericii”, de abilitatea proverbială a lui Ionescu-Gion, care, în conflictul dintre Maiorescu și Hasdeu, „e așa de bine cu d. Hasdeu ca și cu d. Maiorescu”; dacă nu e spiritist, va fi; dacă nu e junimist, aveți puțină răbdare”; și de dna Smara, care „e în stare să scrie și pe ouăle de Paști”.

Marele talent pamfletar al lui Tony Bacalbașa face din el un dar premergător.

> Tudor TEODORESCU-BRANIȘTE. *Între presă și literatură. Publicistică*. Volumul I, București, Editura Minerva, 1989, pag. 219-221

Făurindu-și o adevărată celebritate, Bacalbașa realizează un personaj memorabil - Moș Teacă, - variantă autohtonă a faimoasei creații a lui Charles Leroy, „Le colonel Ramollot”. Dispuse concentric și formând un ciclu unitar ca problematică, personaje, atmosferă, schițele din volumul „Moș Teacă. Din cazarmă” sunt scene „pe viu”, decupaje biografice hazlii, încheiate în poante și întemeiate, în esență, pe dialogul spontan și comic. Înrudite ca intenție, viziune și realizare cu „Momentele” lui I.L. Caragiale, a căror artă este, desigur, net superioară, ele ilustrează faza în care schița românească se conformează în cel mai înalt grad propriului său statut estetic. Utilizând ironia sarcastică și invectiva, dar mai ales șarja și caricatura, Bacalbașa creează în „Moș Teacă” un personaj ridicol și grotesc. Imagine ilară a spiritului cazon obtuz, celebrul căpitan îmbină grosolănia, prostia agresivă și stupiditatea cu înfumurarea, neomenia, incultura și

automatismul. Cu un umor spumos, deși mizând poate prea mult pe grotesc, autorul își reia personajul în circumstanțe diverse: în cazarmă, în familie, pe stradă, la teatru etc. El deschide astfel unghiuri satirice complementare, vizând ansamblul instituțiilor societății. Extinse ca peisaj uman și amplificate epic spre nuvelă, schițele „din viața militară" descriu atrocitățile săvârșite în cazarmă. Insuficient distilată artistic, simpatia scriitorului pentru lumea soldaților, supuși torturii fizice și morale, conferă paginilor o notă melodramatică stânjenitoare.

> Maria PROTASE, în *Dicționarul scriitorilor români*. A-C. Coordonare și revizie științifică Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995, pag. 136-137

Copil teribil al presei socialiste, iubitor de farse și bufonerii, era în campaniile pe care le purta, un gazetar temut. Scria cu patimă, cu o exaltare de vizionar. Știa să fie dur, polemic, vindicativ, folosindu-se la nevoie chiar de invectivă sau blestem (...) Cu virulență pamfletară - prevestindu-l pe N.D. Cocea - sunt atacate monarhia și biserica, presa și școala („Geograful gorjan" - amintește de „Un pedagog de școală nouă" a lui I.L. Caragiale), armata, parlamentarismul burghez, farsa alegerilor, naționalismul și șovinismul, misticismul. Totul, sau aproape totul, i se pare o farsă sinistră și de prost gust, un spectacol de bâlci, penibil și caraghios. Verva lui satirică se concentrează din când în când asupra unor portrete caricaturale, reprezentând tipuri din viața politică ori din presă. Bacalbașa creează, după modelul lui Caracudi al lui I.L. Caragiale, pe Spanachidi, tipul gazetarului fără principii și fără scrupule. În revista „Literatură și știință" (1894) apare un fragmen t dintr-un roman umoristic, neterminat, inspirat de acest personaj. Registrul satiric al lui Bacalbașa e destul de variat, de la alegoria caustică („Prăsilă regală")

și parodie („Un opozant”) până la giumbușlucurile verbale, nu totdeauna potrivite, uneori triviale. Gazetar de mari resurse, Bacalbașa, deși avea sentimentul că se irosește în pamflete și fanfaronade, și-a dat măsura talentului poate mai mult în publicistică decât în literatură. În literatură, Bacalbașa a rămas același publicist. A scris poezie și proză (schițe, nuvele, un început de „roman cazon” publicat în „Mesagerul Brăilei”). A rămas de la el și un manuscris (datat 30 decembrie 1885—30 iunie 1886) care cuprinde poezii și schițe. Versurile, multe de factură intimistă, sunt în general naive, Bacalbașa fiind în lirica erotică un eminescianizant („Tu singură”, „Dorul din urmă” - imitație a poemei eminesciene „Mai am un singur dor”). Mai inspirată, elegia „Acolo...” are accente pre bacoviene. Unele versuri cu caracter de meditație amintesc de Gr. Alexandrescu, iar cele umoristice au uneori dezinvoltură și maliție, dar umorul lor e adesea facil. Dispoziția sentimentală, romantică, se preschimbă cu timpul în sarcasm și vehemență. (...)

Spiritual, caustic, cu un gust pronunțat pentru caricatură, Bacalbașa e un Daumier al prozei satirice românești. „Moș Teacă” e o șarjă enormă a mentalității de tip cazon. Inspirat din creația lui Ch. Leroy Le colonel Ramollot, scriitorul avea să fie acuzat de plagiat. Moș Teacă e, însă, până la urmă, un personaj cu totul autohton, ieșit parcă dintr-o cazarmă românească. Pe cât de grotesc, pe atât de absurd ridicol prin ignoranță, îngâmfare, automatisme, de o agresivitate tâmpă și grosolană, eroul lui Bacalbașa și-a câștigat îndată o faimă care s-a dovedit trainică. Optica lui Moș Teacă era una militărească, ilar deformată, dar scriitorul sugerează că un asemenea personaj ar fi putut la fel de bine reprezenta tipuri din orice latură a vieții publice, în treacăt, satira atinge și instituții ca monarhia, presa reacționară sau familia burgheză. Sub raportul expresiei, Bacalbașa speculează mai ales mijloacele comicului verbal, mai puțin ale celui de

situații, nici unul nici celălalt caracterizate prin profunzime. Când șarja conține, scriitorul se arată mișcat de obida oamenilor simpli de la țară aduși la cătănie. De un umanitarism vag, schițele „Din viața militară”, unde se dezvăluie atrocitățile vieții de cazarmă, sunt scrise într-o manieră melodramatică. Bacalbașa, gazetar prolific și scăpărător, nu a avut răgazul, poate nici răbdarea, de a elabora opera la care talentul său l-ar fi îndreptățit.

> Florin FAIFER, în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei Române, 1979, pag. 68-70

Și totuși, Anton Bacalbașa posedă toate calitățile cari cer unui autor ca să poată figura într-un dicționar al Academiei, într-un curs elementar și practic de stil și compoziții, de retorică și poetică, în „compendii” sau „rudimente” de gramatică pentru uzul școlar. Opera lui e în stare să furnizeze din belșug lexicelor și manualelor de estetică tot felul de exemple și modele. Exemple de cuvinte cu înțelesuri peregrine; modele de primul gen (genus, tenue, subtile), adică de stil limpede, al argumentării; de genul sublim (sublime, copiosum, ornatum) și de stilul amestecat (medium); pilde de portrete, tablouri, contemplări și paralele și cele mai caracteristice probe de figuri de stil: de la metafora descriptivă și personificatoare până la deprecație... E la Bacalbașa o îmbelșugare de figuri în cari suplinirile arată raporturi de cauză și efect; se află apoi în opera lui toate categoriile de sinecdocă: pars pro toto, totum pro parte, singularul și pluralul substituindu-se reciproc; apoi eufemismele, parafrazele tălmăcitoare, acumulările, suspensiile, debitațiile etc... Și are Anton Bacalbașa o claritate și - cum ar spune cartea bătrânului Manliu - „o corectitate în frază din punctul de vedere obiectiv și subiectiv”, posedă pe deplin „armonia în

propoziţiuni şi fraze” şi o destoinicie în câte feluri de stil există până la mânuirea chiar şi a stilului biblico-evanghelic...

> Barbu LĂZĂREANU Anton Bacalbaşa şi didactica românească, în vol.: Cu privire la meşteşugarii cuvintelor, Bucureşti, Editura Minerva, 1975, pag. 205-210

Anton Bacalbaşa ni se înfăţişează mai ales ca un poet epic al prozei gazetăreşti române. Ce bine ştie dânsul să cheme la arme cuvintele! În ce ordine debarcă coloanele, de drum, de atac, mobile; cele menite irupţiunii, cele destinate învăluirii! Şi ce strașnic sunător de şarje!

Citiţi descrierea luptelor din preajma şi din timpul alegerilor de altădată. Aţi zice că e un fragment din „Batrahomiomahia” lui Homer ori dintr-alt poem eroi-comic.

Anton Bacalbaşa nu satirizează pe unii proşti, ci ia la vale pe însuşi Prostul; nu dezvăluie contrazicerile şi făţărnicia unui fals naţionalist, ci ale colectivităţii profitoare de pe urma patriotardismului şovin...”

Ironiile lui devin hiperbole pline de sarcasm; răzbunările lui au aerul unei vindicte publice; chiar când vrea să dea o simplă siluetă, viaţa pe care i-o insuflă o face să crească, să devină un tip, destinat să înfăţişeze aci un plictisitor cusur, aci o caricatură de idee. Dojenile lui - în mişcarea lor progresivă sunt uneori invective, alteori anateme... Posedă - în stil - îmbelşugare, vervă, fluiditate.

Cuvintelor le dă accepţiunea pe care o au şi aceea pe care o pot avea; mânuieşte ca un tactician de frunte vorbele de aceeaşi etimologie, omonimele univoce şi echivoce; din limbile diverselor clase şi diverselor vârste el scoate expresii hibride şi pitoreşti; locuţiunile şi versurile clasice le încorporează de parcă de când lumea ele stau în

fraza unde le-a instalat. Și are un mijloc de-a înviora, de-a biciui termenii care trag a moarte.

Când o comparație e pe cale să fie lovită de sterilitate, el îi inoculează putere. Expresia definitoare țicnelii „a avea sticleți în cap” e înnoită în îmbrăcămintea gravă a stilului ce a trecut pe lângă literatura de pe malul Gangelui „brachmani centenari, fachiri în capul cărora păsările cerului și-au făcut cuiburi”. El dezgheață un cuvânt de sensu-i figurat, ți-l întoarce spre înțelesu-i primitiv, ți-l tăvălește prin zemurile ce-i convin și-ți servește un aforism de toată nostimada: „O fi bun lucru respectul perilor albi; dar nu pot respecta perii ăștia când îi găsesc în ciorba mea.

Anton Bacalbașa - sub pseudonimul Rigolo - a răspuns cândva la o mică anchetă, pe care el însuși o întreprinsese, asupra omului de spirit: „Ce-nțeleg eu prin a fi de spirit? E arta de a nu fi ridicol; e ura de moarte împotriva notelor false”.

Grija de a nu fi ridicol l-a făcut pe Tony ca, până și în zugrăvirea unor drame, să aibă una dintr-acele bruște întorsături de sfârlează, care sunt caracteristice celor veșnic la pândă dacă destăinuirile lor nu iscă o veselie jignitoare pentru ei. Groază îi era să facă „pe pârlitul soartei”.

Barbu LĂZĂREANU, *Anton Bacalbașa* în volumul *Glose și comentarii de istoriografie literară*. Culegere întocmită de Ion Crișan și George Baiculescu, București, ESPLA, 1958, pag. 335-356

CUPRINS

PREFAȚĂ....3
TABEL CRONOLOGIC....14
MOȘ TEACĂ....25
CINE E MOȘ TEACĂ?....27
EPIZOOTIA....35
RELIGIA CAZONĂ....37
AGHIOTANTUL PIEȚEI....38
PAȘTELE....43
MOȘ TEACĂ SPIRITIST....45
CUM SE VINDECĂ BOALELE....49
LUMINA ELECTRICĂ....53
UN ROND SEVER....54
TEORII....57
BACALAUREAȚII....60
ÎN DOBROGEA....61
DON COLONEL PE FRONTIERĂ....64
CONTRABANDA....65
CHIPIUL ALB....68
ÎNTRE CAMARAZI....70
ÎNAINTE DE INSPECȚIE....72
TELEGRAFUL REGIMENTULUI....74
RECRUȚII....76
MOȘ TEACĂ LA INUNDAȚIE....77
RĂSCOALA CĂRUȚAȘILOR....80
CHEIUL DÂMBOVIȚEI....82
MOȘ TEACĂ ȘI PRESA....83
UN JURNAL CAZON....85
LA TEATRU....88
MOȘ TEACĂ LA 10 MAI....90
RUPEREA RÂNDURILOR....93
MOȘ TEACĂ ȘI ȘCOALA....95
MOȘ TEACĂ PENSIONAR....97
MOȘ TEACĂ ȘI EXAMENELE....98

PRIMUL ATAC.....100
MOȘ TEACĂ SENATOR.....102
DIN VIAȚA MILITARĂ.....105
DEZERTORUL.....106
VIRTUTE MILITARĂ.....127
SCENA I.....127
SCENA II.....129
SCENA III.....131
SCENA IV.....132
SCENA V.....133
SCENA VI.....134
SCENA VII.....135
SCENA VIII.....136
PREGĂTIRI PENTRU SURPRINDERE.....137
ȘCOALA REGIMENTULUI.....138
UN SERGENT-MAJOR.....140
CAVALERUL AMABIL.....144
NEBUNUL.....149
COPIL DE TRUPĂ.....157
FATMÈ.....165
MOȘUL.....171
MARI!.....176
LIBER.....185
I.....185
II.....191
III.....198
PAPĂ-LAPTE.....202
TÂRÂIE-BRÂU.....206
REZERVISTUL.....210
MARȘ-MARȘ!.....215
INSTRUCȚIA CAZONĂ.....217
I. LA TUNS.....218
II. POZIŢIA SOLDATULUI.....220
III. GIMNASTICA.....222
IV. PAS GIMNASTIC.....223
MEDIC DE REGIMENT.....225

SATIRE ȘI PAMFLETE.....230
JUSTIȚIE.....231
O VICTORIE.....234
ÎNCEPE!.....236
TOT REGELE, SIREACUL!.....237
ȚARA FERICITĂ!.....240
CALM.....241
SFÂNTA FILOFTEIA.....244
FURT... FĂRĂ EFRACȚIE.....248
300.000 LEI.....250
BĂIATUL ROMÂNIEI.....253
PENTRU REPREZENTANȚII ȚĂRII.....255
MODELE DE DISCURSURI.....257
UN OPOZANT.....257
UN GUVERNAMENTAL.....259
NUNTA ENGLITEREI CU ROMÂNIA.....262
MENAGERIA REGALĂ.....265
LASCĂR CATARGIU.....265
SPANACHIDISM.....267
MENAGERIA REGALĂ.....269
ALEXANDRU LAHOVARY.....269
SPANACHIDI.....271
Copilăria, trecutul, prezentul, viața și operele sale 271
HOLERA MITROPOLITULUI.....272
MARELE CĂPITAN.....274
DON MAIOR FRITZ.....276
NOULUI-NĂSCUT.....277
RĂSPUNSUL LA MESAJ.....279
BĂTAIA ÎN ARMATĂ.....282
DICȚIONAR ROMÂNO-TURC.....298
MORȚII LA VOT.....299
TĂMBĂLĂUL DE IERI.....300
SPANACHIDI.....301
PROGRAMUL SINUCIDERII MELE.....302
ACEL CE TACE.....305

CE ESTE CONSTITUȚIA.....306
PRĂSILA REGALĂ.....309
GEOGRAFUL GORJAN.....312
ANUL NOU.....316
BĂIEȚII LUI BRĂTIANU.....317
PĂPUȘILE MAIESTĂȚII-SALE.....319
LA VĂCĂREȘTI - NU LA FILARET!.....322
OAMENII LUI ‘98.....324
OCULTA ȘI INTELIGENȚA.....327
PREFAȚĂ LA DON PALADU.....329
MITIȚĂ SCUZA.....332
SERVITORUL REGELUI.....333
CASA DE NEBUNI.....336
DESPRE LITERATURĂ ȘI ARTĂ.....339
PENTRU EMINESCU.....340
„DIN GOANA VIEȚEI!”.....341
„NOTE ȘI SCHIȚE”.....348
ARTA NOASTRĂ.....353
C. DOBROGEANU-GHEREA.....356
BENE-MERENTI.....358
IUBIREA ÎN POEZIE.....361
CONVORBIRE CU GHEREA-DOBROGEANU.....364
ARTA ÎNCURAJATĂ.....368
AMINTIRI LITERARE. GENIALUL PĂTRAȘCU.....370
[I. L. CARAGIALE].....373
ARTĂ PENTRU ARTĂ.....376
GRAMATICĂ!.....404
LA STÂNĂ!.....407
CĂRȚILE DIDACTICE.....409
POEȚI, CÂNTAȚI!.....411
CE FACE CARAGIALE.....412
ADDENDA.....416
1893.....417
AJUTOR!.....422
ALEXANDRU III.....423
ARMONIE!.....425

ART. 262 - COD. PENAL....426
AUTORII RĂSCOALELOR....428
COLEGIUL ȚĂRĂNESC....430
DE NUNTĂ....432
DIN CRIMELE LUI TAKE IONESCU....434
DUPĂ SERBĂRI....436
EMBLEMA REGALĂ....439
FABRICA DE CIOCOI....440
FOAMETEA....443
FUNCȚIONARII COMERCIALI....446
GREVA A REUȘIT!....450
INSTIGATORII!....452
LEONE....454
LIBERTATE ȘI ROBIE....458
MESAJUL ȘI CRIZA....460
MUNCA NOASTRĂ....463
N-AVEM PROLETARI?....465
O POVESTE TRISTĂ....467
POLIȚIȘTII DIN IAȘI....469
PROCESUL BURGHEZIEI....471
REFLECȚII....474
SACANDAL!....475
SE DUCE RELIGIA!....478
SERBAREA DE AZI: HORIA, CLOȘCA, CRIȘAN....479
UNUL DIN MULȚIME....481
VEACUL NOSTRU....484
PENTRU CE LUPTĂM NOI SOCIALIȘTII....485
ÎMPOTRIVA NAȚIONALISMULUI....487
1 MAI....488
ÎNVĂȚĂMINTE....490
ȚĂRANII LA ORAȘ....493
ȚĂRANII....495
PĂTURA CULTĂ....497
REFERINȚE ISTORICO-LITERARE....502

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI COPIII

MOȘ TEACĂ
ȘI ALTE SCHIȚE

Anton Bacalbașa